

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Radka Obůrková

Druhá římská jízda Karla IV.

The Second Roman Ride of the Charles the Fourth

Praha 2013

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Lenka Bobková, CSc.

Na tomto místě bych ráda poděkovala především paní Prof. PhDr. Lence Bobkové, CSc. za její cenné rady, připomínky a především za její trpělivost. Rovněž bych ráda poděkovala paní PhDr. Daně Dvořáčkové-Malé, PhD. a panu PhDr. Janu Zelenkovi za jejich seminář k panovnickému dvoru ve středověku, který jsem navštěvovala během magisterského studia. Můj dík dále patří paní Mgr. Simoně Krejčové, která je nejen mojí učitelkou italského jazyka, ale velice ochotně mi také byla nápomocna při konzultaci překladů italských pramenů.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne

.....
Jméno a příjmení

Abstrakt

Diplomová práce „*Druhá římská jízda Karla IV.*“ se snaží postihnout celé tažení císaře Karla IV. v letech 1368 a 1369. Zároveň sleduje základní otázky spjaté s problematikou panovnického dvora na cestách. První z nich je směřována k doprovodu císaře Karla IV. na italském území. Jakým způsobem docházelo k proměně dvora během cesty do Říma a na cestě zpáteční. Druhá otázka spočívá ve snaze o sestavení dvora Alžběty Pomořanské, která byla stěžejní postavou druhé římské jízdy a ne vždy cestovala po boku císaře. Poslední otázka směřuje k pokusu o popis zajištění dvora během římského tažení v italských městech, tj. jak byl císař se svým dvorem ve městech přijat a přivítán, ubytován, zásobován, obdarován atd.

Klíčová slova

Karel IV., římská jízda, 1368-1369, Alžběta Pomořanská, panovnický dvůr, italská města

Abstract

The thesis "*The Second Roman Ride of the Charles the Fourth*" tries to cover the whole campaign of the Emperor Charles IV. between years 1368 and 1369. Also, thesis follows the basic questions related to the issues of the royal court during the journey. The first of those questions is about accompaniment of the Emperor Charles IV. on his journey across the Italian territory and how the court was transformed during the ride to Rome and back. The second question points out the effort to build the court of the Elizabeth of Pomerania, who was crucial person of the second Roman ride where she did not travel alongside the emperor. The last question attempts to describe the undergirding of the court during the campaign in italian cities - how the emperor and his court was accepted and welcomed, accommodated, supplied and gifted.

Keywords

Charles IV., Roman ride, 1368-1369, Elisabeth of Pomerania, royal court, italian cities

Obsah

Úvod.....	7
1. Prameny, literatura a metodologická východiska.....	9
2. Římská jízda Karla IV. v letech 1368-1369	19
2.1 Zajištění a plán cesty	21
2.2 Průběh italského tažení.....	31
2.3 Setkání papeže s císařem.....	36
2.4 Korunovace Alžběty Pomořanské císařovnou	42
2.5 Úspěchy a zklamání římské jízdy.....	46
3. Pražský dvůr císaře Karla IV.....	55
3.1 Královský a císařský dvůr	56
3.2 Dvůr královny-císařovny.....	62
4. Císařův dvůr v Itálii 1368-1369	67
4.1 Skladba dvora císaře během cesty do Říma	73
4.2 Pobyt císařova dvora v Itálii.....	86
4.3 Slavnostní přivítání císaře v italských městech.....	92
4.4 Proměna císařova dvora na zpáteční cestě	100
4.5 Slavnostní přivítání a ubytování v italských městech na cestě z Říma	106
Závěr.....	112
Prameny a literatura	117
Přílohy.....	130

Seznam zkratek:

ACRB	Archivum Coronae regni Bohemiae
AČ	Archiv český
AUC	Acta Universitatis Carolinae
CDM	Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae
CIB	Codex iuris Bohemici
CIM	Codex iuris municipalis regni Bohemiae
ČČH	Český časopis historický
ČČM	Časopis českého museum
DP	Documenta Pragensia
FRB	Fontes Rerum Bohemicarum
FSI	Fonti per la storia d'Italia
HIÚ AV ČR	Historický ústav Akademie věd České republiky
HOP	Historie – Otázky - Problémy
LMA	Lexikon des Mittelalters
MGH	Monumenta Germaniae historica
MHB	Mediaevalia Historica Bohemica
MVB	Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia
RBMV	Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV.
RI	Regesta imperii
P	Päbste
Rs	Reichssachen
RIS	Rerum Italicarum scriptores
SAP	Sborník archivních prací
SbSPS	Sborník Společnosti přátel starožitností
SH	Sborník historický
SPFFBU	Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity
SRL, NF	Scriptores rerum Lusaticarum, Neue Folge
StM	Střední Morava. Kulturněhistorická revue

Úvod

Ke Karlu IV. neodmyslitelně patří nejen česká královská koruna, ale i císařská koruna Svaté říše římské. Předpokladem jejího dosažení byla cesta kurfiřty zvoleného římského krále do Říma a převzetí této nejvyšší světské hodnosti z rukou papeže jako nejvyšší hlavy církve. Římskou jízdou zároveň říšský panovník stvrzoval svou svrchovanost nad severní Itálií jako součásti Říše. Po pádu Štaufovců po polovině 13. století se tyto vazby značně oslabily, zvolení římských králů se dlouhá desetiletí o získání císařské korunovace nepokusili a italské státy si šly svou vlastní cestou. Až ve 14. století myšlenku císařství znova vyzdvihl Jindřich VII. Lucemburský, když se vypravil v roce 1310 na nelehkou cestu do Říma. A učinil tak i jeho nástupce Ludvík Bavor. Zvláště u něho však nebylo možné mluvit o souladu s vůlí papežské kurie, která od roku 1309 sídlila v Avignonu. Karel IV. císařské koruny dosáhl v roce 1355 se souhlasem papeže, ale bez jeho účasti na obřadu v římské bazilice sv. Petra. Obnovu císařství jako nejvyšší evropské moci posvěcené papežem se pak v následujících letech snažil završit návratem kurie do Říma. Císařův plán byl jen těžko prosazován. S nelibostí na něj pohlížel francouzský dvůr, část kardinálů, stejně jako nejvýznamnější italská města či vládnoucí rody (jako Florencie, či milánští Viscontiové). Po Karlově návštěvě u papeže Urbana V. roku 1365, se však řešení o navrácení římské kurie do Říma dalo do pohybu. Přestože cesta ke konečnému výsledku byla ještě dlouhá, první významný mezník na ní představoval rok 1368, kdy se obě nejvyšší hlavy křesťanské Evropy setkaly ve Věčném městě.

Diplomová práce „*Druhá římská jízda Karla IV.*“ se k této události vrací, klade si však poněkud jiné otázky. Snaží se postihnout celé tažení císaře Karla IV. v letech 1368 a 1369 včetně politických událostí, které určovaly samotný průběh výpravy, a zároveň sleduje základní otázky spjaté s problematikou panovnického dvora na cestách. První z nich je směřována k doprovodu císaře Karla IV. na italském území. Zde je nezbytné především určit, jakým způsobem docházelo k proměně dvora během cesty do Říma a na cestě zpáteční. Druhá otázka pak spočívá ve snaze o sestavení dvora Alžběty Pomořanské, která byla stěžejní postavou druhé římské jízdy. Panovnice nesetrvávala během jízdy vždy po boku císaře a má tudíž smysl zaměřit se na okruh osob, které ji doprovázely a pokusit se rekonstruovat císařovnin dvůr. Poslední otázka směřuje k pokusu o popis zajištění

dvora během římského tažení v italských městech, tj. jak byl císař se svým dvorem ve městech přijat a přivítán, ubytován, zásobován, obdarován atd.

Práce je rozdělena do tří základních oddílů členěných na podkapitoly. Po nastínění pramenné základny, rozboru relevantní literatury a určení metodologie, následuje kapitola, která představuje císařovu druhou římskou jízdu ve své celistvosti. Než bylo možné přistoupit k vyložení průběhu výpravy, bylo nezbytné se soustředit i na období od roku 1365 až do samotného zahájení tažení v dubnu 1368. Tato část práce nemá mít charakter podrobné analýzy politických událostí, ale jen jejich nezbytného nastínění. Zbývající čtyři podkapitoly prvního oddílu již bylo možné soustředit na léta 1368 a 1369 a problémy, úspěchy a další okolnosti spojené s přechodem italskými oblastmi. Druhý oddíl představuje pražský císařský dvůr, ze kterého bylo nezbytné v následující kapitole vycházet. Rovněž zde byl představen i dvůr panovnice. A konečně poslední část práce se zabývá otázkou, jak vypadal a fungoval panovnický dvůr Karla IV. na cestách s přihlédnutím ke dvoru Alžběty Pomořanské, jeho struktuře a personálnímu obsazení. Podkapitoly rozlišují cestu do Říma a zpět. V obou případech je předložena skladba panovníkova doprovodu a poté slavnostní uvítání císaře a ubytovací možnosti v jednotlivých městech.

Doprovod Karla IV. během římské jízdy zahrnuje velké množství osob nejrozličnějších jmen. Jména členů dvora, jež jsou u nás známa a používána, jsou uvedena v českém ekvivalentu nebo v jejich nejčastěji užívané podobě. Některá jména, a to hlavně Italů, u nichž občas není možno s určitostí doložit ani jejich funkci v Karlově doprovodu, jsou ponechána v podobě zachované v pramenech.

1. Prameny, literatura a metodologická východiska

Hlavní základnu diplomové práce představují především prameny diplomatické povahy, které musely být nezbytně doplněny o prameny narativní, tedy kroniky či anály. V práci byly využity edičně zpracované diplomatické materiály. Pro dobu vlády císaře Karla IV. nám jsou zpřístupněny především v podobě regestů. Nejpodrobnější edicí, která byla zpracována pro celé období vlády Karla IV., jsou *Regesta Imperii VIII*.¹ Značnou část diplomatického materiálu pro léta 1345 až 1356 je rovněž možné najít v *Monumenta Germaniae Historica, Constitutiones et acta publica imperatorum et regum*.² V českém a moravském prostředí nám mohou posloužit *Regesta diplomatica nec non epistolaria regni Bohemiae et Moraviae*. Prozatím však nebyla zpracována pro dobu vlády Karla IV. v plné šíři, jsou dovedena do roku 1363. Léta 1364 až 1378 jsou v současné době zpracovávána Lenkou Blechovou v HIÚ AV ČR.³ V diplomové práci bylo rovněž nezbytné využití listinného materiálu v tzv. moravském diplomatáři.⁴ Pro výzkum panovnického dvora jsou dále významné formulářové sbírky. Přestože písemnosti v nich obsažené nemají právní hodnotu listin a často nevypovídají o konkrétních událostech, lze je dobře využít např. pro rozšíření znalostí o skladbě dvora a jeho fungování. Pro vládu Karla IV. tak máme formulářovou sbírku edičně vydanou Ferdinandem Tadrů *Summa*

---

¹ *Regesta Imperii VIII: Die Regesten des Kaiserreichs unter Kaiser Karl IV. 1346-1378*, J. F. Böhmer – A. Huber (edd.), Innsbruck 1877 (reprint 1967).

² *Dokumente zur Geschichte des Deutschen Reiches und seiner Verfassung (1345 – 1358)*, Karl Zeumer – Richard Salomon (edd.), Monumenta Germaniae Historica, Constitutiones et acta publica imperatorum et regum, Tomus VIII, Hannover 1905 – 1926; *Dokumente zur Geschichte des Deutschen Reiches und seiner Verfassung (1349)*, Margarete Kühn (ed.), MGH, Constitutiones et acta publica imperatorum et regum, Tomus IX, Weimar 1974 – 1983; *Dokumente zur Geschichte des Deutschen Reiches und seiner Verfassung (1350 – 1353)*, Margarete Kühn (ed.), MGH, Constitutiones et acta publica imperatorum et regum, Tomus X, Weimar 1979 – 1991; *Dokumente zur Geschichte des Deutschen Reiches und seiner Verfassung (1354 – 1356)*, Wolfgang D. Fritz (ed.), MGH, Constitutiones et acta publica imperatorum et regum, Tomus XI, Weimar 1979 – 1992.

³ Podání zprávy o zpracování Lenka BLECHOVÁ, *RBM VIII (1364-1378). Stav příprav edice*, in: Almanach medievisty editora, Pavel Krafl (ed.), Praha 2011, s. 53-54.

⁴ *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae, IX (1356-1366)*, Vincenz Brandl (ed.), Brünn 1875; *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae, X (1367-1375)*, Vincenz Brandl (ed.), Brünn 1878; *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae, XI (1375-1390)*, Vincenz Brandl (ed.), Brünn 1885.

cancellariae.⁵ Nebylo možné vynechat ani Zimmermanovu edici zaměřenou ke kontaktům Karla IV. s italským prostředím - *Acta Karoli IV. imperatoris inedita*.⁶ Bohužel ale ani tato edice nám nepředkládá listinou materii v úplnosti. Má však svůj význam mimo jiné i proto, že nám zpřístupňuje celé texty listin. Neméně zajímavá práce vznikla v rámci *Monumenta Germaniae Historica* v řadě *Schriften*. V roce 1952 zde Theodor Mommsen vydal *Italianische Analekten zur Reichsgeschichte des 14. Jahrhunderts (1310-1378)*. V publikaci předložil několik regestů listin, které dokládají kontakty císařů Jindřicha VII. Lucemburského, Ludvíka Bavora a Karla IV. s Itálií. Poslední dvě části jsou věnovány právě císaři Karlu IV. Nejprve uvedl obecněji léta 1348 – 1378 a v poslední části se již zaměřil výhradně na kontakty panovníka s Florencií v letech 1352 – 1355 a zahrnuje tak i první římskou jízdu Karla IV. (1354 – 1355).⁷ Konečně je nezbytné uvést diplomatický materiál zpracovaný v *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia*.⁸

Pramenná základna, související se sestavením dvora Alžběty Pomořanské, musela být zaměřena širěji. Léta 1368 - 1369 nebyla ke sledování dané problematiky dostačující. Bylo tedy nezbytné reflektovat císařovnin dvůr již od roku 1363, tedy od sňatku s Karlem IV., až po rok 1393, kdy panovnice zemřela. Kromě výše uvedených edicí pramenů se nám tak nabízejí především regesty listin z doby vlády Václava IV.⁹

Prameny narativní povahy jsou pro sledování druhé římské jízdy Karla IV. dochovány hojně, a to především v italském prostředí. Zdejší kronikářská činnost je ve 14. století neobyčejně rozsáhlá a je tudíž i bohatým zdrojem informací. Italské městské

---

⁵ *Summa cancellariae*, Ferdinand Tadra (ed.), Praha 1895.

⁶ *Acta Karoli IV. imperatoris inedita*, Franz Zimmermann (ed.), Innsbruck 1891.

⁷ Theodor MOMMSEN (ed.), *Italianische Analekten zur Reichsgeschichte des 14. Jahrhunderts (1310 – 1378)*, Schriften der MGH 11, Stuttgart 1952.

⁸ *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia III* (Acta Urbani V, 1362-1370), Fridrich Jenšovský – Věra Jenšovská (edd.), Praha 1944-1954; *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia IV*. (Acta Gregorii XI., 1370-1378), Karel Stloukal (ed.), Praha 1949-1953; *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia V*. (Acta Urbani VI. et Bonifatii IX., Pars I., 1378-1396), Kamil Krofta (ed.), Praha 1903.

⁹ Z doposud vydaných děl využito *Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (1378–1419)*, Fontes Archivi capituli metropolitani eccl. Pragensis, Tomus I, Fasc. 1-4, Věra Jenšovská (ed.), Praha 1967-1976; *Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (1378–1419)*, Fontes Archivi publici Trebonensis, Tomus III, Božena Kopiczková (ed.), Praha 1977; *Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (1378–1419)*, Fontes Archivi publici Olomucensis et Opaviensis, Tomus IV, Božena Kopiczková (ed.), Praha 1989; *Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (1378–1419)*, Fontes Archivi nationalis, Tomus V, Pars I., Fasc. 1, Božena Kopiczková (ed.), Praha 1989.

kronikáře či analisty ve 14. století lze rozdělit do dvou kategorií. Stále je možné se setkat se záznamy z prostředí duchovního, ale obohacujícím prvkem je rozvinuté městské kronikářství. Autory kronik jsou často zástupci z řad měšťanstva, kteří se i podíleli na správě města a patřili mezi jejich čelné představitele. Z těchto kronikářských děl lze tedy vyčíst i oficiální stanovisko, jaké dané město zastávalo v oblasti politické. Významnou součástí kronikářských děl se stávala především ústřední témata spojená s osudy a vývojem města samotného. Především jde o dílo florentské rodiny Villani. S rozsáhlou kronikářskou prací nazvanou „*Nuova Chronika*“ započal kolem roku 1308 Giovanni Villani. Po jeho smrti v roce 1348 na jeho dílo navázal Giovanniho bratr Matteo. Matteo Villani dovedl kroniku k roku 1363 a následně v práci pokračoval jeho syn Filippo. Je však zřejmé, že pro stanovené cíle diplomové práce, byla rozhodující poslední část díla, záznamy Fillipa Villani.¹⁰ Dalším a dalo by se říci, že i nejvýznamnějším narativním pramenem 14. století v Itálii, pro sledování druhé římské jízdy, je kronika města Luccy z pera Giovanniho Sercambi.¹¹ Jeho dílo je významné i z toho důvodu, že se jedná o přímého svědka událostí v letech 1368 - 1369. Sercambi sepsal svoji kroniku pod jedním hlavním motivem, kterým byla svoboda města Luccy. Záměrně tak kronika začíná rokem 1164 a zjednodušeně řečeno pojednává o tom, jak Lucca získala svobodu, ztratila ji, a jak jí byla znovu navracena. Prameny poněkud stručnější, než jsou výše uvedená díla, ale rovněž nezbytná pro sledování poměrů během italského tažení, představují kronikářské záznamy dalších italských měst. Z hlediska geografického se jedná nejprve o anály friulské pro Udine a kroniku markrabat z Este.¹² Pro město Mantova je možné využít záznamy Antonia Nerli, jehož dílo vzniklo jako kronika benediktinského řádu kláštera sv.

---

¹⁰ Paula CLARKE, *The Villani Chronicles*, in: *Chronicling history. Chroniclers and historians in medieval and renaissance Italy*, Sharon Dale – Alison Lewin – Duane J. Osheim (edd.), Pennsylvania 2007, s. 113–143; *Florentské kroniky doby Dantovy*, Zdeněk Kalista (ed.), Praha 1969; Zdeněk KALISTA, *Karel IV. a Itálie*, Praha 2004.

¹¹ Giovanni Sercambi, *Le croniche lucchesi*, Fonti per la storia d'Italia 19, Tomus I., Salvator Bongi (ed.), Lucca 1892. Literatura ke Sercambiho dílu Duane J. OSHEIM, *Chronicles and Civic Life in Giovanni Sercambi's Lucca*, in: *Chronicling history. Chroniclers and historians in medieval and renaissance Italy*, Sharon Dale – Alison Lewin – Duane J. Osheim (edd.), Pennsylvania 2007, s. 145–169; Christine MEEK, *Il tempo di Giovanni Sercambi*, in: *Giovanni Sercambi e il suo tempo. Catalogo della mostra*, Giuseppe Ghilarducci – Giorgio Tori – Roberto Signorini (edd.), Lucca 1991, s. 1–32.

¹² *Annali del Friuli*, Francesco di Manzano (ed.), Udine 1856; *Chronicon Estense*, Gesta Marchionum Estensium ab Anno MCI usque ad Annum MCCCLIV et ab aliis Auctoribus continuatum usque ad Annum MCCCXCIII, *Rerum Italicarum scriptores XV.*, Ludovico Muratori (ed.), Mediolanum 1729, s. 295–550.

Ondřeje.¹³ Relevantní jsou také záznamy anonymního mantovského analisty, pravděpodobně měšťanského původu.¹⁴ A nakonec je nezbytné, vedle anonymní kroniky Pisy a pozdější práce Paola Tronci, uvést i městskou kroniku Sieny.¹⁵

Není možné opomenout rovněž kronikářskou činnost Království českého. Zásadním narativním pramenem pro druhou římskou jízdu je především dílo Beneše Krabice z Weitmile, které jako jediné v českém prostředí zachycuje léta 1368 a 1369.¹⁶ Vzhledem k tomu, že se diplomová práce dotýká i období před římskou jízdou a tedy i návštěvy Avignonu v roce 1365, kdy došlo k přímému setkání papeže s císařem a dohodám o uskutečnění společné cesty do Říma, je nám v tomto ohledu nepostradatelným pramenem kronika opata Neplacha, popisující rok 1365.¹⁷

Historická literatura o době Karla IV. je velmi rozsáhlá. Souhrnné monografie o životě a vládě císaře Karla IV. podal Emil Werunsky, Josef Šusta, Jiří Spěváček,

---

¹³ Antonio Nerli, *Breve Chronicon monasterii mantuani Sancti Andreae ordo Benedicti*, *Rerum Italicarum Scriptores XXIV.*, Ludovico Muratori (ed.), Mediolanum 1738, s. 1069-1084.

¹⁴ *Gli annali di Mantova*, Scipione Agnello Maffei (ed.), Torona 1675 (= Reprint: *Gli annali di Mantova*, Arnaldo Forni (ed.), Bologna 1990).

¹⁵ *Cronaca di Pisa di Anonimo*, *Rerum Italicarum scriptores 15/2*, Filippo Argelati – Ludovico Muratori (edd.), Milan 1729, s. 975-1088; *Annali Pisani di Paolo Tronci*, Tomus I., Giovanni Sforza (ed.), Pisa 1868; *Annales Sanenses auctore Nerio Donati Filio ab anno MCCCLII usque ad annum MCCCLXXXI*, *Rerum Italicarum scriptores XV.*, Ludovico Muratori (ed.), Mediolanum 1729, s. 131-294.

¹⁶ *Kronika Beneše Krabice z Weitmile*, *Fontes rerum bohemicarum IV*, Josef Emler (ed.), Praha 1884. Překlady z této kroniky jsou v diplomové práci využity z *Kroniky doby Karla IV.*, Marie Bláhová (ed.), Praha 1987. K historiografii Marie BLÁHOVÁ, *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila v kontextu středověké historiografie latinského kulturního okruhu a její pramenná hodnota*, Praha 1995. Dále srovnej EADEM, *Odras státní ideologie v oficiálních historiografických pramenech doby předhusitské*, *Folia historica Bohemica* 12, 1988, s. 269 – 268; EADEM, *Slavnosti v Praze v historiografii doby Karla IV.*, *Documenta Pragensia* 12, Praha 1995, s. 63 – 73; EADEM, *Funkce středověké historiografie se zřetelem k českým zemím*, in: Česká beseda o německých i českých kronikách, pamětech a dalších vyprávěcích pramenech, Hana Pátková (ed.), Dolní Břežany 2006, s. 9 – 24.

¹⁷ *Neplacha, opata opatovského, krátká kronika římská a česká*, *Fontes rerum bohemicarum III*, Josef Emler (ed.), 1882. Překlady z této kroniky jsou v diplomové práci využity z *Kroniky doby Karla IV.*, Marie Bláhová (ed.), Praha 1987. Návštěva Avignonu z pohledu historiografie Marie BLÁHOVÁ, *Příjezd Karla IV. do Avignonu v květnu 1365 v podání soudobé historiografie*, in: Ve znamení zemí Koruny české. Sborník k šedesátým narozeninám prof. PhDr. Lenky Bobkové, CSc., Luděk Březina – Jana Konvičná – Jan Zdichynec (edd.), Praha 2006, s. 559-577.

František Kavka, Ferdinand Seibt či Lenka Bobková.¹⁸ Vedle takto širěji pojatých prací rovněž vnikla i díla soustředěná již výhradně na císařovy kontakty s Itálií. První římské jízdy Karla IV. se podrobněji věnoval nejprve Emil Werunsky¹⁹ a Josef Šusta.²⁰ Samotné korunovaci císařem římským později i František Kavka²¹ a v posledních letech Kateřina Kubínová, která podala kulturní význam obou římských jízd.²² Základní historickou práci o druhé římské jízdě, která byla pro předkládanou diplomovou práci určující, představuje dvoudílná práce Gustava Pirchana z roku 1930.²³ Pirchan se v prvním díle zaměřil na ucelený obraz politicko - historických souvislostí císařovy cesty do Říma. Druhým dílem získané poznatky doplnil. Nutno upozornit, že Pirchanova práce stále představuje nejpodrobnější pojednání k druhé římské jízdě. Druhé římské jízdy se věnoval i František Kavka.²⁴ Kavka vycházel z práce Pirchanovy, což sám hned v úvodní poznámce uvedl. Avšak jeho, poněkud stručněji pojaté, vyložení událostí let 1368 – 1369 není možné přehlédnout. Kavka některé Pirchanovy myšlenky doplňuje a samozřejmě i předložil další relevantní literaturu, která od roku 1930 vznikla. Naopak výklad Jiřího Spěváčka a Ferdinanda Seibta, kteří se ve svých monografiích nezbytně museli dotknout i Karlovy římské jízdy, vyšli poněkud z odlišných základů. Kavka zhodnotil celou římskou jízdu, Spěváček svůj výklad omezil na výklad vztahu Urbana V. a Karla IV., myšlenku navracení se papežů z Avignonu do Říma, setkání papeže a císaře ve Věčném městě a korunovaci Alžběty Pomořanské. Seibt zhodnotil především význam římských jízd. Po Kavkovi se celkovému nastínění politických událostí a nejzávažnějších problémů, které

---

¹⁸ Emil WERUNSKY, *Geschichte Kaiser Karls IV. und seiner Zeit I, II/1-2, III*, Innsbruck, 1880, 1882, 1892 (Reprint New York 1961); Josef ŠUSTA, *Karel IV. Otec a syn (1333-1346)*, Praha 1946; Josef ŠUSTA, *Karel IV. Za císařskou korunou (1346-1355)*, Praha 1948; Jiří SPĚVÁČEK, *Karel IV. Život a dílo*, Praha 1979; František KAVKA, *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355-1378)*, I., II., Praha 1993; Ferdinand SEIBT, *Karel IV. Císař v Evropě (1346-1378)*, Praha 1999; Lenka BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české*, IVa,b. Praha 2003.

¹⁹ Emil WERUNSKY, *Der erste Römerzug Kaiser Karl IV. (1354-1355)*, Innsbruck 1878.

²⁰ Josef ŠUSTA, *Karel IV. Za císařskou korunou (1346-1355)*, Praha 1948.

²¹ František KAVKA, *5. 4. 1355. Korunovace Karla IV. císařem svatého říše římské*, Praha 2002.

²² Kateřina KUBÍNOVÁ, *Římská korunovace Karla IV.*, in: *Lesk královského majestátu ve středověku*. Pocta prof. PhDr. Františku Kavkovi, CSc. k nedožitým 85. narozeninám, Lenka Bobková – Mlada Holá (edd.), Praha – Litomyšl 2005, s. 61-80; EADEM, *Imitatio Romae. Karel IV. a Řím*, Praha 2006.

²³ Gustav PIRCHAN, *Italien und Kaiser Karl IV. in der Zeit seiner zweiten Romfahrt I., II.*, Prag 1930.

²⁴ F. KAVKA, *Vláda Karla IV.*, II., s. 65-97. Diplomová práce, při popisu událostí druhé římské jízdy, vychází především z díla Gustava Pirchana a Františka Kavky.

císaři druhá římská jízda přinesla, věnovala, ve výše citované monografii, Lenka Bobková.

Otázky spojené s panovnickým dvorem byly v širší míře v historiografii 20. století reflektovány nejprve ve vztahu k panovnickým rezidencím. Snaha o naplnění otázky, co bylo panovnickou rezidencí, se plně rozvinula v německém bádání od 60. let 20. století. Sledování této problematiky pak bylo podáno na řadě konferencí a speciálně je jim věnována řada sborníků *Residenzenforschung*.²⁵

Dvůr císaře Karla IV. má v současné historiografii stále své místo. Nicméně je nezbytné uvést, že se jím nejprve zabýval Josef Macek, František Kavka a Ivan Hlaváček. Z Mackových prací ke dvorům panovníků bychom tedy měli uvést pojednání o dvorské kultuře na dvoře Karla IV.²⁶ Naopak František Kavka své zkoumání císařského dvora podal v ucelenější publikaci, která vyšla v německém jazyce a později i v českém znění.²⁷ Dvě samostatné práce dále věnoval i dvořanům císaře. Nejprve se zaměřil na českou královskou komoru a sestavil její fungování a personální zastoupení. Druhá práce byla již zaměřena konkrétněji a týkala se osoby císařova hofmistra Burcharda, hraběte z Hardeggu a Retzu.²⁸ Ivan Hlaváček se ve svých studiích zameřil detailněji na jednotlivé části dvorů Karla IV., především pak Václava IV. a dále i pojednání o rezidenci markraběte Jošta Lucemburského.²⁹ Hlaváčkovy práce významnou měrou přispěly i ke studiu

---

²⁵ Klaus NEITMANN, *Was ist eine Residenz? Methodische Überlegungen zur Erforschung der spätmittelalterlichen Residenzbildung*, in: *Vorträge und Forschungen zur Residenzenfrage, Residenzenforschung 1*, Peter Johanek (ed.), Sigmaringen 1990, s. 11 – 43; Werner PARAVICINI, *Alltag bei Hofe*, in: *Alltag bei Hofe, Residenzenforschung 5*, Werner Paravicini (ed.), Sigmaringen 1995; *Höfe und Hofordnungen 1200 – 1600*, *Residenzenforschung 10*, Holger Kruse – Werner Paravicini (edd.), Sigmaringen 1999. Ke zhodnocení stavu zkoumání *Residenzenforschung* v 90. letech 20. století Ivan HLAVÁČEK, *Přehledy bádání německé „Residenzenforschung“*, ČČH 88, 1990, s. 909-912. Mimo tuto řadu i Peter MORAW, *Was war eine Residenz im deutschen Spätmittelalter*, *Zeitschrift für historische Forschung* 18, 1991, s. 461-468.

²⁶ Josef MACEK, *Die Hofkultur Karls IV.*, in: *Kaiser Karl IV. Staatsmann und Mäzen*, Ferdinand Seibt (ed.), München 1978, s. 237-241.

²⁷ František KAVKA, *Am Hofe Karls IV.*, Leipzig 1989; IDEM, *Život na dvoře Karla IV.*, Praha 1993.

²⁸ František KAVKA, *Správci financí Karla IV. (příspěvek k dějinám české královské komory)*, *Numismatické listy* 46, 1991, s. 138-150; IDEM, *Burchard, purkrabí magdeburský a hrabě z Hardegu a Retzu – hofmistr Karla IV. (1353-1368)*, in: *Historia docet. Sborník prací k počtě šedesátých narozenin prof. PhDr. Ivana Hlaváčka, CSc, Miloslav Polívka – Michal Svatoš (edd.)*, Praha 1992, s. 145-155.

²⁹ Ivan HLAVÁČEK, *K organizaci státního správního systému Václava IV. Dvě studie o jeho itineráři a radě*, Praha 1991; IDEM, *Wenzel IV., sein Hof und seine Königsherrschaft vornemlich uber Böhmen*, in:

panovnických itinerářů a v neposlední řadě je nutné uvést i jeho teoretické práce k pojetí dvoru a rezidence nebo dvoru na cestách.³⁰ O prosopografické zpracování císařova dvora na základě znakové galerie na hradě Laufu se v roce 1996 zasloužil ve své rozsáhlé studii Vladimír Růžek.³¹ Není možné opomenout ani sestavení skladby dvora císaře Karla IV. Lenkou Bobkovou v roce 2003 v rámci publikace *Velké dějiny zemí Koruny české*.³²

V posledních letech se studium dvorské problematiky ve středověku v českém prostředí soustředilo především na přístup ke studiu skladby dvora a personálního zastoupení a neopomenutelnou součástí je i studium dvorské kultury, které tvoří zkoumání projevů každodennosti. První kolokvium pod názvem „*Dvory a rezidence ve středověku*“ bylo zahájeno v roce 2005 pod vedením Dany Dvořákové-Malé. V rámci tohoto výzkumu pak vznikla tři supplementa časopisu *Mediaevalia Historica Bohemica*.³³

Das spätmittelalterliche Königtum im europäischen Vergleich, Reinhard Schneider (ed.), Sigmaringen 1987, s. 201-232; IDEM, *Überlegungen zum Kapellanat am Luxemburgischen Hof unter Johann von Luxemburg, Karl und Wenzel*, in: *Alltag bei Hofe, Residenzenforschung 5*, Werner Paravicini (ed.), Sigmaringen 1995, s. 83-109; IDEM, *Hof und Hofführung König Wenzels IV.*, in: *Deutscher Königshof, Hoftag und Reichstag im späteren Mittelalter, Vorträge und Forschungen 48*, Peter Moraw (ed.), Stuttgart 2002, s. 105-136; IDEM, *Brünn als Residenz der Markgrafen der luxemburgischen Sekundogenitur*, in: *Fürstliche Residenzen in spätmittelalterlichen Europa*, Sigmaringen 1991, s. 361-420.

³⁰ Ivan HLAVÁČEK, *Dvůr a rezidence českých panovníků doby přemyslovské a raně lucemburské. Stručný přehled vývoje a literatury pro dobu do r. 1346*, in: *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*, Opera historica 7, Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), České Budějovice 1999, s. 29-70; IDEM, *Dvůr na cestách. Několik úvah a podnětů*, in: *Rezidence a správní sídla v zemích České koruny ve 14.-17. století, Korunní země v dějinách Českého státu III.*, Lenka Bobková – Jana Konvičná (edd.), Praha 2007, s. 91-111; IDEM, *Itinerář jako pracovní nástroj českého medievisty*, in: *Cesty a cestování v životě společnosti*, Lenka Bobková – Michaela Neudertová (edd.), Ústí nad Labem 1997, s. 57-61; IDEM, *Die Itinerare der böhmischen Herrscher bis zum Jahre 1253 aus verwaltungsgeschichtlicher Sicht*, in: *Folia diplomatica 1*, Sáša Dušková (ed.), Brno 1971, s. 113 – 127; IDEM, *Zum Itinerar Karls IV. vor der Erlangung der Königswürde*, Historická geografie 8, 1972, s. 115 – 121.

³¹ Vladimír RŮŽEK, *Česká znaková galerie na hradě Laufu u Norimberka z roku 1361. Příspěvek ke skladbě královského dvora Karla IV.*, SAP 38, 1988, s. 37-311.

³² L. BOBKOVÁ, *Velké dějiny*, IVa, s. 503 – 525.

³³ *Dvory a rezidence ve středověku*, MHB Supplementum 1, Dana Dvořáková-Malá (ed.), Praha 2006; *Dvory a rezidence ve středověku II. Skladba a kultura dvorské společnosti*, MHB Supplementum 2, Dana Dvořáková-Malá – Jan Zelenka (edd.), Praha 2008; *Dvory a rezidence ve středověku III. Všední a sváteční život na středověkých dvorech*, MHB Supplementum 3, Dana Dvořáková-Malá – Jan Zelenka (edd.), Praha 2009. Dále monografie Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – Jan ZELENA, *Curia ducis, curia regis. Panovnický dvůr za vlády posledních Přemyslovců*, Praha 2011.

Literatura, zaměřená k ženám císaře Karla IV., není příliš bohatá. Souhrnnou práci, která se zaměřuje především na sňatkovou politiku císaře Karla IV., podal František Kavka.³⁴ Alžběta Pomořanská byla v historiografii 20. století reflektována především z tohoto pohledu. Přesto se čtvrtou ženou císaře zabývalo několik historiků. Joachim Zdrenka císařovně věnoval dvě své studie. Nejprve v 70. letech, kdy se soustředil hlavně na rok 1363, tedy ke sňatku s Karlem IV. a určení přesného data oddání. S tímto dále samozřejmě souviselo i určení původu budoucí císařovny a příbuzenství s polským králem.³⁵ Ostatně v podobném duchu, směřujícím k politicko-dynastickému významu sňatků, a zvláště tedy sňatků Karla IV., byly laděny i další práce. Poněkud stručněji se Alžbětě Pomořanské věnovala ve své studii z roku 1983 Gisela Wilbertz. Naopak širší práci vydala o čtyři roky později, kdy se zaměřila i na základní informace o každodennosti dvora císařovny a uvádí jména některých dvořanů.³⁶ Poslední studie vyšla v roce 2011 a napsal ji Uwe Ludwig. Přestože jde opět o obecně pojatý pohled, zaměřený ke sňatku či císařovnině korunovaci v Římě, jsou zde v základní strukturálně-personální linii představeni někteří z dvořanů císařovny.³⁷ Nicméně nastínění přesného Alžbětina dvora

---

Od 1. ledna 2013 byla rovněž zahájena činnost výzkumného centra „Dvory a rezidence ve středověku“ v rámci HIÚ AV ČR, opět pod vedením Dany Dvořáčkové-Malé. Dosud Dana Dvořáčková-Malá ke dvorům Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Panovnický dvůr ve středověku. Struktura, prostor a reprezentace*, in: *Dvory a rezidence ve středověku II.*, s. 11-37; EADEM, *K modelu středověkého panovnického dvora jako sociálního systému*, ČČH 107, 2009, č. 2, s. 309-335; EADEM, *Splendor curiae regis. Život a kultura na dvoře posledních Přemyslovců*, Disertační práce, Karlova univerzita, Praha 2010; EADEM, *Královský dvůr Václava II.*, Praha 2011.

³⁴ František KAVKA, *Čtyři ženy Karla IV. Královské sňatky*, Praha – Litomyšl 2002. Dále významná monografie ke sňatkové politice Dieter VELDTROP, *Zwischen Eherecht und Familienpolitik. Studien zu den dynastischen Heiratsprojekten Karls IV.*, in: *Studia Luxemburgica – Studien zu den Luxemburgen und ihrer Zeit*, Bd. 2, Warendorf 1988.

³⁵ Joachim ZDRENKA, *Elzbieta, córka Bogusława V. księcia Pomorskiego żona cesarza Karola IV.*, in: *Slaski Kwartalnik Historyczny Sobótka*, sv. 32, z. 1, 1977, s. 1-11; IDEM, *Zur Ehe Kaiser IV. mit Elisabeth von Pommern*, in: *Akkulturation und Selbstbehauptung. Studien zur Entwicklungsgeschichte der Lande zwischen Elbe/Saale und Oder im späten Mittelalter*, Peter Moraw (ed.), Berlin 2001, s. 165-172.

³⁶ Gisela WILBERTZ, *Eine Kaiserin aus Pommern: Elisabeth Gemahlin Karls IV.*, in: *Pommern. Kunst-Geschichte-Volkstum*, sv. 21, z. 4, 1983, s. 15-18; EADEM, *Elisabeth von Pommern. Eine Kaiserin im späten Mittelalter*, in: *Bohemia. Zeitschrift für Geschichte und Kultur der Böhmischen Länder*, sv. 28, z. 1, 1987, s. 45-68.

³⁷ Uwe LUDWIG, *Elisabeth von Pommern*, in: *Die Kaiserinnen des Mittelalters. Genie zwischen Mittelalter und Neuzeit*, Amalie Föbel (ed.), Regensburg 2011, s. 285-305.

jistě nebylo hlavním Ludwigovým záměrem, protože jeho zhodnocení je pouze povrchní. Pokud se tedy v práci máme zabývat otázkou sestavení doprovodu Alžběty Pomořanské během druhé římské jízdy, je nezbytné na tomto místě uvést *Dějepis města Prahy* Václava Vladivoje Tomka, který v jeho pátém dílu podal přehled dvorských hodnostářů českých panovníků a částečně i jejich žen.³⁸

Sledování panovnického dvora vychází v diplomové práci především z analyticko-komparativního přístupu a takto vymezeného následného zhodnocení pramenné základny. Při zkoumání proměny dvora na cestách bylo nutné se nejprve zaměřit na charakteristiku strukturálně personální, dále společensko-reprezentativní a vzhledem tomu, že se dvůr pohyboval i v rámci určité oblasti, není možné vynechat ani zkoumání dvora v rámci vymezeného prostoru, ve kterém se nacházel.³⁹

Zhodnocení pramenné matérie pouze na základě prosopografického přístupu považuji pro problematiku dvora na cestách za nedostačující. V diplomové práci jsem se proto snažila soustředit rovněž na otázky spojené s kulturní antropologií, která tak umožnila sledovat panovnický dvůr na základě kombinace několika metodologických přístupů, a to především z pohledu kulturních dějin, ale i dějin politických.

Významnou součástí práce bylo samotné zhodnocení politických souvislostí celé druhé římské jízdy s nezbytnou komparací doby císařovy první jízdy do Říma. Takto vyhodnocené poznatky přesněji vymezily, jakým způsobem a z jakého důvodu se panovníkův doprovod v Itálii proměňoval. Dvůr Alžběty Pomořanské během druhé římské jízdy představuje otázku komplikovanější. Zde bylo nejprve nezbytné se zaměřit na strukturálně - personální stav Alžbětina dvora během doby, kdy se stala královnou českou a současně i panovnicí římské říše. Opět na základě prosopografického přístupu k pramenům.

Poslední část vymezená v diplomové práci, tedy ubytování panovníka a jeho dvora, včetně slavnostního přivítání v italských městech, pak představuje z hlediska

---

³⁸ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis Města Prahy V*, Praha 1881.

³⁹ Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *(Arci)biskupský dvůr v Praze do doby husitské*, Documenta Pragensia 9/2, 1991, s. 341-360. K metodologii, výzkumu panovnického dvora a mezioborovému přístupu k pramenům s odkazy na další literaturu D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Splendor curiae regis*, s. 24 - 28; EADEM, *Královský dvůr Václava II.*, s. 24 - 28. Dále k metodologii Martin NODL, *Středověká prosopografie jako metodická práce*, in: VIII. sjezd českých historiků (Hradec Králové 10. - 12. září 1999), Jiří Pešek (ed.), Praha 2000, s. 146-149; IDEM, *Středověká prosopografie*, in: *Dějepisectví mezi vědou a politikou. Úvahy o historiografii* 19. a 20. století, Martin Nodl, Praha 2007, s. 173 - 201.

metodologického přístupu analýzu, zaměřenou zvláště na jednotlivá města. Pakliže panovník během let 1368–1369 navštívil některá města vícekrát, bylo nutné vycházet z analýzy všech císařových návštěv a jejich vzájemné komparace, pokud to prameny umožnily. Tedy opět zdůraznění kulturní antropologie, zkoumání rituálů, ceremonií či gest.⁴⁰

---

⁴⁰ Peter BURKE, *Co je kulturní historie?*, Praha 2011; Richard van DÜLMEN, *Historická antropologie: vývoj, problémy, úkoly*, Praha 2002.

2. Římská jízda Karla IV. v letech 1368-1369

Druhá polovina 14. století byla v západní Evropě stále ve znamení stoleté války. Porážky francouzského vojska, ztráta území v Normandii a Brétigny, a především pak zajetí krále Jana II. (1350 – 1364) po bitvě nedaleko od Poitiers u Maupertuis, výrazně oslabilo další možnosti rozpoutání nových bojových akcí ze strany Francie. Roku 1357 sice započala jednání s anglickým králem Eduardem III. (1327 – 1377) o propuštění Jana, ale anglické požadavky stále narůstaly. Vedle vznesení nároku na odstoupení značné části území ve Francii, požadoval anglický panovník i náhradu finanční, 4 milióny zlatých écu. Dauphin Karel, který svolal generální stavy, nakonec rozhodl, že splnění požadavků není možné. Hrozilo obnovení dalších bojů. Vyčerpaná Francie tedy nakonec musela přistoupit na mírová jednání. Na přelomu dubna a května roku 1360 v Brétigny nakonec obě strany dospěly ke kompromisu a mohly být uzavřeny mírové dohody. Vnitřního oslabení francouzského království a i mocenského postavení v západní Evropě mohl využít právě císař Svaté říše římské, Karel IV.⁴¹

Oslabení francouzského krále a dojednání míru v Brétigny pro Karla IV. představovalo vhodnou příležitost pro jednání s římskou kurií o návratu do Říma. Papež Inocenc VI., kterého císař roku 1361 vyzval, aby se za jeho pomoci navrátil na italskou půdu a přesídlil trvale z Avignonu do Věčného města, však nebyl tomuto plánu příliš nakloněn. Stále ještě byl zřejmý značný vliv francouzského dvora na papežskou kurií. Karel IV. byl tedy nucen prozatím ze svého úmyslu ustoupit. Novou příležitostí však bylo o několik let později jednání s novým papežem Urbanem V. Podnět k druhé římské jízdě Karla IV. byl dán již na jaře roku 1365. Vhodnou příležitostí se pak jevilo samotné vyzvání Urbana V. na panovníkův příjezd do Avignonu.⁴² Zdá se, že se papež již v této době sám nebránil myšlence k návratu do Říma. Nadneseně bychom tak mohli usuzovat i ze jména, které si sám zvolil. Na cestu do Avignonu se tedy císař vydal, po přímém pozvání Urbana V. Výzvu k uskutečnění návštěvy papežského stolce doručil do Prahy

---

⁴¹ Jonathan SUMPTION, *The Hundred Years War, II. Trial by fire*, Philadelphia 1999, s. 280 – 293; Anne CURRY, *The Hundred Years War*, Houndmills, Basingstoke 2003, s. 51 – 64. K vývoji anglo – francouzských vztahů v době druhé římské jízdy císaře Jonathan SUMPTION, *The Hundred Years War, III. Divided Houses*, Philadelphia 1999. Události stoleté války ovlivňující císaře a jeho politiku podal F. KAVKA, *Vláda Karla IV.*, I, s. 80; s. 152 – 153.

⁴² Základní práci pro císařovu návštěvu Avignonu představuje Vojtěch Jaromír NOVÁČEK, *Císaře Karla IV. pobyt pro dvoře papežském v Avignoně*, ČČM 64, 1890, s. 151-179.

Simon de Langres, generál dominikánů.⁴³ Karel IV. se tak na cestu vypravil s početným doprovodem, až 3000 jezdců, 7. dubna 1365.⁴⁴

Obě hlavy křesťanstva se sešly 23. května 1365. K otázce návratu Urbana V. do Říma a tedy i společného postupu císaře a papeže na cestě Itálií, byl vyhrazen čas v samotném závěru Karlovy návštěvy Avignonu. Jednání byla zaměřena především k odstranění problémů, které by mohly způsobit potíže při odchodu kurie z Avignonu. Významným bodem byla papežova bezpečnost, která by mohla být narušena výtržnictvím žoldnéřských band. Nebyl to však problém týkající se pouze italské oblasti. V této době se ozbrojené skupiny, které zůstaly po výše uvedeném míru v Brétigny bez dalšího válečného uplatnění, zasadily o neklid i v jižní Francii. Bylo tedy nasnadě dohodnout postup pro složení vojsk pro papežův doprovod a následné potlačení výbojů žoldnéřů. Jako řešení k uklidnění poměrů v zemi se jevilo nejschůdnější v jejich opětovném zaměstnání. Měli být přiřazeni, buď z jejich vlastního dobrovolného rozhodnutí, do vojska pro boj s Turky, nebo k němu měli být donuceni násilím. Zde však vyvstal další problém. Přesun takto shromážděných vojsk na Balkán. Jednodušší variantou se mělo stát povolení přechodu žoldnéřů přes území uherského krále. Pokud by ho však nebylo dosaženo, mělo být k jejich přesunu zapláceno benátské loďstvo. Na úhradě nákladů se pak měl podílet i samotný císař. Naopak papež přislíbil povolení výběru desátku ve všech diecézích v říši v případě, že by bylo nevyhnutelné užít vojenské síly k začlenění žoldnéřských band do vojska sestaveného proti Turkům.⁴⁵ Nejprve tedy bylo nutné zasadit se o dohodnuté postupy se všemi zmíněnými evropskými panovníky. Papež Urban V. vyslal své poselstvo k uherskému králi, dále ke králi francouzskému, aby se postaral o jednání se žoldnéři ve Francii, a Karel IV. zaslal list s výzvou italským městům, aby byly rovněž ve sjednané záležitosti nápomocni. O svolání italských představitelů do Bologně, kam měl být vyslán legát Androinus, se dozvídáme z císařova listu, určeného Benátčanů, který je informoval o případné nutnosti přepravy žoldnéřů na Balkán.⁴⁶ V následujících měsících musel být

---

⁴³ MVB III, č. 437, s. 262. K výzvě F. KAVKA, *Vláda Karla IV.*, II, s. 17.

⁴⁴ Pramenná základna diplomatické povahy je doplněna o díla kronikářská. Především se pak jedná o *Neplacha, opata opatovského, krátká kronika římská a česká*, FRB III, Josef Emler (ed.), 1882; *Corpus chronicorum Bononiensium*, *Rerum Italicarum Scriptores* XVIII/1, Vol. 3, Albano Sorbelli (ed.), Città di Castello 1916-1939; *Chronica Johannis de Reading et Anonymi Canturiensis (1346-1367)*, James Tait (ed.), Manchester 1914.

⁴⁵ F. KAVKA, *Vláda Karla IV.*, II, s. 24.

⁴⁶ RI VIII, P, s. 515, č. 100-101. List do Benátek RI VIII, s. 746, č. 7164.

zajištěn i vojenský doprovod pro císaře Karla IV. a dojednána podpora říšských představitelů a měst. K druhé cestě do Říma tak byla cesta z části otevřena.

2.1 Zajištění a plán cesty

Plánování finančního zabezpečení dohodnuté cesty do Itálie probíhalo již od roku 1366. Karel IV. požadoval, aby mu papež poskytnul jednoroční desátek z církevního důchodu v říši a v Českém království. S tímto požadavkem vyslal k římské kurii špýrského biskupa Lamprechta z Brunnu, o jehož poselském úkolu se dozvídáme z papežovy odpovědi ze 7. června 1366. Papež se však prozatím postavil proti poskytnutí desátku. Urban V. nejprve požadoval jasné záruky či konkrétní panovníkův zásah k uskutečnění dohod z Avignonu.⁴⁷ Až říšský sněm, konaný ve Frankfurtu nad Mohanem počátkem září tohoto roku, a vyslovená podpora, ze strany zúčastněných představitelů říše, ke Karlovu rozhodnutí o doprovodu papeže do Říma a současně i o vypravení se do Itálie s vojskem, které mělo zamezit řádění žoldnéřských band, vzbudila u Urbana V. jistotu k dodržení císařova slibu doprovodit ho do Věčného města.⁴⁸ Díky tomuto rozhodnutí mohl být opět vyslán Lamprecht z Brunnu do Avignonu, aby papeže o celé věci informoval a současně opět zažádal o již zmíněný desátek. Špýrského biskupa na cestě k římské kurii doprovodil sekretář kanceláře Jan z Litomyšle a papežský nuncius Petr z Lisabonu.⁴⁹ Urban V. reagoval na vyslané poselstvo listem z 21. října, kde dal souhlas k poskytnutí jednoročního desátku a zároveň určil jeho kolektory. List adresoval především arcibiskupům a jejich sufragánům.⁵⁰ Tentýž den rozeslal rovněž všem říšským

---

⁴⁷ MVB III, s. 442, č. 715.

⁴⁸ Ve Frankfurtu nad Mohanem se říšského sněmu účastnili všichni významní představitelé římské říše. Jednalo se o všechny kurfiřty, z nichž se nedostavil pouze kolínský arcibiskup Engelbert kvůli vážné nemoci. Ve svědečných řadách jsou dále doloženi i biskup špýrský Lamprecht z Brunnu, biskup wormský Jan, štrasburský biskup Jan z Lucemburku a Ligny, basilejský biskup Jan, biskup Jan z Brixenu, biskup naumburský Gerhard ze Schwarzburku a churský biskup Petr Jelito. Podrobněji o účasti na říšském sněmu RI VIII, s. 355, č. 4348a; s. 356, č. 4354; s. 356, č. 4356; s. 356-357, č. 4361; s. 357, č. 4367.

⁴⁹ MVB III, s. 482, č. 771.

⁵⁰ *Copialbuch des apostolischen Nuntius Bertrand de Macello (1366-1368)*, Vojtěch Nováček (ed.), Sitzungsberichte d. k. Böhm. Gesellschaft d. Wissenschaften, XXV, 1895, s. 4 – 9, č. 1: „*Hii sunt suffreganei domini archiepiscopi Maguntini: Argentinensis, Constanciensis, Spirensis, Wormaciensis, Herbipolensis, Eystetensis, Augustensis, Curiensis, Verdensis, Halberstadensis, Padeburnensis, Hildesemensis. Archiepiscopo Coloniensi...habet hos suffraganeos: Leodiensem, Traiectensem,*

metropolitům i arcibiskupovi pražskému okružní list, ve kterém stanovil udělení plnomocných odpustků všem účastníkům císařovy výpravy.⁵¹ Bylo zřejmé, že vybírání desátku by nemuselo probíhat na všech místech podle přání papeže a především císaře. Urban V. tedy do Českého království vyslal nuncia Bertranda de Macello, kanovníka v Liège. Měl se zasadit o důsledný dohled nad vybíráním desátku a především se snažit odstranit možné obtíže. V listině z 6. listopadu 1366, která ohlašuje příchod nuncia Bertranda do Čech, papež žádal arcibiskupy, biskupy a ostatní preláty, aby nunciovi zajistili bezpečný doprovod a rovněž pro něj požadoval denní diety ve výši 4 florénů.⁵² Význam nunciova působení spočíval i v naléhání na řád německých rytířů a výzvu k johanitům k vojenské podpoře císaře během tažení v Itálii. Oba řády byly z papežského desátku vyňaty, proto od nich papež požadoval alespoň tento druh pomoci.⁵³

Problémy s vybíráním desátku na sebe nenechaly dlouho čekat. Nejprve se jednalo o posunutí data výběru desátku v diecézi kolínské, trevírské, naumburské a merseburské. Nakonec byl ale termín změněn dvakrát pro všechny diecéze, na které se výběr vztahoval.⁵⁴ Prvním ústupkem bylo stanovení data splatnosti na 28. březen 1367. Ani toto datum však nebylo dostačující a muselo být prodlouženo téměř o celý měsíc do 25. dubna.⁵⁵ V Českém království byl desátek vybírán v únoru, březnu a dubnu roku 1367.⁵⁶

Monasteriensem , Mindensem. Archiepiscopo Treuerensi...habet hos suffraganeos: Metensem, Tullensem, Verdunensem. Archiepiscopo Salczburgensi...habet hos suffraganeos: Ratisponensem, Patauiensem, Brixiensem, Gurgensem, Frisingensem, Lauouiensem, Secouiensem. Archiepiscopo Pragensi...habet hos suffraganeos: Olomucensem, Luthomusslensem. Archiepiscopo Magdeburgensi...habet hos suffraganeos: Brandenburgensem, Mersemburgensem, Nuwemburgensem, Hauelbergensem, Lubicensem, Missenensem, Swerinensem, Rasseburgensem. Archiepiscopo Bremensi...habet hos suffraganeos: ...[jména v listu chybí]“.

⁵¹ MVB III, s. 474, č. 759.

⁵² Žádost o bezpečný doprovod a denní diety v MVB III, s. 489, č. 785. Papežovy listiny o vyslání Bertranda de Macello do Českého království MVB III, s. 489, č. 786; s. 490, č. 788; s. 490, č. 789; s. 490, č. 790.

⁵³ MVB III, s. 489, č. 787; *Copialbuch des apostolischen Nuntius Bertrand de Macello*, s. 28-29, č. 17.

⁵⁴ Ke Koruně království českého s podrobnějšími odkazy na literaturu viz. Lenka BOBKOVÁ, *Diecezální správa na území Koruny království českého a jejich úloha v politice Karla IV.*, in: Korunní země v dějinách českého státu IV. Náboženský život a církevní poměry v zemích Koruny české ve 14.-17. století, Lenka Bobková – Jana Konvičná (edd.), Praha 2009, s. 60-75.

⁵⁵ *Copialbuch des apostolischen Nuntius Bertrand de Macello*, s. 33-34, č. 22; s. 37-38, č. 25. K výběru desátku G. PIRCHAN, *Italien und Kaiser Karl IV.*, II, s. 39-41.

Z dochovaných listů je možné doložit dva kolektory papežského desátku. Byl jím Bušek, arcijáhen kouřimský, a Sezema, probošt týnský. Celkem bylo vybráno 1452 kop a 54 grošů. Tato částka byla následně odevzdána pokladníkovi pražského arcibiskupa Bedřichovi, kanovníkovi pražskému.⁵⁷

I přes ústupky však Bertrand de Macello příliš úspěšný nebyl. V létě roku 1367 byl se svým doprovodem zajat na území diecéze bamberské jakýmsi rytířem. Musel zde zasáhnout biskup bamberský, jímž byl v této době Ludvík Míšeňský, aby byl nuncius propuštěn. Po této zkušenosti již Bertrاند de Macello odmítl vykonávat dohled nad výběrem desátku. Papež tedy tímto úkolem pověřil Petra z Calais, probošta kostela v Nîmes. O jeho příchodu papež informoval nejenom císaře, ale také polského krále Kazimíra 17. prosince 1367.⁵⁸ Urban V. nunciovi zabezpečil denní diety listem zaslaným do Itálie, Českého království, Uher a německých zemí a rovněž rozhodl o zvýšení této částky ze 4 florénů na 6.⁵⁹

Papež si uvědomoval jisté těžkosti, které mohl způsobit jeho brzký vstup do Říma bez císaře. Stalo se tak 16. října 1367. Ukončení legace Bertranda de Macello na určitou dobu znemožnilo vybírání a urgenci desátku ze strany papežského nuncia. Proto sám papež v listech vydaných 16. prosince toho roku vyzval tridentského biskupa Albrechta II. hraběte z Ortenburgu, pražského arcibiskupa Jana Očka z Vlašimi, dále kolínskou a trevírskou kapitolu, aby dohlédli na bezproblémový průběh odevzdání desátku.⁶⁰ Nicméně následující den, tedy 18. prosince, papež pro jistotu zaslal další list s toutéž výzvou. Listina již byla adresována výhradně Petrovi z Calais, kterému zde nařídil, aby nezapomněl urgovat všechny diecéze, které jsou povinné desátek splatit.⁶¹

Karel IV. se nemohl spoléhat pouze na slíbený desátek. Nejprve je tedy doložitelná zmínka, kdy se císař obrátil se svojí žádostí pro dodání kontingentu na říšská města. Učinil tak 21. ledna 1367.⁶² Říšská města se však podílela nejenom na dodání

---

⁵⁶ *Registra decimarum papalium*, Václav Vladivoj Tomek (ed.), Praha 1873, s. IV; *Archiv pražské metropolitní kapituly*, Katalog listin a listů z doby předhusitské I., Jaroslav Eršil – Jiří Pražák (edd.), Praha 1956, s. 105, č. 374.

⁵⁷ *Archiv pražské metropolitní kapituly*, s. 106, č. 377.

⁵⁸ MVB III, s. 355, č. 890; s. 355, č. 891.

⁵⁹ MVB III, s. 569, č. 914.

⁶⁰ MVB III, s. 566-567, č. 911; s. 567-568, č. 912; s. 568, č. 913; s. 569-570, č. 915.

⁶¹ MVB III, s. 571-572, č. 917.

⁶² RI VIII, s. 365, č. 4483.

kontingentu, ale také na finančním zajištění římské jízdy. Město Norimberk císaři poskytlo prostřednictvím Ludvíka z Oettingenu 405 zlatých a dále císaři přislíbilo zaplacení 3 000 zlatých⁶³, Štrasburk přispěl částkou 810 florénů a na římskou jízdu vyslal 20 svých ozbrojenců, město Vratislav a Středa přislíbilo 1 600 kop grošů. Na finanční pomoci měla svůj díl rovněž města Budyšín, Žitava, Zhořelec, Lubáň a Löbau, která musela zaplatit navíc, mimo svoji obvyklou daň, 1 500 kop grošů.⁶⁴ Papeže jistě finanční příspěvky na jízdu těšily, ale on sám si byl plně vědom faktu, že na italské půdě bude především potřeba vojenského zajištění. Pokusil se tedy alespoň vyzvat říšská města k poskytnutí vojenského doprovodu císaři v listě ze 17. prosince 1367.⁶⁵ I přes císařovy výzvy docházelo na počátku roku 1368 k postupnému odmítání účasti na tažení ze strany několika říšských měst. Mezi těmito městy byl např. Kolín, Štrasburk, deset měst v Alsasku i Lübeck. Vzhledem k tomu, že italské tažení bylo na počátku roku již neodkladné, císař se těmito problémy nemohl více zdržovat a musel pomýšlet na samotné uskutečnění výpravy.⁶⁶ Nicméně ani tento negativní přístup říšských měst neměl být ponechán bez císařovy odezvy.

Náročná cesta, kterou druhá římská jízda bez pochyby byla, vyžadovala i náležité zastoupení z řad říšských představitelů a samozřejmostí byla i účast významných držitelů císařských dvorských úřadů.⁶⁷ Jak již bylo naznačeno, papežův vstup do Říma za nepřítomnosti císaře mohl u mnohých vysokých hodnostářů římské říše vyvolat jistou nechuť k podílu na tažení. Císařova cesta se tak mnohým mohla zdát jako již zcela zbytečná a trvání na výpravě vnímali spíše jako využití císařského vojska k porážce papežova nepřítele Bernaba Viscontiho, na místo hlavního cíle, který byl veřejnosti předkládán - návrat papežů z Avignonu do Říma za pomoci císaře. Tyto problémy si rovněž uvědomoval Urban V., proto již z Říma vyslal několik listin určených do rukou biskupa špyrského Lamprechta z Brunnu, Leopolda Rakouského, mohučského arcibiskupa Gerlacha, markraběte moravského Jana Jindřicha, olomouckého biskupa Jana ze Středy, císařova hofmistra a purkrabího magdeburského Burcharda z Hardeggu a Retzu, Bolka

---

⁶³ RI VIII, s. 379, č. 4646a; s. 376, č. 4616.

⁶⁴ RI VIII, s. 369, č. 4523; s. 379, č. 4646a. Zmínka o poskytnutí finanční podpory hornolužických měst také v *Jahrbuecher des Johannes von Guben*, *Scriptores rerum Lusaticarum*, NF I., Ernst Fridrich Haupt (ed.), Görlitz 1839, s. 20.

⁶⁵ MVB III, s. 570-571, č. 916.

⁶⁶ F. KAVKA, *Vláda Karla IV.*, II, s. 68.

⁶⁷ F. KAVKA, *Život na dvoře*, s. 58-64.

Svídnického a bavorským Wittelsbachům, aby císaře podpořili v plánu vyjet do Itálie a aby ho na cestě sami doprovodili.⁶⁸ I přes papežovy výzvy se v prosinci roku 1367 omluvili z účasti na tažení dva arcibiskupové. Prvním byl mohučský arcibiskup Gerlach a druhým trevírský arcibiskup Kuno z Falkenštejna, který byl současně i koadjutor kolínského arcibiskupa Engelberta. Odůvodnění neúčasti je nám známo pouze z listů císaře a papeže, kteří se proti tomuto rozhodnutí ohradili. Oficiálně tedy účast na tažení odmítli z důvodu vlastních problémů s loupeživými bandami na území, které sami spravovali.⁶⁹

Nutností a i jistou samozřejmostí bylo zajištění vojenské i finanční podpory přímo na půdě italské. Papež v této době již poněkud pozměnil názor na potlačení žoldnéřských band. Během svého pobytu ve Viterbu, italské papežské rezidenci v Umbrii, kde vyčkával na příchod císaře, spatřoval hlavní nebezpečí v milánských Viscontiích. Formování Ligy, která měla spolupracovat s císařovým vojenským kontingentem a která byla původně ustavena proti žoldnéřským bandám, se přeměnilo k potlačení moci milánského rodu.⁷⁰ Jednání s císařem v této otázce započala ještě v době působení papežského nuncia Bertranda de Macello, který se s Karlem IV. setkal pravděpodobně během měsíce května roku 1367 na Karlštejně.⁷¹ Císař přislíbil pomoc a 16. května 1367 vyslal svého sekretáře a děkana kolegiální kapituly u sv. Apolináře na Novém Městě pražském, Jana z Litomyšle zvaného Kantor, do Viterba. Jan z Litomyšle od císaře získal pověření, aby jako jeho zástupce dohodl podmínky a následně uzavřel smlouvu o pomoci mezi císařem, papežem, královnou Janou Neapolskou, pánem Padovy Francescem de Carrara, markrabětem

---

⁶⁸ MVB III, s. 556, č. 892; s. 556, č. 894; s. 557, č. 895; s. 558, č. 896; s. 558-559, č. 898; s. 559, č. 899; s. 559, č. 900; s. 560-561, č. 902.

⁶⁹ MVB III, s. 598-599, č. 955; s. 599-600, č. 956. Skutečné důvody lze spatřovat především ve vyjádření nesouhlasu s Karlovým rozhodnutím v otázce porýnské oblasti a jeho dynastickou politikou, se kterou úzce souvisí i jmenování Václava Lucemburského říšským vikářem v době druhé římské jízdy a rozšiřování rodových lucemburských držav na Rýně. Reakcí pak bylo formování spolku falckraběte Ruprechta I. s městy Wormsem, Špýrem a arcibiskupem trevírským Kunem ze dne 5. srpna 1366. K těmto se záhy přidal i mohučský arcibiskup a na podzim roku 1367 se začala plně ustavovat opozice porýnských kurfiřtů. F. KAVKA, *Vláda Karla IV.*, II., s. 50-53. Zde je nutno zmínit i kořeny expanzivní politiky Václava Lucemburského, který po roce 1357 upínal svoji pozornost k výbojům do oblasti zájmové sféry vévodů z Jülichu a biskupů z Lutychu.

⁷⁰ Formování Ligy a změna papežova názoru v G. PIRCHAN, *Italien und Kaiser Karl IV.*, I, s. 36-48.

⁷¹ O těchto jednáních se Bertrand de Macello zmiňuje v listině datované k 31. říjnu 1368 a vydané v Lisabonu. MVB III, s. 648-649, č. 1026.

Mikulášem z Este, pány Mantovy Francescem a Feltrinem Gonzagou a s městy Janovem a Florencií.⁷² Papež započal kroky k jednání o spolku proti Viscontiům z počátku v tajnosti. O celé věci byl informován nejprve jeho bratr Anglik, dále papežský legát Albornož a písař Francesco Bruni. O zajištění vojska bylo nutné jednat především se spojenci v Itálii. Byl jím výše uvedený pán z Padovy, markrabata Mikuláš, Hugo a Albrecht z Este a Guido i se syny Ludvíkem, Francescem a Feltrinem Gonzagy. Strategické plánování vojenského zásahu se muselo bezpodmínečně promítnout ve vztahu ke Gonzagům. Mantova totiž sousedila v bezprostřední blízkosti území ovládaném Bernabem Viscontim a Cansignorem della Scala, který byl pánem města Verony a byl spojenecky nakloněn k Bernabovi. Papež se uvolil financovat část vojska, konkrétně 800 jezdců. K dodání finančních prostředků pro sestavení vojska v počtu 700 jezdců slíbili poskytnout markrabata z Este, Francesco Carrara a páni z Ferarry.⁷³ Nicméně nejdůležitějším krokem v této věci bylo konečné dohodnutí s císařem a následné zformování Ligy proti Bernabovi Viscontimu.⁷⁴

Ustavení Ligy proběhlo 31. července 1367 ve Viterbu a jejich spojenectví bylo uzavřeno na dobu sedmi let. Císaře ve Viterbu zastupoval již zmíněný Jan z Litomyšle, kterého doprovázel Neplach, opat v Opatovicích. Výše uvedení spojenci se zavázali ke vzájemné vojenské ochraně. Pokud by došlo k válce, bylo možné, po dohodě a souhlasu všech spojenců, uzavřít mír. Zajímavým prvkem dohody je zvláštní postavení Mantovy. Gonzagové, kteří se nezavázali k postavení vojska ku pomoci císaři, nesměli s nikým uzavírat mír nebo vyhlášovat válku.⁷⁵ Dalším spojencům, tedy Francescu Carrara, neapolské královně Janě, Florencii a jiným italským komunám, byla ponechána možnost volby, zda se budou chtít připojit k ustavené Lize.⁷⁶

Při rekonstrukci plánování cesty druhé římské jízdy Karla IV. je nutné vycházet ze vztahů jednotlivých měst k císařskému dvoru a obecně ze vztahu k říši. Nejprve je tedy nutné se pokusit zachytit tuto linii na základě analýzy jednotlivých oblastí říšské části Itálie. Jistým pomocným vodítkem bude určení oblastí, která byla plně nakloněna císaři

---

⁷² T. MOMMSEN (ed.), *Italienische Analekten zur Reichsgeschichte des 14. Jahrhunderts*, s. 136, č. 332.

⁷³ G. PIRCHAN, *Italien und Kaiser Karl IV.*, I, s. 37.

⁷⁴ F. KAVKA, *Vláda Karla IV.*, II., s. 52-53. Listina o ustavení Ligy MVB III, s. 529-535, č. 853.

⁷⁵ MVB III, s. 532: „...predicti domini de Mantua, que in alia speciali liga nichil in expensis contribuunt, nullam vocem habeant in deliberationibus casuum guerre et pacis superius declarate...“.

⁷⁶ MVB III, s. 532-533, č. 853.

a ke kterým se váží přátelské styky. Dále pak území problematická. Na základě takto doložených faktů, bude možné určit, v jakých podmínkách císař mohl pomýšlet na přechod italským územím a rekonstruovat samotnou realizaci celého tažení, a to i na základě jasně doložitelných zkušeností z let 1354-1355.

Zde je možné konstatovat, že panovník měl pro průchod nejsevernější oblastí říšské části Itálie čtyři možnosti delšího přátelského pobytu. Na území friaulském v Udine, v Mantově, Padově a v Modeně. Ostatně tato situace také vyplynula z dojednání a ustavení Ligy proti Viscontiům, ve které figuroval rod Gonzagů, Francesco Carrara a markrabata z Este, jejichž představitelé se již zavázali k panovníkově pomoci.

Zaměřme tedy pozornost nejprve k oblasti území Friaulska. Území patriarchátu aquilejského s hlavním centrem v Udine představovalo oblast výhodnou pro zahájení římské jízdy a vstup na italskou půdu. Přátelské styky Karla IV. s aquilejskými patriarchy je možné sledovat již od roku 1350, kdy se tohoto úřadu ujal nevlastní bratr Karla IV., Mikuláš Lucemburský, a svoji funkci vykonával až do roku 1358. Bylo tedy příhodné, že město panovník navštívil i za první římské jízdy. Ostatně ani v letech 1368-1369 nedošlo ke zhoršení vztahů. Aquilejský patriarcha, Markvart z Randeggu, zastávající tento úřad v letech 1365-1381, byl nadále císaři plně nakloněn a jeho město se tak mělo stát prvním odpočinkem před náročnou cestou a vojenskými operacemi. O čemž svědčí i list patriarchy Markvarta z 15. ledna 1368, ve kterém psal benátskému dóžeti, že je nutné zabezpečit císařovu římskou jízdu zásobami. Požadoval, aby bylo zasláno 2 000 věrtelů obilí a 3 000 věrtelů špaldy.⁷⁷ Lombardská oblast, na jih od Udine, však tvořila území značně komplikované, ovlivněné milánskou politikou a zásahy Viscontiů do sousedních částí země.

Návštěva Milána nebyla pro císaře za dané situace příliš pravděpodobná. Naopak během první římské jízdy si Karel IV. pobyt v Miláně spojoval nejen s uklidněním poměrů ve vztahu k Viscontiům, tedy i bezproblémovým průchodem oblastí, ale především s korunovací lombardskou korunou, a proto byla návštěva Milána v roce 1355 pro panovníka významná a nemohl ji opomenout. V době první římské jízdy totiž došlo k obratu v držbě moci nad tímto městem. Během pobytu v Udine, v říjnu 1354, k císaři dorazila zpráva o úmrtí Giovanniho Visconti. Tím byla moc Viscontiů značně oslabena

---

⁷⁷ RI VIII, Rs., s. 805, č. 729. Odpověď a příslibení pomoci z 18. března RI VIII, Rs., s. 805, č. 731. Markvart z Randeggu se účastnil i císařovy první římské jízdy, tehdy ještě jako aušpurskému biskupovi. Svěřil mu, před vjezdem do Říma, dohled nad Pisou. F. KAVKA, 5. 4. 1355 *Korunovace Karla IV. císařem Svaté říše římské*, s. 97.

a Karel IV. se mohl snáze dohodnout na smíru s Giovanniho synovci – Matteem, Bernabem a Galeazzem.⁷⁸ Roku 1368 byla situace, jak již bylo mnohokrát uvedeno, značně komplikovanější, protože císař při přechodu italským územím musel počítat s odporem Viscontiů. Dané okolnosti dále vyostřilo obléhání Mantovy vojskem Bernaba Viscontiho.

O dobrých vztazích Karla IV. s Mantovou svědčí především jejich častá komunikace. Pokud bychom se zaměřili na léta 1365 až 1367, na období před římskou jízdou, zjistíme, že císař adresoval mantovským Gonzagům celkem 10 listin.⁷⁹ Poslední listina zaslaná do Mantovy je datována na 7. května 1368. Dozvídáme se z ní o záměrech císaře a plánu pro průchod Itálií v prvních týdnech římské jízdy. Ludvíka a Francesca Gonzagy totiž informoval, že v půli dubna dorazí do Friaulska. Dále předpokládál, že koncem dubna by se již mělo sejít veškeré vojsko a pak by bylo možné vytáhnout k Mantově.⁸⁰

Toskánsko bychom patrně označili spíše než nepřátelským územím, jako územím výrazně problematickým. Zásadní postavení mezi toskánskými městy měla Florencie. Císař sám toto město nikdy nenavštívil, přestože jednání s ním a jeho představiteli nebylo možné nechat bez povšimnutí. Již během první římské jízdy se panovník Florencii zaručil, že do města nevstoupí. Na oplátku mu florentská komunita přislíbila vyplatit 100 000 zlatých v hotovosti a zavázala se k ročnímu poplatku 4 000 zlatých.⁸¹

Naopak Pisa byla od dob římské jízdy Jindřicha VII. městem, jehož věrnost císaři a podpora nebyla zanedbatelná. Ostatně i zde, v pisánském dómu, byl děd Karla IV. pochován. Přestože byla Pisa a Lucca městy, u kterých jejich loajalitu k císaři nelze zpochybňovat, nutno si uvědomit jejich vzájemné vztahy. Lucca, milé město panovníkova mládí, byla pod přímou nadvládou Pisy a rodiny říšského vikáře Giovanniho dell'Agnello, kterého zde zastupoval jeho příbuzný Gherardo dell'Agnello. Problémem bylo spojení a vzájemná podpora Giovanniho dell'Agnello a Bernaba Viscontiho. Bez znalosti výsledku boje s Viscontii a jejich spojenci, tak nebylo možné předpovědět, jaká nálada by mohla v Pise panovat. Pokud bychom se ale zaměřili na kronikářské záznamy města Pisy z let před zahájením římské jízdy, tedy od dohod s papežem v Avignonu, zjistíme, že

---

⁷⁸ E. WERUNSKY, *Der erste Römerzug*, s. 9-13.

⁷⁹ RI VIII, s. 339, č. 4172; s. 344, č. 4227; s. 344, č. 4228; s. 345, č. 4229; s. 345, č. 4231; s. 347-348, č. 4263; s. 348, č. 4272; s. 348, č. 4273; s. 352, č. 4313; s. 358-359, č. 4386.

⁸⁰ RI VIII, s. 377, č. 4622.

⁸¹ *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 28-31, č. 11; s. 31-35, s. 12.

rozpoložení ve městě bylo poněkud napjaté. Dell'Agnello, jako spojenec Milána, se prý, ze strachu z císaře a hlavně z možné ztráty území, nepokusil podpořit žoldnéře a raději v roce 1366 předzásobil Pisu na tři roky dopředu.⁸² Před svolaným shromážděním lidu se snažil vzbudit obavy z císařova příjezdu a vyvolat tak i všeobecný nesouhlas se vstupem císaře za městské brány, avšak bez úspěchu.⁸³ Nutno upozornit, že Karel IV. neměl dobré zkušenosti s pobytem v Pise během první jízdy do Říma, přesněji řečeno na cestě zpáteční. V Pise, po celé období druhé poloviny 14. století, zápasila o vliv ve městě strana Bergoliniů, v jejichž čele byla rodina Pietra Gambacorty, a strana Raspati. Obavy Bergoliniů ze ztráty Luccy či spojení císaře s Raspanti, vyvolalo v květnu 1355 povstání. Karel IV. a Anna Svídnická jen s těžkostmi stačili opustit hořící palác anziánů. Císařova vojenská opora nakonec dokázala uhájit Karlovo postavení, o čemž svědčí i následné tvrdé zakročení proti vzbouřencům.⁸⁴

Postavení Luccy bylo ve 14. stoletím komplikované. Častá proměna představitelů správy nad městem způsobila, že se stala nesvobodným městem. Roku 1330 Jan Lucemburský vkročil na italskou půdu jako říšský vikář a o rok později za ním přijel i králevic Karel. Lucemburskou svrchovanost přijalo několik italských měst a otec svěřil Karlovi jejich správu. Jednalo se o Bergamo, Modenu, Parmu a nakonec i Luccu. V srpnu roku 1331 dokonce Ludvík Bavor prohlásil Luccu za lucemburské dědičné panství. Slabá základna lucemburské opory v Itálii však poskytla brzy možnost ke vzpouře Brescie roku 1332. I přes obtíže, kvůli zformování tzv. lombardské ligy a vojenskému střetu u San Felice, si budoucí císař vybudoval úzký vztah k městu Lucca, kde pobýval převážně v roce 1333 a kde si počínal jako suverénní vladař. Téhož roku Karel musel Luccu opustit.⁸⁵ Jan Lucemburský město nakonec prodal pánům z Parmy, Marsigliovi, Pietrovi a Orlandovi di Rossi, kteří ji spravovali z pozice říšských vikářů až do roku 1335. Než se však Lucca ocitla v roce 1342 pod přímou nadvládou Pisy, byla opět prodána. Tentokráte

---

⁸² *Annali Pisani di Paolo Tronci*, s. 134-135: „I Visconti dal canto loro s'apparecchiarono a resistere, e segnatamente si unirono a tutte le compagnie di ventura che guastavano l'Italia. Ad essi volea confederarsi Giovanni dell'Agnello; ma nol potè, e la cosa andò in questa guisa. Volgendo l'animo alla venuta dell'Imperatore e di là traendo timore di perdere la signoria, si diede a fare grandissimi provvedimenti, e nella città introdusse vettovaglie che sarebbero bastate per tre anni.“

⁸³ *Annali Pisani di Paolo Tronci*, s. 135.

⁸⁴ L. BOBKOVÁ, *Velké dějiny*, IV.a, s. 304-305.

⁸⁵ Lenka BOBKOVÁ, *Územní politika prvních Lucemburků na českém trůně*, Ústí nad Labem 1993, s. 52–54.

pánovi Verony, Mastinu della Scala. V roce 1341 se ale jednalo o prodeji Luccy Florencii. Z obavy ze ztráty území, pisánská vojska, za podpory Milána, obsadila oblasti patřící k Lucce. Výsledkem byl smír Florencie a Pisy v červnu 1342, kdy započala bezmála dvacetisedmi letá vláda Pisy nad Luccou.⁸⁶

Posledním městem, které je důležité zmínit, je Siena. Od roku 1285 zde vládl sbor tzv. „*devíti*“ neboli „*devíti mužů*“⁸⁷, jejichž členové představovali nejvýznamnější zástupce měšťanstva. Jednalo se především o bohatou vrstvu obchodníků, představitelů guelfské strany města. Ghibellinská šlechta byla z vlády po dlouhou dobu vyloučena. Přestože je možné doložit, že se Siena stala v době jejich vlády hospodářsky silnějším městem a zaznamenala tak rychlý rozkvět, ale ti obyvatelé města, kteří byli touto vládou utlačováni, volali v polovině 14. století po nutné změně.⁸⁸ Vhodná příležitost na sebe nenechala příliš dlouho čekat. Císař během první římské jízdy sesadil v roce 1355 vládu *devíti* a přikázal, aby byla ve městě obnovena vláda, které měla sestávat z 12-ti osob, tedy vždy 4 zástupci jedné *terze*.⁸⁹ Nově zvoleným dvanácti pánům, zvaným „*dodici*“, měl stát v čele „*capitano del popolo*“ a „*gonfaloniere di giustizia*“, kteří byli rovněž odpovědní za klid ve městě. Vláda *dvanácti* byla platná i během let 1368 a 1369. Přesto panovalo v Sieně neustálé napětí, které vyvolávalo další zásahy jednotlivých *terzí* a rodů do politiky a správy města.

Císařova družina byla zajištěna a spojenecké armády byly na cestě. Karel IV. tedy dále římskou jízdu nemohl odkládat.

---

⁸⁶ M. E. BRATCHEL, *Medieval Lucca and the Evolution of the Renaissance State*, Oxford 2008, s. 83-84. Lucce ve 14. století se věnuje Christine MEEK, *The Commune of Lucca under Pisan Rule (1342-1369)*, Speculum Anniversary Monographs 6, Cambridge 1980; EADEM, *Lucca, 1369-1400: Politics and Society in an Early Renaissance City-State*, Oxford Historical Monographs, Oxford 1978.

⁸⁷ *Annales Senenses*, s. 147-149.

⁸⁸ K problémům vlády „*devíti*“ a především k ustavení vikářů během první římské jízdy Zdenka HLEDÍKOVÁ, *Vikáři Karla IV. v Sieně v roce 1355*; in: Lesk královského majestátu ve středověku, Lenka Bobková – Mlada Holá (edd.), Praha-Litomyšl 2005, s. 177-196.

⁸⁹ Siena byla rozdělena do tří *terzí* neboli městských čtvrtí. Byla to *terze* města, situovaná směrem k sienskému dómu, dále *terze* sv. Martina kolem Piazza del Campo a *terze* Camollia, oblast směrem k městské bráně stejného názvu.

2.2 Průběh italského tažení

Zahájení římské jízdy bylo stanoveno na 2. dubna 1368.⁹⁰ Průvod císaře a jeho manželky Alžběty Pomořanské se vydal na cestu o Květné neděli z Prahy. Dvůr směřoval pravděpodobně přes Znojmo, kam dospěl na velikonoční svátky a zřejmě je zde i panovník náležitě oslavil. Významnější zastávkou se pak stala Vídeň. Ve Vídni, která mohla panovníka přivítat 11. dubna, proběhlo několik zásadních jednání, která musela být uzavřena před samotným vstupem na italskou půdu. Do Vídne se dostavil papežský nuntius Petr z Calais, který císaře vyzval, jako zástupce papeže, aby pro Urbana V. potvrdil opis listiny císaře Jindřicha VII. pro papeže Klimenta V. z roku 1312.⁹¹ Listina byla pro papeže i císaře velmi důležitá. Její obsah totiž deklaroval nedotknutelnost papežova světského panování v Itálii. Listina tak potlačovala jakékoliv nároky císaře. Nutnost confirmace hrála pro Urbana V. významnou roli, protože to byl právě on, kdo požádal císaře, aby vstoupil do Itálie a sjednal zde nápravu. Karel IV. tedy měl mít především za cíl vstoupit na tuto půdu, jako ochránce církve a papeže, který své kroky podniká v plné shodě s kurií, a neměl tedy prosazovat vlastní politiku, která by byla vedena na úkor papežského státu.⁹² V confirmaci výše uvedené listiny Karel IV. zdůraznil, že listinu opětovně potvrdil proto, aby byl zřejmý jeho vztah k papežskému stolci a aby pochybnosti o jeho činech byly vyvráceny, protože si nepřeje rozkol papežství a císařství.⁹³ Jak se během průběhu cesty ukázalo, oba nejvýznamnější představitelé tehdejší Evropy nakonec měly mírně odlišné názory na uskutečnění výše uvedeného.

Během pobytu ve Vídni byl císař informován o napadení Mantovy vojskem Bernaba Viscontiho. Bernabo se rozhodl vědomě ohrozit město říšského vikáře a zároveň i oficiální sídlo královny během pobytu na italské půdě, a proto mohl být tento jeho krok vnímán i jako útok na říši. Došlo k němu v noci na 5. dubna. Přestože město nebylo viscontiovským vojskem dobyt, útok vyvolal obavy. Vyslané poselstvo Bernaba Viscontiho, které k císařskému dvoru dorazilo již na území Friaulska, nabídlo císaři plné

---

⁹⁰ *Adventus regis* je pro italská města podrobněji popisován v podkapitole „Slavnostní uvítání císaře v italských městech.“

⁹¹ Karel IV. tuto listinu v minulosti potvrdil již třikrát. Nejprve se tak stalo v roce 1346, poté o rok později v roce 1347 a naposledy během první římské jízdy v roce 1355.

⁹² MVB III, s. 603, č. 962; RI VIII, s. 379, č. 4647.

⁹³ G. PIRCHAN, *Italien und Kaiser Karl IV.*, I, s. 87-90; F. KAVKA, *Vláda Karla IV.*, II, s. 69 – 70.

zadosti učinění formou podrobení se Bernaba panovníkovi a nabídku ke smíru. Karel IV. však odmítl. Jednalo by se totiž i o porušení koalice uzavřené s papežem.

Císař byl v neustálém kontaktu s pány z Mantovy, které informoval o svém postupu Itálií. Ještě před vstupem do města aquilejského patriarchy vyjádřil, 20. dubna, svoji lítost nad osudem mantovských a informoval je, že během následujících 14 dní bude na jejich území přítomné vojsko k ochraně měst. Rovněž zmiňuje, že důvěřuje jejich vytrvalosti stejně tak jako „svým Čechům“.⁹⁴ Poslední klidný pobyt před válečnými událostmi tedy císaři a jeho doprovodu zabezpečilo město Udine, kam výprava dorazila 27. dubna. Zde si mohl Karel IV. nerušeně odpočinout po náročné cestě téměř týden. Nicméně naléhavost dané situace nutila císaře opustit Udine již 3. května a zahájit vojenské operace.⁹⁵ Papež dne 5. května prohlásil Bernaba Viscontiho za heretika a současně udělil všem účastníkům Karlova tažení odpustky. Listina byla adresována papežovu bratru Anglikovi, kardinál biskupovi z Albana, kterému Urban V. přikázal, aby znění listiny rozšířil do německých zemí, českých zemí a po celé Itálii.⁹⁶

V období od 12. května až do počátku července probíhaly vojenské operace, které si vyžadovaly častý a rychlý přesun vojsk. Nejprve císař zamířil k Trevisu, kde byl i vystaven tábor. Odtud v tentýž den psal Gonzagům, že po velkém nebezpečí překročil se svými oddíly řeku Pád a v následujících dnech budou jeho další kroky směřovány k Padově.⁹⁷ Z Trevisa císaře doprovodili přes území republiky sv. Marka benátské vyslanci. O čtyři dny později, 16. května, vojska dorazila k táboru Curte Roduli, situované přibližně dvě míle od Padovy, na levém břehu řeky Brenty. Zde již na císaře nečekal příliš velký odpor znepřátelených vojsk.⁹⁸ Druhý den tak bylo možné, aby vstoupil do Padovy. Příliš dlouhý odpočinek zde ale na císaře a jeho doprovod nečekal. Vojska musela město opustit již následující den.

Ferarrské území, přes které měla vojska dále pokračovat, bylo pro cestu početných vojenských oddílů poměrně komplikované. Jednalo se o dosti bažinaté území, které se mohlo díky vydatným deštům stát místy velmi problematickým pro přechod vojsk. Bylo tedy nutné počítat s delším zdržením a nebylo možné déle se zdržovat v Padově. V této době lze zaznamenat v císařových listinách Gonzagům jejich stále vzrůstající obavy

---

⁹⁴ G. PIRCHAN, *Italien und Kaiser Karl IV.*, I, s. 96, pozn. 7. Regest listiny RI VIII, s. 380, č. 4650.

⁹⁵ Podrobný popis vojenských operací G. PIRCHAN, *Italien und Kaiser Karl IV.*, I, s. 138-140, 160-164.

⁹⁶ MVB III, s. 607-610, č. 970.

⁹⁷ RI VIII, s. 381, č. 4654.

⁹⁸ RI VIII, s. 381, č. 4655.

o osud Mantovy. Císař totiž, v táboře poblíž Montagne, východně od Legnana, své spojence v Mantově ujistil, že nemusejí mít obavy a pochybovat o jeho brzké pomoci.⁹⁹ Vojska musela překročit oblasti u Valli Veronesi a Polesine di Rovigo. Přechod tohoto území byl zdárně ukončen, přes velké obtíže a úzké cesty, 21. května.¹⁰⁰ Za doprovodu markraběte Mikuláše z Este císař vjel 23. května do Ficaroly. Zde na něj čekal kardinál biskup z Albana, Anglik, se svým vojskem.¹⁰¹ Je možné odhadovat, že císařské vojsko počítalo celkem s 4 000 těžkooděnci a Liga mohla poskytnout zhruba stejný počet.¹⁰² Přesný počet vojska však není možné s jistotou určit. Papež měl zřejmě poskytnout kolem 1 000 ozbrojenců, královna Jana Neapolská 500, pan Guido da Polenta 100, město Perugia 50 ozbrojenců a již v dubnu vyslala na pomoc císaři své vojsko v počtu 200 těžkooděnců i Siena.¹⁰³

V posledních květnových dnech se vojska císaře a Ligy vydala na pochod k Mantově. Zde měla být pokořena moc Viscontiů a jejich spojenců, které představovalo vojsko veronské v čele s Cansignorem della Scala. První bojové operace směřovaly k hradu Ostiglia, severně od Pádu mezi Mantovou a Ferarrou. Hrad náležel pod správu Cansignora della Scala. Vojsko však nebylo úspěšné a muselo se stáhnout do tábora k Mantově po řece Pádu, na lodích markraběte Mikuláše z Este.¹⁰⁴ Ani tento zdánlivě rychlejší únik po řece nebyl snadný. Bernabo Visconti přikázal, aby byly strhnuty hráze řeky Pádu. Utonula zde asi stovka císařových ozbrojenců.¹⁰⁵ Následovalo tažení proti Veroně. Opět nebylo úspěšné. Tábor byl postaven přibližně 2 míle od Verony

---

⁹⁹ RI VIII, s. 381, č. 4656.

¹⁰⁰ RI VIII, s. 381, č. 4657.

¹⁰¹ RI VIII, s. 381, č. 4657a.

¹⁰² F. KAVKA, *Vláda Karla IV.*, II., s. 73.

¹⁰³ RI VIII, s. 381, č. 4657a; *Annales Sanenses*, s. 194. Pokud bychom měli zhodnotit kronikářské výpovědi o císařském vojsku, dostali bychom se na číslo, které nemohlo odpovídat realitě. Limburská kronika vypovídá až o 70 000 těžkooděnců! Viz. RI VIII, s. 379, č. 4646a. Podrobněji G. PIRCHAN, *Italien und Kaiser Karl IV.*, II, s. 85-86. Nelichotivou výpovědí je i záznam o císařových vojenských schopnostech a neurčité velikosti vojska v *Annali Pisani di Paolo Tronci*, s. 136: „...e tra le sue genti e quelle che di mano in mano se gli univano per i collegati d'Italia, si trovo in granda d'ingoiare i Visconti. Ma tante forze eran nulla sotto gli ordini di un principe, com'era Carlo IV., debole quasi in tutte le sue imprese.“

¹⁰⁴ RI VIII, s. 381, č. 4657b.

¹⁰⁵ *Cronica di Pisa di Anonimo*, s. 1049: „...Messer Bernabò contradisse valentemente, e fece rompere lo fiume del Pò da una parte, che si sparse sopra la gente dello Imperadore, che funno quasi annegati, e annegò più di cento uomini...“.

ve Valse. ¹⁰⁶ Velká horka, kterým předcházelo deštivé počasí, se v bažinatém prostředí proměnilo v past, kam bylo jen velmi obtížné dodávat další zásoby potravin a nápojů, a velmi rychle se v táboře šířily nemoci. ¹⁰⁷ Císař nakonec vydal příkaz k ústupu do Mantovy, kde již byl očekáván Alžbětou Pomořanskou i markraběnkou Kateřinou. ¹⁰⁸

Během pobytu v Mantově, který trval tři týdny v červenci, započala předběžná jednání o míru s milánským vévodou, prostřednictvím syna bavorského vévody Štěpána II., Fridricha. K přímému uzavření míru prozatím nedošlo.

Zajímavostí během pobytu dvora v Mantově je především císařovo navštívení hrobu sv. Longina. V benediktinském klášteře sv. Ondřeje byla totiž uložena skleněná fiola, v níž se nacházela stříbrná schránka ukrývající krev Krista. Karel IV. přikázal schránku otevřít a několik kapek domnělé krve Krista si odlil do přinesené nádoby. ¹⁰⁹ Během první římské jízdy sice Karel rovněž navštívil Mantovu, ale z kláštera si odvezl pouze dvě částečky kostí sv. Longina.

Dne 5. srpna byl již císař i s Alžbětou Pomořanskou v Modeně. Nejvýraznější událostí během pobytu v městě Esteů bylo dojednání míru s Bernabem Viscontim. Mír obsahoval odstoupení nároků Bernaba Viscontiho na další papežovy splátky za podstoupení Bologně, ve výši 212 000 zlatých. ¹¹⁰ Ve druhém bodě dohod přislíbil, že kléru ponechá svobodu a zaručí jejich práva na všech územích, které jako generální vikář měl spravovat. Bernabo měl rovněž vyklidit obsazená území a pánům Mantovy vrátit odebrané hrady. Galeazzo Visconti, pán v Pávii, se společně se svým bratrem Bernabem zavázal ke službě císaři po celou dobu jeho římské jízdy. Karel IV. naopak slíbil, že pokud mu bude od Viscontiů poskytnut doprovod 500 těžkooděnců, potvrdí Galeazza i Bernaba v držbě říšských vikariátů a stejně tak i Cansignora della Scala jako říšského vikáře ve Veroně a Vicenze za dalších 300 jezdců. Důležitým bodem bylo i připojení Viscontiů ke spolku císaře, papeže, neapolské královny Jany, pánů z Modeny, Mantovy

---

¹⁰⁶ RI VIII, s. 382, č. 4662b; RI VIII, s. 382-383, č. 4665a; RI VIII, s. 383, č. 4665b.

¹⁰⁷ K válečným operacím dále G. PIRCHAN, *Italien und Kaiser Karl IV.*, II, s. 99-104.

¹⁰⁸ Alžběta Pomořanská a Kateřina Braniborská přijely do vojenského tábora 10. června. Odtud, pravděpodobně bez delšího zdržení, vyjely k Mantově. Cestu císařovny je možné sledovat pouze ojediněle na základě kronikářských záznamů. Nutno dodat, že byla téměř neustále po boku císaře. Pouze za výjimečných podmínek se mohla v některém městě zdržet déle či naopak.

¹⁰⁹ *Gli annali di Mantova*, s. 709; Antonio Nerli, *Breve Chronicon monasterii mantuani Sancti Andreae ord Benedicti*, s. 1079-1080.

¹¹⁰ Původní částka byla 712 000 zlatých. RI VIII, s. 385, č. 4686a.

a Ferarry proti nepřátelským spolkům, které by v Itálii mohly vzniknout.¹¹¹ Po daných slibech císař již mohl rozpustit velkou část vojska. Ozbrojený doprovod do neklidného Toskánska měl zajištěn.

Za pobytu v Modeně, kde císař setrval až do 1. září, bylo nutné zajistit bezpečný průchod Pisou, Luccou a zajistit území, které spadalo pod říšskou svrchovanost. Jednalo se o oblast od Volterry, San Miniato a Bibbieniu, kam se snažila rozšířit svůj vliv Florencie. Prvními kroky panovníka bylo vyslání Markvarta z Randeggu, aquilejského patriarchy a generálního kapitána v Toskánsku v jedné osobě, společně s jeho synovcem aušpurským biskupem Walterem do Luccy a následně i do Pisy. Patriarcha byl v Luce uvítán 25. srpna 1368. Přivítal ho pán Pisy i Luccy, dóže, Giovanni dell'Agnello. Patriarcha byl nejprve pohoštěn v dominikánském klášteře *San Romano* a následně se odebral k modlitbám. Markvart z Randeggu přikázal Giovannimu dell'Agnello, aby byl do druhého dne, do třetí hodiny odpolední, vyklizen hrad v Luce a vyžádal si i odevzdání klíčů od městských bran. Tímto úkolem byl pověřen synovec dóžete, Gherardo dell'Agnello společně se svým kancléřem a notářem Benediktem da Faensa.¹¹² Následovalo nutné zabezpečení Pisy pro příchod císaře 29. srpna. K obsazení San Miniata došlo až 1. září.¹¹³

Císař vjel do bran města Luccy 5. září, kde byl uvítán Giovannim dell'Agnello. Během slavností však došlo k nehodě. Balkon radnice, na kterém dóže stál a kam neustále přicházeli různí šašci, se podlomil. V této době již započala v Pise, za nepřítomnosti dóžete ve městě, vzpoura. Když se navíc obyvatelé Pisy dozvěděli, že se Giovanni dell'Agnello zranil, zlomil si vážně nohu, jejich touha po změně stále více narůstala.¹¹⁴ Giovanni dell'Agnello vyslal ihned do Pisy svého synovce Gherarda. Nutno si uvědomit, že dóže prozatím nebyl císařem odvolán. To se mělo stát až záhy. Císař totiž znovu vyslal do Pisy aquilejského patriarchu. Do Pisy vstoupil branou *del Parlascio*. Patriarcha musel zabrat palác, kde měl sice stále své spojence, ale v této chvíli v něm pobýval i vicedóže Pisy, Lemmo dell'Agnello.¹¹⁵ Po získání paláce, byla svržena vláda dell'Agnellů a ustavena nová vláda dvanácti anžianů, kteří přísahali věrnost císaři do rukou patriarchy.

---

¹¹¹ RI VIII, s. 385, č. 4686a. Opis listiny, která zavazuje k uvedené dohodě, předložil G. PIRCHAN, *Italien und Kaiser Karl IV.*, II., s. 113-116.

¹¹² *Giovanni Sercambi*, s. 142-143.

¹¹³ G. PIRCHAN, *Italien und Kaiser Karl IV.*, I., s. 213-217.

¹¹⁴ *Giovanni Sercambi*, s. 146-147.

¹¹⁵ *Giovanni Sercambi*, s. 149-150.

Ustavení nových anziánů bylo skutečně rozdělením moci mezi dva významné pisánské rody. Šest anziánů pocházelo z rodu Bergolini a šest anziánů z rodu Raspanti.¹¹⁶ Následujícího dne byl z Pisy vyhnán i pan Gherardo dell'Agnello se svými lidmi. Ti se odebrali přímo do Luccy, aby zde o celé události informovali svrženého dóžete.

Během návštěvy v Lucce, císař vstoupil i do San Miniata 15. září. Strávil tam ale pravděpodobně pouhý den, protože až do 3. října pobýval dále v Lucce. Odtud se odebral do Pisy, kde strávil pouhých 5 dní. V Pise nechal svolat anziány a přislíbil pisanům udělit na své cestě z Říma několik privilegií, na druhou stranu ale od nich požadoval finanční pomoc. Lucca a Pisa se tak zavázaly odvádět císaři každý měsíc, než se císař vrátí z Říma, 7 000 zl. florénů.¹¹⁷ V Pise zanechal aquilejského patriarchu, jako generálního kapitána v Toskánsku, a biskupovi Walterovi byl svěřen vikariát nad Luccou a Pisou. Takto zabezpečená města následně mohl opustit. Čekala ho již poslední zastávka před Viterbem a Římem – Siena.

V Sieně panovaly napjaté vztahy. Dne 2. září zde byla svržena vláda dvanácti anziánů, kterou doprovázel i převrat v podobě svržení rodu Tolomeů. Již za přítomnosti císařových vojsk v počtu 800 ozbrojenců v čele s Malatestou Ungaro, pánem z Rimini, bylo město připraveno na příchod císaře. V této době se snažili o získání moci nad městem Salimbenští, kteří vyslali k císaři své poselstvo. Po příjezdu Karla IV. do Sieny, dne 12. října, ani tento rod, přestože byl oficiálním hostitelem císařského páru, nezískal výhody a přímou vládu nad městem. Karel IV. v Sieně zanechal pána Rimini Malatestu Ungara jako svého vikáře, pověřeného správou města.¹¹⁸

2.3 Setkání papeže s císařem

První setkání papeže s císařem během druhé římské jízdy proběhlo ve Viterbu 17. října. Papež sice vstoupil do Říma již 16. října roku 1367, ale těsně před setkáním s Karlem IV. trávil letní měsíce v Montefiascone. Odtud pak 9. října 1368 zamířil právě k Viterbu. Setkání proběhlo velmi krátce. Strávili společně necelý den, protože císař Viterbo opustil hned následující den, tedy 18. října, aby se vydal na cestu k Římu.¹¹⁹ Lze předpokládat, že

---

¹¹⁶ *Annali Pisani di Paolo Tronci*, s. 137.

¹¹⁷ *Annali Pisani di Paolo Tronci*, s. 140.

¹¹⁸ *Annales Sanenses*, s. 197-199.

¹¹⁹ O vstupu Karla IV. do Říma podrobněji viz. kapitola „Slavnostní přivítání císaře v italských městech“.

během krátkého setkání byl dojednáán pouze průběh uvítání papeže císařem v Římě.¹²⁰ Na vzájemné podrobnější rozmluvy mělo být v následujících dnech vyhrazeno dosti prostoru a času a není tedy pravděpodobné, že by byly ve Viterbu projednávány některé zásadní diplomatické problémy.

Slavnostní přivítání papeže v Římě, kde jej již očekával císař, proběhlo 21. října. Karel IV. přivítal Urbana V. před městskými branami u kostela Máří Magdaleny.¹²¹ Papež zde patrně sesedl z koně a ve zmíněném kostele Máří Magdaleny proběhla konečná příprava papeže na jeho slavnostní vstup do Města. Pravděpodobně na tomto místě tedy oblékl pluviál a na hlavu mu byla dána mitra.¹²² Odtud průvod již mohl pokračovat k Římu. Oba, papež i císař, dojeli na koni k *Porta Collina* poblíž Andělského hradu. Přestože v dochovaných pramenech, které popisují císařovo uvítání Urbana V., není přímá zmínka o uvítacím shromáždění římského lidu, je jisté, že za městskou branou byli netrpělivě očekáváni lidem a slavnostním procesím římského kléru s kříži, praporce a kadidelnicemi. Není ani divu, že takové zmínky nenacházíme. Uvítání papeže klérem bylo totiž zastíněno událostí jinou, významnější. Císař, „*protože měl v paměti činy svých katolických římských předchůdců, kráčeje v tomto směru v jejich stopách*“¹²³, jak píše Beneš Krabice z Weitmile, sesedl z koně a z jedné strany se chopil uzdy papežova koně, z druhé uzdu držel Amadeus VI. Savojský, a uvedl Urbana V. pěšky od Andělského hradu až ke schodům baziliky Svatého Petra.¹²⁴ Společně pak vstoupili do chrámu k hlavnímu

---

¹²⁰ Papežův vstup do Říma byl jistě předem připraven na základě některého z ordinářů, přesto bylo nutné dojednat např. datum setkání před městskými branami.

¹²¹ *Die Chronik des Garoscus de Ulmoisa Veteri und Bernard Boysset*, Franz Ehrle (ed.), Archiv für Literatur- und Kirchengeschichte des Mittelalters, 1893, VII / 1-2, s. 322: „*Et dictus inperator erat extra Romam in quadam ecclesia, que vocatur beate Marie Magdalene...*“.

¹²² Není možné přesněji určit dle jakého ordináře proběhl papežův *adventus*. Podrobněji K. KUBÍNOVÁ, *Imitatio Romae*, s. 139. Kubínová pro rekonstrukci *adventu* využívá starší ordinář ze 13. století viz. Stephen J. P. VAN DIJK (ed.), *The Ordinal of the papal Court from Innocent III to Boniface VIII and related Documents*, Spicilegium Friburgense 22, Fribourg 1975, s. 548.

¹²³ *Kronika Beneše Krabice z Weitmile*, s. 539: „*Et non immemor factorum suorum predecessorum catholicorum Romanorum, inperator eorum in hac parte sequens vestigia...*“.

¹²⁴ *Epistolario di Coluccio Salutati I*, Fonti per la storia d'Italia, Francesco Novati (ed.), Roma 1891, s. 86: „...*Christi vicarius, stratore augusto, Romam intravit.*“ Dále *Actes anciens et documents concernant le bienheureux Urbain V. pape. I. Vies antiques du b^x {pape} Urbain V.*, J.-H. Albanès (ed.), Paris 1897, s. 45.; *Die Kölner Weltchronik*, MGH Scriptores rerum Germanicarum, Nova series., XV., Rolf Sprandel (ed.), München 1991, s. 110. O Amadeovi VI. Savojském se zmiňuje *Die Chronik des Garoscus de Ulmoisa*

oltáři nad hrobem sv. Petra. Po dokončení obřadu a modliteb ve svatopetrském chrámu byl papež odveden do svého pokoje, čímž byla celá ceremonie ukončena.

Karel IV. strávil v Římě téměř dva měsíce. Na rozdíl od jeho první římské jízdy, kdy panovník přislíbil, ještě papeži Klimentu VI., že za hradbami Města setrvá pouze v den korunovace. I přes toto oficiální stanovisko, císař tehdy vykonal v tajnosti, oděn do prostého šatu, tří denní pouť Římem. Jistě ale i tato návštěva byla zaštitěna papežovým svolením.¹²⁵

Jednání, která proběhla během císařova pobytu na území Věčného města a která se mohla konat jistě nesčetněkrát, nám bohužel nikdy nebudou v úplnosti odkryta.¹²⁶ Jako hlavní jádro jednání je možné vyzdvihnout hned několik problémů, které musely být projednány. V první řadě se jednalo o modenský mír a dále o zajištění oblasti toskánské, které by zaručovalo uklidnění poměrů v zemi. Uzavření modenského míru, projednaného během červencového pobytu v Modeně a následně 4. září 1368 vyhlášeného v Bologni a 6. září v Miláně, dávalo papeži možnost vznést své požadavky v případě zabezpečení Toskánska svým kandidátem. Mír byl sice papežem přijat, ale jistě nebyl vnímán jako společné rozhodnutí obou hlav křesťanstva.¹²⁷ V situaci, ve které se císařovo vojsko nacházelo a neúspěšné vojenské zásahy totiž nedávaly záruku k plnému potlačení moci Viscontiů, jak si přál papež. V daném momentu bylo tedy uzavření předběžného míru a rozpuštění vojska nevyhnutelným rozhodnutím. Císař a jeho doprovod však byl i nadále vojensky zajištěn právě díky modenskému míru, vojsky Viscontiů. Urban V. požadoval, aby byla toskánská oblast zabezpečena alespoň zřízením generálního vikariátu nad tímto územím. Významným požadavkem pak bylo i jednání o osobě, která tuto funkci bude zastávat. Papež si přál, aby jí byla osoba duchovní, která měla přímé styky s papežskou kurií a byla by k ní příznivě nakloněna. Takovým vhodným kandidátem se stal Gui de Bologne, kardinál-biskup z Porta.¹²⁸

Veteri und Bernard Boysset, s. 322: „...tenens [Karel IV.] frenum domini nostri pape ab una parte et comes Sabaudie ab alia...“.

¹²⁵ O navštívení Říma v roce 1355 podrobněji K. KUBÍNOVÁ, *Římská korunovace Karla IV.*, s. 61-80; EADEM, *Imitatio Romae*, s. 107-123.

¹²⁶ Všechny rozhovory a problémy, které byly Karlem IV. a Urbanem V. projednány, však nemáme možnost doložit na základě pramenné výpovědi. Svazek tajných papežských register, jako významný doklad o těchto jednáních, se bohužel pro období od listopadu 1368 do listopadu 1369 nezachoval. F. KAVKA, *Vláda Karla IV.*, II, s. 80.

¹²⁷ G. PIRCHAN, *Italien und Kaiser Karl IV.*, I, s. 313-318.

¹²⁸ IBIDEM, s. 327-328.

Po projednání generálního vikariátu v Toskánsku ale dohody o nově obsazených postech v říši musely pokračovat i nadále. Po úmrtí kolínského arcibiskupa Engelberta, v srpnu roku 1368, bylo pravděpodobné, že jeho funkce bude svěřena do rukou trevírského arcibiskupa Kuna z Falkenštejna, protože byl i Engelbertův koadjutor za jeho života. Nabízela se tedy i otázka o nástupnictví na post uprázdněného úřadu arcibiskupství trevírského. Zde se podařilo Karlu IV. prosadit své zájmy, když byl k výkonu funkce povolán dosavadní štrasburský biskup Jan z Lienge, který byl současně i v příbuzenském svazku s císařem. O tomto rozhodnutí se dozvídáme z císařova listu adresovaného Kunovi z Falkenštejna ze dne 11. listopadu 1368. Kuno z Falkenštejna totiž na uprázdněné arcibiskupství trevírské prosazoval svého synovce Fridricha ze Saarwerdenu. Proti tomuto se císař ohradil. Ve výše uvedeném listu totiž nařídil, na základě dohody s papežem, aby byl Kuno transferován do arcibiskupství kolínského, Jan z Lienge do Trevíru a Fridrichovi ze Saarwerdenu mělo být svěřeno biskupství štrasburské.¹²⁹

Vedle prosazení císařova zájmu na obsazení trevírského arcibiskupství, lze pokládat za významný papežův ústupek v oblasti politické, ale i rodové expanze lucemburského rodu, i otázku Václavova sňatku.¹³⁰ Doposud byl Václav snoubencem Alžběty Uherské. Nová jednání však byla zaměřena ke sňatku s jednou z nemanželských dcer krále Kazimíra Velikého, Annou nebo Kunigundou.¹³¹ Zřejmě nejprve muselo dojít k jednání mezi císařem a králem Kazimírem, na jehož základě pak byla celá věc předložena papeži. V této otázce císař zaznamenal hned dvojí úspěch. Získal pro sňatek dispens a tím tak mohlo být upraveno polské nástupnictví, protože byly obě dcery legitimovány a měly by tak nárok při obsazování polského trůnu.¹³² Papežova původní listina o dojednané věci se

---

¹²⁹ RI VIII, s. 757, č. 7275. Rozhodnutí bylo pro Karla IV. významné i z pohledu držby kurfiřtského hlasu v rukou osoby nakloněné k lucemburskému rodu a tedy i prosazení volby Václava IV. na říšský trůn. Výše uvedené rozhodnutí však bylo nakonec papežem v roce 1370 změněno a byl skutečně prosazen Fridrich ze Saawerdenu. S odkazy na další literaturu F. KAVKA, *Vláda Karla IV.*, II., s. 82, pozn. 68; o dojednání v Římě s papežem G. PIRCHAN, *Italien und Kaiser Karl IV.*, I., s. 330-331.

¹³⁰ František KAVKA, *Karel IV. a anjuovsko-piastovské dědictví*, SH 36, s. 5-63; dále ke sňatkové politice v dané situaci F. KAVKA, *Čtyři ženy Karla IV.*, s. 142-144.

¹³¹ Jedná se o dcery z králova třetího manželství s Hedvikou Hlohovsko-Zaháňskou. Manželství však nebylo legitimní, protože svazek s Adelaidou Hesenskou nebyl nikdy prohlášen za neplatný.

¹³² Na základě dohod s uherskými Anjuovci měla bez potomků, kteří by měli nárok na polský trůn, vláda nad Polskem připadnout králi uherskému. Na počátku 60. let 14. století byla Alžběta Pomořanská společně se svým bratrem Kazimírem, zvaným Kažko, jedinými legitimními potencionálními nástupci polského trůnu. Pokud by Kažko zemřel, dědila by Alžběta. Dle polského nástupnického práva nemohla být přímou

bohužel nezachovala. Výsledky jednání tak známe z jiného listu Urbana V. ze dne 5. prosince 1369, který byl vyhotoven na žádost uherského krále Ludvíka. Kde však došlo k úpravě nástupnictví. Pokud by Kazimír zemřel bez legitimních synů, nejprve má nástupnické právo jeho sestra, jestliže bude naživu, na druhém místě král Ludvík. Z nástupnictví tak vypadla císařovna Alžběta i její bratr Kažko.¹³³

Součástí soukromých jednání mezi papežem a císařem bylo vyjádření papežovy vděčnosti za uskutečnění římské jízdy. Císař totiž od Urbana V. obdržel i několik cenných relikvií. Jistě se jednalo o vyhovění žádosti Karla IV. Mezi relikviemi, které císař získal je možné doložit částechku zkrvavené boční roušky Kristovy, kousek oděvu sv. Jana Evangelisty, článek z řetězu, kterým byl sv. Jan připoután na lodi do Pathmu, z baziliky S. Maria Maggiore úlomek dřeva z jesliček, ve kterých údajně ležel Ježíš, dále z kostela S. Agnese a S. Sebastiano úlomky paží patronů, z kostela S. Lorenzo Fuori la Mura prach z lebky světce, částechku lebky sv. Hypolita, zlomek čelisti sv. Tomáše z Cantebury a jeden ze závojų, kterými bylo zvykem přikrývat nejsvětější Kristovo sudarium, tedy potní roušku, která je často zvaná jako „veronika“.¹³⁴ Jako sudarium je označován kus látky, který měl být v přímém kontaktu s tělem Krista.¹³⁵ Z Říma si Karel IV. rovněž odvezl i dva obrazy typu Veraikon.

---

následnictví trůnu žena. Alžběta by mohla dědit pouze v případě, že by svůj dědický nárok podstoupila svému choti. Pro Kazimíra Velikého bylo tedy jednání o sňatku jedné z jeho dcer s císařovým potomkem velmi výhodné. Karel IV. totiž dosáhl u papeže dispensu III. stupně a odstranění nemanželského původu pro tu Kazimírovu dceru, která bude pro sňatek určena, a tedy i schopnosti nástupnictví. F. KAVKA, *Čtyři ženy Karla IV.*, s. 143.

¹³³ MVB III, s. 761-763, č. 1154. Podrobněji F. KAVKA, *Karel IV. a anjuovsko-piastovské dědictví*, s. 21. Nutno dodat, že tento úspěch císaře byl pouze krátkodobý a nebyl realizován.

¹³⁴ MVB III, s. 681, č. 1066: „...*de panno cruentato, quo precinctus fuit in cruce Salvator noster dominus Jhesus Christus, de tunica sancti Johannis Euvangeliste, cuius tactu tres sunt mortui suscitati, et de cathena, cum qua idem sanctus Johannes fuit ligatus, quando fuit missus in Pathmos apud Lateranensem, de lignis cunabuli eiusdem Salvatoris nostri apud sancte Marie Maioris de Urbe, de brachio s. Agnetis apud ipsius sancte, de brachio s. Sebastiani apud eiusdem sancti, de pulveribus corporis s. Laurencii, de capite s. Ypoliti, quem ipse sanctus Laurencius baptisavit, de maxilla s. Thome Cantuariensis apud dicti s. Laurencius prope Urbem ecclesias existentibus et unum de vellis, quibus coopertum esse consuevit sacratissimum sudarium Christi alias Veronica nuncupatum, quod propinquis ipsum sudarium tangebant...*“.

¹³⁵ Sudarium byla látka, která se mohla dotýkat kterékoliv části Kristova těla. Takto pojmenovaný ostatek je možné ve svatovítském pokladu doložit hned dvakrát. První získal Karel IV. v roce 1354 v Mohuči a jednalo se o sudarium, do kterého měla být v hrobě zavinuta hlava Krista. Druhé sudarium je pak spojováno s látkou, která v hrobě pokrývala Kristovo tělo. Podrobněji K. KUBÍNOVÁ, *Imitatio Romae*,

Obdarování císaře pravděpodobně proběhlo z počátku listopadu toho roku, protože již 24. listopadu papež nařídil, aby byl pro svatovítskou kapitolu určen sakristián, vybraný děkanem kapituly. Ten měl pak na starosti sepsání všech zde uložených ostatků a důležitou součástí jeho funkce bylo pravidelné informování představitelů svatovítské kapituly o stavu, v jakém se nacházejí. Zprávy tohoto typu měl vyhotovovat jedenkrát ročně.¹³⁶ Významnou součástí daru bylo potvrzení pravosti všech výše uvedených relikvií. Papež vystavil pro tento účel pouze jednu listinu z 9. prosince 1368, která ale obsahuje výčet všech darovaných ostatků.¹³⁷

Další formou vyjádření vděku byly papežovy indulty, které adresoval členům císařova doprovodu a jejich rodinám. Konkrétně jsou v listinách z okruhu rodinných příslušníků jmenovány především manželky účastníků italského tažení. Z dochovaných listin lze uvést indult pro Václava, syna lehnického vévody, který se později stal biskupem v Lebusu a ve Vratislavi, dále Robina ze Žampachu a Buška z Vlkanova. Zajímavý bod je zdůrazněn v listinách pro Buška z Velhartic a Robina ze Žampachu.¹³⁸ Papež v nich stanovil podmínku pro udělení milostí. Oba zmínění se měli oblékat do šatu, který sahá až ke kolenům a neměl být kratší.¹³⁹ Je možné jmenovat i Ruprechta Lehnického, kterému papež povolil užití přenosného oltáře¹⁴⁰ a oddávání se zbožným obřadům na místech, která nejsou pro jejich vykonávání příliš vhodná.¹⁴¹

V závěru je nutno zmínit i další naložení s papežským desátkem. Vzhledem k náročnosti celé výpravy, jak finanční tak i v otázce zastoupení početným vojskem, papež

---

s. 260-270. Ke svatovítskému pokladu Antonín PODLAHA – Eduard ŠITTLER, *Chrámový poklad u sv. Víta v Praze*, Praha 1903; G. PIRCHAN, *Italien und Kaiser Karl IV.*, II, s. 183-185. K významu získávání ostatků Jaroslav V. POLC, „Vášeň“ Karla IV. po ostatcích svatých, in: *Česká církev v dějinách*, Jaroslav V. Polc, Praha 1999, s. 133 – 151.

¹³⁶ MVB III, s. 663-664, č. 1045.

¹³⁷ MVB III, s. 681, č. 1066. Viz. pozn. 78.

¹³⁸ MVB III, č. 1033, s. 655; č. 1056, s. 674; č. 1057, s. 674.

¹³⁹ V případě Robina ze Žampachu MVB III, č. 1033, s. 655: „*Nostre tamen intencionis existit, quod, nisi tu vestes, quas tu, fili Robine, deinceps fieri facies et indutas desuper deferres, sint longe saltem usque ad genua, indultum huiusmodi quo ad te dumtaxat nullius sit roboris vel momenti.*“ Listina určená Buškovi z Velhartic pak vyjadřuje totéž MVB III, č. 1056, s. 674: „*Volumus eciam, quod tu, fili, vestes, quas deinceps desuper portare continget, longas saltem usque ad genua deferre tenearis, alioquin gracia predicta quoad te nullius sit roboris vel momenti.*“

¹⁴⁰ MVB III, s. 657, č. 1036.

¹⁴¹ MVB III, s. 657, č. 1037.

přislíbil opětovně poskytnout desátek, který měl být pro císaře pomocí pro uhrazení některých výloh na římskou jízdu. Papež ihned po korunovaci Alžběty Pomořanské, dne 2. listopadu 1368, vyhotovil listinu určenou pražskému arcibiskupovi, jeho sufragánům a biskupovi vratislavskému, ve které nařídil, aby byl v následujícím roce vybrán ve dvojím období desátek, nejprve ke dni sv. Jana Křtitele a druhý ke svátku Všetech svatých.¹⁴²

Císař opustil Řím před vánočními svátky a vydal se na zpáteční cestu s první delší zastávkou v Sieně.

2.4 Korunovace Alžběty Pomořanské císařovnou

Korunovace císařoven probíhaly zpravidla ve stejný den jako korunovace nových císařů. Ve 14. století byly ve Věčném městě korunovány tři panovnice. Řím byl v tomto období svědkem čtyř korunovacích císařských, z nichž první proběhla 29. června v roce 1312, kdy byl korunován Jindřich VII. Lucemburský. Jeho žena, Markéta Brabantská, se bohužel tohoto aktu nedožila. Zemřela 14. prosince 1311 v Janově. První z korunovaných císařoven v tomto období tedy byla choť Ludvíka Bavora, Markéta Holandská, a následně proběhly dvě korunovace manželek Karla IV. V dubnu 1355 jí byla Anna Svídnická a o 13 let později Alžběta Pomořanská.

Odlišnost této poslední korunovace ve 14. století je zřejmá. Přestože se všechny výše uvedené korunovace odehrály na půdě Říma, význam pak sehrálo i konkrétní místo, kde byl obřad uskutečněn, a především osoba, která jej vykonala. V tomto smyslu se místo, tedy bazilika Svatého Petra, shoduje ve třech případech. Zde přijal císařskou korunu i Karel IV. společně s Annou Svídnickou a později zde proběhla právě korunovace Alžběty Pomořanské.¹⁴³ V posledním bodě je Alžbětina korunovace zcela jedinečná. Ona jediná byla korunována přímo z rukou papeže. Karel IV. byl sice během své první římské jízdy korunován ve shodě s papežem, ale bez jeho osobní účasti. Inocenc VI. setrval v Avignonu a do Říma vyslal kardinála ostijského, biskupa Petra z Colombiers, aby ho

---

¹⁴² MVB III, s. 649-652, č. 1027; s. 825-826, č. 1211; s. 826-827, č. 1212.

¹⁴³ Císař Jindřich VII. byl korunován v bazilice sv. Jana v Lateráně z rukou papežského legáta. Ludvík Bavor měl korunovaci poměrně odlišnou, především díky sporům s papežem. I přes papežský interdict byl korunován třemi biskupy ve svatopetrské bazilice.

zastoupil.¹⁴⁴ Neobvyklé je, že s Alžbětinou korunovací se pojí i fakt, že šlo o první korunovací, která proběhla bez korunování císaře. Pro tuto situaci nebyly korunovační řády z let předchozích přizpůsobeny a muselo tedy dojít k nutné úpravě starších řádů tak, aby řád, podle kterého měla být nová císařovna korunována, vyhovoval. Bohužel se však nedochoval. Pro rekonstrukci korunovace Alžběty Pomořanské je tedy možné vycházet z porovnání dané situace s prameny narativní povahy a dále se dvěma korunovačními řády. V první řadě je to řád z roku 1355, podle kterého proběhla korunovace Karla IV. a Anny Svídnické, a druhým je řád z konce 15. století.¹⁴⁵ U druhého je nutno upozornit, že byl sestaven pro dvojí účel. Nejprve je zde sestaven průběh korunovace císaře za nepřítomnosti papeže a poté i průběh korunovace císařoven bez korunování císaře.

Alžběta Pomořanská vstoupila do Říma 29. října 1368.¹⁴⁶ O složení Alžbětina doprovodu ze Sieny do Říma se nám příliš informací nedochovalo. Lze pouze předpokládat, že dne 22. října, kdy se vydala na cestu ze Sieny, byla v její blízkosti i braniborská markraběnka Kateřina, dcera Karla IV.¹⁴⁷ Uvítání nové císařovny proběhlo již před branami Města, kde jí vyšel naproti římský senátor, kardinálské kolegium

---

¹⁴⁴ Kardinál ostijský byl prvním kardinálem v hierarchii. Papež vyslal žádost o zastoupení třem kardinálům. Podle korunovačního řádu se měli společně s kardinálem ostijským účastnit i kardinál portuenský a albanský. Do Říma byl ochoten odcestovat pouze kardinál ostijský. Stejně tak se ke korunovací nedostavil ani papežský legát Aegidius Albornoz. Srov. E. WERUNSKY, *Der erste Römerzug*, s. 172 - 188; J. ŠUSTA, *Karel IV. Za císařskou korunou*, s. 378 - 385; K. KUBÍNOVÁ, *Imitatio Romae*, s. 123-137; F. KAVKA, 5. 4. 1355 *Korunovace Karla IV. císařem Svaté říše římské*, s. 93 - 101.

¹⁴⁵ *Der bei der Krönung Karls IV. (5. 4. 1355) benutzte Ordo*, č. XXIII, in: *Die Ordines für die Weihe und Krönung des Kaisers und der Kaiserin*, MGH Fontes iuris Germanici antiqui in usum scholarum separatim editi IX, Richard Elze (ed.), Hannover 1960, s. 133-139; *Vorschriften für die Krönung des Kaisers in Abwesenheit des Papstes und für die Krönung der Kaiserin in Abwesenheit des Kaisers aus dem Ceremoniale von 1488 und dem Pontifikale von 1520* č. XXV/XXVI, in: *Die Ordines für die Weihe und Krönung des Kaisers und der Kaiserin*, MGH Fontes iuris Germanici antiqui in usum scholarum separatim editi IX, Richard Elze (ed.), Hannover 1960, s. 152-161.

¹⁴⁶ Prozatím nejpodrobněji o vstupu Alžběty Pomořanské do Říma a průběhu její korunovace G. PIRCHAN, *Italien und Kaiser Karl IV.*, I., s. 303-307; dále doplnil IDEM, *Italien und Kaiser Karl IV.*, II., s. 156. Stručněji F. KAVKA, *Vláda Karla IV.*, II., s. 79; L. BOBKOVÁ, *Velké dějiny*, IVa, s. 399; U. LUDWIG, *Elisabeth von Pommern*, s. 292-293; K. KUBÍNOVÁ, *Imitatio Romae*, s. 142-145.

¹⁴⁷ *Annales Sanenses*, s. 201: „*Lamperadrice si partì di Siena, e andò a Roma a Lomperadore a dì 22. d'Octobre.*“

a římská šlechta.¹⁴⁸ Je velmi pravděpodobné, že Alžběta vstoupila do Města stejnou cestou jako císař. Tedy od kostela Máří Magdaleny, kde ji uvítali již zmínění zástupci Města, a dále průvod pokračoval k *Porta Collina*. Za branami ji očekával římský klér, který ji doprovodil až k papeži. Římem tedy projela pod baldachýnem k veřejnému zasedání konzistoře, kde ji očekával papež a dle zvyklosti jí podal prsten a střevíc k políbení.¹⁴⁹ Po uvítání s Urbanem V. byla ubytována zřejmě někde v blízkosti baziliky Svatého Petra. Přesné místo jejího pobytu však není známo. Pirchan se na základě ceremoniářové sbírky biskupa Marcella domnívá, že mohla být ubytována v některém z hospiců. V ceremoniářové sbírce je totiž uvedeno, že bývalo zvykem, při pobytu císaře a císařovny v Římě, aby byl panovník hostem apoštolského paláce a jeho choť pak měla pobývat na jiném blízkém místě.¹⁵⁰ Kubínová však upozorňuje na fakt, že v případě Karla IV. nebyla tato zvyklost dodržena, protože byl ubytován v kanovníckém domě Svatého Petra. Je tedy pravděpodobné, že ani u Alžběty Pomořanské nemusela být, Pirchanem předložená zvyklost, dodržena. Jak již bylo výše uvedeno, zřejmě mohla být ubytována v blízkosti Svatého Petra, přesto není prozatím možné jednoznačně vyloučit ani domněnku Pirchanovu.¹⁵¹

Den korunovace připadl na 1. listopad, svátek Všech svatých. Je velmi pravděpodobné, že slavnostní uvedení Alžběty Pomořanské ke korunovaci začalo až před Svatým Petrem. Zda byla panovnice již oděna do korunovačního roucha nebo ji, stejně jako při korunovaci císaře, nejprve odvedli do kostela Panny Marie *in turri*, není příliš jasné. Lze se však domnívat, že byla skutečně nejprve odvedena do tohoto kostela, kde ji

---

¹⁴⁸ *Die Chronik des Garoscus de Ulmoisa Veteri und Bernard Boysset*, s. 322: „Item eodem mensem octobri, XXIX die, que fuit dies dominica, intravit Romam inperatrix, et omnes cardinales exiverunt ey obviam extra urbem, et fecerunt ei revernciam, et multe alie gentes, quas non posum reffere.“ Dále G. PIRCHAN, *Italien und Kaiser Karl IV.*, I., s. 303.

¹⁴⁹ G. PIRCHAN, *Italien und Kaiser Karl IV.*, I., s. 303. Vychází z *Vorschriften für die Krönung des Kaisers in Abwesenheit des Papstes und für die Krönung der Kaiserin in Abwesenheit des Kaisers aus dem Ceremoniale von 1488 und dem Pontifikale von 1520 č. XXV/XXVI*, s. 157: „Die qua urbem intrabit, procendent ei obviam nobiles et officiales urbis et ordines curiae, ut de caesare dictum est. Sacer senatus ante portam urbis eam expectabit, et media inter duos primos cardinales diacones introducetur. In fine autem et sub baldachino clerus cum processione in porta obviabit. Ducetur ad pontificem, qui eam in publico consistorio in prima aula ad pedis et manus osculum recipiet...“.

¹⁵⁰ G. PIRCHAN, *Italien und Kaiser Karl IV.*, I., s. 303, pozn. 3.: „...imperator in palacio apostolico recipi consuevit, Augusta vero in aliquo loco vicino...“.

¹⁵¹ K. KUBÍNOVÁ, *Imitatio Romae*, s. 142, pozn. 248.

oblékli do vhodného, tedy korunovačního, šatu. Přímému vstupu do kostela předcházela modlitba kardinála ostijského Viléma de la Sudrie. Modlitbu pronesl nad Alžbětou, kterou průvod odvedl ke stříbrné bráně Svatého Petra a ona následně před kardinálem poklekla „*ad ingressum ecclesie in medio rote*“.¹⁵² Po vstupu do baziliky uctila prostrací konfesorium, za zvuku prosebných litanií, a následně byla uvedena na tribunu v chóru, kde již byla očekávána papežem i císařem. Papež zaujímal místo na závěru presbyteria na trůnu. Role Karla IV. během obřadu je v kronikářských záznamech popsána rozdílně. Dozvídáme se, že během obřadu zastával roli pomocníka papeže během přípravy oltáře tak, jako jáhen.¹⁵³ Naopak Beneš Krabice z Weitmile uvedl, že panovník sám se na tomto obřadu podílel ve svém císařském majestátu.¹⁵⁴

Následný průběh obřadu korunovace císařovny se v korunovačním řádu z roku 1355 a z konce 15. století liší. Na základě řádu z roku 1355 měla být panovnice po zahájení mše přivedena k hlavnímu oltáři, kde jí papež nejprve požehnal a následně jí kardinál ostijský na zádech a na rukou pomazal olejem.¹⁵⁵ Naopak pozdější řád udává, že panovnice má být pomazána olejem před začátkem mše u oltáře sv. Mořice.¹⁵⁶ Zde je však nutné brát v úvahu záznamy ze *Seconda Vita Urbani*, kde je jasně potvrzen případ první.¹⁵⁷ Královně poté papež na hlavu vložil mitru tak, aby byly rohy na pravé a na levé straně, kvůli odlišení od mitry biskupské.¹⁵⁸ A teprve tehdy jí mohla být z rukou papeže na hlavu vložena koruna. Následně byla Alžběta odvedena na tribunu a poté pokračovala mše čtením evangelia. V tento den, tedy ke svátku Všech svatých, byl určen úryvek

---

¹⁵² *Der bei der Krönung Karls IV. (5. 4. 1355) benutzte Ordo*, č. XXIII, 51, s. 138. Pirchan zde vychází z pozdějšího řádu č. XXVI, kde je zaznamenáno pouze „*ad ingressum ecclesie*“, a usuzuje, že modlitba proběhla již uvnitř Svatého Petra. G. PIRCHAN, *Italien und Kaiser Karl IV.*, I., s. 304.

¹⁵³ *Die Chronik des Garoscus de Ulmoisa Veteri und Bernard Boysset*, s. 322: „...*dominus inperator erat servitor in altari domini nostri pape, et serviti ei de libro et de corporalibus, sicut diaconus debet facere*...“.

¹⁵⁴ *Kronika Beneše Krabice z Weitmile*, s. 539: „...*in ecclesia sancti Petri domino imperatore presente et in maiestate sua ibi refulgente*...“.

¹⁵⁵ *Der bei der Krönung Karls IV. (5. 4. 1355) benutzte Ordo*, č. XXIII, 55, s. 139: „*Post hec ungitur per episcopum Ostiensem oleo sancto in eisdem locis, in quibus unctus est imperator*...“.

¹⁵⁶ *Vorschriften für die Krönung des Kaisers in Abwesenheit des Papstes und für die Krönung der Kaiserin in Abwesenheit des Kaisers aus dem Ceremoniale von 1488 und dem Pontifikale von 1520* č. XXV/XXVI, 39-40, s. 159.

¹⁵⁷ *Actes anciens et documents concernant le bienheureux Urbain V. pape.*, s. 45: „...*domino Papa celebrante in altari sancti Petri, Dominus Ostiensis Cardinalis inunxit eam, et idem dominus papa imposuit sibi diadema*...“.

¹⁵⁸ *Der bei der Krönung Karls IV. (5. 4. 1355) benutzte Ordo*, č. XXIII, 57, s. 139.

z Matoušova evangelia.¹⁵⁹ Císařovna posléze sestoupila z tribuny a sejmula ze své hlavy korunu. Papeži položila k jeho nohám zlato a zůstala stát pod schody do presbytera u oltáře svatého papeže Lva. Na tomto místě přijala přímo z rukou papeže eucharistii a pak byla opět odvedena na tribunu.¹⁶⁰ Po skončení mše se císařovna odebrala ke slavnostní hostině.¹⁶¹ Průvod poté pokračoval obvyklou cestou přes Tiberu kolem Andělského hradu k Lateránskému paláci. Alžběta Pomořanská jela na koni za doprovodu dvou kardinálů. Stejně tak jako císař, i nově korunovaná císařovna během této cesty pasovala několik přítomných na rytíře.¹⁶²

Císařovna se v Římě zdržela do sv. Klementa, tedy do 23. listopadu.¹⁶³ Pak se Alžběta Pomořanská se svým doprovodem vydala směrem k Sieně. Prameny uvádějí, že v Sieně byla uvítána až společně s císařem 22. prosince. Její pobyt ale bohužel v době mezi odjezdem z Říma a příjezdem do Sieny po boku císaře není prameny zachycen.¹⁶⁴

2.5 Úspěchy a zklamání římské jízdy

Nadešel čas zpáteční cesty. Papež zůstal v Římě a k uzavření konečného míru s Bernabem Viscontim neměla být, jak se zdálo, vystavena žádná vážná překážka. Přesto měly být v následujících dnech papežovy a císařovy rozmluvy, a především pak dohodnuté postupy, vystaveny vážným problémům.

Karel IV. se vypravil na zpáteční cestu z Říma před vánočními svátky. První zastávkou se měla stát opět Siena, stejně jako byla poslední císařovou delší zastávkou před vstupem do Říma. Kde se setkal s Alžbětou Pomořanskou není příliš jasné. Císařovna opustila Věčné město 23. listopadu, na den sv. Klementa, ale prameny ji během

---

¹⁵⁹ Konkrétně se jednalo o perikopu z Matoušova evangelia (Mt 5, 1-12). Podrobněji o bohoslužbě a modlitbách během korunovací císaře K. KUBÍNOVÁ, *Imitatio Romae*, s. 124-136 a ke korunovací Alžběty Pomořanské na s. 143-145. Ke srovnání dále *Der Ordo der Römischen Kurie*, č. XVIII, in: *Die Ordines für die Weihe und Krönung des Kaisers und der Kaiserin*, MGH Fontes iuris Germanici antiqui in usum scholarum separatim editi IX, Richard Elze (ed.), Hannover 1960, s. 69-86.

¹⁶⁰ K. KUBÍNOVÁ, *Imitatio Romae*, s. 144.

¹⁶¹ *Actes anciens et documents concernant le bienheureux Urbain V. pape*, s. 45: „Ac comitantibus eam duobus episcopis Cardinalibus, post prandium ad Lateranum coronata perrexit...“.

¹⁶² *Die Chronik des Garoscus de Ulmoisa Veteri und Bernard Boyssset*, s. 323: „...et super pontem Sancti Angeli fecit milites ipsa met et ivit ad sanctum Iohannem de Leterano.“

¹⁶³ *Actes anciens et documents concernant le bienheureux Urbain V. pape*, s. 45.

¹⁶⁴ *Annales Sanenses*, s. 202.

návratu císaře do Sieny zachycují až po boku panovníka. Do města tedy vstoupili společně 23. prosince roku 1368. Siena, kterou Karel IV. opouštěl v době po převratu a kde se pokusil o zajištění rovnováhy sil prostřednictvím svěřením správy města do rukou pána Rimini Malatesta Ungara, se však i před jeho příjezdem začala bouřit. Malatesta, z pozice císařského vikáře, se zasadil o zřízení rady 124 reformátorů a o svržení moci lidového hejtmána, která měla být zárukou pro uklidnění poměrů ve městě. Nicméně se brzy ukázalo, že se jednalo o řešení ne příliš úspěšné a ve stále ještě rozbouřené Sieně nemohlo být v žádném případě trvalé.

Město se začalo bouřit již 11. prosince, kdy se v sienských ulicích rozrostlo lidové povstání. Problémová situace se tak stala výhodná především pro rod Salimbenských, kteří se pokusili opětovně prosadit svoji moc a postavení ve městě. Přesto ani snahy těchto významných a velmi bohatých bankéřů se nepodařilo prosadit. Město se tak dostalo do zápasu mezi přívrženci svržených anziánů, označovaných jako vláda „devíti“, a naopak nově zvolenou vládou anziánů, tzv. „dvanácti“.¹⁶⁵ Ani toto stranické rozdělení nevyhovovalo všeobecnému názoru města. Proti oběma stranám se tak postavili zastánci svrženého lidového hejtmána, tedy zástupci drobného lidu, tzv. „popolo minuto“.¹⁶⁶

Zmírnění problémů nenastalo ani po příchodu císaře do Sieny dne 23. prosince 1368. V císařově doprovodu byl totiž již přítomen kardinál Gui de Bologne, který se měl stát generálním vikářem pro oblast Toskánska, což nebylo lidem kladně přijato. Kardinál do města vstoupil o několik dní později. Ihned po vstupu do města byl císaři předložen prostřednictvím vybraného zástupce, Antonia Linajuolo, seznam prohřešků ze strany přívrženců „devíti“ a lid volal po spravedlnosti.¹⁶⁷ Této situace chtěli využít jak Salimbenští tak i strana „dvanácti“, kterým se nakonec podařilo přesvědčit i císaře o svých dobrých úmyslech. Karel IV. tedy, ve shodě s obyvateli města, vyžádal svolání městské rady. Rada byla svolána již na 26. prosince. Kronikářské záznamy uvádějí, že císařovu stranu zde hájil především markrabě Jan z Monferratu, Malatesta Ungaro, kancléř, pravděpodobně tedy Jan ze Středy, a Giovanni Minucci.¹⁶⁸ Celého jednání bylo přítomno 859 zástupců sienského lidu. Závěrečné hlasování skončilo v neprospěch strany

---

¹⁶⁵ Vláda „devíti“ a „dvanácti“ byla vysvětlena již v předchozích kapitolách.

¹⁶⁶ Ke vzpouře ve městě podrobněji G. PIRCHAN, *Italien und Kaiser Karl IV.*, I, s. 341-348.

¹⁶⁷ *Annales Sanenses*, s. 202.

¹⁶⁸ *Annales Sanenses*, s. 202-203.

„dvanácti“ a Salimbenských. Názorová shoda byla vyjádřena počtem 709 bílých lístků. Opačný názor pak představovaly lístečky černé barvy v počtu zbývajících 140.¹⁶⁹

V tomto okamžiku již bylo jasné, že nebude možné zabránit vojenskému střetu. Následující události nám podrobně líčí barvitě vyprávění sienského kronikáře. Dozvídáme se, že urození páni Sieny oblehli město a na koních hlídali městské brány. Císař se alespoň pokusil si získat příslib věrnosti městských defenzorů, praporečníků a vojska, ke kterému došlo po svolání rady 800-ti zástupců města. Přestože byl císaři 17. ledna vydán příslib udržení míru, ihned druhý den, ve 3 hodiny ráno, městem zavládl neklid za volání „*Viva il popolo*“. Městem procházeli ozbrojenci za doprovodu Nicola Salimbenského, Nuccia da Bigozo a Jacoma Boccavi a postupně vstupovali do domů významných představitelů města, kteří byli pod záminkou obvinění ze zrady zabiti a následně bylo mnoho domů zapáleno s pokřikem „*v ohni at' zemřou zrádci*“.¹⁷⁰

Císař, který uzavřel dohodu s dvanácti pány Sieny, mimo jiné i za příslib značné finanční částky, vytáhl za doprovodu pana Malatesta a jeho družiny na *Campo della Fontate*. Mezitím se boje rozšířily do všech úzkých ulic města. Varování císaře přišlo ze strany pana Reame a Johana, které panovník již očekával, a oni sami ho doprovodili zpět do domu Salimbenských.¹⁷¹ Hlavní boje proběhly na *Piazza Talomei* a trvaly více jak sedm hodin. Císařova vojska byla poražena. V kronice je dokonce jasně uvedeno, že významné ztráty na životech zasáhly především řady Čechů.¹⁷² Karel IV. tak zůstal uvězněn v salimbenském domě. Mezitím bylo císařskému vojsku zabaveno 1 200 koní, zbraně a celková výzbroj. Odhadovaný počet mrtvých z panovníkova doprovodu činí až 400 osob. Stejný osud postihl i Salimbenské, kteří na příkaz defenzorů města měli být v paláci drženi tak dlouho, dokud nenavrátní území Massy pod správu Sieny. Na základě prohlášení kapitána lidu (*capitano del popolo*), nesměla být císaři poskytnuta či prodána

---

¹⁶⁹ *Annales Sanenses*, s. 203. G. PIRCHAN, *Italien und Kaiser Karl IV.*, I, s. 348-350. Téhož dne, 26. 12. 1368, Karel IV. přikázal, aby statky na Moravě kostela Všechn Svatých na pražském hradě, který založil ještě jako markrabě, byly vyměněny za statky v Čechách. RI VIII, s. 388, č. 4707.

¹⁷⁰ *Annales Sanenses*, s. 204: „...*al fusco, muojano li Traditori*...“.

¹⁷¹ *Annales Sanenses*, s. 205: „...*e fatto questo subito Misser Reame e Misser Joanni andaro per Lomperadore, che gli aspettava; ed era lui e tutta gente armati a cavallo, e dissero: giù Signore, giù alla casa vostra. Subito Lomperadore si misse la barbuta, e fu essa una grillanda di provenca; montò a cavalo, e con loro andò a Palazzo con circa 3000 cavalieri*...“.

¹⁷² *Annales Sanenses*, s. 205: „*A piazza Talomei tutti ismontaro, e tenendo tutti quelli Palazzi fecero testa, e ine funne incredibile bataglia, e bastò più di sette ore, e ine vi furo molti morti e feriti di Buemia e gente de Lomperadore*...“.

žádná věc potřebná k životu.¹⁷³ Strach z vyhladovění a obavy z dalšího jednání vzbouřené Sieny prý císaře přinutily předstoupit v slzách před lid, omlouvat se, objímat a líbat přítomné a především v italském jazyce vysvětlit, že jeho úmysly byly dobré a měly být ku prospěchu lidu Sieny.¹⁷⁴

Dne 21. ledna 1369 se Karel IV. dohodl s defenzory Sieny na opětovném svěřením výkonu říšského vikariátu a zaručil se, že v budoucnu již nebude bez jejich souhlasu ustavovat jiné vikáře. Velké ztráty v císařově doprovodu, výzbroji a koní, způsobily, že mu *capitano del popolo* poskytnul na další cestu několik vlastních koní. Město se zavázalo splatit 5 000 zlatých a ve třech ročních splátkách panovníkovi vyplatit dalších 15 000 zlatých. První splátka se měla uskutečnit 4. srpna 1369 a stejně tak v srpnových dnech následujících dvou letech. K převzetí splátek byl zmocněn Francesco, pán Cortony.¹⁷⁵

Papežova snaha o vytvoření toskánského vikariátu, svěřeného do rukou osoby jemu blízké a nakloněné, tak selhala. V listu z 23. ledna císaři vyslovuje lítost nad situací, která ho potkala v Sieně. V tentýž den papež rovněž adresoval list s obdobným obsahem i pro kardinála Gui de Bologna.¹⁷⁶

Císař tedy mohl opustit společně s Alžbětou Pomořanskou Sienu. Na cestu se vydali 23. ledna 1369. Jejich doprovod měl činit kolem 2 000 jezdců. Siena rovněž poskytla císaři vlastní doprovod, který ho měl bezpečně převést přes sienská území.¹⁷⁷

Další diplomatická jednání byla vedena z Luccy, kde bylo císaři poskytnuto nejdelší ubytování během druhé římské jízdy. Panovník s císařovnou zde strávili celý půl rok. Do bran města vstoupili 2. února 1369. Nejprve bylo nutné dokončit jednání o míru s Bernabem Viscontim. Papež se již z předchozího jednání s Karlem IV. v Římě proti dohodám s pánem Milána nebránil. Uzavření míru však stál v cestě poslední vážný problém. Perugia se začala bouřit a požadovala podporu Bernaba Viscontiho. Konečné dohody o vyhlášení příměří tedy mohly být uzavřeny až poté, co se pán Milána výslovně

---

¹⁷³ *Annales Sanenses*, s. 206: „*El Capitano del Popolo mandò uno bando, che nissuno vendesse ne desse alcuna cosa da vivere a Lomperadore e sua gente pena...*“.

¹⁷⁴ Podrobně o problémech císaře v Sieně a následném řešení G. PIRCHAN, *Italien und Kaiser Karl IV.*, I, s. 348-362.

¹⁷⁵ *Annales Sanenses*, s. 206. Karel IV. měl dále Sieně udělit rozsáhlá privilegia opatřená zlatou pečeti, za kterou musela městská rada zaplatit další částku přímo kancléři císaře, tentokrát ve výši 124 zlatých.

¹⁷⁶ MVB III, s. 699, č. 1087; s. 699-700, č. 1088.

¹⁷⁷ *Annales Sanenses*, s. 206.

zřekl jakékoli podpory Perugie. Mír tedy musel být uzavřen co nejrychleji. Jeho vyhlášení v Bologni nakonec připadlo na 11. února 1369.¹⁷⁸ S tím souviselo i dědičné svěření říšského vikariátu Bernabovi Viscontimu a jeho synovi.¹⁷⁹ Jeho pravomoci se ale neměly vztahovat na Luccu nebo Pisu.

Jistým tlakem na Karla IV. a Bernaba byl i narůstající problém se žoldněři, kteří již po delší dobu neměli své uplatnění, a stále více stoupala obava z jejich uskupování do různých organizací. Proto i papež v listu kardinálu Gui de Bologne ze 4. května 1369 vyjadřuje nad možnou hrozbou propuštěných žoldnéřů své obavy.¹⁸⁰ Urban V. si byl vědom faktu, že císař zanedlouho Itálii opustí. Proto požadoval i od císaře okamžité zakročení a záruku o nastolení bezpečnosti v Toskánsku a Lombardii.¹⁸¹ Liga proti žoldněřským bandám byla nakonec uzavřena 15. března 1369 mezi papežem, císařem, markrabětem z Este, Francescem Cararra, Guidem, Ludvíkem a Feltrinem Gonzagy, Bernabem Viscontim, veronským pánem Cansignorem della Scala, na dobu deseti let.¹⁸²

Než se císař mohl plně věnovat otázce spojené s Pisou a Luccou, bylo nezbytné vyřešit i další problém, tím byla Florencie. Město, které při obou Karlových římských jízdách vyjadřovalo svůj proticísařský postoj. Jednání započala 16. února a k jejich dokončení došlo již 28. února.¹⁸³ Císař, který požadoval, aby město uznalo své prohřešky, nyní potvrdil florenské syndiky ve funkci říšských vikářů.¹⁸⁴

Dále se tedy musel císař zabývat problémem, jakým způsobem zajistí Pisu. Po vyhnání rodiny dell'Agnellů prosadil opětovné navrácení Pietra Gambacorty a jeho rodiny, který byl v roce 1355 z města vyhnán. Pro Karla IV. byl v tomto ohledu významný

---

¹⁷⁸ Text listiny je přepsán v G. PIRCHAN, *Italien und Kaiser Karl IV.*, II, s. 197-204.

¹⁷⁹ Císař Bernabovi vikariát přislíbil již před vstupem do Říma. Bez porady s papežem, který o jeho úmyslu nevěděl. O tajném záměru Karla IV. věděl pouze kardinál Gui de Bologne. Bernabo totiž měl císaři za udělení vikariátu přislíbit sumu 500 000 zlatých a kardinál měl obdržet částku 100 000 zlatých. G. PIRCHAN, *Italien und Kaiser Karl IV.*, I, s. 372-373. Bernabo o slíbeném vikariátu informoval papeže dne 16. května. Vše potvrdil i Gui de Bologne v říjnu roku 1370. List Bernabův v G. PIRCHAN, *Italien und Kaiser Karl IV.*, II, s. 225-226. Podrobněji o dohodě během pobytu v Pise G. PIRCHAN, *Italien und Kaiser Karl IV.*, I, s. 198-199.

¹⁸⁰ MVB III, s. 706, č. 1095.

¹⁸¹ MVB III, s. 709, č. 1099.

¹⁸² MVB III, s. 710-716, č. 1100.

¹⁸³ G. PIRCHAN, I, *Italien und Kaiser Karl IV.*, s. 377-387.

¹⁸⁴ RI VIII, s. 390, č. 4718; RI VIII, s. 390, č. 4719. G. PIRCHAN, *Italien und Kaiser Karl IV.*, II, s. 210 - 215.

i fakt, že Gambacorta nebránil tomu, aby se Lucca stala znovu, po dlouholeté nadvládě Pisy, svobodným městem. Během března císař odvolal generálního kapitána v Pise, aušpurského biskupa Waltera. Ke změnám nálady v Pise docházelo postupně a jistě jim napomohlo i sesazení dosavadního kapitána v Luccce Pina da Montecatini, který byl ve svých záměrech nakloněn spíše k pisánské správě Luccy. Karel IV. se na uvolněný post rozhodl prosadit osobu ze svého doprovodu. Byl jím Bernard z Donína. Bernardovi měl být ku pomoci notář Lazzarino Corbi.¹⁸⁵ Dne 25. března podnikl další krok k svobodě Luccy tím, že zrušil poplatek Luccy do Pisy.¹⁸⁶ V Pise se dále stupňovaly problémy po návratu Gambacorty, který se musel vypořádat se stranou Raspantiů. Ve městě se utvořila společnost zvaná „*San Michele*“ pod vedením Guida Sarda, která se nakonec společně s Gambacortou zasadila o urychlení převratu vyhnáním Raspantiů z města.¹⁸⁷ Gambacorta proto ihned vyslal své posly k císaři do Luccy, aby ho informovali o vzniklé situaci a pravděpodobně měli i císaře přesvědčit o tom, že Gambacorta jednal v zájmu panovníka. Císař reagoval okamžitým zatčením poselstva, které nebyl ochoten vyslechnout.¹⁸⁸ Navíc se rebélii rozhodl potlačit vojensky. Velitelem trestné výpravy proti Pise ustavil svého maršálka Buška z Velhartic.¹⁸⁹ Panovnickovo vojsko dorazilo k bráně Leone 6. dubna. Obrana města byla řízena samotným Gambacortou. Město se snažilo uhájit své pozice všemi prostředky. Lid vynesl do ulic lavice z kostela, ženy házely kamení a lučištníci pečlivě hlídali brány.¹⁹⁰ Nakonec byl ale Bušek z Velhartic vpuštěn do města. Další jednání probíhala na radnici, v sídle anžiánů, kde se Bušek z Velhartic s Gambacortou dohodnul. Poté se vrátil k císaři. Na čem konkrétně se dohodli, nám bohužel není známo. Pisa byla ale nadále pod dohledem vojenské hlídky.¹⁹¹

---

¹⁸⁵ *Giovanni Sercambi*, s. 160: „...e quine misse il Bernardo tedesco, homo di grande virtù: alla cui compagnia et socto di lui fu messo ser Lazzarino Corbi di Luccha, come suo notario...“.

¹⁸⁶ *Giovanni Sercambi*, s. 161.

¹⁸⁷ K ustavení společnosti „*San Michele*“ *Cronaca di Pisa di Anonimo*, s. 1050-1051.

¹⁸⁸ *Cronaca di Pisa di Anonimo*, s. 1051.

¹⁸⁹ O skutečných příkazech, které dal císař Buškovi z Velhartic nevíme. Kroniky je však popisují velmi tvrdě. Pisánský anonymní kronikář uvedl, že měla být Pisa vyrabována, zavražděni velcí i malí, muži i ženy, a aby byla vysypána veškerá sůl Pisy. *Cronaca di Pisa di Anonimo*, s. 1051-1052: „...e lo'imperadore avea comandato, che la rubassino, e uccidessino li Cittadini, grandi e piccoli, maschi e femmine, e ardesseno la Città, e arassenola, e seminassevi dentro sale.“

¹⁹⁰ *Annali Pisani di Paolo Tronci*, s. 148-149; *Cronaca di Pisa di Anonimo*, s. 1052; *Giovanni Sercambi*, s. 164.

¹⁹¹ K celé situaci *Giovanni Sercambi*, s. 164-170.

Závěrečné dojednání smíru však musela zajistit mezi Karlem IV. a Pisou Florencie. Panovník totiž do této doby nepřijímal žádné poselstvo vyslané Gambacortou.¹⁹² Koncem dubna byly již mírové dohody u konce. Císařským listem byly následně zveřejněny dne 1. května. Pisa se zavázala zaplatit císaři ve třech splátkách částku 50 000 zlatých, v květnu, červnu a poslední v srpnu. Tato částka rovněž měla zahrnovat i 12 000 zlatých, které byly určeny původně pro Pietra Gambacortu, kterého chtěl císař při návratu do Pisy finančně podpořit.¹⁹³ Císař se naopak zavázal propustit Gambacortovo poselstvo, které bylo vězněno v Luce.¹⁹⁴

První kroky k vymanění Luccy z pisánského područí Karel IV. započal již v době převratu v Pise. 8. dubna vydal listinu o osvobození Luccy.¹⁹⁵ Konečný doklad o tom, že Lucca podléhá pouze říši a nikomu jinému, byl vydán o dva měsíce později, 4. června 1369.¹⁹⁶ Lucca však svou svobodu a potvrzení privilegií musela císaři vyplatit. Za samotný akt osvobození města císař požadoval 100 000 zlatých. Giovanni Sercambi dále uvádí, že celková výše poplatků nakonec vystoupala na 300 000 zlatých. Protože byla Lucca tak dlouhou dobu nesvobodná a musela odvádět poplatky Pise, s uhrazením nákladů na cestující dvůr musel vypomoci i Urban V. částkou 5 000 zlatých, Francesco Cararra 15 000 zlatých a Florencie zapůjčila dokonce 25 000 zlatých florénů.¹⁹⁷ Karel IV. rovněž přikázal vystavit hrad, který se měl stát císařským palácem.¹⁹⁸ V neposlední řadě se také zasloužil i o založení *studia generale* v Luce, jehož zakládací listina byla vydána 6. června 1369, tedy ve stejný den jako oficiální zlistinění svobody Luccy.¹⁹⁹

Než císař opustil Luccu, vydal své rozhodnutí v otázce generálního vikářství. Přestože se Bernabo Visconti stále snažil naléhat na císaře, aby své slovo dodržel, nebylo to nic

---

¹⁹² *Annali Pisani di Paolo Tronci*, s. 150; *Cronaca di Pisa di Anonimo*, s. 1053: „A dì X di ditto mese d'Aprile venneno in Pisa due Ambasciatori Fiorentini, li quali andonno a Lucca allo 'mperadore per metter pace tra lui e li Pisani.“

¹⁹³ *Cronaca di Pisa di Anonimo*, s. 1051.

¹⁹⁴ RI VIII, s. 392-393, č. 4738a.

¹⁹⁵ *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 122-125, č. 61; RI VIII, s. 392, č. 4736.

¹⁹⁶ *Giovanni Sercambi*, s. 172.

¹⁹⁷ *Giovanni Sercambi*, s. 174: „E acciò che si sapia, oltre quello che per li ciptadini et contadini di Luccha cha funno pagati, quelli che prestòro al comune di Luccha per sodisfare alla somma che si dienno allo 'mperadore; prima prestò papa Urbano quinto fiorini cinquanta milia. Lo comune di Firenze fiorini XXV^m. Lo signore di Padova circha fiorini XV^m...“.

¹⁹⁸ *Giovanni Sercambi*, s. 171-172.

¹⁹⁹ *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 125-129, č. 62.

platné. Dne 13. června 1369 vydal císař listinu, která zaručovala, že se Lucca stále nachází pod přímou vládou panovníka a že vikariátem nad tímto městem pověřil kardinála Gui de Bologne. Vikariát měl trvat po tři roky. Po uplynutí této doby měl císař rozhodnout o dalším vikáři.²⁰⁰ Držba generálního říšského vikariátu nad Toskánskem v rukou Gui de Bologne byla nakonec vyhlášena až 2. července.²⁰¹ Papež tak mohl být částečně spokojen. Císařovo dodržení slibu a nastolení kardinála do vikářského postu s sebou ale neslo další problém. Bernabo Visconti tak neměl jediný důvod dále trvat na slibu nepodpořit vzbouřenou Perugii, kde setrvala velká část žoldnéřů. Karel IV. papeži ponechal 50 000 zlatých, tedy polovinu částky, kterou získal za osvobození Luccy, na jeho finanční náklady spojené s válkou s Perugií.²⁰² Bojů se nakonec musela účastnit i císařská vojska, která sice v bitvě u Arezza porazila perugijské oddíly, ale nejednalo se o bitvu rozhodující.²⁰³

Situace v říši si však již vyžadovala císařovu přítomnost. Nejprve Luccu opustila Alžběta Pomořanská. Dne 4. července vyjela v ranních hodinách, doprovázena přes florentské území zvláštním ozbrojeným doprovodem. Její kroky vedly přes Pescii do Seravalle a odtud k Sambuca Postoiese až byla po týdnu náročného přechodu ubytována v Bologni. Karel IV. se na závěrečnou výpravu přes italské území vydal 10. července, jeho cesta za císařovnou byla poněkud rychlejší, protože již 14. července se s ní opět setkal.²⁰⁴ Dvůr pokračoval do Ferrary, kde bylo pro panovnický pár připraveno ubytování na hradě města, kam je uvedl markrabě Mikuláš z Este, jako své vzácné hosty. Přechod přes friaulsko započal 16. července. Dvůr pokračoval v cestě přes město Corbole a dále za doprovodu benátských vyslanců a jejich lodí se mohli přeplavit do Marana, kde panovnický pár přivítal patriarcha aquilejský Markvart z Randeggu. Patriarcha a jeho doprovod císaře uvedl do svého města v Udine. Udine se tak mělo stát poslední delší zastávkou na italském území. Karel IV. vjel s Alžbětou Pomořanskou do bran města 28. července. Panovník zde setrval až do 13. srpna. Císařovna se vydala na cestu ku Praze mnohem dříve. Do Prahy se vrátila 20. srpna a „byla se vší slávou přijata od duchovenstva

---

²⁰⁰ RI VIII, s. 394, č. 4758.

²⁰¹ RI VIII, s. 396, č. 4770; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 134-138, č. 66.

²⁰² *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 132, č. 64.

²⁰³ G. PIRCHAN, *Italien und Kaiser Karl IV.*, I, s. 422-427.

²⁰⁴ IBIDEM, s. 429-430.

i lidu ve městě a v kostele pražském“,²⁰⁵ ale bez císaře, který se zdržel v Brně a poté v Horní Lužici, a město tak panovníka mohlo přivítat až 6. ledna roku 1370, když „*vstoupil se vši pokorou a zbožností do Hradu a Kostela pražského, a byl s velkou radostí a veselím přijat od duchovenstva a lidu.*“²⁰⁶

K závěru je nezbytné se zamyslet nad důvody dlouhého zdržení během cesty z Říma, přestože je zřejmé, že okolnosti spojené se smrtí Bolka Svídnického († 28. 7. 1368) s sebou nesly značné komplikace.²⁰⁷ Problémem byla i císařova sňatková politika, kterou obrátil k polskému králi. Ludvíkovi I. Velikému se tak situace mohla jevit jako narušení dědických dohod s polským králem. Výsledkem však byl spolek, uzavřený 14. února 1369 mezi uherským a polským králem, kde se oba zavazovali ke spojení proti komukoliv a především proti císaři. Dalším článkem spolku byl pak oboustraný příslib neuzavírat jakékoliv sňatkové aliance s Karlem IV.²⁰⁸ Svědectvím o změně situace, která nám však není blíže zpřístupněna prameny, podal italský diplomat Andreas z Goity, který 7. června informoval Mantovu o tom, že již císař z italské půdy nespěchá, protože nedávno obdržel příznivé zprávy od polského krále. Polský král prý chtěl císaři v otázce svídnického dědictví vyjít vstříc.²⁰⁹

---

²⁰⁵ *Kronika Beneše z Weitmile*, s. 539: „...cum omni solempnitate a clero et populo in civitate et ecclesia Pragensi suscipitur.“

²⁰⁶ *Kronika Beneše z Weitmile*, s. 540: „...intravit castrum et ecclesiam Pragensem cum omni humilitate ac devocione et susceptus est a clero et a populo cum magna leticia et iocunditate.“

²⁰⁷ L. BOBKOVÁ, *Územní politika*, s. 123 – 124.

²⁰⁸ F. KAVKA, *Vláda Karla IV.*, II, s. 88-89.

²⁰⁹ G. PIRCHAN, *Italien und Kaiser Karl IV.*, I, s. 429, pozn. 1; F. KAVKA, *Karel IV. a anjuovsko-piastovské dědictví*, s. 20-22.

3. Pražský dvůr císaře Karla IV.

Panovnický dvůr ve středověku tvořil společenství osob, které se utvářelo kolem vlastního tvůrce, tedy vůdčího jednotlivce – panovníka. Dvůr zahrnoval i jeho rodinu a plnil funkci správní, politickou, soudní a v neposlední řadě funkci reprezentativní a kulturní.²¹⁰ Pojem dvůr (*curia*) se v pramenech do 14. století objevuje hned ve trojím terminologickém významu. Jedná se o určení sídla, družiny či dvořany kolem osoby panovníka a konečně o centrum hospodářské správy, tedy označení pro hospodářský dvorec knížete či krále.²¹¹

Pokud bychom si kladli otázku, jakým způsobem byl tento politicko-správní a společenský útvar vnímán ve středověku nebo dokonce jak vypadal a jak fungoval, pro 14. století je možné se opřít především o teoreticky laděný spis Konrada z Megenbergu (1308 – 1375), který se pokusil popsat ideální uspořádání panovnického dvora v říši.²¹² Z jeho spisu tak vystupují do popředí pojmy *curia minor* a *curia maior*, které jsou v současné historiografii neustále opakovány a využívány.²¹³ V českém prostředí lze pro vládu císaře Karla IV. obrátit pozornost spíše k listinnému materiálu, k záznamům kronikářů a v neposlední řadě je nutné jmenovat i schematické prvky dvorského uspořádání, které lze hledat např. v korunovačním řádu Karla IV., ve Zlaté bule pro říši z roku 1356 nebo v předmluvě k *Majestas Carolina*, kde císař oddělil své úředníky od menších a větších. Pokud bychom se snažili dohledat dvorský řád nebo instrukci, zjistíme, že v českém prostředí takovýto pramen nemáme.²¹⁴

---

²¹⁰ I. HLAVÁČEK, *Dvůr a rezidence*, s. 30-31.

²¹¹ D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Splendor curiae regis*, s. 33 – 34. Autorka vychází především z historicko – sémantické analýzy nepublikované práce Josefa Macka. Josef MACEK, *Dvůr. Historicko – sémantická analýza*, rukopis nepublikované studie uložené v Archeologickém ústavu AV ČR, pod č. j. 8262/79, s. 1–26. Macek zde vycházel z pramenné matérie 11. – 15. století.

²¹² „*Yconomica*“ Konrad von Megenberg, *Die Werke des Konrad von Megenberg, Ökonomik, Teil I - III*, Buch I - III, MGH, *Staatschriften des späteren Mittelalters*, Sabine Krüger (ed.), Stuttgart 1973-1984. Tímto spisem se blíže zabývala Gisela DROSSBACH, *Scientia de regimine domus regie: Der Hof zwischen Ideal und Wirklichkeit in der „Yconomica“ Konrads von Megenberg*, in: *Höfe und Hofordnungen 1200–1600, Residenzenforschung 10*, Werner Paravicini (ed.), Göttingen 1999, s. 23 – 35.

²¹³ „*Yconomica*“ Konrad von Megenberg, *Teil II, Buch II*, s. 199.

²¹⁴ Podrobnější rozbor pramenné základy pro studium dvora D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Splendor curiae regis*, s. 29 – 41; EADEM, *Královský dvůr Václava II.*, s. 21 – 25.

3.1 Královský a císařský dvůr

Panovník a jeho rodina, jak již bylo naznačeno, tedy tvořila základ každého knížecího, královského či císařského dvora. Zaměříme se tedy nejprve na rodinu císaře Karla IV. v době manželství s Alžbětou Pomořanskou. Zde je nutné rovněž reflektovat i vztah jednotlivých příslušníků lucemburské dynastie a tedy konkrétně přímých příbuzných císaře Karla IV. k prostoru, ve kterém se dvůr nacházel. Problematika určení rezidence, jako hlavního sídla panovníka a rovněž i dvorské společnosti, by se mohla zdát být zkomplikována tím, že byl Karel IV. nejenom králem českým, ale i císařem římským. Rezidenčním sídlem Českého království byla Praha. Pokud bychom takové rezidenční sídlo císařů hledali v německé části říše, zjistíme, že jej není možné s určitostí dohledat. Německá část říše neměla pro dvůr císaře pevně stanovenou rezidenci. Na tomto místě je pak možné spíše uvažovat o reprezentativních sídlech či soukromých prostorách určených pro pobyt panovníka. Přesto je nutno zmínit, že hlavní rezidencí císaře Karla IV. byla právě Praha.

Ke každému panovnickému páru neodmyslitelně patřilo i jejich potomstvo. U otcova dvora děti pobývaly samozřejmě do té doby, než byly poslány na výchovu do jiné země nebo rezidenční město opustily z důvodu sňatku. V letech 1363 – 1378 je tedy ze žijících potomků panovníka možné jmenovat nejprve Kateřinu (1342 – 1395), která byla v roce 1353 provdána za Rudolfa IV. Habsburského a po jeho smrti byla roku 1366 provdána podruhé za Otu V., markraběte braniborského. I přesto je však možné dohledat, že Kateřina Braniborská, se svým dvorem, často pobývala až do smrti svého otce v Praze.²¹⁵ Druhá žijící dcera, ze sňatku s Annou Svídnickou, byla Alžběta Lucemburská (1358 – 1373). Od pražského dvora odešla roku 1366, kdy se uskutečnil její sňatek s Albrechtem III. Habsburským. Z manželství s Annou Svídnickou je pak nutné jmenovat syna Václava (1361 – 1419), který byl roku 1363 korunován králem českým. Ze sňatku s mladou Alžbětou Pomořanskou vzešlo celkem šest potomků, z nichž čtyři se dožili dospělosti. Anna Lucemburská (1366 – 1394), od roku 1383 anglická královna²¹⁶,

---

²¹⁵ Ke sňatkům dcer Blanky z Valois F. KAVKA, *Čtyři ženy Karla IV.*, s. 37 – 66. Ke Kateřině Lucemburské Tereza MAZANCOVÁ, *České princezny z lucemburského rodu*, Diplomová práce, Karlova univerzita, Filozofická fakulta, Praha 2010; EADEM, *Kateřina Lucemburská*, in: *Historie – Otázky – Problémy* 3, 2011, č. 2, s. 99 – 110.

²¹⁶ Agnes STRICKLAND, *Lives of the Queens of England*, Vol. II., Philadelphia 1848, s. 206 – 222; Alfred THOMAS, *Čechy královny Anny. Česká literatura a společnost v letech 1310 – 1420*, Brno 2005.

Zikmund Lucemburský (1368 – 1437), Jan Žhořelecký (1370 – 1396) a Markéta Lucemburská (1373 – 1410), provdaná za Jana III. z Hohenzollernu až po smrti otce roku 1385.²¹⁷

Moravská markraběcí větev lucemburského rodu, a tedy i další členové císařovy rodiny, byla zastoupena především samotným Janem Jindřichem a jeho druhou ženou Markétou Opavskou. Nejstarším synem markraběcího páru byl Jošt.²¹⁸ Nezbytné jmenovat i mladšího Jana Soběslava a Prokopa. A vedle nich dvě dcery, Alžbětu a Annu. Markéta Opavská porodila pravděpodobně dětí šest. Přesto je v kronikářských záznamech Beneše Krabice z Weitmile uvedeno narození pouze pěti výše jmenovaných potomků.²¹⁹ Oním šestým potomkem byla zřejmě Anna, pozdější manželka Petra ze Šternberka.²²⁰ Jan Jindřich se oženil celkem pětkrát, ale legitimní potomky měl jen ze svého druhého manželství s Markétou Opavskou.²²¹

Okruh panovnické rodiny obklopovali především stálí členové panovnického dvora. Nepostradatelnou součástí dvora tedy byla skupina osob, která se starala o panovníkovu domácnost a vykonávala každodenní službu panovníkovi a jeho rodině, jedná se o tzv. užší dvůr (*curia minor*). Nejpočetnější byli tzv. „*familiares domesticus*“, domácí „společníci“.²²² Mezi nimi mohla být nižší šlechta ale i někteří měšťané. Dalším stupněm titulu byli „*comensalis domesticus*“ (soustolovník).²²³ Na tomto místě už je nezbytné počítat s vyšší šlechtou, duchovními či patriciátem.²²⁴ Ve formulářové sbírce kanceláře Karla IV. nacházíme i několik záznamů, které výše jmenované tituly dále doplňují či blíže

---

²¹⁷ Podrobněji ke sňatkům potomků Karla IV. v letech 1363 - 1378 F. KAVKA, *Čtyři ženy Karla IV.*, s. 121 – 167.

²¹⁸ Tomáš BALETKA, *Dvůr, rezidence a kancelář moravského markraběte Jošta (1375–1411)*, SAP 46, 1996, s. 259–536; Tomáš BALETKA, *Dvůr moravských Lucemburků a perspektivy jeho dalšího studia*, in: *Dvory a rezidence ve středověku*, MHB Supplementum 1, Dana Dvořáčková-Malá (ed.), Praha 2006, s. 43–51.

²¹⁹ Jaroslav MEZNÍK, *Lucemburská Morava 1310 – 1423*, Praha 2001, s. 168.

²²⁰ Lenka NEMRAVOVÁ, *Moravský markrabě Jan Jindřich a jeho manželka Markéta Opavská*, Bakalářská práce, Karlova univerzita, Filozofická fakulta, Praha 2012, s. 42 – 44.

²²¹ L. NEMRAVOVÁ, *Moravský markrabě Jan Jindřich*, s. 38 – 42.

²²² MVB III, s. 300, č. 518; s. 324, č. 541.

²²³ *Summa cancellariae*, s. 52, č. 80; s. 53, č. 81; s. 59, č. 86; s. 60, č. 87; s. 61, č. 89. MVB III, s. 329, č. 546: „...*Henricus comes de Swartzborg...secretarius et commensalis continuus*...“.

²²⁴ F. KAVKA, *Život na dvoře*, s. 27–29.

určují.²²⁵ Mezi tyto osoby patřili ti, kteří vykonávali konkrétní službu císaři či jeho ženě, např. několik kaplanů, lékař, kojné, komorníci, komorné, krejčí, maštalíři, pícníci, pážata, štolbové, podkoní, kočí, koláři, kováři, vrátní palácových bran, osobní stráž, sklep mistři, pekaři, šisléř, dvorní dámy či kuchaři.²²⁶

Ke dvoru dále patřily i osoby zastávající některý z významných dvorských či zemských úřadů. Ať už se jednalo o osobnosti šlechtického nebo duchovního postavení.²²⁷ K nejstarším doložitelným úřadům panovnického dvora patřil číšník, stolník, maršálek a komorník. Během 12. a 13. století se tento okruh rozšiřuje o podkomořího či hofmistra.²²⁸

Dědičný úřad *nejvyššího číšníka* (*summus pincerna*) drželi v době císařské vlády Karla IV. páni z Vartemberka. Konkrétně v letech 1352 až 1367 Vaněk z Vartemberka a po něm Jan z Vartemberka.²²⁹ Vedle úřadu číšníka nalézáme i podčešího (*subpincerna*). Během vlády Jana Lucemburského i Karla IV. jej vykonávali vladykové z Klukovic, v 60. letech Oldřich z Klukovic.²³⁰

Úřad *nejvyššího stolníka* (*supremus dapifer*) byl svěřen dědičně pánům z Házmburka. Ve sledovaném období jím byl nejprve Zbyněk Zajíc z Házmburka, jmenován ve funkci v letech 1350-1368, a od roku 1369 je v pramenech doložen jako stolník Vilém Zajíc z Házmburka až do roku 1383. Zbyněk Zajíc z Házmburka byl také v letech 1349-1362 nejvyšším mistrem královské komory.²³¹ V pramenech je rovněž

---

²²⁵ *Summa cancellariae*, s. 71, č. 99: „...*secretarium familiare domesticum*...“; s. 147, č. 229: „...*consilarii et familiaris secretarii nostri*...“ značící sekretáře; s. 61, č. 89: „...*consiliariorum familiarum domesticorum*...“ dvorní rada; s. 59, č. 86: „...*consiliariorum capellanorum nostrorum familiarum domesticorum*...“.

²²⁶ Zdeněk ŽALUD, *Královští komorníci, dveřníci a vrátní v lucemburských Čechách (s výhledem do 15. století)*, in: *Dvory a rezidence ve středověku 3. Všední a sváteční život na středověkých dvorech*, MHB 12, Supplementum 3, Dana Dvořáčková-Malá – Jan Zelenka (edd.), Praha 2009, s. 461-474.

²²⁷ Podrobněji o skladbě dvora ve době posledních Přemyslovců D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Panovnický dvůr ve středověku*, s. 11-37.

²²⁸ K vývoji dvorských úřadů a jejich doložitelnosti v pramenech D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – J. ZELENKA, *Curia ducis, curia regis*, s. 38 – 60; s. 75 – 89; s. 95 – 113. K podrobnému výkladu o jednotlivých dvorských úřadech D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Splendor curiae regis*, s. 55 – 95.

²²⁹ MVB III, s. 465, č. 750: „...*Johannes de Wartenberg pincerna*...“ (r. 1366).

²³⁰ RI VIII, s. 287, č. 3531; V. RŮŽEK, *Česká znaková galerie*, s. 209.

²³¹ RI VIII, s. 87, č. 1080 (r. 1349); s. 202, č. 2508: „...*Sbinco v. Hasenburg und Busco v. Wilhartitz magistri camere nostre*...“ (r. 1356). V. RŮŽEK, *Česká znaková galerie*, s. 184.

možné najít i *arcistolníka*, jímž byl titulován Ruprecht starší, vévoda bavorský.²³² Jako císařští arcistolníci jsou uváděni i saští vévodové Rudolf a jeho stejně pojmenovaný syn. Tyto úřady se však během let staly čestnými a jejich faktický výkon byl svěřen předkrajecům a šenkům. Nicméně ani zde není možné opomínat fakt, že při významných událostech, se tyto osoby skutečně staraly o panovníkův pokrm a nápoje.

Významnou postavou panovníkova dvora byl *maršálek* (*marsalcus*). Ve sledovaném období šlo již o úřad víceméně čestný. Při obzvláště důležitých slavnostech byli přítomni *říšský maršálek* hrabě z Pappenhaimu²³³ a *nejvyšší český maršálek* z rodu pánů z Lipé, konkrétně Čeněk z Lipé a Jindřich z Lipé.²³⁴ Skutečný výkon funkce a zajištění potřeb dvora ale obstarával *dvorní maršálek*, jímž byl po dlouhá léta Bušek z Velhartic.²³⁵ Jeho povinností byl především dozor nad dvorem, měl pečovat o hosty a nedílnou součástí jeho funkce byla i organizace panovníkových cest. Především ubytovací možnosti panovnické rodiny a jejího služebnictva, dále ustájení koní a musel zajistit i náležitý ozbrojený doprovod. Ceremoniální záležitosti dvora byly svěřeny do rukou *hofmistra* (*magister curie*), jímž byl magdeburský purkrabí Burchard, hrabě z Hardeggu a Retzu, jehož Karel IV. dosadil do proboštsství kapituly vyšehradské v roce 1363.²³⁶ Burchard však během druhé římské jízdy v roce 1368 u Modeny zemřel a úřad hofmistra získal Petr z Vartemberka a na Kostí (zastával ho až do roku 1378).²³⁷

Nejvyšší mistr královské komory (*magister camere regalis, summus camerarius*) zajišťoval dvůr a panovníkovy potřeby na základě centrální správy všech královských

---

²³² ACRB IV/4, s. 89, č. 975.

²³³ RI VIII, s. 315, č. 3888: „...*Heinrich marschall von Pappenheim*...“ (r. 1360); s. 338, č. 4159: „...*Konrad v. Pappenheim, marschall*...“ (r. 1364); s. 351, č. 4296: „...*Johann v. Pappenheim hofmarschall*...“ (r. 1366); MVB III, s. 465, č. 750 (r. 1366); RI VIII., s. 372, č. 4565: „...*Konrad der marschall von Pappenheim*...“; s. 415, č. 4997 (r. 1371).

²³⁴ RI VIII, s. 281, č. 3444: „...*Czenko v. Lippa oberster marschall und kämmerer von Böhmen*...“; ACRB IV/4, s. 81, č. 948.

²³⁵ RI VIII, s. 386, č. 4693: „...*Busco v. Wilharticz marschall*...“. Bušek z Velhartic umírá v roce 1371. O dvorním maršálkovi F. KAVKA, *Život na dvoře*, s. 56-57.

²³⁶ *Summa cancellariae*, s. 186, č. 323: „...*egregius dominus B[urchardus] Wissegradensis prepositus et burgravius Magdeburgensis ac imperialis curie magister*...“. Více F. KAVKA, *Burchard, purkrabí magdeburský a hrabě z Hardeggu a Retzu*, s. 145-155.

²³⁷ RI VIII, s. 386, č. 4693: „...*Peter v. Wartenberg kaiserlicher hofmeister*...“; s. 496, č. 5927 (r. 1378).

příjmů.²³⁸ Tento úřad byl od roku 1361 svěřen Těmovi z Koldic. V této funkci působil do roku 1383. Mistrů komory však bylo několik a působili současně, ale pouze jeden byl označen tímto nejvyšším titulem. Jako *mistr komory* je tak v pramenech jmenován i Zbyněk Zajíc z Házmburka, Bušek ml. z Velhartic, Půta z Častolovic či Ondřej z Dubé. Nejdéle však zastával úřad mistra komory Hašek ze Zvířetic v letech 1351-1370.²³⁹ Nepostradatelnými osobami komory pak byli notáři a písaři. Pro léta 1351-1374 je na postu *notáře (notarius camerae)* doložen Pavel z Jenštejna.²⁴⁰

Neméně důležitou úlohu u každého panovnického dvora sehrávala *královská kancelář*, v tomto případě *kancelář císařského dvora*. Její vedení měl na starosti *králův kancléř (cancellarius regis, aule regie)*. Zajišťovala písemné vyhotovení králova příkazu či jiné jeho vůle. Kancléř měl po ruce vždy několik písařů, registrátorů, pečovníků a poslů.²⁴¹ Během Karlovy vlády došlo k nárůstu počtu členů a stejně tak jako za jeho otce, Jana Lucemburského, provázela část kanceláře císaře během cest. Pokud se jednalo o delší výpravu, dalo by se říci, že se kancelář téměř vyprázdnila a její velký počet doprovázel panovníka. Obsazení úřadu kancléře muselo být velmi pečlivé a osoba uvedená do úřadu musela v panovníkovi vzbuzovat velkou důvěru. Kancléř byl totiž svědkem důležitých panovníkových rozhodnutí. V době druhé římské jízdy jím byl Jan ze Středy.²⁴² Ostatně své kancléřské místo zastával od roku 1353-1374, kdy ze svého úřadu odstoupil a Karel IV. až do své smrti oficiálně neurčil jeho nástupce.²⁴³ Funkci kancléře pak v zastoupení vykonával protonotář Mikuláš z Riesenburgu. Čestné kancléřství probošta vyšehradského trvalo i nadále, ale jeho titul se změnil v *kancléře království (cancellarius regni)*. Na listinách vystupuje Jan ze Středy především jako biskup

---

²³⁸ Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha 2005, s. 63-64.

²³⁹ RI VIII, s. 318, č. 3930: „...Hasko v. Swiretitz kaiserliche kammermeister...“ (r. 1363); s. 324, č. 4002 (r. 1364).

²⁴⁰ F. KAVKA, *Správci financí Karla IV. (příspěvek k dějinám české královské komory)*, in: Ohlédnutí za padesáti lety ve službě českému dějepiscetví, Praha 2002, s. 336-356 (původně otištěno v Numismatické listy 46, 1991, s. 138-150).

²⁴¹ Podrobně o královské kanceláři Ferdinand TADRA, *Kanceláře a písaři v zemích českých za králů z rodu lucemburského Jana, Karla IV. a Václava IV. (1310-1420)*, Praha 1892; dále Z. HLEDÍKOVÁ – J. JANÁK – J. DOBEŠ, *Dějiny správy*, s. 65-66.

²⁴² Marie BLÁHOVÁ, *Život a dílo Jana ze Středy*, in: Studia z dziejów Środy Śląskiej, regionu i prawa Średzkiego, Acta Universitatis Wratislaviensis, Historia LXX, č. 980, Wrocław 1990, s. 77-93.

²⁴³ F. KAVKA, *Život na dvoře*, s. 56.

olomoucký, jímž byl od roku 1364 až do své smrti v roce 1380. Vzhledem k tomu, že v pramenech nemáme oporu pro existenci samostatně činné kanceláře pro říši, je nezbytné předpokládat, že byla institucí společnou pro všechny země, nad kterými Karel IV. vládl. Nesmíme tedy opomenout ani čestné úřady *arcikancléřské*. Ve sledovaném období byl *arcikancléřem pro německy mluvící část říše* Gerlach z Nassau, arcibiskup mohučský a kurfiřt.²⁴⁴ *Arcikancléřem pro Arelatsko* byl arcibiskup kolínský Engelbert.²⁴⁵

Při výkonu císařských povinností a rozhodnutí byla neméně důležitá i *královská rada*. Trvalou strukturu rady není možné jednoznačně určit, nejednalo se totiž o ústálený či pevně konstituovaný orgán. Královská rada představovala spíše volné shromáždění jednotlivých radů.²⁴⁶ V případě Karla IV. je však zřejmé, že velkou část tvořily osoby duchovní, jako byl v první řadě pražský arcibiskup Arnošt z Pardubic a později i Jan Očko z Vlašimi, o kterém víme, že se cesty neúčastnil. Významnou postavou pražského dvora byl mindenský biskup Dětrich z Portic a v letech 1361 až 1367 biskup magdeburský. Dětrich z Portic zemřel v roce 1367 a jeho nástupcem se stal Albrecht ze Šternberka.²⁴⁷

Správou královských lesů byl pověřen *nejvyšší lovčí (summus venator)* jímž byl Ctibor z Fuchsberka, purkrabí v Dobříši (1367-1378).²⁴⁸

Mistrem kuchyně královské (magister coquinae) byl Jindřich Cigelhaim v letech 1355-1365 a od roku 1359 prameny uvádějí Jindřicha i Leopolda z Nortenbergu, který je v této funkci posléze uváděn sám.²⁴⁹

Významné místo u císařského dvora patřilo i těm osobám, které zde pobývaly téměř neustále. Mezi nimi bychom tak mohli hledat především mohučského arcibiskupa Gerlacha z Nassau, jakožto arcikancléře pro německou část říše, dále saské vévody.

---

²⁴⁴ ACRB IV/4, s. 85, č. 963; RI VIII, s. 383, č. 4672; s. 386, č. 4693.

²⁴⁵ RI VIII, s. 379-380, č. 4647; s. 383, č. 4672; s. 384, č. 4683.

²⁴⁶ I. HLAVÁČEK, *K organizaci státního správního systému Václava IV.*, s. 73.

²⁴⁷ RI VIII, s. 380-381, č. 4653a; s. 381-382, č. 4658; s. 383, č. 4671; s. 383, č. 4672. G. PIRCHAN, *Italien und Kaiser Karl IV.*, I., s. 111; IDEM, *Italien und Kaiser Karl IV.*, II., s. 52-53.

²⁴⁸ *Codex iuris municipalis I*, Jaromír Čelakovský (ed.), Praha 1886, s. 146-147, č. 89; V. V. TOMEK, *Dějepis V.*, s. 46.

²⁴⁹ RI VIII, s. 180, č. 2225: „...Heinrich v. Ziegelheim küchenmeister...“ (r. 1355); dále s. 199, č. 2465 (1356); s. 232, č. 2839: „...Heinrich von Czigelheim seinen küchenmeister...“ (1358); s. 248, č. 3033: „...Leupold v. Nortenberg kaiserlicher küchenmeister...“ (1360); s. 319, č. 3939: „...Leopold v. Nortenberg und Heinrich v. Zigelheim kaiserliche küchenmeister...“ (1363); Leupold uváděn až do roku 1369 RI VIII, s. 394, č. 4748.

Nejprve Rudolfa I. a později i jeho syna Rudolfa II. Saští vévodové měli svoje místo u dvora dáno rovněž uděleným čestným titulem arcistolníků.

Pakliže bychom se zaměřili na ostatní korunní země, je nutné zmínit i účast slezských knížat na pražském dvoře. Především pak Bolka II. Opolského, Bolka III. Opolského, Přemka Těšínského, Bolka Nemodlitského nebo Bolka III. Svídnického.

Dvůr císaře byl však značně složitým útvarům osob, který mohl čítat až 300 nebo 350 osob. Konkrétní počet však není jistý.

3.2 Dvůr královny-císařovny

Než bude možné přistoupit k zodpovězení otázky, jakým způsobem byl uspořádán dvůr Alžběty Pomořanské během římské jízdy, není možné opomenout ani vývoj dvora panovnice v obecnějším kontextu. Především z toho důvodu, že doklady diplomatické či narativní povahy nejsou pro sledování dané problematiky v letech 1368-1369 přívětivé tak, jako v případě dvora Karla IV. Po představení základního vývoje dvorů královen, pak bude možné přistoupit k sestavení dvora Alžběty Pomořanské a následně vyhodnotit takto získané strukturálně-personální poznatky a pokusit se určit, v následující kapitole, cestující dvůr císařovny, vedle doprovodu císaře.

Dvory královen a císařoven byly velmi úzce svázány s dvorem panovníka. Sledování jejich struktury je tedy nezbytné pojímat v prolnutí do vlastního panovníkova dvora. Přesto je možné částečně určit základní hierarchii dvorských úředníků, kteří vykonávali službu bezprostředně určenou panovnici.²⁵⁰ U jejich dvorů ale nelze počítat s hlubší vlastní tradicí tak, jako v případě panovníka. Především kvůli provázanosti s dvorem manžela, ale i proto, že každá panovnice organizovala okruh svých družiníků za jiných okolností a mohla samozřejmě vycházet i z odlišných zkušeností, které byly dány jejím původem. Často tak ani není možné navázat na uspořádání dvora předchůdkyně, pokud je nám známé.²⁵¹

Vývoj dvorských úřadů panovnic lze sledovat od 12. století, kdy se nám o nich zachovaly v českém prostředí nejstarší zprávy. Jedná se tedy o úřad *komorníka*

---

²⁵⁰ I. HLAVÁČEK, *Dvůr a rezidence*, s. 65.

²⁵¹ Irena MORAVCOVÁ, *Dvůr královny Markéty Babenberské mezi lety 1246–1266*, in: *Dvory a rezidence ve středověku*, MHB Supplementum 1, Dana Dvořáčková-Malá (ed.), Praha 2006, s. 21.

(*camerarius regine*), který je poprvé doložen u královny Judity.²⁵² Po celé 12. století tak nemáme zprávy o jiném úřadu, souvisejícím se dvorem panovnice. K obratu dochází až ve 13. století, díky stále se rozšiřující pramenné materii. Vedle úřadu komorníka je možné doložit také stolníka, číšníka, maršálka, notáře, protonotáře, sudího či kuchaře a z okruhu duchovních osob i kaplany a zpovědníky. Četnost zpráv nám pomáhá zjistit, že doložení hodnostáři plnili u dvora královen obdobné povinnosti jako úředníci dvora královského.²⁵³

Družina každé panovnice byla rovněž doplněna o tzv. *fraucimor*, tedy ženskou část doprovodu. Jednalo se nejenom o služebné, ale patřily k nim i ženy či dívky z lepších rodin, které měly být po boku panovnice a dělaly jí společnost při hrách, ručních pracích a jistě ji i doprovázely během cest. Tyto dámy i služebné jsou v pramenech zmiňovány převážně anonymně.²⁵⁴ Příkladem nám může být kronikářská zmínka k roku 1378, popisující pohřeb Karla IV., kde je uvedeno, že Alžběta Pomořanská byla pohřbu přítomna s dcerou císaře markraběnkou Kateřinou, královnou Johanou Bavorskou, společně se stem mladých žen.²⁵⁵

Z dvorských úředníků Alžběty Pomořanské je možné doložit hofmistry, kancléře, maršálky, notáře, sekretáře či mistra kuchyně a jiné nižší služebné posty.²⁵⁶

V úřadu hofmistra (*magister curie*) vystupuje nejprve v roce 1366 na papežské listině Urbana V. Herman z Rožďalovic.²⁵⁷ Jeho nástupcem se stal Hynek Bruschin uváděný k roku 1368.²⁵⁸ Pravděpodobně tuto funkci mohl zastávat až do roku 1372, kdy Tomek úřad hofmistra připisuje Hereši z Chrustowicz (v letech 1372-1373).²⁵⁹ Podle

---

²⁵² D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – J. ZELENKA, *Curia ducis, curia regis*, s. 119.

²⁵³ D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – J. ZELENKA, *Curia ducis, curia regis*, s. 123. Dvory panovnic 13. století I. MORAVCOVÁ, *Dvůr královny Markéty Babenberské*, s. 21-42; EADEM, *Guta Habsburská – česká královna a její dvůr*, in: *Časopis společnosti přátel starožitností*, 113/4, 2005, s. 189–211. Ke dvoru panovnice koncem 13. století D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Královský dvůr Václava II.*, s. 98-105.

²⁵⁴ I. MORAVCOVÁ, *Dvůr královny Markéty Babenberské*, s. 21-22; D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, *Splendor curiae regis*, s. 178.

²⁵⁵ *Chronik des Burkhard Zink 1368-1468*, Die Chroniken der schwäbischen Städte, Augsburg, Bd. 2, Leipzig, s. 24: „...und ist zu wißen, daß die kaiserin und die kungin und die marggräfin hettet bei 100 junkfrawen, all geclait in schwarz...“.

²⁵⁶ Přehled dvora Alžběty Pomořanské viz. příloha *Dvůr Alžběty Pomořanské*.

²⁵⁷ MV III, s. 457-458, č. 739.

²⁵⁸ RI VIII, s. 382, č. 4662.

²⁵⁹ V. V. TOMEK, *Dějepis V.*, s. 53. O Herešově koupi domu v Praze Hans PATZE, *Die Hofgesellschaft Kaiser Karls IV. und Königs Wenzel in Prag*, in: *Blätter für deutsche Landesgeschichte* 114, 1978, s. 753.

dalších záznamů, měl být úřad vystřídán ještě třikrát. Roku 1377 Zdeňkem z Valdštejna, r. 1380 Ofkou Nevhlasovou a konečně o rok později Markvartem z Pořešína (r. 1381).²⁶⁰

Císařovna maršálka (*marsalcus*) je naopak možné doložit pouze ve dvou případech. Hereš ze Zdislavic je jmenován na téže papežské listině z 31. července roku 1366 jako tehdejší hofmistr císařovny Herman z Rožďalovic.²⁶¹ Během římské jízdy je možné doložit jako maršálka císařovny, Peška Lišku (Pescho Lischa). Nejprve vystupuje na císařově listině z 12. června roku 1368 vedle výše uvedeného Hynka Bruschina a hofmistra Kateřiny Braniborské, Mikuláše.²⁶² Dále ho nacházíme ve svědečné řadě císařových listin z 29. června a 5. července 1369.²⁶³

Správu kanceláře a dohled nad vydáváním listin měl královnin kancléř, notáři a v některých případech známe i samotné písaře.²⁶⁴ V případě dvora Alžběty Pomořanské zjišťujeme, že funkce kancléře a notáře byla často zastupována v jeden čas stejnou osobou. Prvním doložitelným kancléřem je v roce 1366 Johannes Ulricus.²⁶⁵ O pět let později, v dubnu roku 1371, je v listu papeže označen za notáře císařovny Alžběty kanovník od sv. Apolináře v Praze, Oldřich ze Sulzbachu.²⁶⁶ Stejného dne však papež vystavil další listinu. Zde je titulován Václav Deberman z Hory, klerik pražské diecéze, jako „*antiquus servitor et notarius Elizabeth, Romanorum imperatricis*.“²⁶⁷ Nicméně již v červenci téhož roku je Oldřich ze Sulzbachu doložen na postu kancléřském.²⁶⁸

Velmi zajímavou postavou byl Hynek z Opatovic, probošt lančický a kanovník u sv. Jiljí. Jedná se totiž o jedinou osobu, která je doložitelná u dvora pro delší časové období. Poprvé jej nacházíme v listině papeže z dubna 1371.²⁶⁹ Přestože v ní není uveden přímo

---

Patze se ve své studii, pojednávající o domech ve vlastnictví členů Karlova a Václavova dvora v Praze, opírá především o práce Václava Vladivoje Tomka.

²⁶⁰ V. V. TOMEK, *Dějepis V.*, s. 53.

²⁶¹ MVB III, s. 457-458, č. 739.

²⁶² RI VIII, s. 382, č. 4662.

²⁶³ RI VIII, s. 395, č. 4769; s. 396, č. 4772.

²⁶⁴ F. TADRA, *Kanceláře a písaři*, s. 76-78.

²⁶⁵ CDM IX, s. 359, č. 443.

²⁶⁶ MVB IV, s. 92, č. 149. Oldřich ze Sulzbachu působil již v roce 1359 ve funkci notáře císařovny Anny Svídnické. F. TADRA, *Kanceláře a písaři*, s. 78. Tadra, na základě tzv. diplomatáře muzejního, uloženého v Archivu Národního muzea, dokládá jeho působnost na notářském postu u Alžbětina dvora již v roce 1370.

²⁶⁷ MVB IV, s. 93, č. 151.

²⁶⁸ MVB IV, s. 137-138, č. 229.

²⁶⁹ MVB IV, s. 90-91, č. 147.

úřad, který Hynek z Opatovic zastával, papež jej označuje jako „*nostrae Elisabeth, Romanorum imperatricis, semper auguste, ... dilectus familiaris continuus commensalis*“, jeho kariéra u dvora císařovny se však postupně dále rozvíjela. V květnu roku 1372 je uváděn jako Alžbětín kaplan.²⁷⁰ Naopak v lednu následujícího roku jej prameny zachycují již jako kaplana a notáře císařovny v jedné osobě.²⁷¹ Konečný vzestup na post kancléřský přišel roku 1375, kdy je jeho titulatura vyjádřena jako „*cancellarius et capellanus Elizabeth, Romanorum imperatricis*“.²⁷² Tomek pak Hynka z Opatovic jmenuje ve svém výčtu dvorských úředníků ve funkci kancléřské i pro léta 1378 a 1379.²⁷³

Záznamy o vyhotovení listin je možné doložit na příkladu dvou listin Alžběty Pomořanské, vydaných roku 1389. Nejprve 21. února, kdy císařovna Alžběta prohlásila za neplatný list, opatřený její pečeti, kterého se dovolával klášter sv. Vavřince ve sporu s městem Mělníkem. Druhá listina pak byla vydána 28. května. Obě listiny byly vyhotoveny Šimonem z Trutnova, který byl císařovniným sekretářem.²⁷⁴

Nepostradatelnou součástí středověké společnosti, a zvláště pak dvora, byla přítomnost duchovních osob. Jednalo se o kaplany (*capellanus*) či osobní zpovědníky. Roku 1366 je dokládán ve funkci kaplana císařovny Herman z Rožďalovic, syn výše uvedeného císařovnina hofmistra Hermana z Rožďalovic.²⁷⁵ O dva roky později poznáváme z listiny Urbana V. kaplana Klementa z Wansow²⁷⁶ a v roce 1371 Beneše ze Žďánice. Ke konci císařovninu života je možné u jejího dvora doložit na tomto postu Jana z Massczow.²⁷⁷

Pohled na složení dvora Alžběty Pomořanské na základě nižších služebných postů je nám zprostředkován hlavně ze soupisu Václava Vladivoje Tomka, jehož práci je často velmi obtížné verifikovat.²⁷⁸ Císařovninu ševce, Ješíka, dokládá k roku 1364.

---

²⁷⁰ MVB IV, s. 228-229, č. 409.

²⁷¹ MVB IV, s. 351-352, č. 619.

²⁷² MVB IV, s. 588, č. 1034.

²⁷³ V. V. TOMEK, *Dějepis V.*, s. 53.

²⁷⁴ CIM II, s. 808-809, č. 631; RBMV V, s. 154, č. 326.

²⁷⁵ MVB III, s. 457-458, č. 739.

²⁷⁶ MVB III, s. 590-591, č. 942.

²⁷⁷ K roku 1389 RBMV V, s. 154, č. 326.

²⁷⁸ Tomek měl možnost pracovat s městskými knihami pražské provenience, které se nám bohužel nedochovaly. Z původně dochovaných knih sledovaného období shořely čtyři rukopisy během požáru staroměstské radnice 8. května 1945. Rozbor dochování městských knih a rukopisů s odkazy na další

Pravděpodobně tentýž Ješek či Ješík je v pražské nejstarší městské knize doložen k roku 1365. Nicméně je zde označen jako „*Iesco sutor imperatoris*.“²⁷⁹ Pokud bychom pokračovali ve služebné linii, zabezpečující oděv panovnice, nutno zmínit i krejčí. Nejprve je jmenován k roku 1370 „*Nicolaus sartor domine imperatricis*“²⁸⁰ a až o dlouhých čtrnáct let později „*Adam sartor domine imperatricis*.“²⁸¹

Mistr kuchyně (*magister coquine*) je Tomkem doložen až k roku 1388. Funkci zastával Prokop, farář benešovský.²⁸² V předcházejícím období uvádí rovněž spižíře a šenka císařovny. Spižíř, jakýsi Mareš, měl zastávat tento služební post v letech 1374 až 1378. Naopak šenka Matěje dokládá pouze k roku 1382.²⁸³ Kuchařskou povinnost, bez přímého určení výkonu funkce z pozice mistra, měl v letech 1391 a 1392 Smil.²⁸⁴ Přesto je pravděpodobné, že tento Smil by skutečně mistrem kuchyně císařovny (*coquua imperatricis*), protože v roce 1392 zakoupil dům na Novém městě pražském od řezníka Ulmana.²⁸⁵

Tomek dále doložil i přítomnost dvou komorníků. Prvního, Vavřince, uvedl k roku 1377 a následně i Jakuba pro rok 1379.²⁸⁶ Stejně tak i dva vrátné, Havla a Petra, oba v roce 1372.²⁸⁷ Nakonec pak zmiňuje i kočího císařovny Alžběty. Tomek ale kočího Jana doložil až k roku 1394, tedy po smrti panovnice.²⁸⁸

Lze tedy konstatovat, že bylo možné předložit celkem 27 osob. Známe jména tři kancléřů, pěti hofmistrů a jedné hofmistryně, dva maršálky, pět kaplanů, dva notáře, jednoho sekretáře, dva mistry kuchyně, spižíře, šenka, dva komorníky, dva vrátné, ševce, kočího a dva krejčí.

---

literaturu Alena RICHTEROVÁ, *Několik příspěvků k problematice činnosti a produkce kanceláře Starého Města pražského v letech 1367-1419*, SAP 34, č. 2, s. 351-363.

²⁷⁹ *Liber Vetustissimus Antiquae civitatis Pragensis 1310-1518*, Hana Pátková (ed.), Praha 2011, s. 303, fol. 100^r.

²⁸⁰ *Liber Vetustissimus*, s. 306, fol. 102^r.

²⁸¹ *Liber Vetustissimus*, s. 319, fol. 109^v.

²⁸² V. V. TOMEK, *Dějepis V.*, s. 54.

²⁸³ *IBIDEM*, s. 54.

²⁸⁴ *IBIDEM*, s. 54.

²⁸⁵ H. PATZE, *Die Hofgesellschaft*, s. 754.

²⁸⁶ V. V. Tomek, *Dějepis V.*, s. 53.

²⁸⁷ *IBIDEM*.

²⁸⁸ *IBIDEM*.

4. Císařův dvůr v Itálii 1368-1369

Cesty panovníka a jeho dvora byly již od raného středověku pevně spojeny s výkonem panovnickovy vlády nad zeměmi, které spravoval. Okázalé cesty králů a císařů je pak možné vnímat hned v několika rovinách. Jsou propojeny se způsobem vlády, demonstrací panovnickova majestátu a v představách středověkého člověka, který v osobě panovníka viděl prolnutí moci světské s mocí duchovní, především s výrazem skutečné moci nad územím, jemu od Boha svěřeném.²⁸⁹

Různost panovnickových výprav a cest vyplývala z dané situace. Bylo by tedy možné je rozdělit do třech kategorií. První tvořily cesty politického rázu, dále výpravy vojenské a v neposlední řadě cesty spojené se soukromými záležitostmi panovníka. Mezi cestování, související s politickými událostmi, je možné zmínit výpravy do zemí, které panovník ovládal. Záměry, které představovaly jednotlivé cesty a které jsou dobře sledovatelné na základě panovnických itinerářů, jsou i odrazem mocenských či dynastických cílů. V případě Karla IV., jako císaře římského a krále českého, je možné tyto jeho pobyty vnímat hned z dvojího pohledu. Jednalo se o diplomatická jednání propojená s vládou nad říší, ať už bychom zmínili říšské sněmy, diplomatické návštěvy nebo delší cesty, kterými byly obě panovnickovy římské jízdy. Nedílnou součástí pak byly i návštěvy zemí Koruny české, kde tvoří významnou kapitolu i jednotlivé vstupy do měst, které se dále pojily s lenní či holdovací přísahou panovníkovi.²⁹⁰

---

²⁸⁹ I. HLAVÁČEK, *Dvůr na cestách*, s. 91-111.

²⁹⁰ Tyto dvě formy vyjádření slibu věrnosti vyplývaly z právního postavení jednotlivých vedlejších zemí vůči českému králi a Koruně. Jednalo se buď o vznešená královská léna, kterým přímo vládl jejich pán odpovědný panovníkovi. V tomto případě skládal lenní slib. Naopak k holdovací povinnosti byli vázáni vybraní zástupci země, která byla pod přímou svrchovaností krále. Více Lenka BOBKOVÁ, *Cestování, součást politické praxe. Cesty Karla IV. po korunních zemích*, in: *Cesty a cestování v životě společnosti*, Lenka Bobková – Michaela Neudertová (edd.), Ústí nad Labem 1997, s. 63-70; EADEM, *Českému králi a koruně chceme zachovávat věrnost. Lenní a holdovací přísahy v zemích České koruny v pozdním středověku na příkladu Slezska a Horní Lužice*, in: *Rituály, ceremonie a festivity ve střední Evropě 14. a 15. století*, Colloquia mediaevalia Pragensia 12, Martin Nodl – František Šmahel (ed.), Praha 2009, s. 51-63; Tomáš BOROVSKEÝ – Robert ANTONÍN, *Panovnické vjezdy na středověké Moravě*, Brno 2009; Anna Maria DRABEK, *Reisen und Reisezeremoniell der römisch-deutschen Herrscher im Spätmittelalter*, Wien 1964; Mlada HOLÁ, *Holdovací cesty českých panovníků do Vratislavi v pozdním středověku a raném novověku (1437-1617)*, Praha 2012. S odkazy na další literaturu.

Specifický prvek mezi výpravami představovala vojenská tažení. Především proto, že si vyžadovala zvláštní přípravy a jejich průběh byl z hlediska logistického velice náročný. K takovýmto výpravám je do jisté míry nutné řadit i římské jízdy, protože na italském území bylo nezbytné počítat s obtížemi a často i nemožností bezproblémového přechodu přes všechny italské oblasti. Soukromé cesty, jak již bylo naznačeno, měly spíše charakter dynastických či obecněji řečeno rodinných vazeb. Týkaly se především sňatků, křtin či pohřbů. K nim lze řadit i cesty z panovnickovy vlastní iniciativy, tedy cesty spojené se zbožností, poutní výpravy, vyhledání lékařské pomoci nebo návštěvy příbuzných a kratší cesty za loveckou kratochvílí.²⁹¹

Přestože při každé cestě musel být dvůr zajištěn náležitým vojenským doprovodem pro ochranu panovníka, při vojenských taženích bylo nezbytné počítat s plným zabezpečením výpravy vysokým počtem bojeschopného doprovodu a náležitým vojenským kontingentem.²⁹² Důležitou součástí byla jízda těžkooděnců, kteří se ve svém vybavení zbroje lišili především svým postavením u dvora, protože náklady na vybavení zbroje a pořízení robustnějšího, rychlejšího a pro válku vhodného koně bylo velmi nákladné. Pokud byl ozbrojenec hrabětem, baronem či korouhevním pánem měl kolem sebe i početnější doprovod. Ostatně i na válečných výpravách byl náležitý vojenský doprovod jednotlivých dvořanů panovníka výrazem jejich reprezentace a významu.

Přímo v boji mělo být každému rytíři po ruce i několik pomocníků. Jejich počty se však lišily. Obecněji by se však dalo říci, že se jednalo o 4 až 5 osob, které se staraly o koně a zbroj. Příkladem nám může být zápis Philippa de Mézières (1327 – 1405) z druhé poloviny 14. století, kde v návrhu řádu pro „*Chevaliere de la Passion Jhesu Crist*“ poznamenal, že „*i ten nejmenší z rytířů...bude-li to vyhovovat v bitvě, při tažení nebo ve válce, bude mít panoše ozbrojeného všemi zbraněmi a jednoho malého pacholka, který ponese jeho kopí a jeho helmici nebo šišák, a jednoho velkého pacholka v osníři, který ponese jeho drátěnou košili, a jednoho opěšalého pacholka, který povede jeho nákladního meška, a tak ve válce a při tažení bude mít rytíř pět koní a čtyři osoby.*“²⁹³ Philippe de Mézières jistě vycházel ze zkušeností a dosavadních zvyklostí tehdejší společnosti.

---

²⁹¹ F. KAVKA, *Život na dvoře*, s. 58-59; L. BOBKOVÁ, *Velké dějiny*, s. 527-528.

²⁹² S rostoucí pramennou základnou ve 14. století je možné se při zkoumání válečných výprav opřít o spisy věnované válečnickému umění, vojenské disciplíně či organizaci vojska. Pojednání o těchto spisech a dalších pramenech hmotné či písemné povahy Philippe CONTAMINE, *Válka ve středověku*, Praha 2004, s. 150-156.

²⁹³ Citace převzata z P. CONTAMINE, *Válka ve středověku*, s. 158, pozn. 33.

Podstatnou částí vojska byla vojenská pěchota, přestože koncem 14. století a hlavně v průběhu 15. století výrazně ustupuje svým počtem a převažuje jízda. Mezi nimi byli rovněž lučištníci, kteří měli k dispozici i svého koně pro snadnější a především rychlejší přemístění, ačkoliv na poli bojovali peší. Od druhé poloviny 14. století se více uplatňovala vojska žoldnéřská, která dala základ profesionálním armádám. Žoldněř byl bojovník, který bojoval za peníze a jeho povinnost vojenské služby byla založena na dojednání, popř. smlouvě.²⁹⁴

Při všech cestách nebylo možné opomenout ani důraz na složení doprovodu, jehož uskupení bylo výrazem reprezentace, ale samozřejmě s sebou neslo i praktické potřeby dvora.²⁹⁵ Vedle služebníků Karla IV., kteří zajišťovali každodenní potřeby panovníka a kterých mohlo být během delších cest kolem třiceti osob, společně s dvorskými úředníky, byl doprovod doplněn o vyšší duchovní hodnostáře a říšskou, českou či slezskou šlechtu.²⁹⁶ Na žádné výpravě nesměl chybět především dvorní maršálek (*marsalcus*), hofmistr (*magister curie*), kancléř (*cancellarius regis, aule regie*) a mistr komory (*magister camere regalis, summus camerarius*). Hlavní organizace celé cesty, společně se zajištěním ubytování pro rodinu panovníka a zabezpečením ustájení jejich koní, měl na starosti právě dvorní maršálek. Do jeho kompetence spadalo i zabezpečení ozbrojeného doprovodu. Na každé císařově cestě sice nemohla být vždy přítomna i panovnice, ale pokud se tak stalo, jako např. při obou římských jízdách Karla IV., na této agendě se podílel i maršálek císařovny, který měl být ku pomoci dvornímu maršálkovi. Nutno zdůraznit, že v případě dvora římského císaře a krále českého v jedné osobě byla pro delší a významnější cesty nezbytná i přítomnost říšského maršálka a nejvyššího českého maršálka. Vzhledem k tomu, že každá cesta byla výrazem společensko - reprezentativního charakteru a život ve středověku se neobešel bez výrazu ceremoniálního či rituálního, zodpovídal za zabezpečení jednotlivých protokolárních záležitostí panovníkův hofmistr.²⁹⁷ Diplomatická jednání by se v žádném případě nemohla obejít bez následovné možnosti zlistinění dojednaných záležitostí. Bylo tedy přirozené, že během

---

²⁹⁴ P. CONTAMINE, *Válka ve středověku*, s. 156-179; Jean FLORI, *Rytíři a rytířství ve středověku*, Praha 2008, s. 93-110; Norbert OHLER, *Válka a mír ve středověku*, Praha 2004, s. 104-118.

²⁹⁵ O složení dvora Karla IV. a jednotlivých úřadech bylo již podrobněji pojednáno v podkapitole „Královský a císařský dvůr.“

²⁹⁶ F. KAVKA, *Život na dvoře*, s. 60.

²⁹⁷ IBIDEM, s. 59-61.

cest museli být přítomni i někteří zástupci kanceláře císařského dvora.²⁹⁸ Správou kanceláře byl pověřen kancléř, kterému mělo být ku pomoci několik dalších osob. Především protonotáři, notáři a písaři císařské kanceláře. Nesmíme vynechat ani význam poselské činnosti a funkci relátorů. U císařského dvora Karla IV. jím byl některý z, u dvora přítomných, vyšších hodnostářů.²⁹⁹ Každá cesta s sebou nesla i finanční těžkosti. Musel být tedy přítomen nejvyšší mistr komory společně se svými pomocníky. Během vlády Karla IV. byla pro všechny země, které panovník ovládal, zajištěna jedna komora (*camera imperialis*), stejně tak jako tomu bylo v případě kanceláře. Kancelář komory, která vedla vlastní úřední agendu, pak sestávala z písařů a notářů komory. Je tedy příhodné, že i oni se účastnili cest císaře. Není ale pravděpodobné, že by se po boku panovníka vypravili na tažení všichni jeho úředníci. Jednalo se spíše o vybrané zástupce komory.³⁰⁰

Cestující dvůr během průchodu rozličnými krajinami jistě na očitě svědky působil honosně a v záznamech kronikářů, kteří často při svém popisu přeháněli o jeho velikosti, budil údiv. Karla IV. předcházeli trubači a heroldi, ohlašující jeho přítomnost. Následovali praporečníci, nesoucí praporce se znaky římského a Českého království, tedy říšský černý orel na žlutém poli a český stříbrný dvouocasý lev na poli červeném. Za průvodem kopiníků s praporky trojúhelníkového tvaru, zdobených královskými barvami, jeli praporečníci, jejichž úkolem bylo nést praporce či korouhve se znaky přítomných šlechticů. Následovali dvořané, panovníkovo služebnictvo a za nimi jel konečně panovnický pár. Okruh osobní stráže, fraucimoru a různých dalších služebníků, uzavírali opět kopiníci s prapormi.³⁰¹

Ve 14. století zůstává hlavním nejužívanějším dopravním prostředkem kůň. V polovině 14. století je však již možné sledovat postupně častější využívání nosítek, nesených koňmi či mezký. Na příkladu cesty císaře Karla IV. do Francie v letech 1377-1378 je možné doložit kombinaci všech dopravních prostředků, které mohl použít cestující dvůr. Panovník totiž, již v pokročilém věku a sužován nemocí, využil hned tři dopravní prostředky – koně, nosítka a vůz. Karel IV. dojel do Compiègne na koni. Vzhledem k tomu, že se jeho zdravotní stav zhoršoval, město panovník opouštěl na voze, na kterém měl dojet až k Louvres. Zde je také dobré si uvědomit, že komunikace během

---

²⁹⁸ Ferdinand TADRA, *Kanceláře a písaři*, s. 18-24.

²⁹⁹ IBIDEM, s. 20.

³⁰⁰ František KAVKA, *Správci financí Karla IV.*, s. 336-340.

³⁰¹ F. KAVKA, *Život na dvoře*, s. 61.

cesty mezi hostem a hostitelem probíhala velice důsledně. Francouzský král Karel V., informovaný o zdravotních problémech císaře, poslal do Louvres nosítka, pro jeho větší pohodlí a také z toho důvodu, že jízda povozem mu působila bolesti. Stejně tak mu byla nosítka během cesty do Paříže zaslána ještě jednou. Tentokrát byla poslána do Saint - Denis francouzskou královnou, aby mohla být ta původní vyměněna.³⁰²

Vůz, jakožto dopravní prostředek, byl pravděpodobně určen spíše pro ženy. Kronikářské zmínky k ženské části cestujícího dvora, jsou ale poněkud nekonkrétní a často se nezmiňují o dopravním prostředku panovnice. K této problematice je možné využít i vyobrazení cestujícího dvora, nicméně ani to nemusí vypovídat o skutečné situaci. Například ilustrace v kronice Giovanniho Sercambi vyobrazují Annu Svídnickou i Alžbětu Pomořanskou vždy v koňském sedle. Samozřejmě i z toho důvodu, že se často jednalo o vyobrazení jejich vstupů do měst, kde se setkáváme i se symbolickým vnímáním koně, a to především u panovníků.³⁰³ Pokud bychom však hledali konkrétní kronikářskou zmínku k cestování žen ve 14. století, nabízí nám ji Petr Žitavský při popisu úniku Elišky Přemyslovny z Prahy do Nymburka. Eliška měla dojít v převleku na Vyšehrad a tam „v naléhavé nutnosti vsedla na koně“ a po boku Jana z Vartemberka vyjela z Prahy.³⁰⁴ Je velmi pravděpodobné, že ženy skutečně v průběhu středověku využívaly jako hlavní dopravní prostředek koně.³⁰⁵ Středověké cesty, často úzké a špatně udržované, byly pro přepravu vozem spíše zdržením, nemluvě o nepohodlí, které poskytoval.³⁰⁶ Vozy však na žádné cestě jistě chybět nemohly. Přeprava zásob, darů, cenností, oděvů, nádob, pokladny a samozřejmě i stanů pro panovníkův doprovod musela být zajištěna tímto způsobem. Jejich počet závisel opět na potřebách dvora. Na zvláštním voze byly také vezeny potřeby

---

³⁰² F. ŠMAHEL, *Cesta Karla IV. do Francie*, s. 159-162.

³⁰³ K symbolickému pojetí koně a významu jeho barvy Daniela DVOŘÁKOVÁ, *Kôn a člověk v středověku. K spolužití člověka a kôňa v Uhorském kráľovstve*, Budmerice 2007, s. 76-82; František ŠMAHEL, *Studie o cestě Karla IV. do Francie 1377-1378. II. Nic než koně: Jejich počty, druhy a barvy*, in: *Inter laurum et olivam*, Praha 2007, s. 667-675.

³⁰⁴ *Petra Žitavského Kronika zbraslavská*, *Fontes rerum Bohemicarum IV.*, Josef Emler (ed.), Praha 1884, s. 130: „...ubi equo ambulanti urgente necessitate insidens...“. Uvedené překlady jsou použity z edice *Zbraslavská kronika. Chronicon Aulae regie*, František Heřmanský – Rudolf Mertlík (edd.), Praha 1976. Podrobněji k Elišce Přemyslovně Lenka BOBKOVÁ, *Cesta princezny Elišky do Špýru*, in: *HOP* 3, 2011, č. 2, s. 11-24.

³⁰⁵ K cestování žen ve středověku T. BOROVSÝ – R. ANTONÍN, *Panovnické vjezdy*, s. 91-94.

³⁰⁶ T. BOROVSÝ – R. ANTONÍN, *Panovnické vjezdy*, s. 90-91; Norbert OHLER, *Cestování ve středověku*, Praha 2003, s. 49-54.

panovnické kanceláře, včetně královských registrů. Další, pod zvláštním dohledem, byl určen na přepravu panovnickým insignií.

Od výše uvedeného využití dopravních prostředků ve středověku se dostáváme k další důležité otázce. K rychlosti cestování. Jednotlivé cesty je však v tomto případě nezbytné oddělit. Není možné porovnávat např. rychlost cestujícího dvora s rychlostí poslů. Ve 14. století spěšní poslové mohli urazit za jeden den i vzdálenost 100 kilometrů.³⁰⁷ Naopak možnosti cestujícího dvora, který postupoval ve velkém počtu, často těžko schůdnými oblastmi, po úzkých cestách, které působily potíže převážně vozům se zásobami, byly poněkud ztíženy. Problémem byl i přechod přes hornaté a bažinaté kraje nebo v případě nutnosti plavby po moři, vyčkávání na vhodné počasí. Pro doložení rychlosti panovnických cest nám nejlépe poslouží především sestavení a následný rozbor itinerářů jednotlivých panovníků.³⁰⁸ Zde se však opět setkáváme s problémy. Sestavení itineráře panovníka totiž nemusí vypovídat o nutných přestávkách pro občerstvení účastníků i koní či o noclehu. Stejně tak je nezbytné počítat i s tím, že cestující dvůr, který rovněž počítal s ozbrojeným střetnutím, se pohyboval pomaleji kvůli své velikosti. Přesto je možné předpokládat, že tyto početnější výpravy mohly ve 14. století urazit vzdálenost až 30 kilometrů za den. Naopak osamocený jezdec na koni mohl za jediný den zvládnout trasu 50 až 60 kilometrů. Pokud ale spěchající osoba, posel, měnila během cesty koně, ujela až 80 kilometrů za den.³⁰⁹

Již bylo výše uvedeno, že cestující dvůr měl k dispozici stany, potřebné pro přenocování a nutné pro zajištění během vojenských tažení. Lépe sledovatelné jsou ale delší pobyty či noclehy v jednotlivých městech, která mohla panovníkovi a jeho rodině, s nejnutnějším okruhem služebnictva, poskytnout ubytování na hradech, biskupských rezidencích, radnici města ale i v kláštorech. Pokud však panovníkův doprovod čítal na několik tisíc osob, vyšším hodnostářům nabídly ve městě nocleh i významné, bohaté

---

³⁰⁷ Schematickou tabulku rychlosti jednotlivých cestujících podal N. OHLER, *Cestování ve středověku*, s. 159.

³⁰⁸ Obecně k využití itineráře a jeho významu I. HLAVÁČEK, *Itinerář jako pracovní nástroj*, s. 57-61. Itineráře Karla IV. spojené s cestami do Itálie podala Ellen WIDDER, *Itinerar und Politik. Studien zur Reiseherrschaft Karls IV. südlich der Alpen*, Beihefte zu J. F. Böhmer, *Regesta imperii*, Bd. 10, Böhlau, Köln-Wiemar-Wien 1993.

³⁰⁹ N. OHLER, *Cestování ve středověku*, s. 156-164; Marie BLÁHOVÁ, *Možnosti a formy cestování ve středověkých Čechách a jejich odraz v soudobé historiografii*, in: *Cesty a cestování v životě společnosti*, Lenka Bobková – Michaela Neudertová (edd.), Ústí nad Labem 1997, s. 48.

patricijské rodiny města. Pro měšťany to byla vhodná příležitost dostat se blíže ke dvoru panovníka.³¹⁰ Příkladem ubytování v měšťanských domech nám může být rok 1347 a 1348. Z těchto let se zachovalo 11 listin, ve kterých se Karel IV. zavazuje uhradit pražským měšťanům příslušné částky za ubytování českých ale i říšských šlechticů.³¹¹ Václav Hrubý se v kritickém aparátu edice *Archivum Coronae regni Bohemiae* domnívá, že se mohlo jednat o výdaje spojené s korunovací Karla IV. králem českým, která se uskutečnila 2. září 1347. Pro ostatní cestující se tak útočištěm ke spánku a odpočinku staly vezené stany, které byly často postaveny za městskými hradbami.

Jestliže panovník opouštěl království na delší dobu, zvláště pokud se jednalo o výpravu vojenskou, nemohl ji nechat nezajištěnou a musel někoho rovněž pověřit správou země. Během první římské jízdy, zanechal Karel IV. správu německé části říše v rukou falckraběte Ruprechta Staršího. Když Karel vyjel podruhé k Římu, České království svěřil pražskému arcibiskupovi Janu Očku z Vlašimi, protože Václavovi IV., králi českému, bylo pouhých sedm let. Generálním vikářem v říši byl ustanoven roku 1366 Václav Lucemburský.

4.1 Skladba dvora císaře během cesty do Říma

Skladbu a proměnu panovníkova dvora a tedy i jeho doprovodu během římské jízdy je možné sledovat ještě před samotným vjezdem na italskou půdu.³¹² Pobyt ve Vídni byl

---

³¹⁰ Tomáš BOROVSÝ, *Adventus regis v životě středověkého města*, in: Od knížat ke králům, Sborník u příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky, Praha 2007, s. 338-348.

³¹¹ *Archivum Coronae regni Bohemiae II.*, Václav Hrubý (ed.), Praha 1928, č. 11-15, s. 13-16; č. 17-22, s. 17-19; č. 64, s. 70. Podrobněji Ivan HLAVÁČEK, *Z každodennosti Karla IV. a jeho dvora. Ubytovací možnosti dvora v Praze v polovině 14. století*, ČČH 90, 1992, s. 33-42.

³¹² Přestože bylo první zastavení dvora, od zahájení římské jízdy z Prahy, uskutečněno ve Znojmě, kde měl císař s Alžbětou Pomořanskou strávit svátky velikonoční, není možné se o pobyt ve Znojmě opřít z hlediska sledování proměny dvora. Panovník zde nevydal žádnou listinu a není možné se tak opřít o doklad svědečných řad. Bližší představu o panovníkově návštěvě Znojma by nám tedy nejlépe poskytly knihy či účty, ve kterých by bylo možno alespoň dohledat, jakým způsobem bylo město připraveno na příjezd dvora. Pramenná základna je zde však poněkud nejistá. Dochované znojemské městské knihy počínají rokem 1363. Tato kniha je však knihou dědickou a nepomáhá nám tak odhalit průběh slavnosti. Pro sledovanou problematiku by jistě byly zajímavější rejstříky příjmů a výdajů města. Tyto údaje jsou pro město Znojmo ale dochovány až od roku 1408. K městským knihám Znojma Rostislav NOVÝ, *Soupis městských knih českých od roku 1310 do roku 1526*, Praha 1963, s. 190-196.

tedy z tohoto hlediska významnou zastávkou.³¹³ Je nutné počítat především s přítomností i těch osob, které dále s panovníkem cestu Itálií nepodstoupily. Diplomatických jednání se ve Vídni účastnil pasovský biskup Albrecht III. z Winkelu, vévodové rakouští Albrecht a Leopold, naumburský biskup Bernard ze Schwarzburgu, magdeburský purkrabí Burchard hrabě z Hardeggu a Retzu, který byl rovněž císařovým hofmistrem, dále Jan Habsburský, brixenský biskup Jan, Jan z Retzu, olomoucký biskup a kancléř císaře Jan ze Středy, špýrský biskup Lamprecht z Brunnu, mindenský biskup Ota Wettinský, papežský nuncius Petr z Calais a konečně byla přítomna i suita moravského markraběte, tedy samotný Jan Jindřich společně se svými syny, Joštem, Janem Soběslavem a nezbytným doprovodem.³¹⁴

Pro účel práce je třeba se zaměřit především na ty osoby, které není možné během cesty doložit po boku císaře prostřednictvím pramenů. Nejprve jde o papežského nuncia Petra z Calais. Jeho úkolem ve Vídni bylo, jak je již výše uvedeno, vyzvat Karla IV. k potvrzení listiny pro papeže. On se tedy pravděpodobně ihned poté vydal k Urbanu V., a proto s ním nemůžeme počítat v císařově doprovodu. Moravský markrabě Jan Jindřich a jeho syn Jošt jsou sice ve Vídni doloženi, ale další cesty se zúčastnil již pouze Jan Soběslav. Stál v čele jednoho z vojenských oddílů během celé panovníkovy výpravy. Z Vídně se s Karlem IV. do Itálie nevydali ani Ota Wettinský, Jan z Retzu a pasovský biskup Albrecht III. z Winkelu.

Rodina císaře byla na římské jízdě zastoupena samotnou panovnicí, Alžbětou Pomořanskou, dále Janem Soběslavem, jakožto zástupcem moravské větve Lucemburků, a v neposlední řadě je nutno uvést i Karlovu dceru, braniborskou markraběnku Kateřinu. Přítomnost Jana Soběslava na italské půdě je prameny prokazatelná v Coneglianu, v Mantově, Modeně, Luce a nakonec vjel společně s panovníkem za brány Věčného města.³¹⁵ Není pochyb o tom, že byl stálým účastníkem výpravy. Ostatně jako velitel vojenského oddílu, byl jistě přítomen i všech vojenských operací v květnu a červnu roku 1368, přestože zde není prameny doložen.

Celou cestu do Říma, kromě již výše uvedené rodiny císaře, absolvovali především dvorští úředníci. V první řadě se jedná o hofmistra, maršálka, kancléře a mistra komory. U

---

³¹³ Podrobný přehled účastníků druhé římské jízdy je podán v příloze *Skladba doprovodu Karla IV. během cesty do Říma*.

³¹⁴ RI VIII, s. 379-380, č. 4647; RI VIII, s. 380, č. 4648; MVB III, s. 603, č. 962.

³¹⁵ RI VIII, s. 379, č. 4647; s. 380, č. 4653a; s. 383, č. 4672; s. 384, č. 4682; s. 386, č. 4693. Doklad o pobytu v Coneglianu podává *Chronicon Estense*, s. 490.

těchto osob, přestože není možné jejich pobyt na italské půdě prokázat při každém zastavení dvora, je nutné jejich stálou přítomnost po boku panovníka předpokládat, protože se jednalo o osoby pro panovníka významné z pohledu samotného chodu dvora, jeho zajištění a jednalo se i o osoby blízké císaři.

Úřad hofmistra zastával Burchard hrabě z Hardeggu a Retzu. S císařem absolvoval trasu z Vídně přes Udine, Mantovu a do Modeny,³¹⁶ kde pravděpodobně zemřel krátce po 25. srpnu, protože je naposledy doložen listinou tohoto data. Jeho nástupcem na postu hofmistra se stal Petr z Vartemberka a na Kosti, který vystupuje v listinném materiálu poprvé ve svědečné řadě v Modeně 25. srpna. Jedná se o stejnou listinu, na které byl ještě uveden hofmistr Burchard. Petr je zde však uveden jako mistr komory císaře.³¹⁷ Petr z Vartemberka je doložen v Lucce a nakonec až v Římě.³¹⁸ V těchto případech vystupuje již jako císařův hofmistr. Petr z Vartemberka, který tedy na počátku římské jízdy byl mistrem komory císaře, byl jistě členem výpravy již od zahájení římské jízdy, jako jeden z hlavních představitelů komory.

Bušek z Velhartic, dvorní maršálek, v pramenech vystupuje v Udine, kde jsou pro jeho osobu zajištěny ubytovací prostory.³¹⁹ Dále jej nacházíme až ve svědečné řadě na listině vydané 23. září v Lucce.³²⁰ Posledním dokladem jeho účasti na tažení jsou tři listiny z Říma, z nichž dvě jsou papežem udělené indulty adresované přímo Buškovi z Velhartic, jako poděkování za doprovod císaře.³²¹

V případě kancléře Jana ze Středy jsou prameny přívětivější. I z toho důvodu, že olomoucký biskup byl hlavní osobou, která dohlížela na zlistinění diplomatických jednání či jiného panovníkova nařízení. S jistotou víme, že byl již ve Vídni a samozřejmě císaře doprovodil až do Říma. Doklad o přítomnosti u dvora nám chybí pouze v květnu a červnu roku 1368, tedy během vojenských akcí, a v době kratších pobytů v Pise a Sieně.³²² Jan ze

---

³¹⁶ RI VIII, s. 379-380, č. 4647; Luigi ZANUTTO, *Carolo IV. di Lussemburgo e Francesco Petrarca a Udine nel 1368. Studio storico con documenti*, Udine 1904, s. 77; RI VIII, s. 383, č. 4672; s. 384, č. 4682. K osobě Burcharda F. KAVKA, *Burchard, purkrabí magdeburský a hrabě z Hardeggu a Retzu – hofmistr Karla IV.*, s. 145-155.

³¹⁷ RI VIII, s. 384, č. 4682.

³¹⁸ RI VIII, s. 386, č. 4693; s. 388, č. 4701.

³¹⁹ L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 77.

³²⁰ RI VIII, s. 386, č. 4693.

³²¹ RI VIII, s. 388, č. 4701; MVB III, s. 674, č. 1056; s. 674, č. 1057.

³²² Ve Vídni je doložen v RI VIII, s. 379-380, č. 4647. V Udine L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 77; *Annali del Friuli*, s. 247. Další postup dvora směřoval do Conegliana RI VIII, s. 380, č. 4653a;

Středý panovníka doprovázel po celé italské tažení a byl, spolu s moravským markrabětem Janem Soběslavem, velitelem jednoho vojenského oddílu o 700 jezdcích.

Nepostradatelným účastníkem každé dlouhé cesty byl i nejvyšší mistr královské komory, v této době Těma z Koldic. Jeho účast je poprvé prokazatelná až díky ubytovacímu záznamu z Udine.³²³ Ostatně další zmínky o jeho osobě během římské jízdy jsou v pramenech jen zlomkovité. Vystupuje pouze na dalších třech listinách. Nejprve v Modeně, dále v Luce a naposledy v Římě.³²⁴ Přestože je možné jeho účast prameny doložit jenom částečně, byl nepostradatelnou osobou tažení, které bylo především velmi náročné i z pohledu finančního zabezpečení a společně se svými pomocníky musel Těma z Koldic dohlížet na panovníkovy příjmy a výdaje. Pokud jsme již zmínili účast nejvyššího mistra komory královské Těmu z Koldic a mistra komory Petra z Vartemberka a na Kosti, není možno vynechat ani poslední jméno mistra komory. Byl jím Ondřej z Dubé. Příímý doklad jeho účasti na tažení lze najít až od pobytu v Modeně. Další zmínky lze hledat během pobytu dvora v Luce a v Římě.³²⁵

Z duchovních osob se cesty do Říma účastnili naumburský biskup Bernard ze Schwarzburgu, metský biskup Dětrich Bayer z Boppardu, brixenský biskup Jan, špýrský biskup Lamprecht z Brunnu, bamberský biskup Ludvík Míšeňský, aquilejský patriarcha Markvart z Randeggu, churský biskup Petr Jelito, padovský biskup Pielo da Prata,³²⁶ aušpurský biskup Walter z Hochschlitz.³²⁷ Přesto ani v jejich případě nelze u všech osob předpokládat setrvání v císařově doprovodu po celou dobu římské jízdy. Jak již bylo naznačeno, Karel IV. se během let 1366 a 1367 snažil pro sebe zajistit ozbrojený doprovod do Itálie a Urban V. jej v tom podporoval a sám rozeslal několik listin s výzvou k aktivní podpoře císařova tažení. Některé z výše uvedených biskupů je tak možné doložit pouze do pobytu v Modeně, kdy byl již uzavřen předběžný mír s Bernabem Viscontim,

---

Chronicon Estense, s. 490. Během pobytu v Mantově RI VIII, s. 383, č. 4672. V Modeně RI VIII, s. 384, č. 4682; s. 385, č. 4685. Jeho přítomnost v Luce RI VIII, s. 386, č. 4693; a naposledy v Římě RI VIII, s. 388, č. 4701; MVB III, s. 682-683, č. 1068; s. 683, č. 1069.

³²³ L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 77.

³²⁴ RI VIII, s. 384, č. 4682; s. 386, č. 4693; s. 388, č. 4701.

³²⁵ V Modeně RI VIII, s. 384, č. 4682. V Luce RI VIII, s. 386, č. 4693. V Římě RI VIII, s. 388, č. 4701.

³²⁶ Pielo da Prata je poprvé uveden v ubytovacím záznamu z Udine L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 77; *Annali del Friuli*, s. 248. Později až v Modeně RI VIII, s. 384, č. 4682; s. 385, č. 4685.

³²⁷ Walter z Hochschlitz je uveden v ubytovací listině v Udine L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 78.

a dále je jejich účast po boku císaře na cestě do Říma i zpět, neprokazatelná. Pravděpodobně se tedy již po vyhlášení modenského míru opět se svým vojskem navrátili za Alpy. Jedná se o naumburského biskupa Bernarda ze Schwarzburgu, který byl přítomen ve Vídni a jedinou další zmínkou, která dokládá jeho aktivní podíl na tažení, je pobyt v Mantově. Vystupuje ve svědečné řadě císařovy listiny ze dne 1. srpna 1368.³²⁸

Naopak účast metského biskupa Dětricha Bayer z Boppardu, je prokazatelná až do pobytu v Modeně. Ale i on již dále v žádných pramenech nevystupuje a po vyhlášení míru se patrně odebral na zpáteční cestu. Nicméně je možné zjistit, že pobýval v Udine, Coneglianu, Mantově a naposledy v Modeně.³²⁹

Značně problematická byla účast mohučského arcibiskupa Gerlacha z Nassau. Jak již bylo výše uvedeno, arcibiskup se společně s arcibiskupem trevírským Kunem z Falkenštejna omluvili z účasti na tažení.³³⁰ Dále máme k dispozici listinu, kterou papež zaslal přímo Gerlachovi, kde vyjadřuje spokojenost nad tím, že se mezi císařem a arcibiskupem opět obnovilo jejich přátelství. Tato listina, z 27. června, ale rovněž vyjadřuje pochopení papeže pro neúčast Gerlach z Nassau na tažení.³³¹ Přesto se však během římské jízdy ve svědečných řadách jméno Gerlacha z Nassau objevuje, ale s titulaturou hraběte. Nejprve 1. srpna roku 1368 v Mantově a poté i 23. září v Luce. Je tedy možné předpokládat, že tento hrabě Gerlach k císařovu dvoru dorazil později. Další doklad o působení během cesty však není možné najít.³³²

Biskup Jan z Brixenu je po dobu výpravy doložitelný pouze před vstupem do Itálie, tedy ve Vídni. Lze předpokládat, že Jan z Brixenu se k císařově doprovodu přidal až v některém z vojenských táborů během měsíce května. Konkrétně však nelze přesně určit, kdy se do Itálie dostavil a kde se se k císaři připojil. O jeho účasti a dovedení vojska do Itálie se dozvídáme pouze z jediné listiny, kterou biskupovi papež zaslal 27. května.³³³ Ve Vídni byla totiž rovněž projednávána účast rakouského vévody Albrechta na tažení.

---

³²⁸ Ve Vídni RI VIII, s. 379-380, č. 4647. V Mantově RI VIII, s. 383, č. 4672.

³²⁹ Ubytocí listina z Udine L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 77; *Annali del Friuli*, s. 248. Conegliano RI VIII, s. 380, č. 4653a; *Chronicon Estense*, s. 490. Pobyt v Mantově RI VIII, s. 383, č. 4672. Poslední doklad o účasti z Modeny RI VIII, s. 385, č. 4685.

³³⁰ MVB III, s. 598-599, č. 955; s. 599-600, č. 956.

³³¹ MVB III, s. 629, č. 992.

³³² V Mantově RI VIII, s. 383, č. 4672: „...die grafen Gerlach v. Nassau...“; v Luce RI VIII, s. 386, č. 4693: „...die grafen Gerlach v. Nassau...“.

³³³ Ve Vídni RI VIII, s. 379-380, č. 4647. Papežův list MVB III, s. 619-621, č. 979.

Vévoda Albrecht ale nakonec italskou výpravu nepodstoupil. Jan z Brixenu jej zastoupil a dovedl rakouský kontingent do Itálie.

O účasti bamberského biskupa Ludvíka Míšeňského se dovídáme z listu papeže. Urban V. jej adresoval přímo Ludvíkovi, kde mu děkuje, že se společně s císařem vypravil na italské území a že se tak aktivně účastní panovníkova doprovodu. Bohužel další doložitelné záznamy nám nejsou z prostudovaných pramenů poskytnuty.³³⁴ Zmínkou o účasti na tažení churského biskupa Petra Jelita je listina, která svědčí o zprostředkování komunikace mezi papežem a císařem právě osobou Petra Jelita. Prostřednictvím churského biskupa totiž Karel IV. reagoval na papežův děkovný dopis za confirmaci listiny Jindřicha VII., kterou císař potvrdil ve Vídni. O Petrově úkolu se tak dozvídáme až z další papežovy odpovědi ze 4. května 1368.³³⁵ Petr Jelito byl tedy jistě přítomen během pobytu v Udine, odkud byl vyslán do Říma.³³⁶ Naposledy je Petr Jelito jmenován v Mantově 1. srpna 1368 již jako biskup litomyšlský.³³⁷ Úřad biskupa v Litomyšli mu byl svěřen v červnu toho roku.

Nejvýraznějšími postavami druhé římské jízdy z řad duchovních, vedle olomouckého biskupa Jana ze Středy, byly jistě špýrský biskup Lamprecht z Brunnu a aquilejský patriarcha Markvart z Randeggu.³³⁸ Oba duchovní hodnostáři jsou v pramenech zaznamenáni pro celou cestu do Říma. Lamprecht z Brunnu, jak již bylo výše uvedeno, se také podílel na přípravách před druhou římskou jízdou a byl častým císařovým vyslancem k římské kurii. Během římské jízdy je možné jej doložit hned

---

³³⁴ List z 1. července 1368 MVB III, s. 630, č. 993.

³³⁵ MVB III, s. 607, č. 969.

³³⁶ K osobě Petra Jelita Petr ELBEL, *Osobnost olomouckého biskupa Petra III. řečeného Jelito (1381-1387)*, Střední Morava, 2001, roč. 7, čís. 13, s. 4-26; IDEM, *Petr Jelito, dvořan a diplomat Karla IV.*, Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity (C), 2001, čís. 48, s. 67-87.

³³⁷ RI VIII, s. 383, č. 4672.

³³⁸ Franz Xaver REMLING, *Geschichte der Bischöfe zu Speyer*, I., Mainz 1852; Ivan HLAVÁČEK, *Lamprecht von Brunn, Bischof von Bamberg (von 1330-1399)*, in: *Fränkische Lebensbilder* 9, 1980, s. 46-60; Franz MACHILEK, *Lamprecht von Brunn († 1399). Ordensman, Finanzmann und Diplomat, herzoglicher und königlicher Rat, Fürsbischof*, *Berichte des Historischen Vereins Bamberg* 137, 2001, s. 185-225; Franz PELSTER, *Die zweite Rede Markwarts von Randeck für die Assöhnung des Papstes mit Ludwig von Bayern*, in: *Historisches Jahrbuch* 60, 1940, s. 88-114.

sedmkrát. Nejprve ve Vídni, dále v Udine, Coneglianu, v Luce a v Římě.³³⁹ Přesto není pochyb o tom, jak uvidíme i na dokladu složení doprovodu během zpáteční cesty, že byl Karlu IV. neustále po boku. Stejně významný doprovod císaři poskytl i patriarcha Markvart, který byl nejednou vyslán do měst před císařem, aby zajistil odpovídající podmínky pro vstup Karla IV. do měst. O Markvartovi z Randeggu vypovídá několik kronikářských děl, která v jiných případech popisují císařův dvůr spíše anonymně, samozřejmě kromě italských pánů či šlechticů, jejichž jména byla pro kronikáře známá. Markvart vystupuje po boku panovníka v Udine, Coneglianu, Mantově, Luce a Pise.³⁴⁰ Ve dvou posledně jmenovaných městech tedy císařský dvůr předcházela, aby zajistil bezproblémové ubytování panovnického páru ve městě.³⁴¹ Patriarcha však z Pisy s císařem na cestě dále nepokračoval, proto je příhodné, že jej není možné doložit ani během pobytu v Sieně nebo v Římě. Měl nadále setrvávat s početným vojskem Pise jako císařský místodržící a generální kapitán Toskánska. Po boku císaře i patriarchy pak stál v Luce i patriarchův bratr Fridrich z Randeggu.³⁴²

Vedle dvorských úředníků a duchovních osob není možné opomenout i významnou úlohu některých slezských vévodů. Především proto, že císaře na cestě doprovázeli pravděpodobně od počátku římské jízdy až do jejího konce. Vzhledem k tomu, že tyto osoby často pobývaly u dvora císaře i mimo jeho delší cesty, je dobré s jejich stálou účastí počítat.³⁴³ Je to Bolek Opolský, Přemek Těšínský, Ruprecht Lehnický, Mikuláš III. Opavský a Jindřich Litevský, což byl synovec velkoknížete Olgierda, teprve nedávno pokřtěného v Královci (roku 1365). Nicméně je zajímavé, že prameny je poprvé uvádějí až za pobytu v Mantově nebo Modeně. Přemek Těšínský je cestou do Říma jmenován

---

³³⁹ Vídeň RI VIII, s. 379-380, č. 4647. V Udine L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 77; *Annali del Friuli*, s. 248. V Coneglianu RI VIII, s. 380, č. 4653a; *Chronicon Estense*, s. 490. V Luce RI VIII, s. 386, č. 4693 a v Římě RI VIII, s. 388, č. 4701.

³⁴⁰ V Udine, kde byl hostitelem císaře *Annali del Friuli*, s. 247-248. Na další cestě v Coneglianu RI VIII, s. 380, č. 4653a; *Chronicon Estense*, s. 490. Během pobytu v Mantově RI VIII, s. 383, č. 4671; s. 383, č. 4672. V Luce RI VIII, s. 386, č. 4693; *Annali Pisani di Paolo Tronci*, s. 136; *Cronica di Pisa di Anonimo*, s. 1048. V Pise *Annali Pisani di Paolo Tronci*, s. 140.

³⁴¹ *Giovanni Sercambi*, s. 142-143; s. 148-151.

³⁴² RI VIII, s. 756, č. 7274.

³⁴³ Rudolf ŽÁČEK, *K úloze slezských vévodů u lucemburského panovnického dvora*, in: *Slezsko v dějinách českého státu. Sborník z mezinárodní konference*, Opava 1998, s. 150 – 157.

pouze jedenkrát v Mantově.³⁴⁴ Stejně tak se v pramenech pro pobyt v Mantově setkáváme se jménem Bolka Opolského, ale později už ne.³⁴⁵ Naopak Jindřicha Litevského je možno doložit hned třikrát. V Modeně, v Lucce a dokonce i v Římě.³⁴⁶ Stejně tak i Ruprechta Lehnického.³⁴⁷ O dlouhodobém doprovodu, který císaři Ruprecht Lehnický poskytl, svědčí i papežem udělené indulty Ruprechtu Lehnickému v Římě. Mikuláš III. Opavský vystupuje až v Mantově, Modeně a naposledy v Lucce.³⁴⁸

V případě ostatních účastníků římské jízdy je nezbytné se dále soustředit především na dané okolnosti spojené s císařovým vstupem do jednotlivých měst a samozřejmě i na částečné zhodnocení výpravy.

Po Vídní následovala delší zastávka v Udine. Panovníka zde přivítal patriarcha Markvart z Randeggu, augšpurský biskup Walter z Hochschlitz a tridentský biskup Albert z Ortenburgu. Město samotné rovněž vyslalo Frederica Savorgnano s pověřením, aby se s patriarchou aquilejským odebral do Lombardie a byl ku pomoci císaři. Na jeho cestu mu město vyplatilo 100 zlatých a poskytlo 17 koní.³⁴⁹

Nejvýznamnějším dokladem o skladbě doprovodu pro celou římskou jízdu je ubytovací listina pro město Udine.³⁵⁰ Lze tedy sledovat, jakým způsobem se dvůr dále rozšířil. Poprvé se zde setkáváme s hrabětem Albrechtem z Gorice, který je však pro cestu do Říma jmenován v pramenech pouze v Udine.³⁵¹ Albrecht z Gorice je pravděpodobně jedním z těch, kteří císaře pouze navštívili a ke dvoru se přidali za účelem přivítání panovníka nebo kvůli projednání vlastních záležitostí. Příhodné rovněž je, že Albrecht z Gorice vystupuje právě v Udine, ve městě, které bylo blízké jeho vlastním statkům. V Udine je dále jmenován synovec saského kurfiřta Albert, markrabata ze Soragna Bonifác a Raymud Lupis, metický biskup Dětrich Bayer z Boppardu, pán Padovy Francesco de Cararra, biskup v Padově Pielo da Prato, kterého rovněž doprovodil

---

³⁴⁴ RI VIII, s. 383, č. 4672. Srov. Rudolf ŽÁČEK, *K úloze těšínských vévodů u dvora Karla IV.*, Acta historica et museologica Universitatis Silesianae Opaviensis, ř. C, 2/1995, Opava 1995, s. 72 – 78.

³⁴⁵ RI VIII, s. 383, č. 4672.

³⁴⁶ V Modeně RI VIII, s. 384, č. 4682. V Lucce RI VIII, s. 386, č. 4693. V Římě RI VIII, s. 388, č. 4701.

³⁴⁷ V Modeně RI VIII, s. 384, č. 4682; s. 385, č. 4685. Pobyt v Lucce RI VIII, s. 386, č. 4693. V Římě RI VIII, s. 388, č. 4701; MVB III, s. 657, č. 1036; s. 657, č. 1037.

³⁴⁸ RI VIII, s. 383, č. 4672; s. 384, č. 4682; s. 386, č. 4693.

³⁴⁹ *Annali del Friuli*, s. 247.

³⁵⁰ O ubytovacích možnostech více v podkapitole „*Pobyt dvora v italských městech*“.

³⁵¹ L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 78; *Annali del Friuli*, s. 248.

Francesco Petrarca³⁵² a biskupův bratr Francesco da Prato, Pietro Gambacorta, Jan ze Schwartzburgu, mistr johanitského řádu v říši Konrád z Brunsberga, velmistr řádu německých rytířů Winrich z Kniprode a Albrecht ze Šternberka, který vedl jeden z vojenských oddílů.³⁵³ Albrecht ze Šternberka byl od roku 1364 biskupem v Litomyšli a během římské jízdy v červnu roku 1368 mu bylo svěřeno arcibiskupství v Magdeburku. První ale i poslední doklad účasti na tažení je v Udine zaznamenán pro Jana z Rožmberka, Jindřicha z Dubé, Jindřicha a Mikuláše z Roztok, bratry arcibiskupa pražského Jana Očka z Vlašimi, tedy Michaela z Vlašimi a Pavla z Jenštejna, který vykonával funkci císařova notáře. Pavel z Jenštejna se ale pravděpodobně mohl účastnit celé cesty, přestože o tom nemáme další konkrétní doklad.³⁵⁴

Dále je nezbytné zdůraznit, že pohyb dvora během května a června byl ovlivněn především vojenskými akcemi a s nimi spojenými přesuny táborů. Počínaje Coneglianem a jsou uzavřeny až během pobytu v Mantově a Modeně. Účast na tažení je tak ovlivněna právě účelem cesty jednotlivých osob. Někteří se totiž vypravili do Itálie skutečně pouze z toho důvodu, aby císaři poskytli ozbrojený doprovod. Zřejmě se tak mohlo stát v případě Albrechta ze Šternberka, který je doložen pouze v Udine, Coneglianu a ve vojenských táborech v květnu a červnu.³⁵⁵ Naopak synovec saského kurfiřta Albrecht, který v pramenech vystupuje v Coneglianu a pak v Mantově, nakonec celou výpravu opustil z důvodu nemoci.³⁵⁶ Markrabě Vilém I. Míšeňský zřejmě odjel po vyhlášení modenského míru. Jeho přítomnost je sledovatelná v Coneglianu a dále v Mantově a Modeně. Další doklad o jeho účasti není prameny zachycen.³⁵⁷ Pouze v Mantově a Modeně se setkáváme i s lantkrabím Oldřichem z Leuchtenberka.³⁵⁸ Jediným dokladem o přítomnosti na italské půdě po boku panovníka je z Modeny pro Jindřicha, fojta z Plavna³⁵⁹ a pro syna bavorského vévody Štěpána II., Fridricha, který byl prostředníkem mezi císařem

---

³⁵² Komunikace Petrarky a císaře v Karel ADÁMEK, *Čechy a Itálie v století XIV.*, Praha 1875, 95 – 147.

³⁵³ L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 77-81.

³⁵⁴ IBIDEM, s. 79-81.

³⁵⁵ V Udine L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 79. V Coneglianu RI VIII, s. 380, č. 4653a; *Chronicon Estense*, s. 490. Ve vojenských táborech RI VIII, s. 383, č. 4671; RI VIII, s. 383, č. 4672.

³⁵⁶ V Udine L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 80. V Coneglianu RI VIII, s. 380, č. 4653a. Pobyt v Mantově doložen RI VIII, s. 383, č. 4672; *Chronicon Estense*, s. 490.

³⁵⁷ V Coneglianu RI VIII, s. 380, č. 4653a; *Chronicon Estense*, s. 490. V Mantově RI VIII, s. 383, č. 4672 a naposledy v Modeně RI VIII, s. 384, č. 4682.

³⁵⁸ RI VIII, s. 383, č. 4672; s. 384, č. 4682; s. 385, č. 4685.

³⁵⁹ RI VIII, s. 384, č. 4682.

a Bernabou Viscontim při jednání o míru.³⁶⁰ Během vojenského tažení zemřel další účastník výpravy. Byl jím Petr z Michalovic. O jeho tažení do Itálie nás informuje jediný záznam kronikáře Beneše Krabice z Weitmile.³⁶¹

Vzhledem k tomu, že početný vojenský kontingent již nebyl pro císaře zapotřebí, na zpáteční cestu se vydal se svým doprovodem i Konrád z Brunsberga, naposledy uvedený v Mantově.³⁶² A jistě i Winrich z Kniprode odvedl vojenský kontingent řádu německých rytířů ihned po vyhlášení míru.

Zvláštní postavení během římské jízdy zaujímalí vysoce postavení páni Itálie. Především proto, že se někteří z nich předem zavázali k pomoci papeži a císaři a postavili i vlastní vojsko. Někteří však císaře jen doprovodili přes vlastní území nebo se účastnili ozbrojených střetů. Takto je možné doložit pouze pána Padovy Francesca de Carrara, jehož účast je doložena v Udine a dále u Conegliana.³⁶³ A také biskupa z Padovy, Piela de Prato, který byl přítomen u dvora v Udine a Modeně.³⁶⁴ Naopak bratra padovského biskupa Francesca de Prato nacházíme v císařově doprovodu kromě Udine i v Luce a Římě.³⁶⁵

Markrabata ze Soragna, Bonifác a Raymund de Lupis, byly v doprovodu císaře i během další cesty. Bonifác de Lupis byl ubytován jak v Udine, tak i v Modeně a na půdě Říma.³⁶⁶ Na stejných listinách vystupuje i markrabě Raymud de Lupis.

Takto je možné doložit dále markrabata z Este, Mikuláše a Huga. Hugo z Este vystupuje u dvora jen v Modeně.³⁶⁷ Pravděpodobně zde zůstal, jakožto dohled nad správou města za nepřítomnosti bratra Mikuláše. Mikuláš z Este, který přislíbil účast na vojenském tažení, byl u císařského dvora i před příjezdem do Conegliana. Jeho další kroky směřovaly společně s císařem do Mantovy a uvedl panovníka a Alžbětu

---

³⁶⁰ RI VIII, s. 385, č. 4685.

³⁶¹ *Kronika Beneše Krabice z Weitmile*, s. 537.

³⁶² RI VIII, s. 383, č. 4670.

³⁶³ V Udine L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 77; *Annali del Friuli*, s. 248. U Conegliana RI VIII, s. 380, č. 4653a; *Chronicon Estense*, s. 490.

³⁶⁴ V Udine L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 77; *Annali del Friuli*, s. 248. V Modeně RI VIII, s. 384, č. 4682; s. 385, č. 4685.

³⁶⁵ V Udine L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 78. V Luce RI VIII, s. 386, č. 4693. V Římě RI VIII, s. 388, č. 4701.

³⁶⁶ V Udine jej dokládá ubytovací záznam L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 80. Dále v Modeně RI VIII, s. 384, č. 4682. V Římě RI VIII, s. 388, č. 4701.

³⁶⁷ RI VIII, s. 384, č. 4682.

Pomořanskou, jako své hosty, do Modeny. Jeho účast tím ale neskončila. Na základě diplomatického materiálu s jistotou víme i o jeho pobytu v Římě.³⁶⁸ Do Říma následoval císaře i markrabě z Montferratu, Jan. Markrabě přijel 20. října do Sieny, kde byl přivítán a poté se odebral, stejnou cestou jako císař, do Říma, kam měl dle kronikářských záznamů vyjet za doprovodu 400 jezdců.³⁶⁹

K císařovu dvoru se později přidal i pán Rimini, Malatesta Ungaro. Poprvé je možné ho doložit až v Modeně. Následně cestoval společně s panovníkem do Pisy a nakonec do Sieny, kde zůstal jako císařův vikář a nepokračoval tedy až do Říma.³⁷⁰

Významným dokladem o složení doprovodu císaře na italské půdě je panovníkův pobyt v Římě. Papež totiž poskytl některým účastníkům římské jízdy indulty za jejich pomoc a podporu císaři. Poprvé se tak v pramenech setkáváme s Robinem ze Žampachu a Buškem z Vlkanova.³⁷¹ Indulty papež určil i pro Ruprechta Lehnického a Buška z Velhartic.³⁷² V Římě je tedy možné doložit Buška z Velhartic, Ondřeje z Dubé, Petra z Vartemberka a na Kosti, Těmu z Koldic, Jana Soběslava, Jana ze Středy, špýrského biskupa Lamprechta z Brunnu, Jindřicha Litevského, markraběte Jana z Montferratu, Jana Habsburského, markrabata Bonifáce a Raymunda de Lupis, markraběte Mikuláše z Este, Ruprechta Lehnického, Robina ze Žampachu, Buška z Vlkanova a bratra padovského biskupa, Francesca de Prato.

Papežské indulty jsou příhodným dokladem o tom, že pravděpodobně nikdy nebude možné s jistotou dohledat všechny účastníky Karlovy druhé římské jízdy. Přestože papež udělil indulty i členům výpravy, nám do této doby neznámým, jistě bylo takových účastníků větší množství a prameny jejich přítomnost nezachytily. Stejně tak je možné pouze odhadovat velikost císařova doprovodu i z hlediska početnosti vojska. Lze ale uvažovat o 3 000 až 6 000 ozbrojenců, jejichž počet se dále snižoval, především kvůli uzavření míru v Modeně.

---

³⁶⁸ Pobyt u Conegliana *Chronicon Estense*, s. 490. V Mantově RI VIII, s. 383, č. 4672. V Modeně RI VIII, s. 384, č. 4682. V Římě RI VIII, s. 388, č. 4701.

³⁶⁹ *Annales Sanenses*, s. 201: „*El Marchese di Monferrato venne in Siena a dì 20. d’Octobre per la via de Lomperadore, e andò dietro a Lomperadore a Roma con 400 Cavalieri.*“

³⁷⁰ V Modeně RI VIII, s. 384, č. 4682. V Sieně *Annali Pisani di Paolo Tronci*, s. 140; 9: *Annali Pisani di Paolo Tronci*, s. 140-141.

³⁷¹ MVB III, s. 655, č. 1033; s. 657-658, č. 1038.

³⁷² MVB III, s. 657, č. 1036-1037.

Po nastínění strukturálně-personální liniie dvora Alžběty Pomořanské v předchozí kapitole je tedy možné přistoupit k úvahám nad císařovniným doprovodem Itálií. Jistě nejbližším společníkem byla panovnici dcera Karla IV., braniborská markraběnka Kateřina, která v pramenech vystupuje během cesty po boku panovnického páru. Není možné přesně doložit její přítomnost během pobytu v každém městě, ale lze ji předpokládat. Zcela jistě byla v Udine, 27. dubna, tedy v den slavnostního vstupu císaře a císařovny do města. Panovník a Alžběta Pomořanská byli ubytováni přímo na hradě patriarchy. Kateřině Braniborské byly vyhrazeny prostory v domě pana maršálka na hradě.³⁷³ Přestože máme z Udine dochovaný ubytovací záznam, nikdo z císařovнина dvora zde nevystupuje.

Následných vojenských akcí se samozřejmě císařovna přímo neúčastnila. Přesto víme, že během června roku 1368 již musela být, spolu s Kateřinou Braniborskou, přítomna v táboře u Borgoforte. Dne 12. června totiž císař vydal na tomto místě listinu, ve které přikázal hofmistrovi své ženy Hynkovi Bruschinovi, maršálkovi panovnice Peškovi Liška, a hofmistrovi markraběnky Mikulášovi, aby se o Kateřinu Braniborskou postarali, protože se odvážila vyjet k Mantově. Markraběnce měly být dále ku pomoci dvě nebo tři osoby a jeden kůň. Do Mantovy pak měli být vpuštěni pouze ti, kteří získali císařovo svolení, a nikdo jiný.³⁷⁴ Kateřina Braniborská patrně tedy předcházela císařovnu při vstupech do měst. Svědčí o tom uvedený záznam o Mantově, ale i zápis sienské kroniky, popisující situaci posledního delšího zastavení dvora před vjezdem do Říma. Kronikář totiž zaznamenal, že nejprve přivítala Siena pana Malatestu Ungaro a Kateřinu Braniborskou. Následně, po dokončení příprav k přivítání císařského páru, mohla Siena uvítat Karla IV. a Alžbětu Pomořanskou.³⁷⁵

O skladbě dvora císařovny během cesty máme informace pouze kusé. S jistotou víme, že byl přítomen její hofmistr, Hynek Bruschin. Hofmistr však v listinách vystupuje pouze jedenkrát. Ve výše uvedené listině císaře vydané v táboře Borgoforte.³⁷⁶ Naopak maršálka, Peška Lišku, je možné doložit hned třikrát. Nejprve ve stejném listu jako

---

³⁷³ *Annali del Friuli*, s. 248: „L'Imperatore Carolo IV venne in Udine coll'Imperatrice e figlia, ed accolto dal Patriarca, furongli date le stanze del Castello per suo alloggio...“; L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 77: „Filia D. Imperatoris: Item eadem in domo habitacionis D.ni Mareschalchi in Castro.“

³⁷⁴ RI VIII, s. 382, č. 4662.

³⁷⁵ *Annales Sanenses*, s. 199. Podrobněji o přivítání Kateřiny Braniborské a slavnostním vstupu Karla IV. do Sieny v podkapitole „Slavnostní přivítání císaře v italských městech.“

³⁷⁶ RI VIII, s. 382, č. 4662.

hofmistra císařovny, tedy v červnu roku 1368, a naposledy během zpáteční cesty z Říma, kde vystupuje ve svědečných řadách dvou císařových listů, jak bylo již výše naznačeno.³⁷⁷

V dalších úvahách se však dostaneme do poměrně nesnadné situace, kterou není možno pro římskou jízdu doložit prameny. Nicméně je nezbytné se dalšího možného složení císařovna doprovodu dotknout alespoň v teoretickém náznaku. Je totiž nezbytné se domnívat, že během tak dlouhé cesty musel být přítomen zástupce kanceláře Alžběty Pomořanské, pro případ vydání listin. Jak již bylo výše uvedeno, pro rok 1368 až 1369 není známo jméno držitele úřadu císařovna kancléře. Přesto víme, že v roce 1366 jím byl Johannes Ulricus a později roku 1371 tuto funkci, společně s postem notářským, zastával Oldřich ze Sulzbachu. Je tedy pravděpodobné, že kancléřem císařovny v době římské jízdy mohl být skutečně spíše Johannes Ulricus.

Významnou složku středověkého panovnického dvora tvořily duchovní osoby, jakožto kaplani či zpovědníci. Zde je situace poněkud usnadněna, protože kaplana Alžběty Pomořanské je možné doložit v únoru roku 1368, byl jím Klement z Wansow.³⁷⁸ Pravděpodobně s sebou císařovna vezla i vlastní přenosný oltář. Jeho užívání bylo panovníci povoleno papežem Urbanem V. roku 1364.³⁷⁹

Stejně tak je nemožné doložit přítomnost či počet osob z Alžbětina fraucimoru, který jistě panovníci během cesty doprovázel. V tomto ohledu se setkáváme pouze se třemi zmínkami. První pochází z počátku římské jízdy, kdy dvůr pobýval v Udine. Během oslav, které byly připraveny na počest císaře a císařovny, zjistíme, že bylo zapláceno 40 denárů muzikantům, kteří bavili dámskou část dvora císařovny.³⁸⁰ Druhá je datována na cestě ze Sieny v roce 1369, kdy po odjezdu císaře a císařovny z města, zde měla zůstat Kateřina Braniborská a dámský doprovod, její ozbrojený doprovod, společně s markrabětem Janem z Montferratu, a kardinálem Gui di Bologne.³⁸¹ Poslední zmínka pochází se samotného závěru římské jízdy. Císařovna totiž v červenci opustila Luccu dříve než císař a zamířila

---

³⁷⁷ RI VIII, s. 382, č. 4662; s. 395, č. 4769; s. 396, č. 4772.

³⁷⁸ MVB III, s. 590-591, č. 942.

³⁷⁹ MVB III, s. 203, č. 341. Ve stejný den vydal Urban V. Alžbětě Pomořanské další dvě listiny, které úzce souvisí s povolením přenosného oltáře. Jednalo se o povolení vykonávat zbožné obřady či mše i na místech, která nebyla těmito úkonům předurčena. MVB III, s. 203, č. 340; s. 203, č. 342.

³⁸⁰ *Annali del Friuli*, s. 250: „Mancie date ai suonatori che accompagnarono le dame che recaronsi incontro all'Imperatrice...che il Cameraro di Udine diede 40 denari a questi filarmonici per l'oggetto accennato.“

³⁸¹ *Annales Sanenses*, s. 207: „In Siena rimase una sua Figliuola, e Dame, e tutto suo arnese, e l' Marchese di Monferrato, e l' Cardinale.“

do Bologne, kde vyčkala na příjezd Karla IV., aby mohli společně pokračovat v cestě. Císařovna do Bologne přijela 11. července 1369 za doprovodu urozených dam.³⁸² Na tomto místě je nezbytné se ještě vrátit ke Kateřině Braniborské. Itálii opustila dříve než císařský pár, který se vydal zpět během léta roku 1369. Kateřina Braniborská byla totiž s jistotou už počátkem června 1369 na svých věnných statcích.³⁸³

Další dvořany císařovny bohužel není možné identifikovat. Je značně obtížné se v tomto případě opřít i o prameny narativní povahy. Nicméně pokud se italský kronikář v širší míře nezmínil o dvorských úřednících císaře, díky neznalosti poměrů dvora, a uváděl pouze doprovod italských pánů, je celkem pochopitelné, že dvůr panovnice mu byl ještě vzdálenější.

4.2 Pobyť císařova dvora v Itálii

Císař během cesty do Říma navštívil několik italských měst.³⁸⁴ Délka pobytu byla dána především momentální situací, převážně politickou, ale mohlo se tak stát i z důvodu významu jednotlivých měst. Není však vždy možné přesně určit, jakým způsobem byl dvůr a samotný císař v určitých lokalitách zajištěn. Z císařova itineráře je totiž patrné, že v prvních měsících byl dvůr nucen velmi často a rychle měnit svoji pozici a to z důvodů vojenských. Přesto nelze tvrdit, že by jednotlivé pobyty nebyly dopředu domluveny. Každé město se muselo náležitě předzásobit, což jistě vyžadovalo i několika měsíční přípravy. Příkladem nám může být, výše uvedený, list aqulejského patriarchy Markvarta z Randeggu z 15. ledna 1368, ve kterém píše benátskému dóžeti, že je nezbytné zabezpečit císařovu římskou jízdu zásobami. Požaduje, aby bylo zasláno 2 000 větelů obilí a 3 000 větelů špaldy.³⁸⁵ A jistě nejvýznamnějším dokladem logistických příprav je častá komunikace císaře s Mantovou.

Pokud se zde máme zabývat otázkou ubytování dvora na italské půdě, obraťme pozornost k jeho delším zastavením. Pro zjištění průběhu ubytování nám pak nejlépe

---

³⁸² *Matthaei de Griffonibus, Memoriale Historicum de Rebus Bononiensium, Rerum italicarum scriptores XVIII/3, Lodovico Froti – Albano Sorbelli (edd.), Città di Castello 1902, s. 68: „...die XI julii...venit Bononiam uxor domini imperatoris...et duxit secum multas nobiles dominas.“*

³⁸³ T. MAZANCOVÁ, *Kateřina Lucemburská*, s. 107.

³⁸⁴ Podrobný přehled v příloze *Přehled pobytů během druhé římské jízdy*.

³⁸⁵ RI VIII, Rs, s. 805, č. 729. Odpověď a příslib pomoci z 18. března RI VIII, Rs, s. 805, č. 731.

poslouží záznamy, které se vztahují ke slavnostnímu přivítání císaře a císařovny ve větších a významnějších městech. V některých případech je zaznamenáno i finanční zajištění této ceremonie, k níž se vztahovaly také dary pro císaře a jeho dvůr, a náklady na zásobení města. Před samotným vstupem do Viterba, kde se poprvé na italské půdě Karel IV. setkal s papežem, a před následným slavnostním vjezdem do Říma, je z hlediska ubytovacího a uvítacího charakteru nejlépe sledovatelný pobyt v Udine, Mantově, Modeně, Lucce, Pise a v Sieně. Je tedy nezbytné věnovat náležitou pozornost především těmto zastavením.

Po překročení Alp císařův průvod vkročil na území Friaulska a dále pokračoval do jeho hlavního města Udine, kde se zdržel týden. Friaulsko bylo zemí patriarchy aquilejského, Markvarta z Randeggu. Z dochovaného zápisu o ubytování dvora víme, že císař s císařovnou pobývali „*in Palatio majori Superiori*“.³⁸⁶ Na hradě patriarchy.³⁸⁷ Rodina císaře, zde je myšlena především Alžběta Pomořanská a Kateřina Braniborská, a nejužší panovníkův dvůr byl rovněž ubytován na hradě. Významným hodnostářům dvora byl nocleh zajištěn v domech bohatších představitelů města. Přímo v Udine bylo tedy vyhrazeno dalších jedenáct míst. Jedná se o dům pana Jacoba de Glemona, Stephana de la Burgulina, pana Simona de Canaletto, dále jsou jmenováni Georg, vikář v Rausetu, pohostinství Fuçussî, dům pana Pedrussi, domy rodiny Savorgnano, konkrétně Francesca, Castiona a Frederica. Bratr patriarchy Fridrich z Randeggu byl ubytován v domě Petra Arcoloniani a další místa nabídl dům bratrů Helia a Arzzoliniho. Pro duchovní byl vyhrazen i klášter minoritů, kde se ubytoval metický biskup Děťřich Bayer z Boppardu. Posledním místem, kde byl přivítán aušpurský biskup Walter z Hochschlitz, byl dům kancléře aquilejského patriarchy pana Giovanniho da Novate, jehož umístění bylo v těsné blízkosti hradu.³⁸⁸ Zbytek dvora, který byl ubytován za hradbami města v dnešní nedaleké Gemoně, pramen ji uvádí jako „*in Burgo Glemone*“, nám sice umožňuje identifikovat další domy či pohostinství, ale daná situace není ze zápisu noclehů zcela přehledná. Přehlednost znemožňují především neúplné zápisy, které nám často neprozrazují

---

³⁸⁶ L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 76-77.

³⁸⁷ Hrad v Udine má bohatou historii. Traduje se, že roku 452 přikázal Attila svým vojákům, aby vybudovali vysoký kopec, který se bude tyčit nad Friaulskem tak, aby z něj bylo možné vidět na celou Aquileu. Vojáci prý naplnili své helmy zeminou a navršily je na sebe, aby byl kopec pevný. Na tomto místě byl vystavěn hrad. Z jiné zmínky z roku 983 se dovídáme, že císař Ota II. daroval hrad aquilejskému patriarchovi. Dnešní podoba hradu pochází ze 16. století. Hrad byl totiž roku 1511 zničen zemětřesením.

³⁸⁸ L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 78.

konkrétní místa. Je však možné odhadnout, na základě jednotlivých záznamů, že se jednalo o dalších 29 ubytovacích prostor vyhrazených pro doprovod císaře. Zda se všechny domy nacházely přímo v dnešní Gemoně nebo byly v bezprostřední blízkosti města Udine či dokonce byly přímo ve městě, není ze zápisů patrné. Zajímavé však je, že tyto další záznamy, především v případě pohostinství, nám umožňují zjistit počet vyhrazených míst pro koně. Stáje byly připraveny pro 515 koní. Z jmenovaných jsou to pohostinství Johanna, pana Francesca de Capello, mistra Jacoba Marangonis, Petra a Guermenena a také pana Johanna de Savorgnano.³⁸⁹ Není možné opomenout ani úlohu klášterů, jako další možnosti pro vhodné ubytování. Již byl zmíněn minoritský klášter, ale byl zřejmě využit také klášter sv. Antonína a blíže nespecifikovaný konvent dominikánský.³⁹⁰

První tábor byl postaven nedaleko Trevisa, kam vojenské kontingenty dospěly 12. května. V táboře mohl císař přivítat posly z Benátek. Benátské poselstvo mělo následně za úkol doprovázet císaře na cestě územím republiky sv. Marka. Dále je možné zjistit, že během této doby byly císařovy výdaje placeny právě Benátčany. Po průchodu městem Francesca de Carrara, tedy Padovou, dne 17. května byl nutný rychlý postup přes území ferrarské. Císař vyjel směrem k oblasti Valli Veronesi a Polesine di Rovigo. Vojenské oddíly se zde ale nemohly příliš dlouho zdržovat. Jednalo se totiž o dosti vlhké a bažinaté území, protože se nacházelo u soustavy kanálů. Přechod byl velmi náročný. Jak sám císař napsal Gonzagům, že cesta byla velmi úzká a proto nepředpokládal, že rychlost postupu vojska by mohla být dodržena.³⁹¹ Dne 23. května, za doprovodu Mikuláše z Este, byl vystaven tábor u Ficaroly na řece Pád, kde císař netrpělivě vyčkával příchodu vojsk papežova bratra, kardinála biskupa Anglika. Pro útoky na vojenské obležení viscontinské armády a proti Veroně měl být strategickým bodem tábor před hradem Borgoforte a českými oddíly dobytý a obsazený Rocca Frasinelli.

V případě Mantovy a Modeny, kde máme záznamy o ubytování dvora poněkud stručnější, je možné se opřít pouze o komunikaci mezi panovníkem a pány jednotlivých měst. Mantova, která byla oficiálně vyhlášena královním sídlem během pobytu na italské půdě, byla městem rodu Gonzagů. Na základě listinného materiálu je pak možné identifikovat konkrétní zástupce tohoto rodu, kteří se podíleli na přípravách a pomoci

---

³⁸⁹ L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 78-81.

³⁹⁰ IBIDEM, s. 79.

³⁹¹ RI VIII, s. 381, č. 4657.

císaři během římské jízdy. Jednalo se o Guida a jeho syny Francesca a Ludvíka. Rodina císaře a užší dvůr byl ubytován tedy přímo v paláci Gonzagů. Pobyt dvora v tomto městě trval téměř tři týdny. Pro Karla IV. bylo delší setrvání v Mantově výhodné pravděpodobně i z hlediska finančního. Gonzagové, jako rod, který neměl své postavení zajištěné na základě rodové tradice a jejich vliv prozatím nebyl nijak zásadně upevněn, jistě spatřoval v pomoci Karlu IV. i výhody pro sebe samé. Pravděpodobně i očekávali, že se jim panovník za jejich služby odvděčí. Přesto se Gonzagové markraběcího titulu dočkali až o mnoho let později, roku 1433, od Zikmunda Lucemburského. Z komunikace mezi Karlem IV. a Gonzagy je nezbytné zdůraznit císařovy listiny, které mantovské pány informovaly o aktuální pozici dvora na italské půdě, jeho dalších plánech pro postup a v neposlední řadě i výzvy o zajištění dvora.³⁹² O zásobení dvora se dozvídáme nejprve z listu z 22. června, kdy císař požaduje, aby mu Gonzagové zaslali sud dobrého vína po šenkovi Michalovi.³⁹³ Během dvou dnů se však na Gonzagy v této záležitosti obrátil znovu. V listu ze dne 24. června císař upozornil, že zaslané víno bylo barvy nestálé a nebylo dobré. Proto požadoval opětovné zaslání kvalitního vína.³⁹⁴

Přesné datum vstupu do Mantovy není příliš jasné. Císař byl nucen ve spěchu opustit vojenské tábory a zamířil přímo k Mantově. S jistotou víme, že dvůr byl 8. července v Gotiu. Jakým způsobem byla vedena další cesta či příjezd není zcela patrné.³⁹⁵ Posledním dopisem Gonzagům, před vstupem do jejich města, je císařova zpráva Ludvíkovi a Francescovi, z 8. července, kdy je upozorňuje, že druhý den chce posunout svůj tábor blíže k Mantově. Proto si přál, aby Gonzagové, nejpozději před svítáním, vyjeli z města a vyhledali nejvhodnější místo pro postavení tábora ve směru k bráně sv. Jiří. Místo mělo být opatřené zásobami vody a mělo být obklopeno stromy z toho důvodu, aby tábor nemusel být v případě dešťů dále stěhován. Dále požadoval, aby vyslali několik svých lidí k Janovi ze Schwarzburgu, aby mu byli ku pomoci při vystavění tábora.³⁹⁶ Další

---

³⁹² RI VIII, s. 380, č. 4650; s. 380, č. 4651; s. 380, č. 4653; s. 381, č. 4654; s. 381, č. 4655; s. 381, č. 4656; s. 381, č. 4657.

³⁹³ RI VIII, s. 382, č. 4663.

³⁹⁴ RI VIII, s. 382, č. 4664.

³⁹⁵ G. PIRCHAN, *Italien und Kaiser Karl IV.*, I., s. 165; IDEM, *Italien und Kaiser Karl IV.*, II., s. 105-106. Kroniky, které se týkají města Mantovy jsou v tomto ohledu příliš stručné. Zaměřují se na císařovu návštěvu hrobu sv. Longina. *Gli annali di Mantova*, s. 709; Antonio Nerli, *Breve Chronicon monasterii mantuani Sancti Andreae ord Benedicti*, s. 1079-1080.

³⁹⁶ RI VIII, s. 383, č. 4666.

požadavek na zásobení dvora císař vznesl již během pobytu v Mantově 13. července. Tentokrát jej ale adresoval do Benátek. Žádal dóžete, aby bylo dvoru zajištěno pro další cestu 10 000 větelů obilí, 10 000 větelů špaldy pro koně a 1 000 sudů vína. Benátčané měli vše zakoupit na trhu a dovést ke hranicím s ferarrským územím.³⁹⁷

V Modeně, kde císař pobýval téměř celý měsíc, od 5. srpna do 1. září, jej hostil rod Estů. Bohužel je nutné konstatovat, že prameny neposkytují k ubytování a zajištění panovníkova *adventu* v Mantově a Modeně dostatek informací. Následující události, které se nesly v duchu snahy o ukončení vojenských manévřů a příprav na projednání předběžného míru s pánem Milána, v pramenech zastiňují možnost lépe sledovat tuto problematiku.

O pobytu v Luccce lze během cesty do Říma hovořit hned dvakrát. Nejprve zde císař pobýval od 5. září do 15. září 1368, kdy odjel k San Miniato, a do Luccy se pak vrátil 22. září a 3. října se následně odebral do Pisy, kde již jeho pobyt trval pouhých pět dní, do 8. října toho roku. Přestože byla Lucca pod přímou nadvládou Pisy, jejímž dóžetem byl Giovanni dell'Agnello, měla nadále vlastní samosprávu. Vykonávali ji tzv. *anziani*. Původně se jednalo o úřad sestávající z osmi členů, ale během let se jejich počet zvýšil až na 10. V jejich čele byl tzv. *gonfaloniere di giustizia*.³⁹⁸ Lze tudíž předpokládat, že *anziani* města se přímo podíleli na přípravách slavnostního vstupu císaře do Luccy a také na zajištění ubytování císaře. Během jeho pobytu v Luccce známe 9 jmen *anzianů* - Franciscus Puccini, Johannes Betti Auguillia, Filippus Spada, Johannes de Piscia, Cosciorinus Angiorelli, Jacobus Domaschi, Turellinus Bonuccii, Landus Moriconis a mistr Pierus, kterého prameny označují jako chirurga (*cerusicus*).³⁹⁹ Nesmíme však zapomínat ani na tehdejšího pána Luccy, tedy Giovanniho dell'Agnello. Na přijetí a následném ubytování se podílel přímo, když císaře uvítal před vstupem do města. Z jeho okruhu osob lze jmenovat i jeho synovce Gherarda dell'Agnello a za stranu císaře pak patriarchu Markvarta, který byl vyslán s 800 jezdci před císařem, aby pro něj město zabral. Před vstupem panovníka do města, byl patriarcha ubytován v *San Romano*.⁴⁰⁰ Pro Karla IV. musel být vyklizen hrad, který se nacházel v blízkosti kostela San Martino, dnešní katedrála *Duomo de San Martino*. Do této doby byl spravován Gherardem dell'Agnello, který se společně s několika dalšími pány musel odebrat do domů Mordechastelli

---

³⁹⁷ RI VIII, s. 383, č. 4668.

³⁹⁸ M. E. BRATCHEL, *Medieval Lucca*, s. 227.

³⁹⁹ *Regesti lucchesi, Cartegio degli Anziani II/1*, Luigi Fumi (ed.), Lucca 1903, s. XXIX.

⁴⁰⁰ *Giovanni Sercambi*, s. 142.

v blízkosti kostela *Santa Maria in Palasso*.⁴⁰¹ Dále je možné zjistit i místo pobytu Giovanniho dell'Agnello během císařovy návštěvy Luccy. Vzhledem k tomu, že císař byl uveden do hradu, Giovanni dell'Agnello se musel odebrat do paláce San Michele. Jakým způsobem byl zajištěn nocleh panovníkova doprovodu, není známo. Nicméně je velmi pravděpodobné, vzhledem k dané situaci, že jim musely být zajištěny prostory v krátké vzdálenosti od hradu, kde pobýval císař. Nutné je však předpokládat, i kvůli kapacitním možnostem města, že mohli být ubytováni v blízkosti hradeb, popř. u bran města či za hradbami. Hlavní branou, kterou bylo obvyklé vstupovat do města, byla *porta San Donato*. V pramenech, které se vztahují k novým anziánům města k roku 1369, nalézáme i zařazení anziánů k jednotlivým branám města.⁴⁰² Celkem lze tedy hovořit o pěti branách. Jednalo se o již zmíněnou *porta San Donato*, dále *porta di Borgo*, *San Frediano*, *San Gervasio* a brána *San Pietro*.⁴⁰³

Jak již bylo naznačeno, přímo z Luccy se 3. října panovník odebral do Pisy, kde pobýval do 8. října. Z předchozího jednání bylo město, opět díky patriarchovi aquilejskému, připraveno na císařův vstup. Události kolem Giovanniho dell'Agnello, kterému byla Pisa během císařova pobytu v Lucce odebrána a svěřena jmenovanému vikáři Pisy a Luccy, Walterovi z Hochschlitz, synovci patriarchy Markvarta, byly již popsány výše. Po vyhnání rodiny dell'Agnello byl ve městě ustanoven sbor nových anziánů. V Pise, na rozdíl od Luccy, bylo ustanoveno 12 anziánů. Anály pisánské hovoří o sestavení tohoto úřadu ze šesti anziánů ze strany Raspantiů a šesti ze zástupců Bergoliniů. Císař s císařovnou byli ubytováni v paláci anziánů, který v předchozí době patřil dell'Agnellům.⁴⁰⁴ Ze Sercambiho popisu zjišťujeme, že pro císaře byl rovněž zabrán hrad Agosta v Pise.⁴⁰⁵

Siena hostila císařský dvůr pouhé dva dny. Od 12. října do 14. října. V pramenech jsou přední představitelé města jmenováni jako „*dodici*“ tedy dvanáct pánů, které bychom

---

⁴⁰¹ Giovanni Sercambi, s. 144: „*Et Ghirardo del Agnello insieme con Antonio da Razignano rimascono in Luccha, e alloggiò in elle case de Mordechastelli a presto a santa Maria in Palasso...*“.

⁴⁰² V tomto roce známe celkem 3 seznamy nových anziánů. Jejich počet se již ustálil na 10. Pro období pobytu císaře v Lucce v této době byli anziáni Giannino Spada, Bartolomeo Micheli, Nicolao del Caro, mistr Frederigo de Trenia, Filippo Ganghi, mistr Simon da Barga doktor, Jacobo Vanni, Jacobo Cimbardi, Ponsardo Sirnacchi a Francesco Buzolini. *Regesti lucchesi, Carteggio degli Anziani II/2*, Luigi Fumi (ed.), Lucca 1903, s. I.

⁴⁰³ *Regesti lucchesi II/2*, s. I.

⁴⁰⁴ *Annali Pisani di Paolo Tronci*, s. 140.

⁴⁰⁵ Giovanni Sercambi, s. 146.

mohly přirovnat k anziánům města. Vedle nich pak vždy vystupuje do popředí rod, který byl právě v městě u moci. Před příchodem císaře do města to byli Salimbenští a tedy i vyhrazené prostory k ubytování císařského páru a nejužšího panovníkova dvora byly vyhrazeny právě v jejich domech.

4.3 Slavnostní přivítání císaře v italských městech

K cestujícímu dvoru panovníka se bezpochyby velmi úzce váží také jednotlivé vstupy do měst. „*Adventus regis*“⁴⁰⁶ je pojen s mnoha dalšími prvky, které se prolínají v pojetí panovnické moci a reprezentace královského či císařského majestátu na pozadí politickém.⁴⁰⁷ Na základě dokladů o druhé římské jízdě však není možné z dochovaných pramenů nastínit ideální adventus ve vztahu k italským poměrům. Lze tedy pouze částečně rekonstruovat, jakým způsobem byl císař a jeho doprovod v říšské části Itálie uvítán a to především na základě uvítání v Udine a v Sieně, kdy se nám z kronikářských a analytických záznamů dochoval nejpodrobnější popis dané situace.

Panovnický vstup do města měl několik částí. Je zřejmé, že přípravy trvaly i několik měsíců před samotným uskutečněním vstupu. Významnou úlohu na tomto místě sehrála

---

⁴⁰⁶ Theo KÖLZER, *Adventus regis*, in: Lexikon des Mittelalters I., München-Zürich 1980, s. 170-171. *Adventus regis* je jedním z významných ceremoniálů, které reprezentují moc i majestát krále či císaře. Vývoj ceremonie má své kořeny již v dobách římského císařství. Formování průběhu a středověkého pojetí této slavnosti je úzce spjato se symbolikou vjezdu Ježíše do Jeruzaléma o Květné neděli. K vjezdu Ježíše do Jeruzaléma a královské podstatě Jean-Paul ROUX, *Královský vjezd do Jeruzaléma*, in: Král. Mýty a symboly, Praha 2009, s. 214 – 216.

⁴⁰⁷ Tomáš BOROVSKEÝ, *Adventus regis v životě středověkého města*, in: Od knížat ke králům, Sborník u příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky, Praha 2007, s. 338-348; Tomáš BOROVSKEÝ – Robert ANTONÍN, *Panovnické vjezdy na středověké Moravě*, Brno 2009; IIDEM, *Venit rex! Panovnické vjezdy do středověkého Brna*, Brno v minulosti a dnes 18, 2005, s. 57-93; IIDEM, *Cena rituálu. Náklady, dary a jejich funkce při panovnických vjezdech na Moravě*, in: Rituály, ceremonie a festivity ve střední Evropě 14. a 15. století, Praha 2009, s. 13-42; F. ŠMAHEL, *Cesta císaře Karla IV. do Francie (1377-1378)*, Praha 2006; Edward MUIR, *Government as ritual process*, in: *Ritual in Early Modern Europe*, Edward Muir, Cambridge 1997, s. 229-268; Lawrence M. BRYANT, *The King and the City in the Parisian Royal Entry Ceremony. Politics, Ritual, and Art in the Renaissance*, Genève 1986; IDEM, *The Medieval Entry Ceremony at Paris*, in: *Coronations. Medieval and Early Modern Monarchic Ritual*, J. M. Bak (ed.), Berkeley 1990, s. 88-118; Gordon KIPLING, *Enter the King. Theatre, Liturgy, and Ritual in the Medieval Civic Triumph*, Oxford 1998.

především komunikace mezi městem a dvorem panovníka, která měla zajistit její bezproblémový průběh. K uvítací ceremonii, v ideálním schématu, se váže šest hlavních fází. V první řadě jde o přípravy města na panovníkův příjezd, tedy zásobování, vyhotovení výzdoby města, nákup darů a v neposlední řadě příprava ubytovacích prostor. Následovalo vyslání městského uvítacího poselstva a jeho setkání s panovníkem a dvorem v několika kilometrové vzdálenosti před vstupem do města. Poslední fáze proběhly již v den samotného vstupu do města. Nejprve se jedná o tzv. *occursio*, kdy představitelé a obyvatelé města vyšli před městské brány, aby panovníka pozdravili a uvedli do města. Pokud to prameny dovolují, je možné zjistit i jakou branou dvůr do města vstoupil. Když panovník a jeho doprovod vjel za městské hradby (*ingressus*), byl vítán lidem, často za zvuku zvonů. Samotné oslavy se pak váží na průvod městem, kdy byl panovník obklopen nejen hlavními zástupci města ale i prostým lidem, který přišel panovníka přivítat. Zřejmě ihned po vjezdu za brány města byly předány i připravené dary a proběhlo i neméně důležité symbolické předání klíčů od bran města, které měly být vzápětí hlavním představitelům města opět navraceny.⁴⁰⁸ Průvod (*processio*) pak pokračoval dál městem až k hlavnímu chrámu, kde byla vykonána bohoslužba (*offertorium*). Poslední částí celého rituálu bylo ubytování panovníka a jeho dvora v předem připravených prostorách.⁴⁰⁹

V Udine započaly přípravy na císařův příjezd v lednu 1368 a o dalším postupu máme informaci z 23. března toho roku.⁴¹⁰ Jednalo se o běžné zajištění zásob a přípravy ubytovacích prostor pro císařovu rodinu a jeho dvůr. Konkrétnější informaci o zásobení města nám ale dokládají záznamy datované 3 dny před císařovým vstupem do Udine. Zjišťujeme, že 24. dubna byl ve městě uvítán kancléř Karla IV. a následně byl komorník města Udine pověřen nákupem 32 lahví Rabioly, což bylo zřejmě dobré víno, a 4 liber

---

⁴⁰⁸ Předání klíčů symbolizovalo potvrzení moci panovníka nad městem. V dějinách lze samozřejmě najít i případ, kdy klíče nebyly zpětně navraceny. A to z toho důvodu, že město v předcházejícím období porušilo loajalitu vůči svrchovanému pánu. Vyobrazení předávání klíčů během římské jízdy Jindřicha VII. viz. příloha.

⁴⁰⁹ M. BLÁHOVÁ, *Příjezd Karla IV. do Avignonu*, s. 559 - 561. Podrobně o ceremoniálech a popisu jednotlivých částí vjezdu pro římskou říši pozdního středověku Gerrit Jasper SCHENK, *Zeremoniell und Politik, Herrschereinzüge im spätmittelalterlichen Reich*, Köln 2002, s. 238-402; konkrétně pro české země T. BOROVSÝ– R. ANTONÍN, *Panovnické vjezdy na středověké Moravě*, s. 13 – 25.

⁴¹⁰ *Annali del Friuli*, s. 247. O požadavku aquilejského patriarchy k dodání 2 000 věrtelů obilí a 3 000 věrtelů špaldy v lednu 1368 bylo pojednáno výše.

sladkostí za celkovou cenu 3 fertony denárů, 34 denárů a 4 „drobných“.⁴¹¹ Zmíněné pochutiny byly pravděpodobně určeny spíše pro císařova kancléře, protože v přípravách město pokračovalo i nadále.

O poselstvu, které by mělo výpravu přivítat před samotným vstupem do města, jak tomu bylo zvykem, není možné, na základě prostudovaných pramenů, nic dohledat. Lze ale předpokládat, že tuto funkci mohlo splnit i výše uvedené vyslání Frederica di Savorgnano, který měl po boku patriarchy aquilejského Markvarta doprovodit Karla IV. na cestě do Udine a po Lombardii. Samotný příjezd panovníka do města spadl na 27. dubna. Karel IV. byl společně s Alžbětou Pomořanskou a svou dcerou Kateřinou přivítán patriarchou aquilejským. Vstoupil do města pod nebesy a ve své blízkosti měl několik jezdců s korouhvemi s říšskými znaky, tedy černým orlem na zlatém poli.⁴¹² Patrně ihned po vstupu na území města Udine byl císaři předán hlavní dar města. Jednalo se o šarlatový plášť podšitý karmínovým atlasem a ozdoben pozlacenými císařskými znaky, pravděpodobně tedy říšským orlem, a perlami.⁴¹³ Dalším významným darem bylo pallium, které bylo pořízeno z 9-ti loktů šarlatové látky v hodnotě 42 grošů za loket, a baldachýn, na který finančně přispěly významné osoby města.⁴¹⁴ K doprovodu císaře a jeho dvora byli pověřeni vybraní rytíři z Udine, Francesco a Pagano di Savorgnano a Simon z Valvasone. K pomoci dámské části dvora, včetně císařovny Alžběty, bylo vybráno dalších 11 mužů.⁴¹⁵ K oslavám na uvítání panovníka patřilo i pořádání turnajů, kterých se účastnili rytíři města i z jiných dvorů. Během oslav ve středověku sloužila

---

⁴¹¹ *Annali del Friuli*, s. 247: „Ed il Cameraro...mandò 32 bocce di Rabiola, le quali costaroni 48 denari; più 4 libbre di pignocato...al prezzo di 24 soldi la libra...spese in tutto esso Cameraro 3 fertoni di denari, denari 34 e piccoli 4.“

⁴¹² F. KAVKA, *Vláda Karla IV.*, II., s. 70.

⁴¹³ *Annali del Friuli*, s. 248: „La Città, oltre gli apparati sontuosi e magnifiche feste fatte col pubblico gli fece ancora onorato presente di **un manto di scarlatto foderato di raso cremisimo, inquantato con l'arme imperiali ricamate d'oro e di perle**; il qual manto gli fu posto attorno dal Capitano di Udine nell'entrar della città.“

⁴¹⁴ *Annali del Friuli*, s. 247-248: „Il Cameraro del Comune di Udine comprò...9 braccia di panno scarlato al prezzo di 42 grossi il braccio, col quale venne fatto un pallio da presentarsi all'Imperatore.“; s. 249: „Li deputati al baldacchino furono Castone e Frederico Savorgnani, Paolo Gubertini, Nicolussio Bellunio, Pietro Arcoloniano, Beltrame de Bardi, Odorico d'Andreotti, Nicoló de'Gabrieli di Cremona, Paolo dei Guglielmi, Toppo di Toppi, Ermanno di Remanzacconi, Galeotto dei Calidinesii, Gajo Orbiti, Pietro Janiis e Filipussio Tommasini.“

⁴¹⁵ *Annali del Friuli*, s. 249.

k veřejné i dvorské zábavě hudba. Z friulských pramenů víme, že zvláštní skupinu při této příležitosti tvořili hudebníci, kteří se měli starat výhradně o zábavu urozených dam a císařovny. Za jejich služby jim město Udine vyplatilo 40 denárů.⁴¹⁶

Mezi dary pro císaře je jmenováno 200 větelů špaldy pro koně, 120 liber bílého vosku, 6 sudů jemného vína a 10 liber tuku.⁴¹⁷ K obdarovaným osobám patřil i Francesco Carrara, pán Padovy, kterému bylo určeno 100 větelů ovsa a 4 telata. Anglik, kardinál biskup z Albana, bratr papeže, obdržel 100 větelů ovsa a 4 voly. Pán Ferrary získal 100 větelů ovsa.⁴¹⁸ Za celý císařův dvůr pak bylo celkem spotřebováno 3 200 větelů špaldy pro koně. Zajímavým dokladem je i uschování darů během pobytu ve městě. Císař zde zůstal do 3. května, tedy 7 dní. V Udine byli totiž vybráni muži, kteří se měli postarat o jejich nesení a pravděpodobně i uschování po dobu, kterou panovník trávil ve městě.⁴¹⁹

Průběh pobytu v Luccě a Pise je v pramenech popisován spíše na základě vztahu těchto měst k osobě již zmíněného dóžete Pisy Giovanniho dell'Agello a císaře. Přesto je možné zjistit, že v době, kdy pobýval císař se svým dvorem v Gafragnanu, byl z Luccy, na příkaz anziánů, vyslán k císaři posel Chaifasso, aby Karla IV. informoval o předání Luccy do rukou patriarchy.⁴²⁰ V předchozím jednání byl totiž patriarcha přítomen ve městě s 800 jezdcy. Do města měl Markvart z Randeggu, dle Sercambiho, vstoupit již 25. srpna a požadoval, aby do druhého dne, konkrétně do třetí hodiny odpolední, byl vyklizen hrad a pan Gherardo dell'Agello mu musel rovněž předat klíče od věže a bran města.⁴²¹ V této situaci ale rodina dell'Agello prozatím nebyla oficiálně sesazena z pozice správců Pisy

---

⁴¹⁶ *Annali del Friuli*, s. 250.

⁴¹⁷ *Annali del Friuli*, s. 248 – 249: „...200 stara di spelta e 120 libbre di cera bianca, sei botti di finissimi vini, e dieci buoni grassi...“. Pro překlad italských měr využito Ronald Edward ZUPKO, *Italian Weights and Measures from the Middle Ages to the Nineteenth Century*, Philadelphia 1981. „Staro“ (latinsky *starium*) je dutá míra pro obiloviny, mouku atd. Tedy pro tzv. suché produkty. V severoitalském prostředí je využíván především název „staro“, který odpovídá míře „staio“. „Staio“ je využívána v ostatních částech Itálie. Zupko uvádí, že „staio“ odpovídá 1 bušlu. Konkrétní hodnota se však na různých územích lišila, převážně odpovídá 27 litrům až 33 litrům. Pro předklad tedy považuji za nejbližší termín „větel“. R. E. ZUPKO, *Italian Weights and Measures*, s. 276 – 277; s. 278 – 281.

⁴¹⁸ *Annali del Friuli*, s. 248: „...al Sig. di Padova st. 100 e 4 vitelli; al marchese di Ferrara st. 100; a un fratello del Papa st. 100 e 4 manzi.“

⁴¹⁹ *Annali del Friuli*, s. 249: „...furono anche eletti uomini a ricever le vettovaglie...“.

⁴²⁰ *Giovanni Sercambi*, s. 144.

⁴²¹ *Giovanni Sercambi*, s. 143: „...il patriarcha vuole le chiavi della torre ghibellina et delle porti di Lucca, et vuole che tu sgombori il castello innanti nona...“.

a Luccy, pouze vyčkávala na příchod císaře a jeho další rozhodnutí. Sercambi dále zmiňuje, že onen Chairfasso, byl císařem vřele uvítán a po předání dopisu byl na příkaz císaře oděn do červeného sukna a opět poslán do Luccy.⁴²² Je tedy možné se domnívat, že měl v Luccy předat zprávu o jeho brzkém příchodu, aby bylo možné ve správný čas vyslat před Luccu císařův doprovod sestávající z hlavních představitelů města, kteří ho následně doprovodili do Luccy.

Panovníkův dvůr opustil Gafragnano 4. září a již druhý den ho uvítala Lucca. Císaři a Alžbětě Pomořanské vyjel naproti Giovanni dell'Agnello, jeho synovec Gherardo dell'Agnello a mezi mnohými dalšími pány je jmenován i markýz Upessimo. Setkali se s dvorem v Morianu, kde proběhlo pasování výše uvedených pánů na rytíře a poté bylo císaři nabídnuto pallium.⁴²³ O skladbě dvora se z kroniky města Luccy není možné příliš dozvědět. Sercambi se zaměřuje výhradně na postavu císaře, patriarchy a výše uvedených zástupců Pisy a Luccy a to nejenom v případě samotného vstupu císaře do města.⁴²⁴

Karel IV., společně s Alžbětou Pomořanskou, vstoupil do města branou *San Donati*. Následující popis událostí je však v kronice zaznamenán velmi subjektivně. Sercambi totiž hojně užívá přímou řeč a to i během popisu adventu. Bohužel se tak není možné dozvědět, jakým způsobem byl císař nebo jeho dvůr obdarován, protože Sercambi uvedl do popředí obavy Giovanniho dell'Agnello, který promlouval ke svým blízkým. Konkrétně zmiňuje pouze šat Giovanniho dell'Agnella, který měl být oděn do pozlaceného sametu, a následný průvod lidu k hlavnímu kostelu ve městě, k San Martino.⁴²⁵ Než bylo možné, aby se panovník vydal na další cestu, byl opět nejprve do Pisy vyslán patriarcha aquilejský. Za doprovodu biskupa Waltera a několika Pisánských, včetně Gherarda dell'Agnello, vstoupil do města branou *del Parlascio*.⁴²⁶ Kronikářské záznamy odhadují patriarchův doprovod na 300 ozbrojenců.⁴²⁷ Po vstupu patriarchy do

---

⁴²² Giovanni Sercambi, s. 144: „...quello fe'vestire di panno rosso, et cosi ne venne il dicto famiglo a Luccha vestito.“

⁴²³ Giovanni Sercambi, s. 145.

⁴²⁴ Giovanni Sercambi, s. 145: „Li nomi delli homini et delle donne non mecto per non perdere tempo; ma tanto vi dico che funno assai & molto honorevili cosi li homini come le donne.“ Tato Sercambiho věta, která zdůrazňuje, že „jména mužů a žen neuvádím, abych se nezdržoval, ale bylo jich mnoho, mnoho ctěných pánů tak i dam...“ se v kronice v různých obměnách objevuje často.

⁴²⁵ Giovanni Sercambi, s. 145-146.

⁴²⁶ Giovanni Sercambi, s. 149.

⁴²⁷ Cronica di Pisa di Anonimo, s. 1048: „...Messer Marcovaldo... e vennesene a Pisa col ditto Dogio, con trecento cavalieri...“.

paláce bylo svoláno několik zástupců z Pisy, kteří měli přísahat věrnost císaři do rukou Markvarta z Randeggu. Této ceremonie se účastnili anziáni z Pisy, dále Gherardo dell'Agnello, jeho švagr Guido Aiutamichristo, Bartolomeo d'Arezzo, Ludvík della Roccha, Simon da San Casciano, Bindacchio a Pietro pán z Albizzo.⁴²⁸ Pobyt císaře byl velmi krátký, pouhých pět dnů, bohužel na základě prostudovaných pramenů není příliš jasné, jak jej lid Pisy uvítal.

Poslední zastávkou, před setkáním papeže Urbana V. a Karla IV. ve Viterbu, byla Siena. Město vyslalo své poselstvo, které mělo císaře uvítat a doprovodit, k Massa Marittima ve vzdálenosti asi 65 km od Sieny.⁴²⁹ Císařský pár ale předcházela také menší výprava, která doprovodila do Sieny Kateřinu Braniborskou. Dcera císaře byla přivítána ve velké účtě a s velkou slávou. Sienský lid ji doprovodil až k jejímu místu ubytování, které jí bylo poskytnuto v domě Gallo.⁴³⁰ Náklady jejího dvora ve výši 460 lir splatilo město.⁴³¹ O délce trvání příprav slavnosti a zásobení města není z uvedených pramenů možné konkrétní údaje zjistit, přesto víme, že císařský dvůr předcházela také pan Malatesta Ungaro asi s 800 jezdci, který do Sieny dorazil dříve a měl být Salimbenským k pomoci při přípravách.⁴³²

Slavnostní přivítání císaře v Sieně se odehrálo ve čtvrtek dne 12. října a započalo vstoupením Karla IV. branou *Tusi*. Pro císaře i císařovnu bylo vyhotoveno pallium a baldachýn z jemného pozlaceného a postříbřeného sametu upevněného na tyčích tak, aby jej bylo možné nést nad jejich hlavami. V čele uvítacího průvodu vyšlo císaři vstříc 12 sienských pánů, zvaní „*dodici*“, a Salimbenští. Následoval je průvod obyvatel města, kteří nesli tato slavnostní pallia a v rukou drželi olivovou ratolest za volání „*Viva, Viva*“. Zástupci města císaři předali klíče od bran a znaky Cassarů, které měly být městu navraceny se slovy: „*Opatrujte je vy*“.⁴³³ Císař byl pak se svým dvorem uveden do místa

---

⁴²⁸ Giovanni Sercambi, s. 150: „*Postosi in sedia in palagio quazi al curicare del sole, di presente funno facti giurare li antiani di Pisa ina mano del dicto patriarcha, ricevente per messer lo mperatore...*“.

⁴²⁹ *Annales Sanenses*, s. 199; RI VIII, s. 386-387, č. 4696b.

⁴³⁰ *Annales Sanenses*, s. 190: „...all'albergo del Gallo...“.

⁴³¹ *Annales Sanenses*, s. 199.

⁴³² *Annali Pisani di Paolo Tronci*, s. 140: „*Malatesta Unghero, precedentemente inviato da lui con 800 cavalli, dietro invito dei Salimbeni, unitosi al popolo, avea già in Siena atterrato il governo de' nobili.*“

⁴³³ *Annales Sanenses*, s. 199: „*Entrò alla Porta Tusi, e andolli incontra e Signori Dodici a piedi, e li Salimbeni con molti Cittadini popolari con pallj honorevoli, e ciascuno con girlande in capo, con ulivi in mano, e con allegrezza e festa grandissima. Entrò senza romore se non Viva Viva. E portarli le chiavi delle Porti, e li segni de Cassari e lui disse: serbatele voi.*“

svého ubytování, do domu Salimbenských. Zbytek dvora, který je odhadován na 1 100 osob, z nichž mělo být 500 ozbrojenců, byl ubytován v místech po uprchlých vznešených pánech města, kde byly zřízeny nejenom ubytovací prostory, ale byly zde i vybudovány stáje pro koně.

Během slavnostního vjezdu do Sieny se nám i zde nabízí otázka obdarování císaře a jeho dvora. Sienské prameny vypovídají o daru pro císaře a císařovnu, dále pro Kateřinu Braniborskou a pro pana Malatestu Ungara. Za společný dar pro Karla IV. a Alžbětu Pomořanskou město zaplatilo celkem 2 000 lir. Konkrétně obdrželi 860 liber⁴³⁴ opracovaného vosku, 122 liber sladkostí v podobě pozlacených i nepozlacených bonbonů, 700 (?) pozlaceného sukna, 60 liber marcipánu, 55 liber „spognosi“, což byly asi mořské houby⁴³⁵, 60 liber sýrů⁴³⁶, 20 telat, 10 párů kapounů, 120 (zřejmě soudečků) vína, které bylo uloženo ve 20 velkých bednách, 2 400 chlebů, 6 velkých ubrusů a 20 měřic píce ve 100 pytlích.⁴³⁷ Kateřině Braniborské byly předány obdobné dary v celkové hodnotě 300 zlatých florénů. Tedy 430 liber opracovaného vosku, 160 liber sladkostí, 45 liber „spognosi“, 64 liber cuket a cedrátů, 75 (?) pozlaceného sukna, 44 (soudečků) vína v padesáti bednách, 44 měřic a 18 větelů ječmene, 72 liber masa včetně slepic a kuřat. Posledním jmenovaným byl pan Malatesta Ungaro, za jehož dar město zaplatilo 260

---

⁴³⁴ Nutno upozornit na užití váhové jednotky „lire“. Zupko uvádí, že označení „lira“ (latinsky „libra“) bylo užíváno jako ekvivalent pro „libbra“ či „libra“. U výčtu darů se tedy nejedná o částku, ale o množství. R. E. ZUPKO, *Italian Weights and Measures*, s. 129 – 137.

⁴³⁵ V současném italském jazyce „spugna“ = houba, houbovec mořský. Viz. Lo Zingarelli 2003, *Vocabolario della Lingua Italiana* di Nicola Zingarelli, Bologna 2003: „spugna o spungia: (lat. spongia (m), dal gr. (řečtina) spongia „spugna“, av. 1250) - scheletro di alcuni Poriferi, costituito di una sostanza cornea, morbida, molto elastica, facilmente inzuppabile d'acqua, utile per svariati usi domestici e non: lavare, lavarsi con spugna“.

⁴³⁶ Editor sienských análů předpokládá, že „mandriani“ mohly být sýry, které vyráběli pastevci ve stájích. *Annales Sanenses*, s. 203, pozn 54.

⁴³⁷ *Annales Sanenses*, s. 200: „...costò lire duo milia, cioè lire 860 di cera lavorata, e lire 122 di confeti dorati e non dorati, e 700 pannelle d'oro, e lire 60 di marzipani e lire 55 di spognosi, e lire 60 di mandriani, e 20 vitelle, e cento paja di capponi, e staja 120 di vino in 20 gabbioni, e 2400 pani, e 6 tovaglie grandi, e moggia 20 di biada in cento sacca.“ Zde se setkáváme s problematickým překladem u vína. Opět uváděno „staja“, ale v tomto případě překlad „větel“ nevyhovuje. Uvedená míra „moggia“, latinsky „modius“, tedy „měřice“. R. E. ZUPKO, *Italian Weights and Measures*, s. 163.

zlatých florénů, zahrnující 150 liber opracovaného vosku, 28 liber sladkých pochutin, 300 (?) pozlaceného sukna, 29 soudečků vína v třiceti bednách a 7 měřic špaldy.⁴³⁸

Druhý den, 13. října, byl zahájen mší v sienském Dómu. Následně započalo jednání s 12-ti sienskými pány, kteří opět císaři odevzdali klíče od městských bran a vyslovili přání, aby byly svěřeny do rukou Giovanniho del Mucha. Karel IV., jak již bylo předesláno výše, sice klíče přijal, ale svěřil je panu Malatestovi Ungaro. Dvůr se zde zdržel pouze do následujícího dne, kdy se vydal již císař sám bez císařovny k Viterbu, kam dorazil 17. října, a po krátkém setkání s papežem se ihned druhý den se svým doprovodem vydal k Římu.

Před „*Královnou sedmi pahorků*“⁴³⁹, jak je Řím nazýván v análech pisánských, císař stanul 19. října. Císař pokračoval přes Sutri po *via Cassia* do Campagne. Ze zápisků očitého svědka Coluccia Salutati, který panovníkův vstup popsal v dopise Giovannimu Boccacciovi, datovaném v Římě dne 8. dubna 1369, víme, že císař stanul jednu míli před Římem.⁴⁴⁰ Od *mons Gaudii*, tedy *monte Mario*, pak sestoupil ke kostelu Máří Magdaleny.⁴⁴¹ Před bránou na něj čekal slavnostní průvod, který chtěl císaře uvést do Města pod připravenými hedvábnými nebesy. Při následujícím popisu je právě Salutatiho popis velmi výjimečný, uvádí, že císař sestoupil z koně, nepřijal baldachýn a k Římu se vydal pěšky.⁴⁴² Císař dále pokračoval v obklopení svého dvora, po boku kardinálů,⁴⁴³ a nad ním byla nesena korouhev se znakem říšského orla. Za panovníkem kráčel mečník s taseným mečem, jakožto symbolem císařského majestátu a moci.⁴⁴⁴

---

⁴³⁸ *Annales Sanenses*, s. 200: „...costò fiorini 300 cioè lire 430 di cera lavorata, e lire 160 di confetti, e lire 45 di spognosi, e lire 64 di zuccata e di cedrata, e 75 panelle d'oro, e staja 44 di vino in 50 gabbioni, e moggia 44 staja 18 orzo, e polli, e pipioni; e carne lire 72...E piú fero uno presente a Misser Malatesta: costò fiorini 260 cioè lire 150 cera lavorata, e lire 28 di confetti, e 300 panelle d'oro, e staja 29 di vino in 30 gabbioni, e moggia 7 di spelda.“

⁴³⁹ *Annali Pisani di Paolo Tronci*, s. 141: „La regina de' sette colli...“.

⁴⁴⁰ *Epistolario di Coluccio Salutati I*, s. 86: „...uno pene miliario ab Urbe remotus...“.

⁴⁴¹ *Die Chronik des Garoscus de Ulmoisa Veteri und Bernard Boysset*, s. 322: „Et dictus inperator erat extra Romam in quadam ecclesia, que vocatur beate Marie Magdalene...“; G. PIRCHAN, *Italien und Kaiser Karl IV.*, I., s. 296; K. KUBÍNOVÁ, *Imitatio Romae*, s. 138.

⁴⁴² *Epistolario di Coluccio Salutati I*, s. 86.

⁴⁴³ *Die Chronik des Garoscus de Ulmoisa Veteri und Bernard Boysset*, s. 322: „Et ivit dictus inperator de dicta ecclesia Romam pedestes, tenens frenum domini nostri pape ab una parte et comes Sabaudie ab alia.“

⁴⁴⁴ *Epistolario di Coluccio Salutati I*, s. 86.

Podrobný popis císařského adventu však není znám. Pirchan jeho průběh rekonstruoval na základě korunovační cesty a dále se odkazuje na Johannese Portu, který zaznamenal průběh korunovace během první římské jízdy.⁴⁴⁵ Je tedy možné předpokládat, že Karel IV. vstoupil do Říma přes *porta Collina*. Brána se nacházela v krátké vzdálenosti od Andělského hradu na přímé cestě k bazilice svatého Petra. Císař byl poté ubytován v kanovníckém domě Svatého Petra.⁴⁴⁶

4.4 Proměna císařova dvora na zpáteční cestě

Pro sestavení císařova dvora během zpáteční cesty jsou prameny poněkud obsáhlejší a je tak možné sledovat panovníkův dvůr komplexněji. Je to především díky dlouhému pobytu Karla IV. v Luccce. Přestože císař před příjezdem do Luccy setrval měsíc v Sieně, prameny pro určení panovníkova doprovodu zde nejsou nikterak bohaté. Stejně tak po odjezdu z Luccy, 12. července 1369, je situace značně zkomplikována kvůli rychlému přechodu italským územím.

Během sienského pobytu, 23. ledna až 23. února, je možné doložit pouze přítomnost kardinála biskupa z Porta Gui de Bologne, markraběte Jana z Montferratu, Jana ze Středy a pána Rimini Malatestu Ungaro, který byl pověřen správou Sieny, a proto nevjel s panovníkem do Říma.⁴⁴⁷

Než přikročíme k sestavení doprovodu Karla IV. během zpáteční cesty, je nezbytné nejprve poznamenat, že v pramenech pro cestu z Říma dále nevystupují markrabata ze Soragna Bonifác a Raymund, kteří byli součástí doprovodu císaře na půdě Věčného města. V pramenech již nevystupuje ani Robin ze Žampachu a Bušek z Vlkanova, u nich je však pravděpodobné, že byli stále v družině panovníka a nevydali se z Itálie bez něj.

Zaměříme se tedy na zastoupení dvorských úředníků během zpáteční cesty. Kancléř Jan ze Středy vystupuje v pramenech jako jediný pro celou cestu. Je možné jej doložit

---

⁴⁴⁵ *Iohannis Porta de Annoniaco, Liber de coronatione Karoli IV. imperatoris*, Richard Salomon (ed.), MGH Scriptores rerum Germanicarum, Hannover 1913; G. PIRCHAN, *Italien und Kaiser Karl IV.*, I., s. 297, pozn. 17.

⁴⁴⁶ G. PIRCHAN, *Italien und Kaiser Karl IV.*, I., s. 297; K. KUBÍNOVÁ, *Imitatio Romae*, s. 138.

⁴⁴⁷ Gui de Bologne je uveden během pobytu v Sieně v MVB III, č. 1088, s. 699-700; *Annales Sanenses*, s. 206. Jan z Montferratu v *Annales Sanenses*, s. 203; s. 207. Jan ze Středy v *Annales Sanenses*, s. 203. Malatesta Ungaro v *Annales Sanenses*, s. 203; s. 210.

v Sieně, v Luce a naposledy v Udine.⁴⁴⁸ U ostatních císařových dvorských hodnostářů je možné jejich přítomnost prokázat jen na základě vydaných listin v Luce, kde vystupují ve svědečných řadách panovníkových listin. Lze tedy konstatovat, že prameny, které jsou dochovány za pobytu v Sieně a po následovném odjezdu z Luccy, nám sice jejich účast jasně neprokazují, ale jejich hojné doložení během cesty do Říma a následný půlroční pobyt v Luce, svědčí o neustálém působení u dvora. Můžeme tedy jmenovat mistra komory Beneše z Vartemberka a na Veselí, mistra komory Beneše z Dubé, číšníka Jana z Vartemberka a na Tolštejně, mistra komory Ondřeje z Dubé, císařova hofmistra Petra z Vartemberka a na Kosti a dvorního maršálka Buška z Velhartic, který je doložen i prostřednictvím narativních pramenů.⁴⁴⁹

Naopak poprvé se objevuje mistr kuchyně Leopold z Nortemberga až během pobytu v Luce, kde byl prokazatelně v dubnu a červnu.⁴⁵⁰ Stejně tak je poprvé uveden i Jindřich z Lutehusen, který vystupuje ve svědečných řadách s titulem šenka.⁴⁵¹

Na základě analýzy cesty císaře do Říma a zjištěných účastníků výpravy, jsou i během návratu přítomni syn moravského markraběte Jan Soběslav, bratr padovského biskupa

---

⁴⁴⁸ Pobyt v Sieně v *Annales Sanenses*, s. 203. Doklad o působení v Luce v RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 390, č. 4719; s. 390, č. 4720; s. 390, č. 4724; s. 391, č. 4728; s. 392, č. 4737; s. 392, č. 4738a; s. 393, č. 4744; s. 393, č. 4747a; s. 395, č. 4761; s. 395, č. 4769; s. 396, č. 4772; MVB III, s. 717, č. 1101; s. 728, č. 1118; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; s. 118, č. 58; s. 125, č. 61; s. 131, č. 63. Dále až Udine v *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 140, č. 68; s. 141, č. 69.

⁴⁴⁹ Beneš z Vartemberka a na Veselí je doložen v RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 390, č. 4724; s. 392, č. 4737; s. 393, č. 4744; s. 393, č. 4747; s. 394, č. 4747a; s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4769; s. 396, č. 4772; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56. Beneš z Dubé v RI VIII, s. 393, č. 4747; s. 394, č. 4747a; s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4769; s. 396, č. 4772; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 125, č. 61; s. 129, č. 62; s. 131, č. 63. Jan z Vartemberka a na Tolštejně v RI VIII, s. 390, č. 4724; s. 392, č. 4736; s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4769; s. 396, č. 4772; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 125, č. 61; s. 129, č. 62; s. 131, č. 63. Petr z Vartemberka a na Kosti v RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 390, č. 4724; s. 391, č. 4728; s. 392, č. 4736; s. 392, č. 4737; s. 392, č. 4748a; s. 393, č. 4744; s. 393, č. 4747; s. 393, č. 4747a; s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4761; s. 395, č. 4769; s. 396, č. 4772; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; s. 112, č. 57; s. 118, č. 58; s. 125, č. 61; s. 129, č. 62; s. 131, č. 63. Bušek z Velhartic v RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 390, č. 4724; s. 391, č. 4728; s. 392, č. 4737; s. 393, č. 4744; s. 393, č. 4747; s. 394, č. 4747a; s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4761; s. 395, č. 4769; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 125, č. 61; s. 129, č. 62; s. 131, č. 63; *Givanni Sercambi*, s. 163-164; s. 170.

⁴⁵⁰ RI VIII, s. 392, č. 4736; s. 393, č. 4747a; s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4769; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 125, č. 61; s. 129, č. 62; s. 131, č. 63.

⁴⁵¹ *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 125, č. 61; s. 129, č. 62; s. 131, č. 63; RI VIII, s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4769.

Francesco de Prato, který se ke dvoru opět připojil zřejmě až během pobytu v Lucce, pouze jedenkrát je zmíněn bratr aquilejského patriarchy Fridrich z Randeggu, Jan Habsburský, Jan z Montferratu, synovec velkoknížete Olgierda Jindřich Litevský, Ruprecht Lehnický a špýrský biskup Lamprecht z Brunn.⁴⁵²

Situace je naopak značně odlišná v případě kardinála biskupa Gui de Bologne, Malatesty Ungaro, Markvarta z Randeggu, Mikuláše z Este a Waltera z Hochschlitz.

Walter z Hochschlitz je totiž během zpáteční cesty uváděn pouze za pobytu v Lucce během února a března roku 1369. Zda poté dvůr opustil, není z pramenů jasné.⁴⁵³

Kardinál biskup Gui de Bologne se k panovníkovu doprovodu přidal až v Římě, kde byl na základě dohod mezi panovníkem a papežem pověřen držbou vikariátu nad celým Toskánskem. Je tedy možné jej doložit již v Sieně a dále i za pobytu v Lucce. V další cestě ale nepokračoval, z výše uvedeného důvodu.⁴⁵⁴ Pána Rimini, Malatestu Ungaro, jsme schopni doložit pouze na základě výpovědi narativních pramenů v Sieně a ve Ferraře. Malatesta, jako správce Sieny, která stále nebyla po převratu uklidněná, a nebylo

---

⁴⁵² Jan Soběslav v RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 390, č. 4724; s. 391, č. 4728; s. 392, č. 4736; s. 392, č. 4737; s. 393, č. 4744; s. 393, č. 4747; s. 393, č. 4747a; s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4761; s. 395, č. 4769; s. 396, č. 4772; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; s. 129, č. 62; s. 131, č. 63. Francesco de Prato v RI VIII, s. 390, č. 4719; s. 390, č. 4724; s. 391, č. 4728; s. 392, č. 4736; s. 392, č. 4738a; s. 393, č. 4747; s. 393, č. 4747a; s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4769; s. 396, č. 4772; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 112, č. 57; s. 118, č. 58; s. 125, č. 61; s. 129, č. 62; s. 131, č. 63. Fridrich z Randeggu v RI VIII, s. 757, č. 7276. Jan Habsburský v RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 390, č. 4724; s. 391, č. 4728; s. 392, č. 4737; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56. Jan z Montferratu v *Annales Sanenses*, s. 201. Jindřich Litevský v RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 391, č. 4728; s. 392, č. 4736; s. 393, č. 4744; s. 393, č. 4747; s. 393, č. 4747a; s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4761; s. 395, č. 4769; s. 396, č. 4772; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; s. 125, č. 61; s. 129, č. 62; s. 131, č. 63. Ruprecht Lehnický v RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 390, č. 4724; s. 391, č. 4728; s. 392, č. 4736; s. 392, č. 4737; s. 393, č. 4744; s. 393, č. 4747; s. 393, č. 4747a; s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4761; s. 395, č. 4769; s. 396, č. 4772; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; s. 125, č. 61; s. 128, č. 62; s. 131, č. 63. Lamprecht z Brunn v RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 390, č. 4724; s. 391, č. 4728; s. 392, č. 4736; s. 392, č. 4738a; s. 393, č. 4747; s. 394, č. 4748; s. 396, č. 4772; MVB III, s. 727-728, č. 1117; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; s. 112, č. 57; s. 118, č. 58; s. 125, č. 61; s. 128, č. 62; s. 131, č. 63.

⁴⁵³ RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 391, č. 4728; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56.

⁴⁵⁴ V Sieně v MVB III, s. 699-700, č. 1088; *Annales Sanenses*, s. 206. Během pobytu v Lucce je doložen v RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 390, č. 4720; s. 390, č. 4724; s. 391, č. 4728; s. 392, č. 4736; s. 392, č. 4737; s. 392, č. 4738a; s. 393, č. 4744; s. 393, č. 4747; s. 393, č. 4747a; s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4761; s. 395, č. 4769; s. 396, č. 4772; MVB III, s. 727, č. 1116; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; s. 112, č. 57; s. 118, č. 58; s. 125, č. 61; s. 128, č. 62; s. 131, č. 63.

možno počítat s tím, že by nemohlo i v příštích dnech dojít ke střetu jednotlivých stran města, pravděpodobně musel zůstat v Sieně po delší dobu než se mohl opětovně vydat na cestu a být tím, kdo společně s markrabětem Mikulášem z Este uvedl panovníka do Ferrary.⁴⁵⁵

Patriarcha aquilejský, Markvart z Randeggu, doprovázel císaře na cestě od pobytu v Udine, kde panovnický pár sám přivítal. Nicméně jeho doprovod skončil v Pise, jak bylo již vyloženo. Ke dvoru se připojil až během zpáteční cesty. S jistotou však víme, že v Luce nebyl přítomen po celých šest měsíců. Pobýval zde pouze z počátku měsíce února, kdy vystupuje na listině z 6. února 1369.⁴⁵⁶ Zřejmě brzy poté se vydal na zpáteční cestu do Udine, protože již koncem února byl v Lombardii.⁴⁵⁷ Markvart z Randeggu patrně nesouhlasil s opětovným povoláním Piera Gambacorty do Pisy. Z dalšího doprovodu se ale oficiálně omluvil z důvodu války o Terst.⁴⁵⁸ Císaře opět uvítal až v Maranu, aby jej mohl uvést jako svého vzácného hosta do bran Udine.⁴⁵⁹

Kdy opustil císařský dvůr, pobývajícím v Římě, markrabě Mikuláš z Este, není příliš jasné. Spolehlivě je možné doložit, že markrabě naposledy vystupoval ve svědečné řadě císařovy listiny dne 4. listopadu 1368. Během zpáteční cesty dvora je však možné jej hledat až v čele uvítacího poselstva, které mělo panovnický pár doprovodit do Ferrary poté, co se vydali 14. července 1369 na další cestu z Bologne.⁴⁶⁰

Na tomto místě je již nezbytné se výhradně zaměřit na nově se objevující osoby během pobytu v Luce, které jsou doložitelné pouze zde. Nejprve tedy uvedme duchovní hodnostáře. Agapito Colonna, biskup z Ascoly, vystupuje na panovníkových listinách v únoru a březnu 1369.⁴⁶¹ O jeho dalším působení u dvora nemáme konkrétnější zprávy. Ve stejném období je možné uvést i biskupa z Cambrai Roberta von Cammerich.⁴⁶² Pro

---

⁴⁵⁵ *Annales Sanenses*, s. 203; s. 210. Přivítání ve Ferrare *Chronicon Estense*, s. 491.

⁴⁵⁶ RI VIII, s. 757, č. 7277.

⁴⁵⁷ *Annali del Friuli*, s. 254.

⁴⁵⁸ K odchodu Markvarta G. PIRCHAN, *Italien und Kaiser Karl IV.*, I., s. 376. O problémech v Pise a navrácení Gambacorty IBIDEM., s. 372-376. Válka o Terst G. PIRCHAN, *Italien und Kaiser Karl IV.*, II, s. 207-208.

⁴⁵⁹ RI VIII, s. 759, č. 7288a.

⁴⁶⁰ *Chronicon Estense*, s. 491.

⁴⁶¹ RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 390, č. 4724; s. 391, č. 4728; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; s. 112, č. 57.

⁴⁶² RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 390, č. 4724; s. 391, č. 4728; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; s. 112, č. 57; s. 118, č. 58.

pobyt v Lucce v březnu a dubnu lze prameny zachytit biskupa z Acqui, Edvorda.⁴⁶³ Z duchovních osob lze podrobněji předložit i přítomnost biskupa Jana ze Spoleta a biskupa v Lebusu Petra I. z Opolí. Jan ze Spoleta pobýval v Lucce pravděpodobně celých 6 měsíců.⁴⁶⁴ Díky jeho funkci relátora panovnických listin je nám blíže zpřístupněna doba pobytu u dvora. Celkem figuruje na pěti listinách v rozmezí od února do června roku 1369.⁴⁶⁵

Poněkud obtížněji lze určit, jak dlouho císaře doprovázely italským územím následující osoby. Jejich doložitelnost je v pramenech poněkud stručněji uvedena. Jedná se o pána z Cortony Francesca de Casalibus, Francesca de Trivento, Francesca de Vico, Ludvíka de Turri z Florencie, Lukina Vicecomitibus, Masia de Petramala, Napoleona Ursini de Manupelli, Viléma z Luccy a Mikuláše Spinallo de Zavernacio, který na listině vystupuje jako kancléř sicilského království. Jejich krátká přítomnost a tedy i nízká prokazatelnost v pramenech u dvora Karla IV. je dána zřejmě především tím, že se jednalo o zástupce z italských měst, kteří mohli být u dvora z důvodu diplomatických jednání s císařem, a nebo je možné uvažovat i o přivítání panovníka na italské půdě. V případě Viléma z Luccy je však situace jiná, na listinách zřejmě spíše zastupoval město samotné. I z toho důvodu patrně vystupuje ve svědečných řadách na listinách vydaných během celého půlročního pobytu dvora v Lucce.⁴⁶⁶

---

⁴⁶³ RI VIII, s. 390, č. 4724; s. 392, č. 4738a.

⁴⁶⁴ RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 390, č. 4724; s. 391, č. 4728; RI VIII, s. 392, č. 4736; s. 392, č. 4737; s. 393, č. 4744; s. 393, č. 4747; s. 393, č. 4747a; s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4761; s. 395, č. 4769; s. 396, č. 4772; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; s. 125, č. 61; s. 131, č. 63; s. 128, č. 62.

⁴⁶⁵ *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 103, č. 54; s. 125, č. 61; s. 129, č. 62; s. 131, č. 63; s. 134, č. 65.

⁴⁶⁶ Francesco de Casalibus v RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 390, č. 4724; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; Francesco de Trivento v RI VIII, s. 392, č. 4736; s. 393, č. 4747; s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4769; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 125, č. 61; s. 128, č. 62; s. 131, č. 63. Francesco de Vico uveden v RI VIII, s. 391, č. 4728. Ludvík de Turri v RI VIII, s. 391, č. 4728; s. 392, č. 4738a. Lukinus Vicecomitibus v RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 392, č. 4736; s. 394, č. 4747a; s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4769; s. 396, č. 4772; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; s. 125, č. 61; s. 129, č. 62; s. 131, č. 63. Masius de Petramala v RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 390, č. 4724; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56. Napoleona Ursini de Manupelli v RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 390, č. 4719; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; s. 112, č. 57; s. 118, č. 58. Viléma z Luccy v listinách RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 391, č. 4728; s. 392, č. 4736; s. 392, č. 4737; s. 393, č. 4744; s. 393, č. 4747; s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4761; s. 396, č. 4772; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; s. 125, č. 61; s. 128, č. 62; s. 131, č. 63. Mikuláše Spinallo de Zavernacio v RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 391, č. 4728; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; s. 112, č. 57; s. 118, č. 58. Srov. také Ivan

Mezi nově se objevujícími jmény je i Zdeněk ze Šternberka, který byl v letech 1352 – 1360 dvorským sudím.⁴⁶⁷ Je možné jej doložit pouze na základě listin vydaných v Lucce v červnu 1369.⁴⁶⁸ Ostatně Zdeněk ze Šternberka se účastnil i císařovy první římské jízdy a nelze vyloučit, že by nemohl být přítomen u dvora po delší čas.

Během dubna až června vystupuje rovněž ve svědečných řadách poprvé i Ješek z Kosové Hory.⁴⁶⁹ Jakou funkci u dvora zastával, není jasné. Na zajímavý fakt upozorňuje Vladimír Růžek, který přítomnost Ješka u dvora Karla IV. spatřuje ve zprostředkování svými příbuznými pány z Landštejna, na jejichž listinách často vystupuje jako svědek a které doprovázel k císařskému dvoru. Nicméně během pobytu v Lucce, ostatně ani na jiných místech za římské jízdy, není možné účast některého z Landštejnů potvrdit.⁴⁷⁰

Poprvé v Lucce se rovněž objevuje Kolman z Donrštejna, syn Huga z Donrštejna, který byl hofmistrem mladého markraběte Karla a později i jeho ženy Blanky z Valois.⁴⁷¹ Konkrétnější informaci o působení dalších účastníků zpáteční cesty máme až u bratrů Bernarda a Jaroslava z Donína. Oba jsou přítomni u dvora v době celého šestiměsíčního pobytu v Lucce. Karel IV. dokonce udělil Bernardovi z Donína funkci kapitána v Lucce. Nicméně jeho působení zde nemělo dlouhého trvání. Bernard během léta 1369 v Lucce zemřel.⁴⁷²

HLAVÁČEK, *Italiener am luxemburgischen Hof unter Karl IV. (nach dem Ausweis urkundlicher Zeugenreihen)*, in: Tirol-Österreich-Italien. Festschrift für Josef Riedmann zum 65. Geburtstag, Alfons Huber (ed.), Innsbruck 2005, s. 347-357.

⁴⁶⁷ Ke Šternberkům V. RŮŽEK, *Česká znaková galerie*, s. 182. Funkce Zdeňka ze Šternberka u dvora Karla IV. v Vít KOULA, *Páni ze Šternberka. Od Divišovců ke Karlu IV.*, Bakalářská práce, Karlova univerzita, Filozofická fakulta, Praha 2011, s. 62-64.

⁴⁶⁸ RI VIII, s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4769; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 125, č. 61; s. 129, č. 62; s. 131, č. 63.

⁴⁶⁹ RI VIII, s. 392, č. 4736; s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4769; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 125, č. 61; s. 129, č. 62; s. 131, č. 63.

⁴⁷⁰ V. RŮŽEK, *Česká znaková galerie*, s. 224 – 225.

⁴⁷¹ *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 125, č. 61; s. 129, č. 62; s. 131, č. 63; RI VIII, s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4769; s. 396, č. 4772.

⁴⁷² Bernard z Donína je doložen v *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 390, č. 4724; s. 391, č. 4728; s. 392, č. 4737; s. 393, č. 4744; s. 393, č. 4747; s. 393, č. 4747a; s. 395, č. 4761; s. 395, č. 4769; *Giovanni Sercambi*, s. 169. Jaroslav z Donína vystupuje s Bernardem na stejných listinách *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 390, č. 4724; s. 391, č. 4728; s. 392, č. 4737; s. 393, č. 4744; s. 395, č. 4761.

Další účastníci italského tažení jsou prameny potvrzeni pouze v krátkém časovém rozsahu a není tedy jasné, jakým způsobem se podíleli na celé římské jízdě a zda pouze dlouhodobý pobyt císaře na jednom místě spíše nepřilákal jejich pozornost z důvodu vlastních záležitostí.⁴⁷³

4.5 Slavnostní přivítání a ubytování v italských městech na cestě z Říma

Sledování císařova slavnostního přivítání v italských městech na cestě z Říma se nám poněkud zúžilo. Prameny zachycují především jeho vstup do Sieny, Luccy, Ferrary a nakonec do Udine. Situace v Sieně a Lucce byla již podrobněji vyložena, je tedy zřejmé, že prameny spíše popisují události spojené s problémy a diplomatickými jednáními v těchto městech. Závěr římské jízdy, po půlročním pobytu v Lucce, nabral na rychlosti při přechodu přes Toskánsko i Lombardii. Zhoršující se poměry vztahů jednotlivých měst vyvolaly válku, do které se musel zapojit především papež a svoji pomoc nabídl i císař. Italská území se tak pro panovníka a jeho ženu stávala stále více nebezpečná. Ostatně neodkladné záležitosti, které rozpoutaly spory v předalpi, nutily panovníka k odjezdu.

Karel IV. opustil Řím později než císařovna. Z bran Věčného města se vydal na cestu před vánočními svátky, aby mohl být společně s císařovnou přivítán 23. prosince 1368 v Sieně. Kde se císař setkal s Alžbětou Pomořanskou, není příliš jasné. Rovněž není možné, na základě prostudovaných pramenů, doložit, zda císaře opět předcházela některý z jeho dvořanů, ale jistě tomu tak bylo. Císař měl do města vstoupit v brnění, ale bez helmice. Stejně tak ho doprovázelo obrněné jezdecktvo. V čele uvítacího průvodu byl jistě Malatesta Ungaro, zřejmě i anziáni, tedy dvanáct sienských pánů (*dodici*), kteří usilovali o císařovu přízeň, a jistě nesměli chybět ani Salimbenští, konkrétní doklad však nemáme. Sienští přivítali císaře s velkou slávou, pravděpodobně jej provedli městem pod baldachýnem, a než byl opět ubytován v domě Salimbenských, konala se v sienském dómu mše.⁴⁷⁴ Siena rovněž císaři připravila bohaté dary, které měly celkovou hodnotu

---

⁴⁷³ Přehledná tabulka všech zachytitelných účastníků zpáteční cesty je podána v příloze *Skladba doprovodu Karla IV. během zpáteční cesty z Říma*.

⁴⁷⁴ *Annales Senenses*, s. 202: „*Lomperadore Carlo e Lamperadrice venne da Roma, entrò in Siena a dì 22. di Dicembre in Venardì, ed era tutto armato salvo il paco, e così tutta la sua gente, e cavalcò in casa Salimbeni con grande honore.*“ V kronice je uvedeno pro vstup císaře a císařovny do města datum 22. prosince, nicméně při srovnání výsledků Ellen Widder, je patrné, že skutečně do Sieny vstoupit 23. prosince.

1 450 lir. Jednalo se o obdobné suroviny, které město zakoupilo pro panovníka, jako když Sienu navštívil před vstupem do Říma. Císař obdržel 600 liber opracovaného vosku, 60 liber sýrů, 140 liber sladkostí, 800 (?) pozlaceného sukna, 60 liber „spognosi“, zřejmě mořských hub, 50 párů kapounů, 10 telat, 20 měřic píce, 228 soudečků vína v bednách a pokrývku, která byla pravděpodobně bohatě zdobena. Vedle materiálních darů, měla Siena císaři poskytnout i další finanční obnosy.⁴⁷⁵

Vzhledem k tomu, že byl mezi papežem a císařem dojednán generální vikariát nad Toskánskem a vikářem se měl stát Gui de Bologne, Siena netrpělivě očekávala i jeho příjezd. Jistě mu bylo připraveno odpovídající uvítání, přesto nebyl v Sieně očekáván za přílišného nadšení lidu a především anziánů.⁴⁷⁶ Na tomto místě je uvítací ceremonie popsána o něco podrobněji. Kardinálovi a jeho ozbrojené družině vjelo naproti několik sienských občanů, aby ho bezpečně doprovodili do města. Kde se s kardinálem uvítací poselstvo setkalo, není příliš jasné. Jeho vstup do městských bran se měl odehrát poslední den v prosinci. Lid jej slavnostně přivítal a byl mu nabídnut i baldachýn. Jak však sienský kronikář poznamenal, Gui de Bologne baldachýn odmítl, kvůli úctě k císaři, který jej rovněž přišel přivítat.⁴⁷⁷ Siena kardinálovi připravila dar v celkové hodnotě 420 lir. Obdržel 260 liber opracovaného vosku, 20 liber sýrů, 40 liber sladkostí, 50 soudečků vína,

---

Dále i Giugurta TOMMASI, *Dell'Historia di Siena*, Venezia 1625, s. 199: „Carlo Imperatore, di Roma ritornato à Siena...la notte della Pasqua di Natale, ornato di tutte le Imperiale Insegne solite usarsi in quell'atto, cantò alla Messa l'Evangelio nel Duomo...“. E. WIDDER, *Itinerar und Politik*, s. 329-331.

⁴⁷⁵ *Annales Sanenses*, s. 203: „Sanesi di nuovo prefentoro Lomperadore di gran presente, cioè lire 600 di cera lavorata, e lire 60 di mandriani, e lire 140 di confetti, e 800 pannelle d'oro con lire 60 spognosi, e 50 paja di capponi, e dieci vitelle, e 20 moggia di biada, e staja 228 di vino in gabbioni: costò il detto presente con una coltre si donò a Lomperadore lire 1420. E anco spese el Comune di Siena oltre al presente molte migliaia di fiorini d'oro.“

⁴⁷⁶ *Annales Sanenses*, s. 204: „E li Dodici per la venuta di detto Cardinale ne prefero ardire e cuore, e cominciare a dire palesemente, che a volere ben vivere a Siena era di necessità uno Signore naturale, e che la Chiesa era Santa.“

⁴⁷⁷ *Annales Sanenses*, s. 203: „El Cardinale di Bologna venne in Siena a dì ultimo di Dicembre in Domenica co'molta gente d'arme, e dicevasi, che Lomperadore avea fatto costui Vicario di tutta Toscana, e che egli venia per la tenuta di Siena. E li Sanesi li mandaro incontra molti Cittadini col pallio overo baldachino, benchè non v'entrò sotto per riverenzia de Lomperadore, che gli andò incontra.“

25 liber „spognosi“ a 5 měřic píce. O dalších darech již není zmínka, přesto je uvedeno, že kardinál obdržel i mnohé jiné dary.⁴⁷⁸

Město dvůr opustil 25. ledna. Po vypjaté situaci, která v Sieně nastala, císař rozhodně nepomýšlel na pobyt v žádném jiném městě, kde by se mohla obdobná situace opakovat. Přesto je často v kronikářských záznamech možné zaznamenat údiv nad tím, že se císař ihned odebral do Luccy aniž by strávil několik dní v Pise. Nicméně i tyto záznamy vyjadřují jisté pochopení.⁴⁷⁹ Císař se tak vydal na cestu po cestě zvané *Vicopisano* a směřoval k Massa Maritima, odtud směrem k San Quirico a nakonec měl být ubytován ve *Vignone al Castello*.⁴⁸⁰ Dvůr dále pokračoval v cestě k San Miniato, kam vyslala Lucca své poselstvo, které se mělo zároveň stát císařovým dalším doprovodem až do Luccy.⁴⁸¹ Zde se kronikářské záznamy rozcházejí. Sienský kronikář uvedl, že po odjezdu císaře ze Sieny, se měl ve městě zdržet kardinál Gui de Bologne a Kateřina Braniborská. Giovanni Sercambi ale uvádí, že císař vstoupil do Luccy společně s kardinálem branou *Santi Cervagi*. Nicméně není důvod se nedomnívat, že se během cesty mohli setkat a císař na kardinála a jeho doprovod vyčkal.⁴⁸²

Karla IV. ve městě přivítali z hlavních představitelů města zřejmě anziáni. Přestože císař do Pisy navrátil Piera Gambacortu a Lucca byla i nadále pod pisánskou správou, přikázal mu, aby se odebral ihned do Pisy. Není tedy pravděpodobné, že by se mohl Gambacorta účastnit císařova vstupu do města. Karel IV. byl s císařovnou ubytován opět na hradě města poblíž kostela San Martino.

---

⁴⁷⁸ *Annales Sanenses*, s. 203-204: „E gioto in Siena, li Sanesi li fero uno bello presente di lire 260 di cera lavorata, e lire 20 di mandriani, e lire 40 di confetti con oro, e lire 25 di spognosi, e staja 50 di vino, e moggia cinque di biada, e altre cose: costò lire 420.“

⁴⁷⁹ *Annali Pisani di Paolo Tronci*, s. 143-144: „Ben aveva avuto da prima intenzione di recarsi a Pisa; ma informato che vi regnava il solito mal umore delle fazioni, e persuasogli dai fuorusciti che il malcontento era diretto contra la sua augusta persona, e forse anche temendo di trovarsi involto in sua sedizione somigliante a quella da cui erasi a stento sottratto, mise giù il proponimento e trasse alla lucchese città per la strada di Vicopisano.“

⁴⁸⁰ *Annales Sanenses*, s. 206: „E così il detto dì 25. di Gennajo in Martedì il detto Imperadore sù di Siena co Lamperadrice colli suoi a lato a lato...e mostrò di fare la via per Massa , e poi s'andò a San Quirico, benchè non fu lassato entrare in San Quirico. Alloggiò a Vignone al Castelo.“

⁴⁸¹ *Giovanni Sercambi*, s. 154.

⁴⁸² *Annales Sanenses*, s. 207: „In Siena rimase una sua Figliuola, e Dame, e tutto suo arnese, e l Marchese di Monferrato, e l Cardinale.“ O vstupu do Luccy *Giovanni Sercambi*, s. 154: „Tornando lo'imperadore a Luccha et con lui messer Guidone cardinale...e intrònno per porta santi Cervagi...“.

Vstup do města s sebou nesl i slavnosti, které město přichystalo pro pobavení panovníka a jeho choti. Již bylo např. uvedeno, že v Udine byli najati muzikanti. V Lucce před císaře a jeho dvůr předstoupil pan Davino Iohanni Sercambi z Luccy, aby přednesl báseň, kterou sepsal na počest císaře a Luccy:

*„O in ecelzo santissimo Charlo,
O creatura mandata da Dio,
charo dilecto mio,
Misericordia chiamo et non iustitia.
Luccha i' sono che a voi io parlo.
Vostra i' sono, dolcie padre pio;
et però con dizio,
A voi ricorro co molta amicitia.
E dell'alta tristia
Ch' i' ò sofferta, ch' è peggio che morte, però vi
Che a questo punto io sia diliberta, prego forte
Ed alla eternità sempre salvata.“⁴⁸³*

Překlad:

*„Ó v tobě, vzněšený Karle,
ó v bytosti seslané Bohem,
můj drahý a milovaný,
smilování a né spravedlnost vzývám.
Jsem Lucca, která k vám promlouvá.
Vaše jsem, drahý a zbožný otče;
a přesto podmiňuji,
A k Vám se obracím s velkým přátelstvím,
a z velkého neštěstí.
Jak já jsem trpěla, hůře než smrt, ale Vás,
abych v tomto okamžiku byla osvobozena, silně prosím
A na věčnost byla zachráněna.“⁴⁸⁴*

---

⁴⁸³ Giovanni Sercambi, s. 155.

⁴⁸⁴ Uvedený překlad podala autorka.

Vzhledem k tomu, že dvůr v Lucce pobýval nepřetržitě šest měsíců, další zmínky o panovníkově vstupu do města nejsou kronikářem, Giovannim Sercambim, uvedeny, kvůli jiným, pro Luccu významnějším, událostem.

Přesto je možné doložit i druhý básnický počín, který vznikl v Lucce během pobytu panovníkova dvora v Toskánsku. Jedná se o satirickou báseň, vyjadřující nesouhlas se vstupem kardinála Gui de Bologne do Luccy a tedy i udělením vikariátu nad Toskánskem do jeho rukou. Jistě však není možné tvrdit, že by tato báseň byla přednášena před širším publikem dvora a jistě ne před samotným panovníkem, kvůli pochybnostem o kardinálových úmyslech a zesměšňování bojových schopností zástupců Luccy.⁴⁸⁵

Jak již vyplynulo z předchozí kapitoly, další císařovy kroky italským územím nabraly rychlý spád. Přestože se panovník dostavil do většího města, kterým byla Bologna, a kde jej očekávala Alžběta Pomořanská, aby se mohli společně vydat na další cestu od brány *Macagnani*. Prameny nám příliš nedovolují se zabývat slavnostním vstupem panovníka do města, kam dorazil 14. července, nebo ubytovacími možnostmi.⁴⁸⁶ Delším, dvoudenním, pobytem se měla stát až Ferrara.

Během cesty do Říma císař Ferraru nenavštívil, není možné se tedy opřít o popis situace při ubytování na cestě do Říma. Jsme odkázáni pouze na stručné zmínky kronikářů. Panovnícký pár strávil ve Ferraře pouhé dva dny, kdy vyčkával na svůj další doprovod, benátské poselstvo, které jim připravilo galéry pro plavbu do Marana. Na cestu do Ferrary se dvůr vydal ihned po opuštění Bologně 14. července. V čele vyslaného poselstva z Ferrary stál markrabě Mikuláš z Este, který do Bologne přijel, aby mohl císařský pár do města osobně doprovodit. Když císař vstupoval do města, po jeho boku byl markrabě Mikuláš z Este z jedné strany uzdy císařova koně a z druhé pan Malatesta Ungaro, kteří císaře peší uvedli do města. Císařovna byla naopak uvedena bratry markraběte Mikuláše, Hugem a Albertem. Průvod je dovedl až k paláci markraběte, kde byli ubytováni, než se 16. července opět vydali na další cestu.⁴⁸⁷

---

⁴⁸⁵ *Giovanni Sercambi*, s. 156.

⁴⁸⁶ *Corpus chronicorum Bononiensium*, *Rerum Italicarum Scriptores* XVIII/1, Vol. 3, Albano Sorbelli (ed.), Città di Castello 1916-1939; recezce A, s. 249-250; *Matthaei de Griffonibus, Memoriale Historicum de Rebus Bononiensium*, s. 68.

⁴⁸⁷ *Chronicon Estense*, s. 491-492: „Die XIV. Julli Dominus Marchio Nicolaus praedictus ivit Bononiam cum ejus comitiva, ubi erant in dicta Civitate Serenissimus Dominus Imperator, & Domina Imperatrix; & de dicto loco praefatus Dominus Marchio suis expendis conduxit Ferrariam eos, & in introitu dictae Civitatis

Přestože panovnický dvůr navštívil ještě Corbolu a Marano, není možné jejich slavnostní uvítání, pobyt či dokonce ubytovací prostory přesně určit. Posledním italským městem, ve kterém nám prameny dovolují alespoň částečně nahlédnout do příprav a zajištění dvora před panovníkovým příjezdem, bylo Udine. Nicméně ani zde není možné podat přesnou analýzu panovníkova slavnostního uvítání. S jistotou však víme, že v Maranu (dnešní Marano Lagunare) byl již patriarcha Markvart z Randeggu a vyčkával jejich příjezdu. Současně byli z Udine vysláni 22. července Francesco a Pagano Savorgnano, kteří měli být spolu s dalšími nejmenovanými pány města Udine ku pomoci císaři a císařovně na cestě z Lombardie. Byli vysláni rovněž do Marana. Jejich útratu zaplatil kancléř města.⁴⁸⁸ Z následujícího dne, 23. července, je zmínka o tom, že se město snažilo zabezpečit vším, co by císař a jeho dvůr mohl potřebovat. Proto byli vysláni dva jezdci, Antonius a Dusia, do okolních měst, aby přivezli zásoby. Především seno, podestýlku pro koně a také několik kuřat.⁴⁸⁹ Císař do města vstoupil 28. července. Jeho pobyt trval téměř celý měsíc. Konkrétní zmínky o slavnostním průvodu však nemáme, lze si je pouze spojit s císařovou návštěvou na jaře 1368. Jistě byl opět ubytován na hradě v Udine společně se svojí rodinou a nejužším doprovodem.

Po odjezdu z Udine, mohla císaře již vítat pouze města v předalpské části říše, nejprve Villach a poté Brno.

Ferrariae cum mirabili honore, & apparatu Dominus Marchio una cum Domino Malatesta Hungaro pedestres ad frenum equi dicti Domini Imperatricis fuerunt Dominus Ugo, & Dominus Albertus fratres ...praedicti illustris Domini Marchionis; & cum incredibili honore & gaudio in Palatiis praedicti Domini Marchionis suscepti sunt die XVI. mensis Julii.“

⁴⁸⁸ *Annali del Friuli*, s. 255: „Francesco e Pagano di Savorgnano vengono mandati ad incontrare l'Imperatore e l'Imperatrice nel loro ritorno dalla Lombardia; e il Camerario Udinese suddetto esborsò in tale circostanza 5 marche e denari 10 per le spese di questi due Signori, che cavalcarono sino Marano, con quanti cavalli poteronsi avere in Udine, nonchè per le spese dei buoni uomini che li accompagnarono, e vi stettero colà due giorni.“

⁴⁸⁹ *Annali del Friuli*, s. 255.

Závěr

Karel IV. opustil se svým doprovodem italskou půdu 29. srpna 1369 v Udine. Na cestě do německé části říše byl provázen patriarchou aquilejským a několika udinskými urozenými pány až do Villachu. Dále pokračoval do Království českého, kde strávil několik dní v Brně. Praha ale musela na návrat panovníka do rezidenčního města vyčkat až do počátku roku 1370.

Druhá římská jízda sice zřejmě nesplnila všechna politická očekávání, jež do ní Karel vkládal, ale již samotné opakované dosažení Říma bez rozpoutání většího konfliktu a v souladu s papežem, bylo nesporným úspěchem. Karel IV. byl jistě spokojen s vydařenou korunovací Alžběty Pomořanské, jež ji stavěla na stejnou úroveň jako Annu Svídnickou a v neposlední řadě měla význam i pro její potomstvo. Radost z návratu Urbana V. do Říma však trvala jen krátce, neboť papež již v září 1370 Itálii opustil. Rovněž mír s Bernabem Viscontim, vyhlášený v Bologni, vzal brzy za své. Rozbouřená Itálie se opět pustila do víru boje. Pokračovala válka mezi papežem a Perugií a nedlouho poté došlo ke střetu Viscontiů a Florencie o San Miniato. Panovnickova touha po obnově římské říše a plném vymanění papežství z vlivu francouzských králů tak zůstala zatím nenaplněna.

Karel IV. byl ale jistě potěšen získáním několika vzácných relikvií, přestože jejich počet nebyl tak vysoký jako za jeho první římské jízdy. A přestože nemohl zaručit trvalé uklidnění poměrů v Itálii, zanechal za sebou stopu rozhodného panovníka. V některých městech totiž svou moc náležitě projevil. Především v Pise, ve městě, které snad nemohlo být více císařské, demonstroval svoji autoritu tvrdými postihy. Přestože je 14. století dobou, kdy se již o vládě „z koně“ nedá jednoznačně hovořit, návštěvy různých částí mocenského teritoria zůstávaly důležitým nástrojem vlády panovníka, což se plně osvědčilo i císaři na italské půdě. Jeho, byť krátkodobá, přítomnost měla na jednotlivá města značný vliv ve smyslu vnímání určité vazby k Svaté říši římské představované císařem. Vnitřní, neustále se měnící, poměry v jednotlivých městech i mezi signoriemi však záhy vidinu slávy *imperi Romanorum* odsoudily k zapomnění.

Panovníkův doprovod na cestě Itálií byl velmi proměnlivý. Na základě prostudovaných pramenů je možno doložit, že se během celé cesty po boku panovníka a císařovny vyskytovalo celkem 98 osob. Jde však o osoby, které jistě měly také vlastní doprovod, jehož počet patně nebude možné nikdy zjistit. Pokud bychom ale měli určit,

kdo byl přítomen po celou druhou římskou jízdu, je nezbytné konstatovat, že šlo především o dvorské hodnostáře a duchovní osoby. S jistotou lze tvrdit, že se celé cesty účastnil dvorní maršálek Bušek z Velhartic, kancléř Jan ze Středy, notář císaře Pavel z Jenštejna, mistr komory Ondřej z Dubé, mistr komory Petr z Vartemberka a na Kosti, nejvyšší mistr královské komory Těma z Koldic a pokud by u Modeny nezemřel hofmistr Burchard, hrabě z Hardeggu a Retzu, patřil by mezi ně jistě i on. Pouze na zpáteční cestě je z dvorských hodnostářů dále možno doložit i mistra komory Beneše z Vartemberka a na Veselí, Beneše z Dubé v téže hodnosti, číšníka Jana z Vartemberka a na Tolštejně, mistra kuchyně Leopolda z Nortenbergu a konečně i ve funkci císařova sekretáře Petra z Javoru. Zde je pak nezbytné si položit otázku, zda se skutečně celé cesty účastnili. Jednalo se o významné osoby, jejichž účast jistě přispěla i k zajištění chodu dvora. Páni z Království českého a většina říšských knížat tedy, dle mého názoru, skutečně panovníka doprovázela po celou cestu. Rovněž není možné opomenout ani stálou přítomnost slezských knížat – Ruprechta Lehnického, Bolka Opolského, Jindřicha Litevského, Mikuláše Opavského.

Z duchovních osob je velmi nasnadě vyzdvihnout nejprve olomouckého biskupa Jana ze Středy a poté špýrského biskupa Lamprechta z Brunnu. Jan ze Středy, jako císařův kancléř, vystupuje na velké většině císařových listin. Proto s jistotou víme, že se účastnil celého tažení. Lamprecht z Brunnu se aktivně podílel i před druhou římskou jízdou, kdy byl panovníkem několikrát vyslán k římské kurii a zprostředkoval komunikaci mezi papežem a císařem. A rovněž je možné jej dohledat v pramenech pro období celé výpravy. Významnou postavou byl i patriarcha aquilejský, Markvart z Randeggu. Patriarcha doprovodil Karla IV. jen do Luccy, kde setrval až do zpáteční cesty císaře z Říma. Pak se objevuje po boku panovníka opět v Lucce, ale pouze počátkem února 1369, a následně až v Maranu a Udine. Mezitím co panovníka opustil, stihl ještě válčit o Terst, a proto není uváděn mezi Karlovým doprovodem ve dnech celého jeho pobytu v Lucce.

Vzhledem k tomu, že první měsíce římské jízdy se na některých místech Lombardie bojovalo proti Viscontiu, císaře doprovázel i početný vojenský kontingent. Po mírových dohodách v Modeně již nebyla velká část vojenského doprovodu potřebná a další cestu neabsolvovala. Z tohoto důvodu tak prameny dále neuvádějí biskupa Jana z Brixenu, který do Itálie dovedl rakouský vojenský kontingent, velmistra řádu německých rytířů Winricha z Kniprode a mistra johanitského řádu v říši Konráda z Brunsberga. Naopak syn moravského markraběte, Jan Soběslav, který velel jednomu z vojenských oddílů, je zaznamenán i během cesty zpáteční a lze jej tak řadit mezi stálé příslušníky císařova doprovodu.

Složení dvora Alžběty Pomořanské během druhé římské jízdy je z hlediska sledování diplomatického i narativního materiálu přístupné pouze v omezené míře. Jsme tak schopni s určitostí doložit, že po boku panovnice byla především Kateřina Braniborská, dcera Karla IV. Z okruhu dvorských hodnostářů je možné prokázat pouze císařovna hofmistra Hynka Bruschina, který v listinném materiálu vystupuje pouze jedenkrát ve vojenském táboru u Borgoforte v červnu roku 1368. Naopak císařovna maršálka, Peška Lišku, jsme schopni během druhé římské jízdy doložit hned ve třech císařových listech. Nejprve u Borgoforte v červnu 1368 a poté během zpáteční cesty 29. června a 5. července 1369 v Luce. Doplnění císařovna doprovodu z pohledu kronikářských záznamů je velmi nedostačující. Hlavním předmětem líčení kronikářů byl Karel IV. a ani v jeho případě nejsou tyto záznamy pro skladbu dvora bohaté. Pokud bychom chtěli během římské jízdy sledovat císařovnin doprovod vojenský nebo doprovod dámské části dvora, tzv. *fraucimor*, není možné říci vůbec nic konkrétnějšího. Především z toho důvodu, že tyto ženy, ať už se jednalo o služebné panovnice nebo o ženy a dívky z lepších rodin, vystupují v pramenech anonymně a ani jejich konkrétní počet pravděpodobně nikdy nebude možné zjistit.

Vzhledem k tomu, že dvory panovnic nebyly v historiografii doposud reflektovány v plné šíři a setkáváme se pouze s ojedinělými studiemi, považuji, pro další výzkum dvora císařovny Alžběty Pomořanské, za nosné, zaměřit se nejprve na dvory všech žen Karla IV. Jejich následnou komparací pak bude možné lépe zodpovědět otázku, jakým způsobem se jejich dvory vyvíjely a zda lze prokázat i opakující se držbu dvorských úřadů v rukou stejných osob či rodových příslušníků. Kdo a odkdy se pohyboval na pražském dvoře jako např. Oldřich ze Sulzbachu, který vykonával funkci notáře na dvoře císařovny Anny Svídnické a později i Alžběty Pomořanské.

Dvůr císařovny Alžběty bude však nezbytné v dalším studiu rozdělit na léta 1363 – 1378 a následně na období, kdy byla vdovou, tedy dalších 15 let jejího života. V rozmezí let 1378 až 1393 bude rovněž zajímavé sledovat její působení v rámci pražského dvora Václava IV., stejně jako proměny dvora císařovny–vdovy a jeho fungování po následném přesídlení Alžběty Pomořanské do svého věnného města, do Hradce Králové.

Co se týká ubytování dvora v italských městech a jeho slavnostního přivítání, je nezbytné konstatovat, že nejpodrobněji nám prameny dovolují nahlédnout na pobyt císaře a jeho doprovodu hned zpočátku celého tažení, v Udine. Zde se totiž dochoval velmi hodnotný pramen – záznam o ubytování dvora. Panovník byl společně se svojí rodinou a nejužším okruhem služebnictva ubytován na hradě města, tedy „*in Palatio majori Superiori*“. Významným hodnostářům dvora byl zajištěn nocleh v domech bohatých

představitelů města. Přímo v Udine je tak možné identifikovat hned 11 takových domů. Dochovaný ubytovací záznam pak vypovídá o dalších domech, pravděpodobně situovaných v dnešní Gemoně. Jedná se o 29 domů. Zda se všechny tyto ubytovací prostory nacházely přímo v Gemoně nebo byly v bezprostřední blízkosti města Udine či dokonce byly přímo v hlavním městě, není ze zápisů patrné.

Takto hodnotný doklad v jiných městech nenacházíme nebo mi prozatím není znám. Je však nutné konstatovat, že na ubytování dvora se podílel především pán města. V případě Udine patriarcha aquilejský Markvart z Randeggu, v Manotově Gonzagové, v Modeně markrabě Mikuláš z Este, během cesty do Říma byl v Pise a Luce zajištěn nocleh Giovannim dell'Angnello a v Sieně rodem Salimbenských. Císař s císařovnou tak našli útočiště buď v paláci pánů města (Udine, Mantova, Modena), jeho předních rodů (Siena) nebo na městské radnici, tedy v sídle anziánů (Pisa).

Přestože bylo možné poukázat na průběh císařova *adventu* detailněji pouze v případě Udine a Sieny, je možné říci, že se hlavní části připraveného ceremoniálu vždy shodovaly. Nejprve bylo k císaři vysláno uvítací poselstvo, které jej doprovodilo až k branám města. Následně vyšel průvod v čele s hlavním pánem či významnými městskými představiteli. Panovníkovi byly předány dary a nabídnut baldachýn pro průchod městem. Za oslavného volání lidu, průvod dospěl k hlavnímu chrámu, kde byla celebrována mše. Poté mohla nastat hostina, s výstupy šašků či muzikantů. Závěr *adventu* představovalo slavnostní uvedení panovníka do předem připravených ubytovacích prostor.

Druhá římská jízda císaře Karla IV. se tak stala z hlediska sledování jednotlivých aspektů cesty významným obdobím, které si jistě zaslouží další pozornost. Je totiž nutné si uvědomit, že na této cestě se setkáváme s různými prvky, které by jistě mohly být dále zpracovány samostatně. Vedle vojenských tažení a diplomatických jednání, tak vstupuje do popředí především kulturní vliv, který se mohl díky takto dlouhým cestám stát inspirací pro ostatní části Říše, české země nevyjímaje. Otázka relikvií by si pak zasloužila samostatné hloubkové studium. Rovněž by dále bylo zajímavé se zaměřit na problematiku korunovací panovnic, protože druhá římská jízda představila doposud neznámý prvek – korunovace císařovny bez císaře.

Pro další studium bych však vyzdvihla především pramennou materii, která doposud nebyla edičně vydána ve své celistvosti a stále je uložena v italských archivech. Především by bylo zajímavé se soustředit na vztahovou a komunikační linii jednotlivých měst k císaři a jeho dvoru. Z doposud předloženého listinného aparátu je totiž možné sledovat stále častější komunikaci mezi rodem Gonzagů a Karlem IV. Jistě bohatou sbírku

představuje samotný archiv rodu Gonzagů, který je uložen v archivu města Mantovy. Z pohledu ubytovacích možností dvora císaře by bylo dále možné se opřít i o prameny městské provenience jednotlivých měst, např. Udine, Luccy, Pisy či Sieny. Tedy zaměřit se i na druhou stranu slavností, příprav ubytovacích prostor a úlohu měšťanů - pohled na předloženou tematiku z pozice měst samotných.

Prameny a literatura

Prameny:

Acta Karoli IV. imperatoris inedita, Franz Zimmermann (ed.), Innsbruck 1891.

Actes anciens et documents concernant le bienheureux Urbain V. pape. I. Vies antiques du b^x {pape} Urbain V., J.-H. Albanès (ed.), Paris 1897.

Annales Sanenses auctore Nerio Donati Filio ab anno MCCCCLII usque ad annum MCCCCLXXXI, *Rerum Italicarum Scriptores XV.*, Ludovico Muratori (ed.), Mediolanum 1729, s. 131-294.

Annali del Friuli, Francesco di Manzano (ed.), Udine 1856.

Annali Pisani di Paolo Tronci, Tomus I., Giovanni Sforza (ed.), Pisa 1868.

Antonio Nerli, Breve Chronicon monasterii mantuani Sancti Andreae ordo Benedicti, *Rerum Italicarum Scriptores XXIV.*, Ludovico Muratori (ed.), Mediolanum 1738, s. 1069-1084.

Archiv pražské metropolitní kapituly. Katalog listin a listů z doby předhusitské I., Jaroslav Eršil – Jiří Pražák (edd.), Praha 1956.

Archivum Coronae regni Bohemiae: edition diplomatum phototypica, IV/3, 4, (1361-1368), Praha 1984-1987.

Archivum Coronae regni Bohemiae: edition diplomatum phototypica, IV/5, 6, (1369-1378), Věra Beránková – Denko Čumlivski (edd.), Praha 2006.

Archiv český III, František Palacký (ed.), Praha 1844.

Briefe Johannis von Neumarkt, Paul Piur (ed.), Berlin 1937.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae, IX (1356-1366), Vincenz Brandl (ed.), Brünn 1875.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae, X (1367-1375), Vincenz Brandl (ed.), Brünn 1878.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae, XI (1375-1390), Vincenz Brandl (ed.), Brünn 1885.

Codex iuris Bohemici, II/1 (1306-1378), Hermenegild Jireček (ed.), Praha 1896.

Codex iuris municipalis I., Jaromír Čelakovský (ed.), Praha 1886.

Codex iuris municipalis II., Jaromír Čelakovský (ed.), Praha 1895.

Copialbuch des apostolischen Nuntius Bertrand de Macello (1366-1368), Vojtěch Nováček (ed.), Sitzungsberichte d. k. Böhm. Gesellschaft d. Wissenschaften, XXV, 1895.

Corpus chronicorum Bononiensium, *Rerum Italicarum Scriptores* XVIII/1, Vol. 3, Albano Sorbelli (ed.), Città di Castello 1916-1939.

Cronaca di Pisa di Anonimo, *Rerum Italicarum scriptores* 15/2, Filippo Argelati – Ludovico Muratori (edd.), Milan 1729, s. 975-1088.

Český korunovační řád a jeho původ, Josef Cibulka (ed.), Praha 1934.

Die Chronik des Garoscus de Ulmoisa Veteri und Bernard Boysset, *Archiv für Literatur- und Kirchengeschichte des Mittelalters*, VII / 1-2, Franz Ehrle (ed.), 1893, s. 311-420.

Die Chronik der Stadt Nürnberg I, Ulman Stormer, Püchel von mein geschlecht und abendteur, *Die Chroniken der deutschen Städte* 1, Karl Hegel (ed.), Leipzig 1862.

Die Goldene bulle Kaiser Karls IV. vom Jare 1356, *Monumenta Germaniae Historica Fontes iuris Germaniae antiqui in usum scholarum ex MGH separatim editi* XI, Wolfgang Fritze (ed.), Weimar 1979.

Die Kölner Weltchronik, *Monumenta Germaniae Historica Scriptores rerum Germanicarum*, Nova series, XV., Rolf Sprandel (ed.), München 1991.

Die Ordines für die Weihe und Krönung des Kaisers und der Kaiserin, *Monumenta Germaniae Historica Fontes iuris Germanici antiqui in usum scholarum separatim editi* IX, Richard Elze (ed.), Hannover 1960.

Epistolario di Coluccio Salutati I, *Fonti per la storia d'Italia*, Francesco Novati (ed.), Roma 1891.

Chroniche di Giovanni, Matteo e Filippo Villani, A Racheli (ed.), Bd. 2, Trieste 1858.

Giovanni Sercambi, Le croniche lucchesi, *Fonti per la storia d'Italia* 19, Tomus I., Salvator Bongi (ed.), Lucca 1892.

Gli annali di Mantova, Scipione Agnello Maffei (ed.), Torona 1675 (= Reprint: *Gli annali di Mantova*, Arnaldo Forni (ed.), Bologna 1990).

Chronica Johannis de Reading et Anonymi Canturiensis (1346-1367), James Tait (ed.), Manchester 1914.

Chronik des Burkhard Zink 1368-1468, *Die Chroniken der schwäbischen Städte*, Augsburg, Bd. 2, Leipzig 1866.

Chronicon Estense, *Gesta Marchionum Estensium ab Anno MCI usque ad Annum MCCCCLIV et ab aliis Auctoribus continuatum usque ad Annum MCCCXCIII*, *Rerum Italicarum scriptores* XV., Ludovico Muratori (ed.), Mediolanum 1729, s. 295-550.

Kronika Beneše Krabice z Weitmile, Fontes rerum bohemicarum IV, Josef Emler (ed.), Pragae 1884.

Kroniky doby Karla IV., Marie Bláhová (ed.), Praha 1987.

Jahrbuechern des Johannes von Guben, Scriptores rerum Lusaticarum I., Ernst Fridrich Haupt (ed.), Görlitz 1839.

Iohannis Porta de Annoniaco, Liber de coronatione Karoli IV. imperatoris, Monumenta Germaniae Historica, Scriptores rerum Germanicarum, Richard Salomon (ed.), Hannover 1913.

Liber Vetustissimus Antiquae civitatis Pragensis 1310-1518, Hana Pátková (ed.), Praha 2011.

Libri erectionum archidiocesis Pragensis saeculo XIV. et XV., II. (1375-1388), Clemens Borový (ed.), Praha 1878.

Libri erectionum archidiocesis Pragensis saeculo XIV. et XV., III. (1385-1390), Clemens Borový (ed.), Praha 1879.

Matthaei de Griffonibus, Memoriale Historicum de Rebus Bononiensium, Rerum Italicarum Scriptores XVIII/3, Lodovico Froti – Albano Sorbelli (edd.), Città di Castello 1902.

Theodor MOMMSEN (ed.): *Italienische Analekten zur Reichsgeschichte des 14. Jahrhunderts (1310 – 1378)*, Schriften der Monumenta Germaniae Historica 11, Stuttgart 1952.

Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia III (Acta Urbani V, 1362-1370), Fridrich Jenšovský – Věra Jenšovská (edd.), Praha 1944-1954.

Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia IV. (Acta Gregorii XI., 1370-1378), Karel Stloukal (ed.), Praha 1949-1953.

Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia V. (Acta Urbani VI. et Bonifatii IX., Pars I., 1378-1396), Kamil Krofta (ed.), Praha 1903.

Neplacha, opata opatovského, krátká kronika římská a česká, Fontes rerum bohemicarum III, Josef Emler (ed.), Praha 1882.

Regesti lucchesi, Cartegio degli Anziani, II/1, 2, Luigi Fumi (ed.), Lucca 1903.

Regesta Imperii VIII: Die Regesten des Kaiserreichs unter Kaiser Karl IV. 1346-1378, J. F. Böhmer – A. Huber (edd.), Innsbruck 1877 (reprint 1967).

Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (1378–1419), Fontes Archivi capituli metropolitani eccl. Pragensis, Tomus I, Fasc. 1-4, Věra Jenšovská (ed.), Praha 1967-1976.

Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (1378–1419), Fontes Archivi publici Trebonensis, Tomus III, Božena Kopiczková (ed.), Praha 1977.

Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (1378–1419), Fontes Archivi publici Olomucensis et Opaviensis, Tomus IV, Božena Kopiczková (ed.), Praha 1989.

Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (1378–1419), Fontes Archivi nationalis, Tomus V, Pars I., Fasc. 1, Božena Kopiczková (ed.), Praha 1989.

Registra decimarum papalium, Václav Vladivoj Tomek (ed.), Praha 1873.

Summa cancellariae, Ferdinand Tadra (ed.), Praha 1895.

„*Yoconomica*“ Konrad von Megenberg, Die Werke des Konrad von Megenberg, Ökonomik, Teil II, Buch II, Monumenta Germaniae Historica, Staatschriften des späteren Mittelalters, Sabine Krüger (ed.), Stuttgart 1973-1984.

Stephen J. P. VAN DIJK (ed.), *The Ordinal of the papal Court from Innocent III to Boniface VIII and related Documents*, Spicilegium Friburgense 22, Fribourg 1975.

Literatura:

ADÁMEK, Karel: *Čechy a Itálie v století XIV.*, Praha 1875.

ALTHOFF, Gerd: *Die Kultur der Zeichen und Symbole*, in: *Inszenierte Herrschaft. Geschichtsschreibung und politisches Handeln im Mittelalter*, G. Althoff (ed.), Darmstadt 2003, s. 247-297.

BALETKA, Tomáš: *Dvůr, rezidence a kancelář moravského markraběte Jošta (1375–1411)*, Sborník archivních prací 46, 1996, s. 259–536.

BALETKA, Tomáš: *Dvůr moravských Lucemburků a perspektivy jeho dalšího studia*, in: *Dvory a rezidence ve středověku*, MHB Supplementum 1, Dana Dvořáčková-Malá (ed.), Praha 2006, s. 43–51.

BARNIE, John: *War in Medieval Society. Social Values and the Hundred Years War 1337-1399*, London 1974.

BLÁHOVÁ, Marie: *Císařovna Anna Svídnická – manželka Karla IV. – její korunovace v Cáchách 9. února 1354 a v Římě 4. května 1355*, in: *Cáchy a Praha. Korunovační města Evropy*, Praha 2005, s. 81-88.

BLÁHOVÁ, Marie: *Funkce středověké historiografie se zřetelem k českým zemím*, in: *Česká beseda o německých i českých kronikách, pamětech a dalších vyprávěcích pramenech*, Hana Pátková (ed.), Dolní Břežany 2006, s. 9 – 24.

BLÁHOVÁ, Marie: *Královský majestát Karla IV.*, in: Lesk královského majestátu ve středověku. Pocta prof. PhDr. Františku Kavkovi, CSc. k nedožitým 85. narozeninám, Lenka Bobková – Mlada Holá (edd.), Praha – Litomyšl 2005, s. 15-34.

BLÁHOVÁ, Marie: *Možnosti a formy cestování ve středověkých Čechách a jejich odraz v soudobé historiografii*, in: Cesty a cestování v životě společnosti, Lenka Bobková – Michaela Neudertová (edd.), Ústí nad Labem 1997, s. 39-53.

BLÁHOVÁ, Marie: *Odraz státní ideologie v oficiálních historiografických pramenech doby předhusitské*, Folia historica Bohemica 12, 1988, s. 269 – 268.

BLÁHOVÁ, Marie: *Příjezd Karla IV. do Avignonu v květnu 1365 v podání soudobé historiografie*, in: Ve znamení zemí Koruny české. Sborník k šedesátým narozeninám prof. PhDr. Lenky Bobkové, CSc., Luděk Březina – Jana Konvičná – Jan Zdichynec (edd.), Praha 2006, s. 559-577.

BLÁHOVÁ, Marie: *Slavnosti v Praze v historiografii doby Karla IV.*, Documenta Pragensia 12, Praha 1995, s. 63 – 73.

BLÁHOVÁ, Marie: *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila v kontextu středověké historiografie latinského kulturního okruhu a její pramenná hodnota*, Praha 1995.

BLAŽKOVÁ, Věra – KAVKA, František – ALTMAN, Hans (edd.): *Dvanáct římských i českých císařoven korunovaných v Cáchách*, Praha 2004.

BOBKOVÁ, Lenka: *Cesta princezny Elišky do Špýru*, in: Historie – Otázky – Problémy 3, 2011, č. 2, s. 11-24.

BOBKOVÁ, Lenka: *Cestování, součást politické praxe. Cesty Karla IV. po korunních zemích*, in: Cesty a cestování v životě společnosti, Lenka Bobková – Michaela Neudertová (edd.), Ústí nad Labem 1997, s. 63-70.

BOBKOVÁ, Lenka: *Diecezální správa na území Koruny království českého a jejich úloha v politice Karla IV.*, in: Korunní země v dějinách českého státu IV. Náboženský život a církevní poměry v zemích Koruny české ve 14.-17. století, Lenka Bobková – Jana Konvičná (edd.), Praha 2009, s. 60-75.

BOBKOVÁ, Lenka: *Hrady Karla IV. v Laufu a Tangermünde. Panovnická reprezentace vepsaná do kamene*, in: Verba in imaginibus. Františku Šmahelovi k 70. narozeninám, Martin Nodl – Petr Sommer (edd.), Praha 2004, s. 141-157.

BOBKOVÁ, Lenka: *Prezentace královského majestátu v korunních zemích za vlády králů Jana a Karla*, in: Lesk královského majestátu ve středověku. Pocta prof. PhDr. Františku Kavkovi, CSc. k nedožitým 85. narozeninám, Lenka Bobková – Mlada Holá (edd.), Praha – Litomyšl 2005, s. 61-80.

BOBKOVÁ, Lenka: *Územní politika prvních Lucemburků na českém trůně*, Ústí nad Labem 1993.

BOBKOVÁ, Lenka: *Velké dějiny zemí Koruny české, IVa,b*. Praha 2003.

BOROVSKÝ, Tomáš: *Adventus regis v životě středověkého města*, in: *Od knížat ke králům*, Sborník u příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky, Praha 2007, s. 338-348.

BOROVSKÝ, Tomáš – ANTONÍN, Robert: *Venit rex! Panovnícké vjezdy do středověkého Brna*, Brno v minulosti a dnes 18, 2005, s. 57-93.

BOROVSKÝ, Tomáš – ANTONÍN, Robert: *Panovnícké vjezdy na středověké Moravě*, Brno 2009.

BOROVSKÝ, Tomáš – ANTONÍN, Robert: *Cena rituálu. Náklady, dary a jejich funkce při panovníckých vjezdech na Moravě*, in: *Rituály, ceremonie a festivity ve střední Evropě 14. a 15. století*, Praha 2009, s. 13-42.

BRATCHEL, M. E., *Medieval Lucca and the Evolution of the Renaissance State*, Oxford 2008.

BRZUSTOWICZ, Grzegorz Jacek: *Nieznamy herb pomorski. Przyczynek do heraldyki zenskiej dynastii zachodniopomorskiej w średniowieczu*, in: *Przegląd Zachodniopomorski*, sv. 11, z. 2, 1996 (1997?), s. 169-177.

BRYANT, Lawrence M.: *The King and the City in the Parisian Royal Entry Ceremony. Politics, Ritual, and Art in the Renaissance*, Genève 1986.

BRYANT, Lawrence M.: *The Medieval Entry Ceremony at Paris*, in: *Coronations. Medieval and Early Modern Monarchic Ritual*, J. M. Bak (ed.), Berkeley 1990, s. 88-118.

BURKE Peter: *Co je kulturní historie?*, Praha 2011.

CLARKE, Paula: *The Villani Chronicles*, in: *Chronicling history. Chroniclers and historians in medieval and renaissance Italy*, Sharon Dale – Alison Lewin– Duane J. Osheim (edd.), Pennsylvania 2007, s. 113–143.

CONTAMINE, Philippe: *Válka ve středověku*, Praha 2004.

CRONIA, Arturo: *Čechy v dějinách italské kultury*, Praha 1936.

CURRY, Anne: *The Hundred Years War*, Houndmills, Baginstock 2003.

DRABEK, Anna Maria: *Reisen und Reisezeremoniell de römisch-deutschen Herrscher im Spätmittelalter*, Wien 1964.

DROSSBACH, Gisela: *Die „Yconomica“ des Konrads von Megenberg. Das „Haus“ als Norm für politische und sociale Strukturen*, Norm und Struktur, Band 6, Köln 1997.

DROSSBACH, Gisela: *Scientia de regimine domus regie: Der Hof zwischen Ideal und Wirklichkeit in der „Yconomica“ Konrads von Megeburg*, in: *Höfe und Hofordnungen 1200–1600, Residenzenforschung 10*, Werner Paravicini (ed.), Göttingen 1999, s. 23 – 35.

DÜLMEN van, Richard: *Historická antropologie: vývoj, problémy, úkoly*, Praha 2002.

DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana: *Dvorský ceremoniál, rituály a komunikace v dobovém kontextu*, in: *Dvory a rezidence ve středověku 3. Všední a sváteční život na středověkých dvorech*, MHB 12, Supplementum 3, Praha 2009, s. 33-55.

DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana: *K modelu středověkého panovnického dvora jako sociálního systému*, Český časopis historický 107, 2009, č. 2, s. 309-335.

DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana: *Královský dvůr Václava II.*, Praha 2011.

DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana: *Panovnický dvůr ve středověku. Struktura, prostor a reprezentace*, in: *Dvory a rezidence ve středověku II. Skladba a struktura dvorské společnosti*, Mediaevalia Historica Bohemica, Supplementum 2, Dana Dvořáková-Malá – Jan Zelenka (edd.), Praha 2008, s. 11-37.

DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana: *Splendor curiae regis. Život a kultura na dvoře posledních Přemyslovců*, Disertační práce, Karlova univerzita, Filozofická fakulta, Praha 2010.

DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana – ZELENKA, Jan: *Curia ducis, curia regis. Panovnický dvůr za vlády Přemyslovců*, Praha 2011.

DVOŘÁKOVÁ, Daniela: *Kôn a člověk v stredoveku. K spolužitíu človeka a kôňa v Uhorskom kráľovstve*, Budmerice 2007.

ELBEL, Petr: *Osobnost olomouckého biskupa Petra III. řečeného Jelito (1381-1387)*, Střední Morava, 2001, roč. 7, čís. 13, s. 4-26.

ELBEL, Petr: *Petr Jelito, dvořan a diplomat Karla IV.*, Sborní prací Filosofické fakulty brněnské univerzity (C), 2001, čís. 48, s. 67-87.

FANTYSOVÁ-MATĚJKOVÁ, Jana: *Cesta Karla IV. do Francie. Příspěvek ke kritice Velkých francouzských kronik*, Český časopis historický 106, 2008, s. 627-650.

Florentské kroniky doby Dantovy, Zdeněk Kalista (ed.), Praha 1969.

FLORI, Jean: *Rytíři a rytířství ve středověku*, Praha 2008.

HIBBERT, Christopher: *Florencie. Životopis města*, Praha 1993.

HLAVÁČEK, Ivan: *Dvůr a rezidence českých panovníků doby přemyslovské a raně lucemburské. Stručný přehled vývoje a literatury pro dobu do r. 1346*, in: *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*, Opera historica 7, Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), České Budějovice 1999, s. 29-70.

HLAVÁČEK, Ivan: *Dvůr na cestách. Několik úvah a podnětů*, in: *Rezidence a správní sídla v zemích České koruny ve 14.-17. století*, Korunní země v dějinách Českého státu III., Lenka Bobková – Jana Konvičná (edd.), Praha 2007, s. 91-111.

HLAVÁČEK, Ivan: *Hof und Hofführung König Wenzels IV.*, in: Vorträge und Forschungen 48, Deutscher Königshof, Hoftag und Reichstag im späteren Mittelalter, Peter Moraw (ed.), Stuttgart 2002, s. 105-136.

HLAVÁČEK, Ivan: *Italiener am luxemburgischen Hof unter Karl IV. (nach dem Ausweis urkundlicher Zeugenreihen)*, in: Tirol-Österreich-Italien. Festschrift für Josef Riedmann zum 65. Geburtstag, Alfons Huber (ed.), Innsbruck 2005, s. 347-357.

HLAVÁČEK, Ivan: *Itinerář jako pracovní nástroj českého medievisty*, in: Cesty a cestování v životě společnosti, Lenka Bobková – Michaela Neudertová (edd.), Ústí nad Labem 1997, s. 57-61.

HLAVÁČEK, Ivan: *K organizaci státního a správního systému Václava IV., Dvě studie k itineráři a jeho radě*, Praha 1991.

HLAVÁČEK, Ivan: *Überlegungen zum Kapellanat am Luxemburgischen Hof unter Johann von Luxemburg, Karl IV. und Wenzel*, in: Alltag bei Hofe, Residenzenforschung 5, Werner Paravicini (Hg.), Sigmaringen 1995, s. 83-111.

HLAVÁČEK, Ivan: *Z každodennosti Karla IV. a jeho dvora. Ubytovací možnosti dvora v Praze v polovině 14. století*, ČČH 90, 1992, s. 33-42.

HLAVÁČEK, Ivan: *Wenzel IV., sein Hof und seine Königsherrschaft vornemlich uber Böhmen*, in: Höfe – Residenzen – Itinerare, Mlada Holá – Martina Jeránková – Klára Woitschová (edd.), Prag 2011, s. 57-84.

HLAVÁČEK, Ivan: *Bemerkungen zur inneren Struktur und zum Fungieren des Hofes Wenzels IV.*, in: Höfe – Residenzen – Itinerare, Mlada Holá – Martina Jeránková – Klára Woitschová (edd.), Prag 2011, s. 165-176.

HLEDÍKOVÁ, Zdenka: *(Arci)biskupský dvůr v Praze do doby husitské*, Documenta Pragensia 9/2, 1991, s. 341-360.

HLEDÍKOVÁ, Zdenka: *Češi u římské kurie za prvních tří avignonských papežů*, Český časopis historický, 2004, roč. 102, s. 249-272.

HLEDÍKOVÁ, Zdenka: *Vikáři Karla IV. v Sieně v roce 1355*; in: Lesk královského majestátu ve středověku, Pocta prof. PhDr. Františku Kavkovi, CSc. k nedožitým 85. narozeninám, Lenka Bobková – Mlada Holá, Praha-Litomyšl 2005, s. 177-196.

HLEDÍKOVÁ, Zdenka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan: *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha 2005.

JIRÁSEK, Zdeněk a kol.: *Slezsko v dějinách českého státu I. Od pravěku do roku 1490*, Praha 2012.

Kaiser Karl IV. Staatsmann und Mäzen, Ferdinand Seibt (ed.), München 1978.

KALISTA, Zdeněk: *Karel IV. a Itálie*, Praha 2004.

KAVKA, František: *Burchard, purkrabí magdeburský a hrabě z Hardegu a Retzu – hofmistr Karla IV. (1353-1368)*, in: *Historia docet. Sborník prací k počtě šedesátých narozenin prof. PhDr. Ivana Hlaváčka, CSc, usp. Miloslav Polívka – Michal Svatoš*, Praha 1992, s. 145-155.

KAVKA, František: *5. 4. 1355. Korunovace Karla IV. císařem svaté říše římské*, Praha 2002.

KAVKA, František: *Čtyři ženy Karla IV. Královské sňatky*, Praha – Litomyšl 2002.

KAVKA, František: *Karel IV. a anjuovsko-piastovské dědictví*, *Sborník Historický* 36, s. 5-63.

KAVKA, František: *Správci financí Karla IV. (příspěvek k dějinám české královské komory)*, in: *Ohlédnutí za padesáti lety ve službě českému dějepisectví*, František Kavka (ed.), Praha 2002, s. 336-356.

KAVKA, František: *Vláda Karla IV. Za jeho císařství I., II. (1355-1378)*, Praha 1993.

KAVKA, František: *Život na dvoře Karla IV.*, Praha 1993.

KIPLING, Gordon: *Enter the King. Theatre, Liturgy, and Ritual in the Medieval Civic Triumph*, Oxford 1998.

KÖLZER, Theo: *Adventus regis*, in: *Lexikon des Mittelalters I. München-Zürich* 1980, s. 170-171.

KOULA, Vít: *Páni ze Šternberka. Od Divišovců ke Karlu IV.*, Bakalářská práce, Karlova univerzita, Filozofická fakulta, Praha 2011.

KUBÍNOVÁ, Kateřina: *Imitatio Romae. Karel IV. a Řím*, Praha 2006.

KUBÍNOVÁ, Kateřina: *Římská korunovace Karla IV.*, in: *Lesk královského majestátu ve středověku. Pocta prof. PhDr. Františku Kavkovi, CSc. k nedožitým 85. narozeninám*, Lenka Bobková – Mlada Holá (edd.), Praha – Litomyšl 2005, s. 61-80.

Lucemburkové. Česká koruna uprostřed Evropy, František Šmahel – Lenka Bobková (edd.), Praha 2012.

LUDWIG, Uwe: *Elisabeth von Pommern*, in: *Die Kaiserinnen des Mittelalters. Genie zwischen Mittelalter und Neuzeit*, Amalie Föbel (ed.), Regensburg 2011, s. 285-305.

MAZANCOVÁ, Tereza: *České princezny z lucemburského rodu*, Diplomová práce, Karlova univerzita, Filozofická fakulta, Praha 2010.

MAZANCOVÁ, Tereza: *Kateřina Lucemburská*, in: *Historie – Otázky – Problémy* 3, 2011, č. 2, s. 99 – 110.

MEEK, Christine: *Il tempo di Giovanni Sercambi*, in: Giovanni Sercambi e il suo tempo. Catalogo della mostra, Giuseppe Ghilarducci – Giorgio Tori – Roberto Signorini (edd.), Lucca 1991, s. 1-32.

MEZNÍK, Jaroslav: *Lucemburská Morava (1310-1423)*, Praha 2001.

MORAVCOVÁ, Irena: *Dvůr královny Markéty Babenberské mezi lety 1246–1266*, in: Dvory a rezidence ve středověku, MHB Supplementum 1, Dana Dvořáčková-Malá (ed.), Praha 2006, s. 21–42.

MORAVCOVÁ, Irena: *Guta Habsburská – česká královna a její dvůr*, in: Časopis společnosti přátel starožitností, 113/4, 2005, s. 189–211.

MORAW, Peter: *Über den Hof Kaisers Karls IV.*, in: Vorträge und Forschungen 48, Deutscher Königshof, Hoftag und Reichstag im späteren Mittelalter, Peter Moraw (ed.), Stuttgart 2002, s. 77-104.

MUIR, Edward: *Ritual in Early Modern Europe*, Cambridge 1997.

NEMRAVOVÁ, Lenka: *Moravský markrabě Jan Jindřich a jeho manželka Markéta Opavská*, Bakalářská práce, Karlova univerzita, Filozofická fakulta, Praha 2012.

NIEDER, Horst: *Festzüge im höfischen Herrschaftszeremoniell*, in: Triumphzüge. Parade durch Raum und Zeit, H. Kimpel – J. Werckmeister (edd.), Marburg 2001, s. 162-177.

NODL, Martin: *Středověká prosopografie*, in: Dějepisectví mezi vědou a politikou. Úvahy o historiografii 19. a 20. století, Martin Nodl, Praha 2007, s. 173 – 201.

NODL, Martin: *Středověká prosopografie jako metodická práce*, in: VIII. sjezd českých historiků (Hradec Králové 10. – 12. září 1999), Jiří Pešek (ed.), Praha 2000, s. 146–149.

NOVÁČEK, Vojtěch Jaromír: *Císaře Karla IV. pobyt pro dvoře papežském v Avignoně*, ČČM 64, 1890, s. 151-179.

NOVOTNÝ, Robert: *Dvorská a zemská hierarchie v pozdně středověkých Čechách*, in: Dvory a rezidence ve středověku, MHB 10, Supplementum 1, Praha 2006, s. 145-161.

NOVÝ, Rostislav: *Soupis městských knih českých od roku 1310 do roku 1526*, Praha 1963.

OHLER, Norbert: *Cestování ve středověku*, Praha 2003.

OHLER, Norbert: *Válka a mír ve středověku*, Praha 2004.

OSHEIM, Duane J.: *Chronicles and Civic Life in Giovanni Sercambi's Lucca*, in: Chronicling history. Chroniclers and historians in medieval and renaissance Italy, Sharon Dale – Alison Lewin– Duane J. Osheim (edd.), Pennsylvania 2007, s. 145–169.

PALACKÝ, František: *Přehled současný nejvyšších důstojníků a úředníků*, Doplnil Jaroslav Charvát, in: Dílo Františka Palackého I., ed. Jaroslav Charvát, Praha 1941.

PATZE, Hans: *Die Hofgesellschaft Kaiser Karls IV. und Königs Wenzel in Prag*, in: *Blätter für deutsche Landesgeschichte* 114, 1978, s. 733-764.

PAULER, Roland: *Die deutschen Könige und Italien im 14. Jahrhundert*, Darmstadt 1997.

PIRCHAN, Gustav: *Italien und Kaiser Karl IV. in der Zeit Seiner zweiten Romfahrt I., II.*, Prag 1930.

POHLAHA, Antonín – ŠITTLER, Eduard: *Chrámový poklad u sv. Víta v Praze*, Praha 1903.

POLC, Jaroslav: „Vášeň“ Karla IV. po ostatcích svatých, in: *Česká církev v dějinách*, Jaroslav V. Polc, Praha 1999, s. 133 – 151.

PROCACCI, Giuliano: *Dějiny Itálie*, Praha 1997.

PUJMANOVÁ, Olga: *Italské pobyty Karla IV. v kronikách Giovaniho Sercambiho*, *Umění* 35, 1987, s. 498-505.

REMLING, Franz Xaver: *Geschichte der Bischöfe zu Speyer*, I., Mainz 1852.

RICHTEROVÁ, Alena: *Několik příspěvků k problematice činnosti a produkce kanceláře Starého Města pražského v letech 1367-1419*, *Sborník archivních prací* 34, č. 2, s. 351-438.

ROUX, Jean-Paul: *Král. Mýty a symboly*, Praha 2009.

RŮŽEK, Vladimír: *Česká znaková galerie na hradě Laufu u Norimberka z roku 1361. Příspěvek ke skladbě královského dvora Karla IV.*, *Sborník archivních prací* 38, 1988, s. 37-311.

RYCHTEROVÁ, Pavlína: *Rituály, rity a ceremonie. Teorie rituálu a jejich reflexe v medievistickém bádání*, in: *Stát, státnost a rituály přemyslovského věku*, Martin Wihoda – Demeter Malat'ák (edd.), Brno 2006.

SEIBT, Ferdinand: *Karel IV. Císař v Evropě 1346-1378*, Praha 1999.

SCHENK, Geritt Jasper: *Zeremoniell und Politik. Herrschereinzüge im spätmittelalterlichen Reich*, Köln – Weimar – Wien 2003.

SCHMITT, Jean-Claude: *Svět středověkých gest*, Praha 2004.

SOVADINA, Miloslav: *Dvůr Václava I.*, *Sborník archivních prací*, 45, 1995, s. 3 – 40.

SPĚVÁČEK, Jiří: *Karel IV. Život a dílo*, Praha 1979.

STRICKLAND, Agnes: *Lives of the Queens of England*, Vol. II., Philadelphia 1848.

- SUMPTION, Jonathan: *The Hundred Years War, II. Trial by fire*, Philadelphia 1999.
- SUMPTION, Jonathan: *The Hundred Years War, III. Divided Houses*, Philadelphia 1999.
- ŠMAHEL, František: *Středověké slavnosti, svátky a radostné chvíle*, Documenta Pragensia 12, 1995, s. 33-44.
- ŠMAHEL, František: *Cesta císaře Karla IV. do Francie (1377-1378)*, Praha 2006.
- ŠMAHEL, František: *Studie o cestě Karla IV. do Francie 1377-1378. II. Nic než koně: Jejich počty, druhy a barvy*, in: *Inter laurum et olivam*, Praha 2007, s. 667-675.
- ŠPŮROVÁ, Markéta: *Identifikace svědků na listinách královské rodiny v době Václava I. a jejich vztah k panovníckému dvoru*, in: *Dvory a rezidence ve středověku*, MHB Supplementum 1, Dana Dvořáčková-Malá (ed.), Praha 2006, s. 9–19.
- ŠUSTA, Josef: *Karel IV. Za císařskou korunou (1346-1355)*, Praha 1948.
- TADRA, Ferdinand: *Kanceláře a písaři v zemích českých za králů z rodu lucemburského Jana, Karla IV. a Václava IV. (1310-1420)*, Praha 1892.
- THOMAS, Alfred: *Čechy královny Anny. Česká literatura a společnost v letech 1310 – 1420*, Brno 2005.
- TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis Města Prahy II.*, Praha 1871.
- TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis Města Prahy III.*, 2. vyd., Praha 1893.
- TOMEK, Václav Vladivoj: *Dějepis Města Prahy V.*, Praha 1881.
- TOMMASI, Giugurta: *Dell'Historia di Siena*, Venezia 1625.
- WERUNSKY, Emil: *Der erste Römerzug Kaiser Karl IV. (1354-1355)*, Innsbruck 1878.
- WILBERTZ, Gisela: *Eine Kaiserin aus Pommern: Elisabeth Gemahlin Karls IV.*, in: *Pommern. Kunst-Geschichte-Volkstum*, sv. 21, z. 4, 1983, s. 15-18.
- WILBERTZ, Gisela: *Elisabeth von Pommern. Eine Kaiserin im späten Mittelalter*, in: *Bohemia. Zeitschrift für Geschichte und Kultur der Böhmischen Länder*, sv. 28, z. 1, 1987, s. 45-68.
- WIDDER, Ellen: *Itinerar und Politik. Studien zur Reiseherrschaft Karls IV. südlich der Alpen*. Beihefte zu J. F. Böhmer, *Regesta imperii*, Bd. 10, Böhlau, Köln-Wiener-Wien 1993.
- ZANUTTO, Luigi: *Carolo IV. di Lussemburgo e Francesco Petrarca a Udine nel 1368. Studio storico con documenti*, Udine 1904.
- ZDRENKA, Joachim: *Elzbieta, córka Bogusława V. księcia Pomorskiego żona cesarza Karola IV.*, in: *Slaski Kwartalnik Historyczny Sobótka*, sv. 32, z. 1, 1977, s. 1-11.

ZDRENKA, Joachim: *Zur Ehe Kaiser IV. mit Elisabeth von Pommern*, in: *Akkulturation und Selbstbehauptung. Studien zur Entwicklungsgeschichte der Lande zwischen Elbe/Saale und Oder im späten Mittelalter*, Peter Moraw (ed.), Berlin 2001, s. 165-172.

ZUPKO, Ronald Edward: *Italian Weights and Measures from the Middle Ages to the Nineteenth Century*, Philadelphia 1981.

ŽÁČEK, Rudolf: *K úloze slezských vévodů u lucemburského panovnického dvora*, in: *Slezsko v dějinách českého státu. Sborník z mezinárodní konference*, Opava 1998, s. 150-157.

ŽÁČEK, Rudolf: *K úloze těšínských vévodů u dvora Karla IV.*, *Acta historica et museologica Universitatis Silesianae Opaviensis*, ř. C, 2/1995, Opava 1995, str. 72-78.

ŽALUD, Zdeněk: *Čeští šlechtici u dvora Jana Lucemburského*, *Husitský tábor* 15, 2006, s. 177-207.

ŽALUD, Zdeněk: *Dvůr Jana Lucemburského a česká šlechta*, in: *Lesk královského majestátu ve středověku. Pocta prof. PhDr. Františku Kavkovi, CSc. k nedožitým 85. narozeninám*, Lenka Bobková – Mlada Holá (edd.), Praha – Litomyšl 2005, s. 143-152.

ŽALUD, Zdeněk: *Královští komorníci, dveřníci a vrátní v lucemburských Čechách (s výhledem do 15. století)*, in: *Dvory a rezidence ve středověku 3. Všední a sváteční život na středověkých dvorech*, MHB 12, Supplementum 3, Praha 2009, s. 461-474.

Přílohy

Seznam příloh:

Mapa průběhu cesty druhé římské jízdy

Přehled pobytů během druhé římské jízdy

Skladba doprovodu Karla IV. během cesty do Říma

Dvůr Alžběty Pomořanské

Skladba doprovodu Karla IV. během zpáteční cesty z Říma

Vyobrazení římské jízdy císaře Jindřicha VII. Předání klíčů v Pise

Římské jízdy císaře Karla IV. v kronice Giovanniho Sercambi:

Korunovace Karla IV. v Římě roku 1355

Vstup Karla IV. a Alžběty Pomořanské do Milána

Karel IV. a jeho doprovod se vydává na cestu k Římu

Karel IV. uděluje svobodu Lucce

Mapa průběhu cesty druhé římské jízdy⁴⁹⁰

⁴⁹⁰ E. WIDDER, *Itinerar und Politik*, s. 540.

Přehled pobytů Karla IV. během druhé římské jízdy

Uvedená tabulka je stručným itinerářem druhé římské jízdy. Byla vypracována na základě podrobně zpracovaného itineráře císařovy cesty v publikaci Ellen Widder.⁴⁹¹

Místo	Datum
Praha	2. dubna 1368
Znojmo	9. dubna 1368 Velikonoce
Vídeň	11. dubna – 13. dubna 1368
Judenburg	20. dubna 1368
Unzmark	20. dubna 1368
Gemona	24. dubna 1368
Udine	27. dubna-3. května 1368
Sacile	5. května 1368
Godega	Květen 1368
Conegliano	Květen 1368
Trevisa	12. května 1368
Castelfranco Veneto	13. května 1368
Curtarolo	16. května 1368
Padova	17. května 1368
Montagnana	19. května 1368
Badia Polesine	20. května 1368
Salvaterra	21. května 1368
Ficarola	
Revere	25. května 1368
Serravalle	27. května 1368
Governolo	31. května 1368
Borgoforte	1. června – 18. června 1368
Villafranca	22. června 1368
S. Pietro di Morubio	1. července 1368
Vallese	6. července 1368
Tomba	6. července 1368
Castel d’Azzano	7. července 1368
Massimbona	8. července 1368

---

⁴⁹¹ Ellen WIDDER, *Itinerar und Politik*, s. 442 – 472.

Gotio	8. července 1368
Mantova	? – 31. července 1368
Modena	5. srpna – 1. září 1368
Castellarano	
Alpe di S. Pellegrino	Počátek září 1368
Gafragnano	4. září 1368
Castiglione	
Moriano	5. září 1368
Lucca	5. září – 15. září 1368
San Miniato	15. září 1368
Lucca	22. září – 3. října 1368
Nozzano	3. října 1368
Pisa	3. října – 8. října 1368
Massa Marittima	9. října 1368
Siena	12. října – 14. října 1368
Viterbo	17. října – 18. října 1368
Řím	19. října – 16. prosince 1368
Siena	23. prosince 1368 – 23. ledna 1369
Lucca	2. února – 12. července 1369
Bologna	14. července 1369
Ferrara	16. července – 18. července 1369
Corbola	
Marano	
Udine	28. července – 29. srpna 1369
Villach	
Brno	1. září 1369

Skladba doprovodu Karla IV. během cesty do Říma

Následující tabulka, která vypovídá o složení doprovodu císaře Karla IV. během cesty do Říma, je rozdělena do deseti oddílů, které vyjadřují velice stručný itinerář celé cesty. Uvedené osoby zde vystupují v abecedním pořadí. Jedná se o konkrétní doklady na základě pramenné výpovědi diplomatického materiálu, ale bylo nezbytné se zaměřit i na prameny narativní. Narativní prameny, které jsou k panovníkovu dvoru během druhé římské jízdy poměrně strohé a podávají nám konkrétnější informaci především o italských rodech vystupujících do popředí, mohou i přes tuto skutečnost v některých případech doplnit informace získané z listin. Poznámkový aparát bylo tedy nutné rovněž u jednotlivých osob rozdělit na základě níže uvedených deseti oddílů.

1. **Vídeň**, 11.-13. dubna 1368
2. **Udine**, 27. dubna – 3. května 1368
3. **Conegliano**, počátek května 1368
4. **Vojenské tábory**, květen a červen 1368
5. **Mantova**, po 8. červenci – 31. července 1368
6. **Modena**, 5. srpna – 1. září 1368
7. **Lucca**, 5. září – 3. října 1368
8. **Pisa**, 3. – 8. října 1368
9. **Siena**, 12. – 14. října 1368
10. **Řím**, 19. října – 16. prosince 1368

Osoba	Titul / Funkce	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Albrecht z Gorice ⁴⁹²	hrabě		x								
Albrecht III. z Winkelu ⁴⁹³	biskup pasovský	x									
Albert II. hrabě z Ortenburgu	biskup tridentský										
Albert Saský ⁴⁹⁴	synovec saského kurfiřta		x	x		x					

⁴⁹² 2: L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 78; *Annali del Friuli*, s. 248.

⁴⁹³ 1: RI VIII, s. 379-380, č. 4647.

⁴⁹⁴ 2: L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 80; 3: RI VIII, s. 380, č. 4653a; 5: RI VIII, s. 383, č. 4672; *Chronicon Estense*, s. 490.

Albrecht Rakouský ⁴⁹⁵	vévoda rakouský	x		x ?							
Albrecht ze Šternberka ⁴⁹⁶	biskup v Litomyšli, od června r. 1368 arcibiskup magdeburský		x	x	x						
Amadeus VI. Savojský											x
Bernard ze Schwarzburgu ⁴⁹⁷	biskup naumburský	x				x					
Bolek Opolský ⁴⁹⁸						x					
Bonifacius de Lupis ⁴⁹⁹	markrabě ze Soragna		x				x				x
Burchard hrabě z Hardeggu ⁵⁰⁰	purkrabí magdeburský, hrabě z Hardeggu a Retzu, hofmistr císaře	x	x			x	x				
Bušek z Velhartic ⁵⁰¹	dvorní maršálek císařův		x					x			x
Bušek z Vlkanova ⁵⁰²											x
Dětrich Bayer z Boppardu ⁵⁰³	biskup metský		x	x		x	x				
Franciscus de Carrara ⁵⁰⁴	pán Padovy		x	x							
Franciscus de Prato ⁵⁰⁵	bratr padovského		x					x			x

⁴⁹⁵ 1: RI VIII, s. 379-380, č. 4647; 3: *Chronicon Estense*, s. 490: „...*Dux Austriae*...“.

⁴⁹⁶ 2: L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 79; 3: RI VIII, s. 380, č. 4653a; *Chronicon Estense*, s. 90; 4: RI VIII, s. 383, č. 4671; s. 383, č. 4672.

⁴⁹⁷ 1: RI VIII, s. 379-380, č. 4647; 5: RI VIII, s. 383, č. 4672.

⁴⁹⁸ 5: RI VIII, s. 383, č. 4672.

⁴⁹⁹ 2: L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 80; 6: RI VIII, s. 384, č. 4682; 10: RI VIII, s. 388, č. 4701.

⁵⁰⁰ 1: RI VIII, s. 379-380, č. 4647; 2: L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 77; 5: RI VIII, s. 383, č. 4672; 6: RI VIII, s. 384, č. 4682.

⁵⁰¹ 2: L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 77; 7: RI VIII, s. 386, č. 4693; 10: RI VIII, s. 388, č. 4701; MVB III, s. 674, č. 1056; s. 674, č. 1057.

⁵⁰² 10: MVB III, s. 657-658, č. 1038.

⁵⁰³ 2: L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 77; *Annali del Friuli*, s. 248; 3: RI VIII, s. 380, č. 4653a; *Chronicon Estense*, s. 490; 5: RI VIII, s. 383, č. 4672; 6: RI VIII, s. 385, č. 4685.

⁵⁰⁴ 2: L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 77; *Annali del Friuli*, s. 248; 3: RI VIII, s. 380, č. 4653a; *Chronicon Estense*, s. 490.

	biskupa										
Fridrich ⁵⁰⁶	syn bavorského vévody Štěpána II.						X				
Fridrich z Randeggu ⁵⁰⁷	bratr aquilejského patriarchy							X			
Gerlach z Nassau ⁵⁰⁸	hrabě					X		X			
Hugo Este ⁵⁰⁹	markrabě z Este						X				
Jan Habsburský ⁵¹⁰		X				X		X			X
Jan Jindřich ⁵¹¹	moravský markrabě	X									
Jan Soběslav ⁵¹²	syn markraběte moravského	X		X		X	X	X			X
Jan z Brixenu ⁵¹³	biskup brixenský	X			X?						
Jan z Montferratu ⁵¹⁴	markrabě z Montferratu									X	X
Jan z Retzu ⁵¹⁵	hrabě z Retzu	X									
Jan z Rožmberka ⁵¹⁶			X								
Jan ze Schwarzburgu ⁵¹⁷			X		X						
Jan ze Středy ⁵¹⁸	biskup	X	X	X		X	X	X			X

⁵⁰⁵ 2: L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 78; 7: RI VIII, s. 386, č. 4693; 10: RI VIII, s. 388, č. 4701.

⁵⁰⁶ 6: RI VIII, s. 385, č. 4685.

⁵⁰⁷ 7: RI VIII, s. 756, č. 7274.

⁵⁰⁸ 5: RI VIII, s. 383, č. 4672; 7: RI VIII, s. 386, č. 4693.

⁵⁰⁹ 6: RI VIII, s. 384, č. 4682.

⁵¹⁰ 1: RI VIII, s. 379-380, č. 4647; 5: RI VIII, s. 383, č. 4672; 7: RI VIII, s. 386, č. 4693; 10: RI VIII, s. 388, č. 4701.

⁵¹¹ 1: RI VIII, s. 379-380, č. 4647.

⁵¹² 1: RI VIII, s. 379, č. 4647; 3: RI VIII, s. 380, č. 4653a; *Chronicon Estense*, s. 490; 5: RI VIII, s. 383, č. 4672; 6: RI VIII, s. 384, č. 4682; 7: RI VIII, s. 386, č. 4693.

⁵¹³ 1: RI VIII, s. 379-380, č. 4647; 4: Přesné datum či místo, kde byl Jan z Brixenu se svým vojenským oddílem přítomen není z listu jasné MVB III, s. 619-621, č. 979.

⁵¹⁴ 9 a 10: *Annales Sanenses*, s. 201: „El Marchese di Monferrato venne in Siena a dì 20. d'Octobre per la via de Lomperadore, e andò dietro a Lomperadore a Roma con 400 Cavalieri.“

⁵¹⁵ 1: RI VIII, s. 379-380, č. 4647.

⁵¹⁶ 2: L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 80; *Annali del Friuli*, s. 248.

⁵¹⁷ 2: L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 80; 4: RI VIII, s. 383, č. 4666.

⁵¹⁸ 1: RI VIII, s. 379-380, č. 4647; 2: L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 77; *Annali del Friuli*, s. 247; 3: RI VIII, s. 380, č. 4653a; *Chronicon Estense*, s. 490; 5: RI VIII, s. 383, č. 4672; 6: RI VIII, s. 384, č.

	olomoucký kancléř císaře										
Jindřich Bavorský ⁵¹⁹				X			X				
Jindřich z Dubé ⁵²⁰			X								
Jindřich Litevský ⁵²¹	synovec velkoknížete Olgierda						X	X			X
Jindřich, fojt z Plavna ⁵²²	fojt z Plavna						X				
Jindřich z Roztok ⁵²³			X								
Jošt ⁵²⁴	syn markraběte moravského	X									
Konrád z Brunsberga ⁵²⁵	mistr johanitského řádu v říši		X		X						
Lamprecht z Brunnu ⁵²⁶	biskup špýrský	X	X	X				X			X
Leopold Rakouský ⁵²⁷	vévoda rakouský	X		X ?							
Ludvík Míšeňský ⁵²⁸	biskup bamberský					X					
Malatesta Ungaro ⁵²⁹	pán v Rimini						X		X	X	
Markvart z Randeggu ⁵³⁰	patriarcha aquilejský		X	X		X		X	X		
Michael ⁵³¹	šenk císařův				X						

4682; RI VIII, s. 385, č. 4685; **7**: RI VIII, s. 386, č. 4693; **10**: RI VIII, s. 388, č. 4701; MVB III, s. 682-683, č. 1068; s. 683, č. 1069.

⁵¹⁹ **3**: *Chronicon Estense*, s. 490; **6**: RI VIII, s. 384, č. 4682.

⁵²⁰ **2**: L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 80; *Annali del Friuli*, s. 248.

⁵²¹ **6**: RI VIII, s. 384, č. 4682; **7**: RI VIII, s. 386, č. 4693; **10**: RI VIII, s. 388, č. 4701.

⁵²² **6**: RI VIII, s. 384, č. 4682.

⁵²³ **2**: L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 79; *Annali del Friuli*, s. 248.

⁵²⁴ **1**: RI VIII, s. 379-380, č. 4647.

⁵²⁵ **2**: L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 81; **4**: RI VIII, s. 383, č. 4670.

⁵²⁶ **1**: RI VIII, s. 379-380, č. 4647; **2**: L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 77; *Annali del Friuli*, s. 248; **3**: RI VIII, s. 380, č. 4653a; *Chronicon Estense*, s. 490; **7**: RI VIII, s. 386, č. 4693; **10**: RI VIII, s. 388, č. 4701.

⁵²⁷ **1**: RI VIII, s. 379-380, č. 4647; **3**: *Chronicon Estense*, s. 490: „...*Dux Austriae*...“.

⁵²⁸ **5**: MVB III, s. 630, č. 993.

⁵²⁹ **6**: RI VIII, s. 384, č. 4682; **8**: *Annali Pisani di Paolo Tronci*, s. 140; **9**: *Annali Pisani di Paolo Tronci*, s. 140-141.

⁵³⁰ **2**: *Annali del Friuli*, s. 247-248; **3**: RI VIII, s. 380, č. 4653a; *Chronicon Estense*, s. 490; **5**: RI VIII, s. 383, č. 4671; s. 383, č. 4672; **7**: RI VIII, s. 386, č. 4693; *Annali Pisani di Paolo Tronci*, s. 136; *Cronica di Pisa*, s. 1048; **8**: *Annali Pisani di Paolo Tronci*, s. 140.

Michael z Vlašimi ⁵³²	bratr pražského arcibiskupa Jana Očka z Vlašimi		x								
Mikuláš Opavský ⁵³³						x	x	x			
Mikuláš z Este ⁵³⁴	markrabě z Este			x		x	x				x
Mikuláš z Roztok ⁵³⁵			x								
Oldřich z Leuchtenberka ⁵³⁶	lantkrabě					x	x				
Ondřej z Dubě ⁵³⁷	mistr komory						x	x			x
Otta Wettinský ⁵³⁸	biskup mindenský	x									
Pavel z Jenštejna ⁵³⁹	notář císaře, bratr arcibiskupa pražského Jana Očka z Vlašimi		x								
Petr Jelito ⁵⁴⁰	biskup churský, od června r. 1368 biskup v Litomyšli		x			x					
Petr z Michalovic ⁵⁴¹					x ?						
Petr z Vartemberka a na Kostí ⁵⁴²	mistr komory, hofmistr						x	x			x
Pielo da Prata ⁵⁴³	biskup v Padově		x				x				
Pietro Gambacorta ⁵⁴⁴	vikář v Pise (od r. 1369)		x								

⁵³¹ 4: RI VIII, s. 382, č. 4663.

⁵³² 2: L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 79.

⁵³³ 5: RI VIII, s. 383, č. 4672; 6: RI VIII, s. 384, č. 4682; 7: RI VIII, s. 386, č. 4693.

⁵³⁴ 3: *Chronicon Estense*, s. 490; 5: RI VIII, s. 383, č. 4672; 10: RI VIII, s. 388, č. 4701.

⁵³⁵ 2: L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 79; *Annali del Friuli*, s. 248.

⁵³⁶ 5: RI VIII, s. 383, č. 4672; 6: RI VIII, s. 384, č. 4682; s. 385, č. 4685.

⁵³⁷ 6: RI VIII, s. 384, č. 4682; 7: RI VIII, s. 386, č. 4693; 10: RI VIII, s. 388, č. 4701.

⁵³⁸ 1: RI VIII, s. 379-380, č. 4647; s. 380, č. 4648.

⁵³⁹ 2: L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 79.

⁵⁴⁰ 2: MVB III, s. 607, č. 969; 5: RI VIII, s. 383, č. 4672.

⁵⁴¹ O účasti na vojenském tažení nás informuje Beneš Krabice z Weitmile. Uvádí, že Petr z Michalovic zemřel v Itálii a jeho tělo bylo převezeno do Čech. Nicméně není zde uvedeno konkrétnější datum úmrtí. Lze však předpokládat, že k úmrtí došlo během vojenských akcí. *Kronika Beneše z Weitmile*, s. 537.

⁵⁴² 6: RI VIII, s. 384, č. 4682; 7: RI VIII, s. 386, č. 4693; 10: RI VIII, s. 388, č. 4701.

⁵⁴³ 2: L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 77; *Annali del Friuli*, s. 248; 6: RI VIII, s. 384, č. 4682; s. 385, č. 4685.

⁵⁴⁴ 2: L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 81; *Annali del Friuli*, s. 248.

Přemek Těšínský ⁵⁴⁵						X					
Raymund de Lupis ⁵⁴⁶	markrabě ze Soragna		X				X				X
Robin ze Žampachu ⁵⁴⁷											X
Rudolf II. Saský ⁵⁴⁸								X			
Ruprecht Lehnický ⁵⁴⁹							X	X			X
Těma z Koldic ⁵⁵⁰	nejvyšší mistr královské komory		X				X	X			X
Vilém I. Míšeňský ⁵⁵¹	markrabě míšeňský			X		X	X				
Walter z Hochschlitz ⁵⁵²	biskup augsburský		X								
Wilhelm Valanensis ⁵⁵³								X			
Winrich z Kniprode ⁵⁵⁴	velmistr řádu německých rytířů		X								

⁵⁴⁵ 5: RI VIII, s. 383, č. 4672.

⁵⁴⁶ 2: L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 80; *Annali del Friuli*, s. 248; 6: RI VIII, s. 384, č. 4682; 10: RI VIII, s. 388, č. 4701.

⁵⁴⁷ 10: MVB III, s. 655, č. 1033.

⁵⁴⁸ 7: MVB III, s. 643, č. 1018.

⁵⁴⁹ 6: RI VIII, s. 384, č. 4682; s. 385, č. 4685; 7: RI VIII, s. 386, č. 4693; 10: RI VIII, s. 388, č. 4701; MVB III, s. 657, č. 1036; s. 657, č. 1037.

⁵⁵⁰ 2: L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 77; 6: RI VIII, s. 384, č. 4682; 7: RI VIII, s. 386, č. 4693; 10: RI VIII, s. 388, č. 4701.

⁵⁵¹ 3: RI VIII, s. 380, č. 4653a; *Chronicon Estense*, s. 490; 5: RI VIII, s. 383, č. 4672; 6: RI VIII, s. 384, č. 4682.

⁵⁵² 2: L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 78.

⁵⁵³ 7: RI VIII, s. 386, č. 4693.

⁵⁵⁴ 2: L. ZANUTTO, *Carlo IV. di Lussemburgo*, s. 81; *Annali del Friuli*, s. 248.

Dvůr Alžběty Pomořanské

Kancléř

Jméno	Rok
Johannes Ulricus ⁵⁵⁵	1366
Ulricus de Sulzbach ⁵⁵⁶	1371
Hynek z Opatovic ⁵⁵⁷	1375
	1378-1379

Hofmistr/hofmistryně:

Jméno	Rok
Herman z Rožďalovic ⁵⁵⁸	1366
Hynek Bruschin ⁵⁵⁹	1368
Hereš ⁵⁶⁰	1372-1373
Zdeněk z Valdštejna ⁵⁶¹	1377
Ofka Newhlasová ⁵⁶²	1380
Markvart z Pořešína ⁵⁶³	1381

Maršálek:

Jméno	Rok
Hereš ze Zdislavic ⁵⁶⁴	1366
Petr (Pescho, Pešek) Lischa ⁵⁶⁵	1368-1369

Kaplan:

Jméno	Rok
Herman z Rožďalovic ⁵⁶⁶	1366
Clemens de Wansow ⁵⁶⁷	1368
Beneš ze Žďánice ⁵⁶⁸	1371

---

⁵⁵⁵ CDM IX., s. 359, č. 443: „...*per cancellarium senatorem*...“.

⁵⁵⁶ MVB IV., s. 92, č. 149; s. 137-138, č. 229.

⁵⁵⁷ MVB IV, s. 588, č. 1034 (r. 1375); Tomek, *Dějepis V.*, s. 53 (r. 1378-1379).

⁵⁵⁸ MVB III, s. 457-458, č. 739.

⁵⁵⁹ RI VIII, s.382, č. 4662.

⁵⁶⁰ V. V. Tomek, *Dějepis V.*, s. 53.

⁵⁶¹ IBIDEM, s. 53.

⁵⁶² IBIDEM, s. 53.

⁵⁶³ IBIDEM, s. 53.

⁵⁶⁴ MVB III, s. 457-458, č. 739.

⁵⁶⁵ RI VIII, s. 382, č. 4662; s. 395, č. 4769; s. 396, č. 4772.

⁵⁶⁶ MVB III, s. 457-458, č. 739.

⁵⁶⁷ MVB III, s. 590-591, č. 942.

Hynek z Opatovic ⁵⁶⁹	1372-1373; 1375
Johannes de Massczow ⁵⁷⁰	1389

Notář:

Jméno	Rok
Oldřich ze Sulzbachu ⁵⁷¹	1370-1371
Hynek z Opatovic ⁵⁷²	1373

Sekretář:

Jméno	Rok
Simon (Šimon) de Trutnovia ⁵⁷³	1389

Nižší dvorské úřady a služební posty:

Funkce	Jméno	Rok
mistr kuchyně	Prokop, farář benešovský ⁵⁷⁴	1388
kuchař	Smil ⁵⁷⁵	1391-1392
šenk	Matěj ⁵⁷⁶	1382
spížír	Mareš ⁵⁷⁷	1374-1378
komorník	Vavřinec ⁵⁷⁸	1377
	Jakub ⁵⁷⁹	1379
vrátný	Havel ⁵⁸⁰	1372

---

⁵⁶⁸ MVB IV, s. 90, č. 146.

⁵⁶⁹ MVB IV, s. 228-229, č. 409; s. 351-351, č. 619; s. 588, č. 1034.

⁵⁷⁰ RBMV V, s. 154, č. 326.

⁵⁷¹ MVB IV, s. 92, č. 149; F. TADRA, *Kanceláře a písaři*, s. 78. Tadra, na základě tzv. diplomatáře muzejního, uloženého v Archivu Národního muzea, dokládá jeho působnost na notářském postu již v roce 1370.

⁵⁷² MVB IV, s. 351-352, č. 619.

⁵⁷³ RBMV V, s. 154, č. 326; CIM II, s. 808-809, č. 631.

⁵⁷⁴ V. V. Tomek, *Dějepis V.*, s. 54.

⁵⁷⁵ IBIDEM, s. 54.

⁵⁷⁶ IBIDEM, s. 54.

⁵⁷⁷ IBIDEM, s. 54.

⁵⁷⁸ IBIDEM, s. 53.

⁵⁷⁹ IBIDEM, s. 53.

⁵⁸⁰ IBIDEM, s. 53.

	Petr ⁵⁸¹	1372
švec	Ješík ⁵⁸²	1364-1365
krejčí	Mikuláš ⁵⁸³	1370
	Adam ⁵⁸⁴	1382
kočí	Jan ⁵⁸⁵	1394

---

⁵⁸¹ V. V. Tomek, *Dějepis V.*, s. 53.

⁵⁸² K roku 1364 V. V. Tomek, *Dějepis V.*, s. 53; k roku 1365 je jmenován „*Iesco sutor imperatoris*“ v *Liber Vetustissimus*, s. 303, fol. 100^f. Pravděpodobně se jedná o tutéž osobu, kterou uvádí V. V. Tomek.

⁵⁸³ *Liber Vetustissimus*, s. 306, fol. 102^f.

⁵⁸⁴ *Liber Vetustissimus*, s. 319, fol. 109^v.

⁵⁸⁵ V. V. Tomek, *Dějepis V.*, s. 53.

Skladba doprovodu Karla IV. během zpáteční cesty z Říma

Následující tabulka je sestavena dle stejného principu, jako tabulka výše uvedená, ke skladbě dvora císaře během cesty do Říma.

1. **Siena**, 23. prosince 1368 – 23. ledna 1369
2. **Lucca**, 2. února – březen 1369
3. **Lucca**, duben – květen 1369
4. **Lucca**, červen – 12. července 1369
5. *rychlý ústup za Alpy (Bologna, Ferrara, Udine, Brno)*, 14. července – 1. září 1369

Osoba	Titul / Funkce	1	2	3	4	5
Agapito Colonna ⁵⁸⁶	biskup z Ascoly		x			
Beneš z Vartemberka a na Veselí ⁵⁸⁷	mistr komory		x	x	x	
Bernard z Donína ⁵⁸⁸	císařský kapitán v Lucce		x	x	x	
Bušek z Velhartic ⁵⁸⁹	dvorní maršálek		x	x	x	
Beneš z Dubé ⁵⁹⁰	mistr komory			x	x	
Evordus von Acqui ⁵⁹¹	biskup z Acqui		x	x		

⁵⁸⁶ 2: RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 390, č. 4724; s. 391, č. 4728; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; s. 112, č. 57.

⁵⁸⁷ 2: RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 390, č. 4724; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; 3: RI VIII, s. 392, č. 4737; s. 393, č. 4744; 4: RI VIII, s. 393, č. 4747; s. 394, č. 4747a; s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4769; s. 396, č. 4772.

⁵⁸⁸ 2: RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 390, č. 4724; s. 391, č. 4728; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; *Giovanni Sercambi*, s. 169; 3: RI VIII, s. 392, č. 4737; s. 393, č. 4744; 4: RI VIII, s. 393, č. 4747; s. 393, č. 4747a; s. 395, č. 4761; s. 395, č. 4769.

⁵⁸⁹ 2: RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 390, č. 4724; s. 391, č. 4728; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; 3: RI VIII, s. 392, č. 4737; s. 393, č. 4744; *Giovanni Sercambi*, s. 163-164; *Giovanni Sercambi*, s. 170; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 125, č. 61; 4: RI VIII, s. 393, č. 4747; s. 394, č. 4747a; s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4761; s. 395, č. 4769; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 129, č. 62; s. 131, č. 63.

⁵⁹⁰ 3: *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 125, č. 61; 4: RI VIII, s. 393, č. 4747; s. 394, č. 4747a; s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4769; s. 396, č. 4772; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 129, č. 62; s. 131, č. 63.

⁵⁹¹ 2: RI VIII, s. 390, č. 4724; 3: RI VIII, s. 392, č. 4738a.

Franciscus de Casalibus ⁵⁹²	pán z Cortony		x			
Franciscus de Prato ⁵⁹³	bratr padovského biskupa		x	x	x	
Franciscus de Trivento ⁵⁹⁴				x	x	
Franciscus de Vico ⁵⁹⁵			x			
Fridrich z Randeggu ⁵⁹⁶	bratr aquilejského patriarchy		x			
Gasparus de Ubaldinis ⁵⁹⁷			x			
Gomecius de Albornocio ⁵⁹⁸	rytíř z Hispánie		x			
Gozo von Reyn ⁵⁹⁹				x	x	
Gui de Bologne ⁶⁰⁰	kardinál biskup z Porta	x	x	x	x	

⁵⁹² 2: RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 390, č. 4724; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56.

⁵⁹³ 2: RI VIII, s. 390, č. 4719; s. 390, č. 4724; s. 391, č. 4728; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 112, č. 57; s. 118, č. 58; 3: RI VIII, s. 392, č. 4736; s. 392, č. 4738a; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 125, č. 61; 4: RI VIII, s. 393, č. 4747; s. 393, č. 4747a; s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4769; s. 396, č. 4772; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 129, č. 62; s. 131, č. 63.

⁵⁹⁴ 3: RI VIII, s. 392, č. 4736; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 125, č. 61; 4: RI VIII, s. 393, č. 4747; s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4769; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 128, č. 62; s. 131, č. 63.

⁵⁹⁵ 2: RI VIII, s. 391, č. 4728.

⁵⁹⁶ 2: RI VIII, s. 757, č. 7276.

⁵⁹⁷ 2: RI VIII, s. 390, č. 4724; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; s. 112, č. 57; s. 118, č. 58.

⁵⁹⁸ 2: RI VIII, s. 390, č. 4719; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; s. 112, č. 57; s. 118, č. 58.

⁵⁹⁹ 3: *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 125, č. 61; 4: RI VIII, s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4769; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 129, č. 62; s. 131, č. 63.

⁶⁰⁰ 1: MVB III, s. 699-700, č. 1088; *Annales Sanenses*, s. 206; 2: RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 390, č. 4720; s. 390, č. 4724; s. 391, č. 4728; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; s. 112, č. 57; s. 118, č. 58; 3: RI VIII, s. 392, č. 4736; s. 392, č. 4737; s. 392, č. 4738a; s. 393, č. 4744; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 125, č. 61; 4: RI VIII, s. 393, č. 4747; s. 393, č. 4747a; s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4761; s. 395, č. 4769; s. 396, č. 4772; MVB III, s. 727, č. 1116; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 128, č. 62; s. 131, č. 63.

Hartmund Fuchs von Dornheim ⁶⁰¹					X	
Hartmund von Seinsheim ⁶⁰²					X	
Heinrich von Steinau ⁶⁰³			X	X		
Jan de Senis ⁶⁰⁴	legis peritus		X			
Jan Habsburský ⁶⁰⁵			X	X		
Ješek z Kosové Hory ⁶⁰⁶				X	X	
Jan Soběslav ⁶⁰⁷	syn markraběte moravského		X	X	X	
Jan z Montferratu ⁶⁰⁸	markrabě z Montferratu	X	X			
Jan z Vartemberka a na Tolštejně ⁶⁰⁹	číšník		X	X	X	
Jan ze Spoleta ⁶¹⁰	biskup ze Spoleta		X	X	X	

⁶⁰¹ 4: RI VIII, s. 395, č. 4769.

⁶⁰² 4: RI VIII, s. 395, č. 4769.

⁶⁰³ 2: RI VIII, s. 390, č. 4724; 3: RI VIII, č. 392, č. 4737.

⁶⁰⁴ 2: RI VIII, s. 390, č. 4719.

⁶⁰⁵ 2: RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 390, č. 4724; s. 391, č. 4728; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; 3: RI VIII, s. 392, č. 4737.

⁶⁰⁶ 3: RI VIII, s. 392, č. 4736; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 125, č. 61; 4: RI VIII, s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4769; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 129, č. 62; s. 131, č. 63.

⁶⁰⁷ 2: RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 390, č. 4724; s. 391, č. 4728; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; 3: RI VIII, s. 392, č. 4736; s. 393, č. 4744; 4: RI VIII, s. 393, č. 4747; s. 393, č. 4747a; s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4761; s. 395, č. 4769; s. 396, č. 4772. Na svědečné řadě listiny z 18. dubna 1369 RI VIII, s. 392, č. 4737: „...Johann Heinrich markgraf v. Mähren...“. Pravděpodobně se jedná o chybu a je zde myšlen Jan Soběslav; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 129, č. 62; s. 131, č. 63.

⁶⁰⁸ 1: *Annales Sanenses*, s. 203; s. 207; 2: RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 391, č. 4728; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; s. 112, č. 57; s. 118, č. 58.

⁶⁰⁹ 2: RI VIII, s. 390, č. 4724; 3: RI VIII, s. 392, č. 4736; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 125, č. 61; 4: RI VIII, s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4769; s. 396, č. 4772; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 129, č. 62; s. 131, č. 63.

⁶¹⁰ 2: RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 390, č. 4724; s. 391, č. 4728; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; 3: RI VIII, s. 392, č. 4736; s. 392, č. 4737; s. 393, č. 4744; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 125, č. 61; s. 131, č. 63; 4: RI VIII, s. 393, č. 4747; s. 393, č. 4747a; s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4761; s. 395, č. 4769; s. 396, č. 4772; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 128, č. 62.

Jan ze Středy ⁶¹¹	biskup olomoucký kancléř císaře	x	x	x	x	x
Jaroslav z Donína ⁶¹²			x	x	x	
Jindřich Litevský ⁶¹³	synovec velkoknížete Olgierda		x	x	x	
Jindřich z Luterhusen (Lüttershausen) ⁶¹⁴	číšník			x	x	
Kolman z Donerštejna ⁶¹⁵				x	x	
Lamprecht z Brunnu ⁶¹⁶	biskup špýrský		x	x	x	
Leopold z Nortenbergu ⁶¹⁷	mistr kuchyně			x	x	
Ludovicus de Turri z Florencie ⁶¹⁸	doktor práv		x	x		

⁶¹¹ **1:** *Annales Sanenses*, s. 203; **2:** RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 390, č. 4719; s. 390, č. 4720; s. 390, č. 4724; s. 391, č. 4728; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; s. 118, č. 58; **3:** RI VIII, s. 392, č. 4737; s. 392, č. 4738a; s. 393, č. 4744; MVB III, s. 717, č. 1101; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 125, č. 61; **4:** RI VIII, s. 393, č. 4747a; s. 395, č. 4761; s. 395, č. 4769; s. 396, č. 4772; MVB III, s. 728, č. 1118; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 131, č. 63; **5:** *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 140, č. 68; s. 141, č. 69.

⁶¹² **2:** RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 390, č. 4724; s. 391, č. 4728; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; **3:** RI VIII, s. 392, č. 4737; s. 393, č. 4744; **4:** RI VIII, s. 395, č. 4761.

⁶¹³ **2:** RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 391, č. 4728; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; **3:** RI VIII, s. 392, č. 4736; s. 393, č. 4744; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 125, č. 61; **4:** RI VIII, s. 393, č. 4747; s. 393, č. 4747a; s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4761; s. 395, č. 4769; s. 396, č. 4772; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 129, č. 62; s. 131, č. 63.

⁶¹⁴ **3:** *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 125, č. 61; **4:** RI VIII, s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4769; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 129, č. 62; s. 131, č. 63.

⁶¹⁵ **3:** *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 125, č. 61; **4:** RI VIII, s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4769; s. 396, č. 4772; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 129, č. 62; s. 131, č. 63.

⁶¹⁶ **2:** RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 390, č. 4724; s. 391, č. 4728; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; s. 112, č. 57; s. 118, č. 58; **3:** RI VIII, s. 392, č. 4736; s. 392, č. 4738a; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 125, č. 61; **4:** RI VIII, s. 393, č. 4747; s. 394, č. 4748; s. 396, č. 4772; MVB III, s. 727-728, č. 1117; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 128, č. 62; s. 131, č. 63.

⁶¹⁷ **3:** RI VIII, s. 392, č. 4736; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 125, č. 61; **4:** RI VIII, s. 393, č. 4747a; s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4769; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 129, č. 62; s. 131, č. 63.

⁶¹⁸ **2:** RI VIII, s. 391, č. 4728; **3:** RI VIII, s. 392, č. 4738a.

Luchinus de Vicecomitibus ⁶¹⁹			X	X	X	
Malatesta Ungaro ⁶²⁰	pán Rimini	X				
Markvart z Randeggu ⁶²¹	patriarcha aquilejský		X			X
Masius de Petramala ⁶²²			X			
Matthaus von Brebir ⁶²³	hrabě		X	X	X	
Mikuláš z Este ⁶²⁴	markrabě z Este					X
Michael von Seinsheim ⁶²⁵					X	
Napoleon de Ursini Manupelli ⁶²⁶			X			
Nicolaus Spinallo de Zavernacio ⁶²⁷	doktor práv kancléř sicilského království		X			
Ondřej von Bruneck ⁶²⁸	pán z Mohuče			X	X	
Ondřej z Dubé ⁶²⁹	mistr komory		X	X	X	

⁶¹⁹ 2: RI VIII, s. 390, č. 4718; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; 3: RI VIII, s. 392, č. 4736; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 125, č. 61; 4: RI VIII, s. 394, č. 4747a; s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4769; s. 396, č. 4772; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 129, č. 62; s. 131, č. 63.

⁶²⁰ 1: *Annales Sanenses*, s. 203; s. 210.

⁶²¹ 2: RI VIII, s. 757, č. 7277; 5: RI VIII, s. 759, č. 7288a.

⁶²² 2: RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 390, č. 4724; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56.

⁶²³ 2: RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 391, č. 4728; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; 3: RI VIII, s. 392, č. 4737; s. 393, č. 4744; 4: RI VIII, s. 395, č. 4761.

⁶²⁴ 5: *Chronicon Estense*, s. 491.

⁶²⁵ 4: RI VIII, s. 395, č. 4769.

⁶²⁶ 2: RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 390, č. 4719; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; s. 112, č. 57; s. 118, č. 58.

⁶²⁷ 2: RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 391, č. 4728; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; s. 112, č. 57; s. 118, č. 58.

⁶²⁸ 3: *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 125, č. 61; 4: RI VIII, s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4769; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 129, č. 62; s. 131, č. 63.

⁶²⁹ 2: RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 390, č. 4724; s. 391, č. 4728; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; 3: RI VIII, s. 392, č. 4737; s. 393, č. 4744; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 125, č. 61; 4: RI VIII, s. 393, č. 4747; s. 393, č. 4747a; s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4769; s. 396, č. 4772; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 129, č. 62; s. 131, č. 63.

Petr Javorský ⁶³⁰	sekretář císaře		x			
Petr I. z Opolí ⁶³¹	biskup z Lebusu relátor císařových listin		x	x	x	
Petr z Vartemberka a na Kosti ⁶³²	hofmistr císaře		x	x	x	
Robert von Cammerich ⁶³³	biskup z Cambrai		x			
Ruprecht Lehnický ⁶³⁴			x	x	x	
Vílém z Luccy ⁶³⁵			x	x	x	
Walter z Hochschlitz ⁶³⁶	biskup augsburský		x			
Zdeněk ze Šternberka ⁶³⁷				x	x	

⁶³⁰ 2: RI VIII, s. 390, č. 4720; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 118, č. 58.

⁶³¹ 2: *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 103, č. 54; 3: *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 125, č. 61; 4: *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 129, č. 62; s. 131, č. 63; s. 134, č. 65.

⁶³² 2: RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 390, č. 4724; s. 391, č. 4728; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; s. 112, č. 57; s. 118, č. 58; 3: RI VIII, s. 392, č. 4736; s. 392, č. 4737; s. 392, č. 4748a; s. 393, č. 4744; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 125, č. 61; 4: RI VIII, s. 393, č. 4747; s. 393, č. 4747a; s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4761; s. 395, č. 4769; s. 396, č. 4772; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 129, č. 62; s. 131, č. 63.

⁶³³ 2: RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 390, č. 4724; s. 391, č. 4728; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; s. 112, č. 57; s. 118, č. 58.

⁶³⁴ 2: RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 390, č. 4724; s. 391, č. 4728; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; 3: RI VIII, s. 392, č. 4736; s. 392, č. 4737; s. 393, č. 4744; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 125, č. 61; 4: RI VIII, s. 393, č. 4747; s. 393, č. 4747a; s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4761; s. 395, č. 4769; s. 396, č. 4772; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 128, č. 62; s. 131, č. 63.

⁶³⁵ 2: RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 391, č. 4728; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56; 3: RI VIII, s. 392, č. 4736; s. 392, č. 4737; s. 393, č. 4744; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 125, č. 61; 4: RI VIII, s. 393, č. 4747; s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4761; s. 396, č. 4772; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 128, č. 62; s. 131, č. 63.

⁶³⁶ 2: RI VIII, s. 390, č. 4718; s. 391, č. 4728; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 105, č. 55; s. 107, č. 56.

⁶³⁷ 3: *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 125, č. 61; 4: RI VIII, s. 394, č. 4748; s. 395, č. 4769; *Acta Karoli IV. imperatoris*, s. 129, č. 62; s. 131, č. 63.

Vyobrazení římské jízdy císaře Jindřicha VII. Předání klíčů v Pise

Rex uenit Pysis [e]t mansit diu.

Zdroj: *Der Weg zur Kaiserkrone. Der Romzug Heinrichs VII. in der Darstellung Erzbischof Balduins von Trier*, Michel Margue – Michel Pauly – Wolfgang Schmid (edd.), Trier 2009, s. 69.

Římské jízdy císaře Karla IV. v kronice Giovanniho Sercambi

Korunovace Karla IV. v Římě roku 1355

Zdroj: Giovanni Sercambi, *Le croniche lucchesi*, Fonti per la storia d'Italia 19, Tomus I., Salvator Bongi (ed.), Lucca 1892, s. 104.

Vstup Karla IV. a Alžběty Pomořanské do Milána⁶³⁸

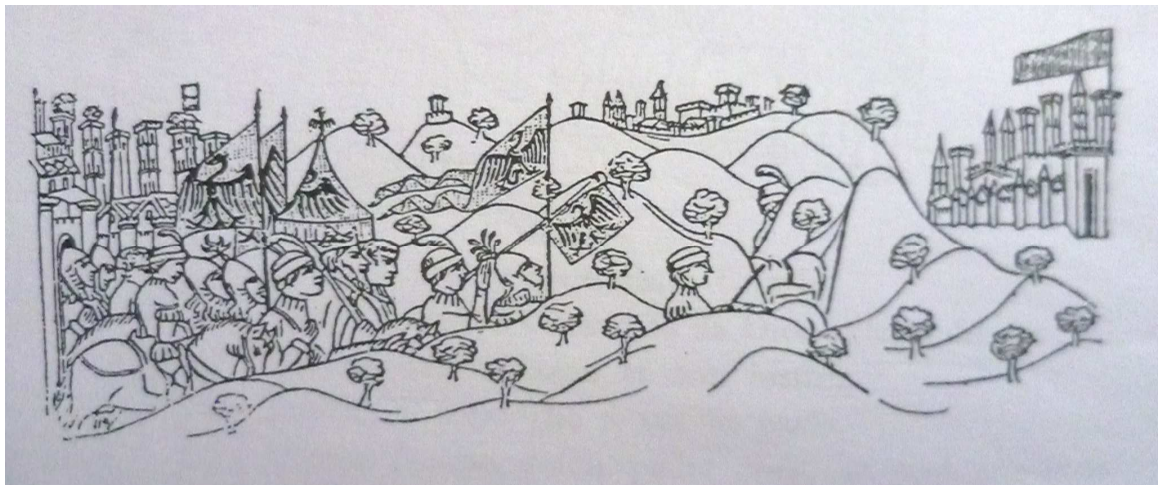

Zdroj: Giovanni Sercambi, *Le croniche lucchesi*, Fonti per la storia d'Italia 19, Tomus I., Salvator Bongi (ed.), Lucca 1892, s. 138.

⁶³⁸ Nepřesné vyobrazení. Císař s císařovnou během druhé římské jízdy do Milána nevstoupili.

Karel IV. a jeho doprovod se vydává na cestu k Římu

Zdroj: Giovanni Sercambi, *Le croniche lucchesi*, Fonti per la storia d'Italia 19, Tomus I., Salvator Bongi (ed.), Lucca 1892, s. 173.

Karel IV. uděluje svobodu Lucce

Zdroj: Giovanni Sercambi, *Le croniche lucchesi*, Fonti per la storia d'Italia 19, Tomus I., Salvator Bongi (ed.), Lucca 1892, s. 173.